

Rudolf Steiner CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN GA 155

Traducere de ADRIANA ONOFREI și
ADRIAN ILIESCU

Cartea reunește patru cicluri de
conferințe ținute de Rudolf Steiner
în anii 1912-1914:

CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN
(*Christus und die Menschliche
Seele*) (GA 155),

traducere din franceză: Adriana
Onofrei;

confruntare cu originalul german:
Adrian Iliescu

DESPRE SENSUL VIETII (*Über den
Sinn des Lebens*) (GA 155),

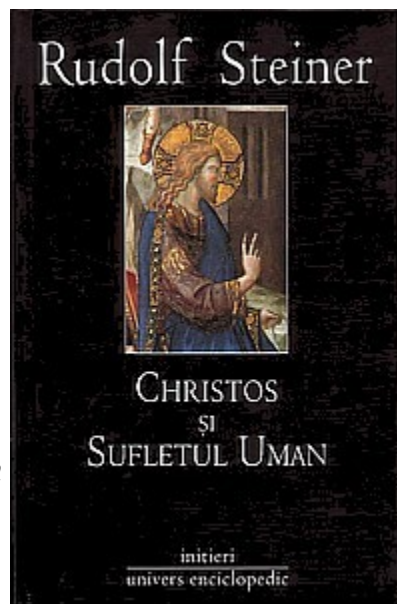
traducere din limba franceză:

Adriana Onofrei;

confruntare cu originalul german:
Adrian Iliescu

MORALA ANTROPOSOFICĂ
(*Theosophische Moral*) (GA 155),
traducere din germană de Adrian
Iliescu

ANTROPOSOFIE ȘI CREȘTINISM
(*Antroposophie und Christentum*)
(GA 155),
traducere din germană de Adrian

Iliescu

**©2005 Toate drepturile pentru
traducerea în limba română sunt
rezervate**

Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC

Rudolf Steiner

CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN

GA 155

**CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN
CONFERINȚA I**

Norrköping, 12 iulie 1914

Prietenii noștri din Norrköping și-au exprimat dorința să tratez la această întâlnire un subiect ce se referă la ființa care, în domeniul științei spiritului, ne este cea mai importantă dintre toate și cea mai aproape: ființa lui Christos. Pentru a răspunde acestei dorințe mi-am propus să vă descriu însemnătatea acestei trăiri a entității lui Christos în sufletul uman. Vom avea astfel prilejul să vorbim din punctul de vedere al științei spiritului despre importanța cea mai omenească, aș spune, a creștinismului, depre acel aspect care merge cel mai direct la inimă.

Sufletul uman! Pentru a-l desemna în sensul științei spiritului avem un cuvânt care nu-l cuprinde în totalitate, dar care, pentru ființele pământești ce suntem, pătrunde sufletescul la limitele sale largi: este monosilaba „eu”. Entitatea „eu“

coincide în fond, cât suntem pe Pământ, cu sufletul nostru. Când rostim cuvântul „eu“, ne aducem aminte imediat că prin această entitate desemnăm unul din cele patru mădulare ale naturii umane. Spunem, în adevăr, că ființa omenească are patru mădulare constitutive: corpul fizic, corpul eteric, corpul astral și eul. La începutul studiului nostru va fi de ajuns să ne aducem aminte că acest corp fizic, legile sale și natura sa nu se pot explica prin ceea ce este mediul nostru pământesc actual. Știm că pentru a înțelege corpul fizic trebuie să urcăm la cele trei încorporări precedente ale Pământului nostru, încorporarea Saturn, Soare și Lună. Știm că într-un trecut infinit îndepărtat, în timpul încorporării saturniene a Pământului nostru, acest corp fizic dobândise deja principiul său; știm apoi că, în timpul încorporării Soare, corpul eteric și-a aflat principiul său, iar în timpul încorporării Lună, corpul astral. Și ce este de fapt evoluția noastră pământească dacă nu o succesiune de faze și epoci care îi permit eului să se realizeze în toată plenitudinea sa!

Putem spune: Așa cum corpul fizic, la capătul evoluției saturniene, atinsese un anumit stadiu foarte important pentru el, așa cum corpul eteric atinsese și el un punct esențial al dezvoltării sale la sfârșitul evoluției Soare, iar corpul astral la sfârșitul evoluției Lună, tot așa eul nostru, la sfârșitul evoluției Pământ, va ajunge la un punct foarte important al evoluției sale. Mai spunem și că eul nostru își continuă această dezvoltare prin intermediul a trei mădulare sufletești: prin sufletul senzației, sufletul rațiunii sau afectivității și sufletul conștiinței. Toate lumile delimitate de aceste trei mădulare sufletești au și ele ceva de-a face cu eul nostru. Aceste trei mădulare sufletești sunt cele care și-au pregătit în cursul evoluției noastre pământești cele trei mădulare exterioare, corpul fizic, eteric și astral, și care se vor dezvolta într-un anumit fel în continuare în epoci de cultură ulterioare, în perioada postatlanteană, adaptându-se la corpul astral, corpul eteric și corpul fizic, încât Pământul să se poată pregăti pentru trecerea la faza de evoluție jupiteriană.

În accepțiunea cea mai largă a termenului, am putea spune că evoluția omului în cursul perioadei pământești este evoluția sufletului său. S-ar putea spune: Când a luat naștere Pământul, atunci a început și în om să se trezească sufletescul după

anumite legi. Mai întâi el a lucrat la învelișurile exterioare ale ființei umane, apoi efortul său s-a îndreptat asupra lui însuși, iar acum se pregătește să lucreze din nou la aceste învelișuri exterioare pentru ca să poată avea loc faza jupiteriană. Nu trebuie pierdut din vedere ce trebuie să devină omul în sufletul său în timpul evoluției pământești. El trebuie să devină ceea ce se poate desemna prin expresia „personalitate”. Această personalitate are însă nevoie mai întâi să se bucure de acea calitate pe care o putem numi „voința liberă”; pe de altă parte, are nevoie și de posibilitatea de a descoperi în ea însăși calea care permite să regăsești divinul în Cosmos. Pe de o parte voința liberă, posibilitatea de a alege între bine și rău, frumos și urât, adevărat și fals. Pe de altă parte, înțelegerea divinului în așa fel încât el să pătrundă în sufletul nostru, să ne simțim umpluți de el, impregnați în mod liber. Acestea sunt cele două țeluri finale ale dezvoltării sufletului omenesc pe Pământ. Și se poate spune că, în vederea acestor țeluri, evoluția sufletească a omului pe Pământ a primit două daruri religioase. Un dar religios este destinat să sădească în sufletul omenesc forțele care conduc la libertate, la deosebirea adevărului de fals, a frumosului de urât și a binelui de rău. Pe de altă parte, un alt dar religios a trebuit să îi fie dat omului în timpul evoluției pământești pentru a sădi în sufletul său germenul prin care sufletul să poată simți în sine, unit cu sine, divinul. Primul dar religios este cel ce ne apare în marea scenă de la începutul Vechiului Testament: Ispita și Căderea. Celui de al doilea îi corespunde tot ceea ce înglobăm în expresia „Misteriul de pe Golgota”.

Așa cum Ispita și Căderea au un raport strâns cu obârșia libertății umane, cu puterea de a distinge între bine și rău, frumos și urât, adevărat și fals, tot așa Misteriul de pe Golgota are de-a face cu faptul că sufletul uman va putea regăsi calea către divin. El va ști că în el poate lumina divinul, divinul îl poate pătrunde. În aceste două daruri este cuprins oarecum esențialul evoluției pământești, tot ceea ce sufletul omenesc va fi în stare – în cursul acestei evoluții – să viețuiască în adâncurile sale profunde, ceea ce ține în modul cel mai strâns de ființa și devenirea sa.

În ce raport se află aceste două daruri, viețuirea intimă a sufletului uman cu esența și devenirea sufletului omenesc?

În loc să vă fac o expunere abstractă, aş vrea să plec de la o observație în totalitate corectă, de la o anumită scenă a Misteriului de pe Golgota, așa cum l-a păstrat tradiția istorică și s-a incrustat adânc în inima și sufletul oamenilor – și ar trebui să fie și mai incrustat. Să admitem că în Christos-Iisus avem înaintea noastră acea ființă despre care am vorbit și pe care am caracterizat-o în cursul discuțiilor noastre de știință a spiritului; să admitem deci că în Christos-Iisus avem în fața ochiului spiritual cel mai important lucru ce ne poate apărea nouă, oamenilor, din întreg Universul. Apoi, în fața acestui sentiment, să ne reprezentăm strigătele și ura mulțimii furioase din Ierusalim, înainte de Răstignire, în momentul Judecății. Să ne aducem în fața ochiului spiritual faptul că Sinedriul din Ierusalim consideră că este de o importanță capitală să-L întrebe pe Christos-Iisus despre raporturile Sale cu Dumnezeu, să-L întrebe dacă El se consideră cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Să aducem în fața ochiului spiritual faptul că pentru Sinderiu asta înseamnă cea mai mare blasfemie pe care a putut-o rosti Christos-Iisus. Să ne mai aducem în fața ochilor scena istorică în care poporul urlă și cere, cu strigăte cumplite, moartea lui Christos-Iisus. Și să încercăm acum să ne reprezentăm ce înseamnă de fapt din punct de vedere istoric aceste strigăte și această ură populară. Ce ar fi trebuit să recunoască poporul în persoana lui Christos-Iisus? Ar fi trebuit să recunoască în El ființa care îi conferă vieții pământești sensul și importanța sa. Ar fi trebuit să recunoască Ființa care are ca misiune să împlinească actul fără de care omenirea pământească n-ar putea regăsi drumul care duce la divin. Ar fi trebuit să înțeleagă că sensul evoluției pământești n-ar putea fi aflat fără această Ființă. Oamenii ar trebui să elimine din evoluția pământească însăși noțiunea de om, dacă ar vrea să șteargă evenimentul Christos.

Să ne reprezentăm acum cum mulțimea condamnă și blestemă ființa datorită căreia omul pământesc devine cu adevărat om, cea care îi dă Pământului sensul și țelul său. Ce vrea să spună asta? Asta nu vrea să spună decât că omenirea atinsese atunci un stadiu al evoluției sale pământești în legătură cu care se poate spune: În cei care la acea vreme, în Ierusalim, reprezentau cunoașterea despre adevărata ființă a omului această cunoaștere era întunecată, ei nu știau ce este omul,

care este rostul lui pe Pământ. Această scenă ne spune că omenirea ajunsese la un punct al evoluției în care se pierduse pe sine însăși, în care condamna ceea ce îi dădea sensul și importanța ei în evoluția pământească. În strigătele mulțimii pornite se putea percepe un cuvânt inspirat nu de înțelepciune ci de nebunie: Nu vrem să mai fim oameni, respingem ceea ce ne dă în continuare sens ca oameni.

Când reflectezi la toate acestea, atunci ceea ce, de pildă, creștinismul paulinic numește „raportul omului cu păcatul și vina” apare puțin altfel în fața privirii spirituale. Ceea ce Pavel înțelege prin asta este faptul că, în cursul evoluției sale, omul a căzut într-o stare de păcat și vină din care nu se poate libera prin sine însuși. Pentru ca omul să se poată libera de păcat și vină, și prin aceasta de toate consecințele care provin din ele, a fost nevoie ca Christos să vină pe Pământ. Aceasta este ideea lui Pavel. Și s-ar putea spune: Dacă ar fi trebuit o dovadă în sprijinul acestei teze, această dovadă este dată de mânia și țipetele celor care strigă: „Răstignește-L!” Fiindcă acest strigăt arată că oamenii nu mai știau ce au de făcut pe Pământ, nu mai știau că evoluția lor anterioară tindea să răspândească întuneric peste ceea ce este natura umană.

Prin aceasta am ajuns însă și la punctul ce s-ar putea numi „dispoziția pregătitoare a sufletului omenesc față de entitatea lui Christos”. Ea constă în aceea că sufletul, chiar dacă este incapabil să o exprime în cuvinte clare, simte, prin ceea ce poate viețui în el: De la începutul Pământului, m-am dezvoltat în așa fel încât prin propriile mele puteri îmi este imposibil să ating țelul evoluției mele. Unde pot găsi ceva de care să mă prind, să mă țin? Cum să-mi procur ceea ce îmi lipsește pentru a ajunge la țelul vieții mele? – A avea sentimentul că ființa umană depășește cu mult ceea ce sufletul poate realiza inițial prin forța sa datorită evoluției sale pământești de până acum, iată care este dispoziția creștină pregătitoare. Când apoi sufletul găsește ceea ce trebuie să fie unit în mod necesar cu ființialitatea sa – pentru care însă nu află în sine însuși forța –, când sufletul găsește ceea ce îi dă aceste forțe, atunci ceea ce a găsit este Christos. Atunci sufletul dezvoltă raportul lui cu Christos; pe de o parte, el poate spune: La începutul Pământului mi-a fost destinat să devin o ființialitate, care în cursul evoluției s-a umbrit în mine, iar dacă acum privesc în

acest suflet întunecat, îmi lipsesc forțele pentru a-mi împlini această ființialitate. Dar o să-mi întorc privirile spre Christos. El îmi va da aceste forțe. Atunci sufletul omenesc, așa cum, pe de o parte, a devenit el și, cum, pe de altă parte, îl simte pe Christos apropiindu-se de el, intră într-un raport direct, personal cu Christos. Îl caută pe Christos, dar știe că nu-L poate găsi dacă Christos nu se dăruie El însuși omenirii în cursul evoluției ei, dacă nu se apropie de ea din afară.

Un Părinte al Bisericii, a cărui importanță este în genere recunoscută, n-a avut teamă să spună despre filosoful grec Heraclit, ca și despre Socrate și Platon, că ei au fost creștini *avant la lettre*, înainte de fondarea creștinismului. De ce face asta acest Părinte al Bisericii? Da, ceea ce azi se numește confesiune întunecă mult și din ceea ce erau la origine învățături pline de lumină. Chiar sfântul Augustin spunea: „În toate religiile exista ceva adevărat, și acest adevăr era ceea ce era creștin în ele înainte ca creștinismul să fi căpătat un nume”. Augustin mai putea spune asta. Azi, dacă cineva și-ar permite să spună același lucru în cadrul unei confesiuni creștine, ar fi acuzat de erezie.

Ajungem cel mai repede să înțelegem ce a vrut să spună acel Părinte al Bisericii când i-a numit creștini pe vechii filosofi greci, dacă încercăm să intrăm în simțirea acelor suflete care, în primele secole ale erei creștine, au căutat să fondeze și să facă de înțeles raporturile lor personale cu Christos. Acești creștini nu îl gândeau pe Christos ca și când înainte de Misteriul de pe Golgota n-ar fi avut legătură cu evoluția pământească. Dar, prin Misteriul de pe Golgota, sarcina Sa, misiunea Sa în ce privește evoluția Pământului a devenit diferită de ceea ce a fost înainte. A nu-L căuta pe Christos în evoluția Pământului decât după Misteriul de pe Golgota nu este ceva creștinesc! Adevărații creștini știu că Christos a fost totdeauna legat de evoluția Pământului.

Să luăm mai întâi poporul lui Israel. Cunoștea acest popor pe Christos? Nu întreb dacă poporul evreu cunoștea numele de Christos, dacă avea deja conștiința a ceea ce v-am spus, întreb numai dacă cineva care înțelege cu adevărat creștinismul poate să spună: Iudeii Îl aveau deja pe Christos, Îl cunoșteau pe Christos. Se poate să ai în preajma ta pe cineva pe care îl vezi după înfățișarea sa exterioară, dar nu-i știi adevărata natură,

nu poți să-l caracterizezi pentru că nu te-ai ridicat până la a-l cunoaște. Aș spune că, în sensul propriu-zis creștin al termenului, vechiul iudaism Îl avea pe Christos, dar nu-l cunoștea adevărata natură. Ce spun eu aici este creștinesc? Este creștinesc pe cât este și paulinic.

Dar unde se găsea Christos pentru vechii iudei? Vechiul Testament povestește că atunci când Moise a scos din Egipt poporul iudeu și l-a dus în pustie, în timpul zilei avea în fața lui un stâlp de nor iar noaptea un stâlp de foc. Este spus că iudeii au traversat marea și că marea s-a despărțit în fața lor în așa fel încât ei au putut să o străbată cu piciorul, în timp ce egiptenii au fost înecați când marea s-a închis. Mai este spus că iudeii au cântit că nu aveau apă, dar că, la porunca Dumnezeului lor, Moise s-a apropiat de o stâncă din care a făcut să țâșnească apă lovind-o cu toiagul, așa încât această apă i-a înviorat pe evrei.

Dacă vrem să prezentăm această conducere a iudeilor prin Moise într-un mod pe care să-l accepte rațiunea omenească, vom spune că Moise îi conducea pe evrei în timp ce el însuși era condus de Dumnezeu său. Cine era acest Dumnezeu? Să nu ne dăm noi înșine răspunsul. Să-l lăsăm mai curând pe Pavel să ne spună cine era Dumnezeu care i-a condus pe evrei în pustie. În prima Epistolă către Corinteni citim aceste cuvinte:

„Căci nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți că părinții noștri au fost toți sub nor – el vrea să spună stâlpul de nor și stâlpul de foc – și că toți au trecut prin mare. Și toți, prin Moise, s-au botezat în nor și mare. Și toți au mâncat aceeași mâncare duhovnicească. Și toți aceeași băutură duhovnicească au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească ce avea să vină. Iar piatra era Christos. “

Cine era deci, în spusele lui Pavel, cel care i-a condus pe evrei, care a vorbit cu Moise, care a făcut să țâșnească apa din stâncă și a despiciat marea înaintea pașilor lor? Numai cel care ar fi gata să susțină că Pavel nu era creștin ar putea pretinde că este contrar creștinismului să Îl vezi pe Christos în Dumnezeu lui Moise, în Dumnezeul conducător al Vechiului Testament. Pe de altă parte, există în Vechiul Testament un pasaj care, cred, este cu adevărat foarte greu de înțeles când te apleci cu seriozitate asupra lui. Cel care nu citește Vechiul Testament în

mod superficial, ci caută să îi prindă coerența, revine mereu la acest pasaj și se întreabă: Ce poate însemna asta? Iată pasajul: *„Apoi și-a ridicat Moise mâna și a lovit în stâncă cu toiagul lui de două ori și a țâșnit apă multă și a băut obștea și dobitoacele ei. Atunci a zis Domnul către Moise și Aaron: «Pentru că nu m-ați crezut, ca să arătați sfințenia mea înaintea ochilor fiilor lui Israel, de aceea nu veți duce voi adunarea aceasta în pământul pe care am să i-l dau»“.* [1]

Integrați acest pasaj în contextul Vechiului Testament. Când poporul începe să murmure, Cel Veșnic îi porunește lui Moise să lovească stânca cu toiagul. Moise o lovește și din ea țâșnește apă. Totul se petrece deci datorită lui Moise și Aaron, așa cum a poruncit Domnul, și imediat după aceea ni se spune că Cel Veșnic îi reproșează lui Moise – dacă este un reproș – că nu a crezut în El. Ce înseamnă asta? Studiați toate comentariile făcute asupra acestui pasaj și căutați să înțelegeți cu ajutorul lor acest verset. Nu îl veți înțelege, așa cum nu se înțeleg multe alte pasaje din Biblie. Căci acest text închide o taină importantă. Cel care l-a condus pe Moise, Cel care i-a apărut în rugul aprins, care a călăuzit poporul prin pustie, care a făcut să țâșnească apă din stâncă era Domnul, Christos! Dar timpul încă nu se împlinise și Moise însuși nu l-a recunoscut, Moise l-a luat drept un altul. Iată explicația acestui cuvânt: Moise n-a crezut în Cel care i-a poruncit să lovească stânca cu toiagul.

Cum îi apare Domnul – Christos – poporului evreu? Auzim că „ziua într-un stâlp de nor și noaptea într-un stâlp de foc“. El s-a manifestat și atunci când a despicat apele pentru a salva acest popor, și-n multe alte prilejuri a căror povestire poate fi citită în Vechiul Testament. Se poate spune că El acționa în nor și în foc, în aer, în manifestările elementelor naturii, însă vechilor israeliți nu le-a venit niciodată ideea că Cel ce le apărea astfel în stâlpul de nor sau de foc, Cel care împlinea miracole precum despicarea mării se manifestă în forma Sa primordială și în sufletul uman. De ce nu le-a venit niciodată acest gând? Pentru că sufletul uman pierduse forța de a percepe în el însuși natura sa cea mai profundă, pierduse această forță prin mersul pe care îl luase evoluția omenirii. Sufletul vechilor evrei putea deci să contemple natura, să se lase impresionat de măreția manifestărilor elementelor naturii. Atunci el putea presimți peste tot prezența Dumnezeuului său. Dar în el însuși, așa cum

era constituit sufletul atunci, el nu putea să-L găsească în mod nemijlocit.

Pe Christos îl avem deci în Vechiul Testament. El acționa acolo, dar oamenii nu L-au recunoscut. Si cum acționa El? Nu-L vedem cum acționa când parcurgem Vechiul Testament? Cel mai important lucru pe care l-a primit Moise prin gura lui Iahve și a trebuit să-l dea poporului său au fost Cele zece Porunci. El le-a primit de la puterea elementelor prin care-i vorbea Iahve. Moise nu cobora în adâncimile propriului său suflet, nu se întreba în cursul unei meditații solitare: Cum vorbește Dumnezeu inimii mele? Nu, el urca din greu muntele și voința divină i se dezvăluia în forțele elementelor. Voință, acesta este caracterul fundamental al Vechiului Testament. Acest caracter fundamental este numit adesea Caracter-lege. Voința acționează în evoluția umană și se exprimă în legi, de pildă în Decalog, în Cele zece Porunci. Dumnezeu a făcut cunoscut oamenilor voința Sa cu ajutorul elementelor. Voința lucrează în evoluția pământească. Cam acesta este sensul Vechiului Testament, iar Vechiul Testament, conform întregului său sens, cere de la oameni supunere în fața acestei voințe.

Dacă ne aducem în fața sufletului tot ce am discutat până acum, rezultatul poate fi rezumat în cuvintele: Voința Domnului a fost dată oamenilor, dar aceștia nu au recunoscut pe Domnul, divinul; ei nu l-au cunoscut astfel încât să-L poată uni cu propriul lor suflet.

Să-i părăsim acum pe evrei și să ne ocupăm de păgâni. Păgânii L-au avut pe Christos? Este creștinește să spui că și păgânii L-au avut pe Christos? Păgânii și-au avut Misteriile lor. Cei care erau inițiați aici erau aduși la punctul în care sufletul lor părăsea corpul, moment în care legătura care unește sufletul de corp se desfăcea. Când sufletul era ieșit din corp, el percepea în lumea spirituală tainele existenței. Multe erau legate de aceste Misterii, multe cunoștințe primea candidatul la inițiere în aceste Misterii. Dar dacă cercetăm lucrul suprem pe care îl putea obține discipolul, acesta era faptul că atunci când se afla în afara corpului său fizic se afla în prezența lui Christos. Așa cum Moise fusese în prezența lui Christos, tot astfel se afla și adeptul Misteriilor în Misterii, când era cu sufletul său în afara trupului. Christos exista deci și pentru păgâni, dar numai în Misterii; El nu li se revela decât când

sufletul era în afara trupului. Și chiar dacă păgânii – ca și evreii – au recunoscut tot atât de puțin ca fiind Christos Ființa în fața căreia era adus discipolul Misteriilor, Christos era pentru ei acolo! S-ar putea spune: Pentru păgâni au fost orânduie Misterii. În Misterii au fost admiși cei ce erau pregătiți și maturi. Prin aceste Misterii, Christos acționa în lumea păgână. De ce a trebuit să fie așa? Pentru că sufletul omenesc, în evoluția sa de la începutul Pământului, își pierduse forța proprie de a-și găsi prin sine însuși entitatea adevărată. Această entitate adevărată a trebuit să se dezvăluie sufletului omenesc atunci când sufletul nu mai era prizonierul omenirii, adică atunci când sufletul nu mai era legat de corp, cum era cazul cu inițiatul din Misterii. Atunci el era dezbrăcat de caracterul său omenesc. Christos era acolo și pentru păgâni. El îi călăuzea în treburile Misteriilor. Dar niciodată nu s-a întâmplat ca un om să poată spune: Dacă îmi dezvolt propriile mele forțe descopăr sensul Pământului. Acest sens se pierduse, devenise obscur. Forțele sufletului fuseseră împinse în sfere prea adânci pentru ca acest suflet să poată regăsi prin propriile forțe sensul Pământului.

Dacă lăsăm să acționeze asupra noastră ceea ce primeau în Misteriile păgâne candidații la inițiere, recunoaștem că aceasta era înțelepciunea. Evreilor le era dată *voința* prin Lege, adeptilor Misteriilor păgâne le-a fost acordată *înțelepciunea*. Acum, dacă privim ceea ce caracterizează această înțelepciune păgână, putem oarecum caracteriza acest lucru prin cuvintele: Omul pământesc, dacă nu ieșea din corpul său, ca discipol spiritual, nu putea, prin înțelepciune, să-l recunoască pe Dumnezeuul său ca atare. Divinitatea nu se putea revela oamenilor nici prin înțelepciune și nici prin voință. Există o expresie care răsună cu totul minunat prin istoria Greciei antice, o expresie care este ca o chemare adresată omenirii. Dar aceste cuvinte erau gravate la intrarea în sanctuarul lui Apollo, deci la intrarea unui templu de Misterii: „Cunoaște-te pe tine însuți“. Ce semnificație are faptul că această expresie „Cunoaște-te pe tine însuți“, ca o chemare adresată oamenilor, a fost scrisă la intrarea templului de Misterii? Înseamnă că peste tot, afară, unde omul rămâne om așa cum l-a format evoluția sa de la începutul Pământului, el nu ar putea împlini această cerință „Cunoaște-te pe tine însuți“, că omul trebuia să

se transforme, și anume trebuia ca, în Misterii, să desfacă legătura care unește sufletul de corp, pentru a ajunge să se cunoască pe sine însuși. Astfel, aceste cuvinte, care stăteau ca o cerință minunată, gravate la intrarea în sanctuarul lui Apollo, ne indică și ele că pentru omenire începuse o perioadă de întuneric; cu alte cuvinte, că nu puteai să ajungi în mod normal la Dumnezeu prin înțelepciune, așa cum nu ți se dezvăluia în mod nemijlocit ca voință.

Așa cum sufletul individual poate simți că nu-și poate aduce în sine forțele care să-i revele sensul Pământului, tot așa, pe planul istoric, vedem sufletul iudeilor astfel constituit încât Moise însuși, capul poporului, n-a recunoscut pe Cel care îl călăuzea. În ce-i privește pe păgâni, vedem că cerința „Cunoaște-te pe tine însuți” nu putea fi împlinită decât în sânul Misteriilor, fiindcă omul, așa cum a devenit în cursul evoluției pământești, omul, cu legătura sa dintre trup și suflet, nu putea dezvolta în el forța care să-i permită să se cunoască pe sine însuși. Răsună spre noi cuvintele: „Nici prin înțelepciune, nici prin voință nu-L poți cunoaște pe Dumnezeu”. Și atunci prin ce îl poți cunoaște pe Dumnezeu?

Am caracterizat adesea, în esența sa, momentul în care Christos a intervenit în evoluția omenirii pământești. Trebuie să ne oprim acum foarte atent asupra sensului atunci când se spune că s-a produs o anumită întunecare a sufletului uman, că nici prin voință, nici prin înțelepciune nu i se putea dezvălui elementul divin propriu-zis. Ce înseamnă de fapt aceasta?

Se vorbește de tot felul de relații ale omenescului cu divinul. Atunci când se relatează de relațiile omenescului cu divinul se vorbește despre sensul pe care omenescul îl are în divin, așa încât adesea nu putem face deosebirea între raporturile omenescului cu divinul și ale oricărui alt pământesc cu divinul. În zilele noastre mai întâlnim încă mereu filosofi care pretind că se ridică până la Dumnezeu numai prin pură filosofie. Or, filosofia singură nu duce la Dumnezeu. Desigur, prin filosofie ajungi să știi că în lume domnește un divin și să te simți unit cu Universul; poți să ajungi să înțelegi că, o dată cu moartea sa, ființa umană ar trebui să fie, într-un mod sau altul, unită cu Universul; dar în ce mod? Felul în care se unește, la asta nu poți ajunge prin pură filosofie. De ce nu? Dacă vă gândiți la adevăratul sens a tot ce v-am spus deja adineauri, veți putea

spune: Ceea ce i se dezvăluie sufletului uman pe Pământ între naștere și moarte este prea slab în forțele sale pentru a percepe ceva care depășește domeniul pământesc, care atinge divin-spiritualul. Pentru a ne face clar acest lucru, să cercetăm sensul nemuririi.

Astăzi nu se mai știe deloc ce sens poate să aibă nemurirea omenească. Mulți oameni vorbesc înainte de toate de nemurire și, în această privință, nu pot spune decât că sufletul uman, cu entitatea sa, trece prin poarta morții, că el găsește undeva un loc în Cosmos. Asta însă o face orice ființă. Principiul care este unit cristalului trece, când cristalul se dizolvă, în Cosmos. Tot așa se întâmplă cu planta care se vestejește, cu animalul care moare. Dar pentru om mai este încă ceva. Pentru el nemurirea nu are sens decât dacă își poate păstra conștiința individuală atunci când trece prin poarta morții. Imaginați-vă un suflet omenesc nemuritor care să fie inconștient după moarte; această nemurire n-ar avea nici cel mai mic sens. Trebuie ca sufletul să rămână conștient dincolo de moarte, ca să poți vorbi de nemurire. Dar așa cum este unit sufletul cu trupul, el nu poate găsi în sine însuși nimic despre care să poată spune: Asta am să duc în mod conștient dincolo de moarte. Căci conștiința umană este cuprinsă între naștere și moarte, ea nu durează decât până la moarte. Așa cum o are la început sufletul, această conștiință nu merge decât până la moarte. Voința divină luminează înlăuntrul acestei conștiințe, de pildă în Cele zece Porunci. Citiți în Cartea lui Iov dacă această iluminare interioară i-a permis să se dezvolte destul încât conștiința lui să fie zguduită și din ea să iasă forțe care să-l facă să poată spune: Trec conștient prin poarta morții. O, cum ne apare cuvântul spus către Iov: „Blestemă pe Dumnezeu și mori” [\[2\]](#). Știm că Iov nu este sigur că trece cu conștiință prin poarta morții. Să vedem, pe de altă parte, cum se explică frica de moarte la greci: Mai bine să fii cerșetor pe Pământ decât rege în împărăția umbrelor. Avem aici, furnizată de către păgânism, dovada că ei nu mai aveau nici o certitudine asupra nemuririi omenești. Și azi chiar, câți oameni nu sunt la fel de nesiguri! Toți cei care cred că, trecând prin poarta morții, omul s-ar dizolva în Univers, s-ar uni cu un Univers nedefinit, nu țin cont ce trebuie să-și atribuie sufletul dacă vrea să-și spună că este nemuritor.

Ne va fi de ajuns să spunem un singur cuvânt și vom înțelege cum trebuie să-și înfățișeze omul nemurirea sa; este vorba de cuvântul *iubire*. Tot ceea ce am spus despre nemurire putem apropia de ceea ce desemnează acest cuvânt. Iubirea nu este un lucru pe care să îl putem dobândi prin voință. Ea nu este ceva ce dobândim prin înțelepciune. Iubirea trăiește în domeniul sentimentului, dar noi știm și trebuie să recunoaștem că sufletul nostru n-ar putea fi pe deplin uman dacă nu s-ar putea impregna de iubire. Când aprofundezi natura sufletului omenesc îți dai seama că acesta n-ar mai fi el însuși dacă n-ar putea să iubească.

Să ne imaginăm acum că, trecând prin poarta morții, ne-am pierde individualitatea, ne-am uni cu Atotdivinul. Am fi în sânul acestei divinități, am face parte integrantă din ea, dar n-am mai putea să-l iubim pe Dumnezeu, am fi chiar în El. Iubirea n-ar mai avea sens dacă noi înșine am fi în Dumnezeu. Suntem forțați să admitem că, dacă nu ne-am putea păstra individualitatea dincolo de moarte, am pierde, la moarte, facultatea de a iubi, iubirea ar lua sfârșit odată cu individualitatea. O ființă nu poate iubi decât ceea ce este deosebit de ea; dacă vrem să continuăm să-L iubim pe Dumnezeu dincolo de moarte, trebuie să ne păstrăm individualitatea după moarte, trebuie să ducem prin moarte ceea ce aprinde iubirea în noi. Pentru ca omul să înțeleagă semnificația Pământului, el a trebuit să fie lămurit asupra nemuririi sale în așa fel încât să-și dea seama că ființa sa este inseparabilă de iubire. Nici voința, nici înțelepciunea nu-i pot da omului ceea ce are el nevoie. Numai iubirea o poate face. Ce fusese deci întunecat în cursul evoluției umane pe Pământ? Să luăm pe evreu, sau pe păgân: ceea ce fusese întunecat la ei era conștiința dincolo de moarte. Conștiință există între naștere și moarte; în afară de naștere și moarte este întuneric, din conștiința în trupul pământesc nu rămâne nimic. „Cunoaște-te pe tine însuși”, se citea la intrarea sanctuarului grec, ca cea mai sacră chemare adresată omenirii. Însă omul nu putea răspunde la aceasta decât: Da, dacă rămân legat în trup cu sufletul meu așa cum sunt ca om pământesc, eu nu mă pot recunoaște în acea individualitate care poate iubi dincolo de moarte. Așa ceva nu pot! A ști că dincolo de moarte poți iubi ca individualitate, aceasta era ceea ce pierduseră oamenii.

Moartea nu este încetarea existenței corpului fizic. Numai un materialist poate spune asta. Imaginați-vă că în fiecare ceas trăit de om în corpul lui conștiința sa ar fi de așa natură încât el să știe cu certitudine ce-l așteaptă după moarte, așa cum știe astăzi că Soarele va răsări mâine și își va continua drumul pe cer. Atunci moartea n-ar mai avea pentru el nici un ghimpe, n-ar mai fi ceea ce numim noi moarte; atunci toți oamenii ar ști că moartea este doar un fenomen care îi face să treacă de la o formă la alta. Nici Pavel nu înțelegea prin moarte sfârșitul corpului fizic, ci doar că de fapt conștiința nu dura decât până la „moarte”, că omul, atât timp cât rămânea legat de corpul său în viața pământească respectivă, nu-și putea păstra conștiința în acest corp decât până la moarte. Ori de câte ori Pavel vorbește despre moarte, putem adăuga: „absența unei conștiințe dincolo de moarte”.

Și atunci, ce i-a dat Misteriul de pe Golgota omului? În fața omenirii, o dată cu Misteriul de pe Golgota s-au aflat o sumă de evenimente naturale, un stâlp de nor sau de foc? Nu, în fața oamenilor stătea un om, Christos-Iisus. Odată cu Misteriul de pe Golgota s-a împlinit cumva, din natura tainică, ceva asemănător cu despicarea apelor mării pentru ca poporul lui Dumnezeu să poată trece? Nu, în fața oamenilor stătea un om. El îi face pe paralitici să meargă, deschide ochii orbilor. Aceste lucruri sunt înfăptuite de un om.

Evreul trebuia să privească natura pentru a găsi în ea pe cel pe care-l numea Domnul Dumnezeu său. Acum putea fi privit un om și se putea spune că în el trăia Dumnezeu. Păgânul trebuise să fie inițiat, sufletul său a fost nevoit să iasă din corp ca să se afle în prezența ființei care este Christos: Pe Pământ, el nu putea bănuși prezența lui Christos. El putea să știe doar că Christos era în afara Pământului. Acum, ceea ce trăia în afara Pământului coborâse pe Pământ, primise un corp omenesc. În Christos-Iisus stătea, ca om în fața celorlalți oameni, ființa în fața căreia se găsisese, în Misterii, sufletul liberat de corpul său. Ce rezultă de aici? Rezultă că, din acest moment, forțele pierdute de către om de la începutul evoluției pământești, aceste forțe prin care îi este garantată nemurirea, au venit din nou către el prin Misteriul de pe Golgota. În biruirea morții pe Golgota se află obârșia forțelor care au putut aprinde din nou în sufletul omenesc forțele pierdute. Și cursul evoluției

pământești va fi de acum în așa fel încât, cu cât omul îl va primi mai mult în sufletul său pe Christos, cu atât mai mult va descoperi ce anume din el poate iubi și dincolo de moarte, ceea ce înseamnă că el poate sta ca individualitate nemuritoare în fața Dumnezeuului său. De aceea, numai după Misteriul de pe Golgota a devenit adevărat cuvântul: „Să-L iubești pe Dumnezeuul tău mai mult ca orice și pe aproapele tău ca pe tine însuți.”

Voința a fost dată din rugul aprins, prin Decalog. Înțelepciunea a fost dată prin Misterii. Dar iubirea a fost dată prin faptul că Dumnezeu s-a făcut om în Christos-Iisus. Iar garanția că putem să iubim dincolo de moarte și că prin forțele regăsite ale sufletului nostru poate fi întemeiată o comunitate a iubirii între om și Dumnezeu și între toți oamenii, această garanție datează de la Misteriul de pe Golgota. Sufletul omenesc a regăsit în Misteriul de pe Golgota ceea ce pierduse de la obârșiile Pământului, forțele sale slăbind tot mai mult.

Trei forțe în trei mădulare sufletești umane: voință, înțelepciune și iubire! În această iubire, sufletul își percepe relația sa cu Christos. Am vrut să vă prezint aceste lucruri dintr-un anumit unghi. Ceea ce astăzi a putut să vă apară aforistic va fi dezvoltat în următoarele conferințe. Cred că putem fi profund convinși că orice progres în cunoașterea lui Christos este un câștig real pentru sufletul omenesc și că, dacă privim relația sufletului omenesc cu Christos, vedem iar clar că, înainte de Misteriul de pe Golgota, între sufletul omului și Christos era un fel de vâl, că acest vâl a fost sfâșiat prin Misteriul de pe Golgota și că putem spune pe bună dreptate: Prin Misteriul de pe Golgota o ființă cosmică a intrat în viața Pământului, o ființă suprapământescă s-a unit cu Pământul. Îngăduiți-mi, iubiții mei prieteni, să fac și azi o remarcă – poate zilele următoare îmi vor oferi iar acest prilej – pe care aș dori să o aduc și în fața dumneavoastră: Reproșurile, adversitățile față de învățătura noastră spirituală devin tot mai puternice. Ce-i drept, aceste adversități nu luptă cu prea mult adevăr, însă sunt mereu prezente.

Să reflectăm puțin asupra unui cuvânt pe care dumneavoastră l-ați putut auzi în ultimele zile, rostit dintr-un alt unghi, și care aici este repetat, să reflectăm la cuvântul spus la sfârșitul acestor considerații care ne-a arătat, tot dintr-un alt unghi, cum

o ființă cosmică devine în Christos o ființă pământească – mă refer la cuvântul rostit aici ca și când ar fi ceva necreștinesc să spui despre Christos că este o ființă cosmică. Da, chiar s-a pomenit că trebuie spus: Această învățătură teosofică sau antroposofică nu vede că este necreștinesc să vorbești de un principiu cosmic, de o ființă cosmică, în timp ce oamenii au câștigat exact ceea ce Evangheliile relatează în detaliile lor asupra lui Iisus. Cei care spun așa ceva se socotesc adevărați creștini. Dar mulți dintre ei nu observă câtuși de puțin că ei, cu creștinismul lor, dau o palmă adevăratului creștinism. Să vorbești despre Christos ca despre o entitate cosmică, care are importanță nu doar pentru Pământ, ci și pentru Cosmos, asta ar fi necreștinesc! Acest lucru a fost spus din unghiul ce vrea să apere creștinismul de cercetarea spirituală. S-a spus: Christos, așa cum ne apare El nouă, fără să luăm în considerare cosmicul, va trăi în sufletul omenesc cât timp va exista Pământul. Nu cred că mulți oameni observă cât de neevangelic rostește limba tocmai un astfel de cuvânt. Câteodată poate că observă: Aici vorbește ostilitatea față de știința spiritului -, ei da, asta poți înțelege. Asta înseamnă deci să vorbești dintr-un „punct de vedere creștin”. Acest punct de vedere este el însă cu adevărat un punct de vedere creștin? El ne declară eretici – căci deja erezie poate fi numită asta -, dreptul lui, el consideră asta privilegiul său; ne declară eretici. El consideră creștinismul nostru, sau mai bine zis antroposofia noastră, îndoielnică sub aspectul creștinismului. În el, punctul de vedere al adevăratului creștinism nu numai că nu trăiește în noțiunea sa, dar nu mai trăiește nici în obișnuințele de viață sufletească. Fiindcă sufletul cu adevărat creștin nu va spune niciodată: Christosul avut în vedere aici va trăi în inimile oamenilor cât timp va exista Pământul. – De ce nu? Fiindcă un creștin care spune asta a uitat pur și simplu cuvintele din Evanghelii: „Cerul și Pământul vor trece dar cuvintele mele nu vor trece”. Prin aceasta însă și Christos este înfățișat ca ființă cosmică. Iar acela care ia ca adevărat ceea ce se spune prin cuvinte precum „Cerul și Pământul vor trece dar cuvintele mele nu vor trece”, acela vorbește creștinește. Cel care însă vorbește fără să gândească când vrea să opună creștinismul său antroposofiei păcătuiește față de cuvintele: „Cerul și Pământul vor trece dar cuvintele mele nu vor trece” când spune: Noi

vrem un Christos care acționează aici cât timp va dăinui Pământul; el nu înțelege nimic din adevăratul creștinism, care nu este scris doar în cărți, ci și în stele.

Uneori trebuie să ne lămurim de ce natură sunt atacurile care vin azi din diverse direcții împotriva creștinismului antroposfiei noastre. În alunecatul limbii poți observa uneori mult mai mult ce a devenit creștinismul în astfel de suflete decât vezi prin lecturile obișnuite din ziua de azi.

Ce poate trăi în sine sufletul omenesc cu Christosul său, despre asta vom vorbi în zilele ce urmează.

CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN

CONFERINȚA a II-a

Norrköping, 12 iulie 1914

Când trăim ziua și știm, de pildă, că o datorăm Soarelui, că misiunea noastră este legată cu lumina lui, nu ne gândim că oarecum inconștient, din toată această savurare a luminii Soarelui, prin mulțumirea pe care o avem de la lumina sa răzbate un gând. Știm cu siguranță că în dimineața următoare, după ce ne-am odihnit în timpul nopții, Soarele va răsări din nou. Asta ne arată că sufletul nostru are încredere în dăinuirea ordinii cosmice. Poate că nu ne facem întotdeauna o idee foarte clară despre ea, dar, dacă am fi întrebați, am răspunde desigur în sensul pe care l-am menționat. Ne dăruim activității de astăzi pentru că știm că rodul muncii noastre este asigurat pentru mâine, că după odihna nopții va apărea iar Soarele și roadele muncii noastre se vor putea coace.

Ne îndreptăm privirile asupra vegetației, admirăm în acest an ceea ce ne oferă lumea plantelor, ne întreținem din roadele ei. Știm că, după o ordine cosmică a cărei realitate este sigură, din semințele recoltate în acest an vor ieși anul viitor aceleași plante și aceleași fructe. Și dacă am fi întrebați cum putem trăi într-o astfel de siguranță, am spune, adaptându-ne răspunsul după împrejurări: Realitatea ordinii cosmice ne pare garantată; ne pare garantat ca ceea ce s-a maturizat în vechile semănături să apară iar în sfera realității. Există totuși ceva pentru care avem nevoie de un sprijin, dacă ne gândim la garanția adusă prin realitate. Este un lucru de o importanță capitală pentru viața sufletului nostru. E suficient un singur cuvânt ca să simțim imediat că în viață există ceva pentru care avem nevoie

de o astfel de garanție, fiindcă o astfel de garanție, cel care gândește și simte real, nu o poartă în sine. E vorba de *idealurile noastre*. Ce atotcuprinzătoare este această expresie: idealurile noastre! Oricât de puțin am ști să gândim și să simțim în sensul înalt al acestor termeni, idealul nostru este mai important pentru sufletul nostru decât realitatea exterioară. Idealul nostru – asta înseamnă ceea ce hrănește flacăra noastră interioară, ceea ce ne face în multe privințe viața prețioasă și iubită.

Când privim în jurul nostru, când ne întrebăm asupra realității existenței suntem adesea amețiți de o îndoială: Această realitate cuprinde ea cu adevărat ceva care să ne garanteze ceea ce este mai prețios în lume, realizarea idealului nostru? Nenumăratele conflicte ale sufletului omenesc provin din faptul că oamenii se îndoiesc mai mult sau mai puțin de o realizare în care ar vrea totuși să creadă din toate fibrele sufletului lor: realizarea idealului lor. Nu trebuie decât să privim lumea planului fizic și, dacă vom fi nepărtinitori, vom găsi nenumărate suflete umane care trăiesc cele mai puternice, cele mai amare lupte sufletești legate de neatingerea lucrurilor pe care le-au considerat a fi prețioase în sensul ideal. Fiindcă ei nu puteau să-și spună, văzând cum se desfășoară realitatea, evenimentele, că idealurile lor vor juca rolul unei semințe care se va împlini în viitor, așa cum, de pildă, semințele acestui an sunt o promisiune de roade pentru anii viitori. Dacă ne îndreptăm privirea spre acești gemeni vegetali, știm că ei poartă în sine ceea ce în anul următor va deveni realitate în cea mai mare măsură. Dacă ne îndreptăm privirea spre idealurile noastre, putem desigur să nutrim speranța că ele vor avea o importanță, o anumită valoare pentru viață; dar, în același sens, nu putem avea o siguranță în privința acestor idealuri. Ca oameni, ne-am dori ca ele să fie semințe pentru viitor, dar zadarnic căutăm ceva care să le dea o realitate sigură. Astfel, adesea, deja când privim în planul fizic, ne găsim sufletul, cu idealismul lui, într-o situație disperată.

Să părăsim acum lumea planului fizic și să trecem în cea a ocultului, în lumea spiritualității ascunse. Cercetătorul spiritual învață să recunoască sufletele în perioada dintre moarte și o nouă naștere. Și este foarte important să-ți îndrepti privirea spiritului către unele suflete care în timpul vieții lor pământești

s-au hrănit cu un ideal înalt și care a tâșnit din flacăra și lumina inimii lor.

Când o ființă umană a trecut prin poarta morții și se află în fața bine cunoscutului tablou al vieții – o amintire a vieții pământești scurse –, atunci în acest tablou al vieții este întrețesută și lumea idealurilor. Această lume a idealurilor poate trece prin fața sufletului după moarte într-un astfel de mod încât el simte față de ea ceva ce ar putea fi cuprins în cuvintele: Da, aceste idealuri care m-au încălzit și m-au luminat până în adâncul inimii, care mi-au fost atât de dragi încât le-am considerat ca bunul meu cel mai intim și mai prețios, acestea au acum pentru mine un aspect cu totul străin. Nu par să facă parte din amintirile pe care le am despre experiențele pământești reale ale planului fizic. Și totuși cel mort se simte parcă atras magnetic de aceste idealuri ale sale, este fascinat de ele. Pentru cel mort, aceste idealuri pot avea o atracție extraordinară. Dar ele pot avea pentru el ceva ce îi inspiră o ușoară spaimă, deoarece simte că în ele poate exista ceva periculos, ceva ce îl poate îndepărta de evoluția pământească și de ceea ce, în timpul evoluției Pământului, este legat de viața dintre moarte și o nouă naștere.

Pentru mai multă claritate mi-ar plăcea să vă dau un exemplu concret; este vorba de un fapt pe care unii dintre dumneavoastră îl cunosc deja, dar pe care aș vrea în această seară să vi-l prezint într-un mod special pentru a vă arăta raportul pe care îl are cu ceea ce tocmai v-am spus despre natura idealurilor umane.

În acești ultimi ani ni s-a alăturat o natură poetică [3]. Omul respectiv a intrat în mișcarea antroposofică venind dintr-o viață dedicată celui mai pur idealism, și care a parcurs chiar o adâncire mistică. Apoi și-a consacrat inima și sufletul mișcării noastre, deși a fost împiedicat de un corp debil, pustiit de boală. În primăvara acestui an l-am pierdut pentru lumea pământească; el a trecut poarta morții. A lăsat moștenire omenirii o serie de poezii admirabile, care au fost adunate într-un volum publicat la puțin timp după moartea sa. Greutățile create de boala sa l-au despărțit spațial perioade lungi de mișcarea noastră, fiindcă a trebuit să se retragă într-un sat izolat din munții Elveției ca să-și îngrijească sănătatea. Dar el a rămas într-o legătură strânsă cu mișcarea noastră, iar poeziile

sale, care au fost mereu recitate în anumite cercuri antroposofice chiar în ultima vreme, sunt oarecum reflectarea poetică a ceea ce noi am elaborat antroposofic în mai mult de un deceniu. Acum el a trecut prin poarta morții, iar ocultistul care urmărește sufletul acestui om observă ceva curios. Poți chiar să spui că importanța vieții sufletului în acest corp bolnav o cunoști abia după moarte. Ce a putut să dobândească acest suflet lucrând fidel la progresul mișcării antroposofice a exercitat o forță foarte mare, am putea spune, în spatele aparentelor acestui corp care murea puțin câte puțin. Aceste forțe ale sufletului au fost voalate de către corpul bolnav. Dacă întâlnești acest suflet după moarte, conținuturile vieții pe care le-a dobândit în timpul vieții strălucesc aici cu o intensitate care nu este posibilă decât în lumea spiritului; este ca un imens tablou cosmic, așa putea spune, sunt nori în care trăiește acum prietenul nostru după ce a trecut prin poarta morții. Pentru ocultist este o priveliște deosebită. S-ar putea spune, probabil: Ocultistul este totdeauna în stare să cuprindă ansamblul lumii cosmic-spirituale. Dar mai este ceva – să ții sub privire întreg spațiul lumii psihico-cosmice și apoi, separat, să vezi reflectat dintr-un suflet omenesc deosebit ceva de grandoarea unui tablou precum acela ce se arată și în lumea spirituală. Așa cum lumea fizică este reprodusă în minunatele pânze ale unui Rafael sau ale unui Michelangelo, tot așa este în lumea spirituală cazul despre care vă vorbesc. În cazul unui tablou de Rafael sau de Michelangelo nimeni nu va spune: Tabloul ăsta nu-mi aduce nimic fiindcă eu pot să privesc realitatea mare din jurul meu. Tot așa, când vezi tabloul care reflectă într-un suflet ceea ce poți să observi prin contemplarea spirituală, nu poți să negi că splendoarea acestui tablou sufletesc este un izvor infinit de îmbogățire. Și adaug apoi, iubii mei prieteni, că atunci când ai în față sufletul prietenului defunct, în care se reflectă ceea ce a putut fi zugrăvit timp de mulți ani despre lumea spirituală, atunci, pentru cercetătorul spiritual acest lucru este o achiziție infinit mai mare decât contemplarea directă a vastei realității spirituale.

Avem de-a face aici cu un fapt ocult. Am mai vorbit altă dată despre acest fapt ocult, nu mă întorc astăzi la acest lucru decât în măsura în care este necesar studiului nostru. Cazul de care tocmai vă vorbesc, și care este cel al lui Christian Morgenstern,

ne arată încă ceva. Când vezi de ce rezistentă se lovește încă învățătura științei oculte, așa cum o înțelegem noi, poți să îți pui adesea o întrebare – nu spun „să te îndoiești ci „să-ți pui o întrebare”: Va avea urmare această învățătură în inimile și sufletul oamenilor? Ce garanții avem noi că eforturile pe care le facem în Societatea antroposofică vor continua să se facă auzite în decursul evoluției spirituale a omenirii? Viziunea a ceea ce a devenit sufletul prietenului nostru defunct ne dă, din lumea ocultă, o asemenea garanție. De ce? Prietenul nostru – care ne-a lăsat volumul de poezii *Am găsit un drum* – trăiește deci în sânul acestui impozant tablou cosmic care este pentru el, de la moartea sa, ca un corp sufletesc. În timp ce era legat cu noi în curentul nostru antroposofic, el a asimilat ce am avut de spus despre Christos. Asimilând învățătura antroposofică, unindu-și sufletul cu această învățătură antroposofică încât ea a devenit pentru el într-adevăr sângele spiritual al sufletului său, el a făcut-o în așa fel încât această învățătură antroposofică conține pentru el pe Christos ca substanță. Christos, așa cum trăiește în mișcarea noastră antroposofică, a trecut în același timp în sufletul său.

Și acum iată ce se dezvoltă când privești acest fapt ocult. Omul care trece prin poarta morții poate trăi într-un tablou cosmic precum cel pe care l-am descris; el poate străbate astfel existența care desparte moartea de o nouă naștere; acest tablou va acționa asupra întregii sale ființe, i se va încorpora întregii sale ființe. Apoi îi va impregna noua viață pământească, atunci când el va coborî iar pe Pământ. În felul acesta va ajuta ca acest suflet să dobândească el însuși un germene de desăvârșire pentru propria sa viață, va ajuta ca el să înainteze în evoluția pământească. Și toate acestea pentru că el a asimilat cele ce v-am spus. Am văzut că acest suflet a primit cunoștințe impregnate spiritual de entitatea chistică, de reprezentări pe care ni le-am însușit despre entitatea lui Christos. Prin ceea ce a asimilat, el n-a dobândit un bun care contribuie numai la progresul lui individual, ci este un bun care, prin Christos, ce aparține omenirii întregi, acționează din nou asupra întregii omeniri. Și tabloul sufletesc care, pentru privirea clarvăzătorului, se desfășoară în sufletul care a trecut în această primăvară prin poarta morții, acest tablou într-un tot christificat îmi este garanție că ceea ce putem să spunem azi

despre lumile spirituale va lumina prin iubirea lui Christos în sufletele ce vor coborî în viitor; aceste suflete vor fi înflăcărate de acest tablou, vor fi inspirate de acest tablou. Nu numai că prietenul nostru va duce mai departe spre propria desăvârșire antroposofia christificată, ci, prin faptul că el a asimilat-o christificată, ea va deveni pentru sufletele care vor trăi în secolele următoare un impuls din lumea spirituală, ea va curge ca o semănătură în întreaga omenire, fiindcă Christos este Ființa care aparține omenirii întregi. Ceea ce sufletele noastre primesc din antroposofia christificată ca bunul lor cel mai de preț nu poate fi păstrat doar pentru sine ci va fi purtat de-a lungul epocilor următoare ale evoluției. Acolo unde este Christos, comorile vieții nu se îmbucătățesc; ele rămân fecunde pentru individ, dar au și însușirea de a fi un bun comun pentru întreaga omenire.

Iată ce trebuie să avem clar în fața sufletului. Vom vedea atunci ce profundă diferență este între o înțelepciune care nu este christificată și o înțelepciune străluminată de lumina lui Christos. Dacă ne-am adunat aici într-un cerc mai restrâns al Societății noastre nu am făcut-o pentru a ne dăruia unor considerații abstracte, iubirii mei prieteni, ci pentru a practica acest ocultism în ciuda ostilității pe care o arată lumea modernă față de ocultism, față de adevăratul ocultism. De aceea putem vorbi despre lucruri pe care numai cercetarea în spiritual ne poate face să le cunoaștem în adevăr.

Vă voi cita un al doilea caz. În cursul ultimilor ani am avut prilejul să reprezentăm la München dramele-misterii, și mulți dintre prietenii noștri suedezi au luat probabil parte la aceste reprezentații. Ceea ce spun acum am împărtășit deja, sub un anumit aspect, multor prieteni. Reprezentarea acestor misterii trebuia să difere din multe puncte de vedere de spectacolele dramatice obișnuite. Trebuia ca, într-un fel, să ne simțim responsabilitatea față de lumea spirituală. Nu puteam să le luăm ca pe un spectacol teatral obișnuit. Desigur, într-un astfel de caz trebuia făcut ceva din propriile forțe sufletești. Dar să nu uităm că, și pe planul fizic, când vrem să facem ceva, suntem cu totul obligați să ne slujim de o forță musculară care este exterioară sufletului, deși ne aparține. Dacă nu avem această forță musculară, nu putem face unele lucruri. În anumite privințe, această forță musculară ne aparține, în altele

nu. Tot așa este cu facultățile noastre spirituale – numai că aici nu ne ajută forțe fizice, forța musculară, ci înseși forțele lumii spirituale trebuie să ne vină în ajutor, aici trebuie să fim strălumiți, străbătuți de forțele care intră în lumea noastră fizică din lumea spirituală. Și, în adevăr, și alte acțiuni de acest fel, precum au fost piesele noastre müncheneze, pot începe cu o altă conștiință; pentru mine însumi a fost clar că această problemă s-a putut realiza în cursul anilor, că diferitele inițiative au putut fi abordate doar când anumite forțe spirituale bine determinate, îndreptate tocmai în această direcție, se infiltrează în forțele omenești, dacă forțe spirituale ale îngerilor păzitori coboară, să zicem așa, se infiltrează oarecum în forțele noastre omenești.

Era chiar la începutul activității noastre spiritual-științifice, când ne adunam la Berlin în primii ani ai acestui secol; puteai să numeri ușor participanții. Dar printre ei s-a aflat pentru scurt timp un suflet credincios, pe care karma îl dotase cu un talent cu totul special pentru frumusele și artă [4]. Acest suflet credincios a lucrat cu noi, deși puțin timp, și a participat la cercetările noastre cele mai intime în domeniul spiritual-științific. Lucra cu ferve, cu profunzime și cu o ardoare lucidă; asimila cu precădere învățăturile ce puteau fi date atunci prin știința spiritului, îndeosebi cele despre anumite relații cosmologice. Îmi amintesc și astăzi foarte bine un fapt pe care l-ați putea considera minor, dar pe care aș vrea să-l evoc aici. Mișcarea noastră antroposofică a început o dată cu publicarea unei reviste pe care atunci, din motive bine cântărite, am numit-o *Lucifer* [5]. Un prim articol, sub titlul „Lucifer”, trebuia să cuprindă, cel puțin conform planului, liniile directe ale muncii noastre. Pot spune că deja acest articol s-a menținut – chiar dacă nu exprimat în cuvinte – pe acele linii pe care trebuie să se mențină societatea noastră antroposofică și, pot afirma, și acest articol este christificat. Când înțelegi articolul, îți dai seama ce este sângele de viață creștin. Trebuie probabil să menționez că acest articol a suscitat cele mai violente opoziții în cercul celor puțini care proveneau din vechea mișcare teosofică, și care se uniseră cu noi. Peste tot, ei denunțau articolul ca fiind străin spiritului teosofic. Dimpotrivă, persoana despre care v-am vorbit l-a aprobat în modul cel mai călduros și cu cea mai mare energie și

mi-am spus atunci: Dacă e să cântărim, această aprobare face mai mult pentru progresul mișcării noastre decât întreaga opoziție. Pe scurt, acest suflet era cu totul unit cu ceea ce trebuia să curgă în curentul nostru spiritual. A murit curând, a trecut în 1904 prin poarta morții. Apoi a avut de luptat un timp în lumea spirituală pentru a ajunge la ceea ce era de fapt. Începând nu din 1907, ci de la reprezentarea dramelor-misterii la München în 1909 – și de atunci cu o intensitate crescută – acest suflet a ocrotit, a luminat tot ce făceam în privința acestor festivități. Tot ceea ce, datorită simțului său pentru frumos, putea să contribuie la realizarea artistică a idealului nostru spiritual acționa din lumea spirituală ca venind de la îngerul păzitor al dramelor noastre misterii, astfel încât simțeai în tine forța de a lua inițiativele necesare, fiindcă așa cum forța musculară ne susține în planul fizic, tot astfel forța spirituală care emană din spirit se infiltra în propria noastră forță spirituală.

Iată cum lucrează morții cu noi. Iată cum trăiesc ei printre noi. Acest caz – și ajung la punctul pe care vreau în mod special să vi-l semnaliez aici – ne evidențiază cum ceea ce o persoană a asimilat în domeniul antroposofic nu a contribuit numai la progresul propriu în viața individuală, ci a putut să curgă înapoi în ceea ce se făcea în sânul mișcării antroposofice colective. Erau două posibilități. Una era ca această personalitate să fi asimilat ceea ce era în stare să asimileze, să poarte aceasta în sufletul său și să o folosească pentru sine, pentru progresul său în viața aceasta și în cea de după moarte. Desigur, așa trebuie să se întâmple, căci, pentru a-și atinge țelul său divin, sufletul omenesc trebuie să se perfecționeze cât mai mult; el trebuie să facă tot ce poate pentru a atrage această perfecționare. Dar, pe de altă parte, pentru că acest suflet asimilase deja întregul adevăr al christificării, ceea ce el asimilase a putut să se răsfrângă nu numai asupra lui însuși, ci și asupra noastră și să devină un bun comun în ce privește înrâuririle sale. Iată ce poate face Christos atunci când El străbate roadele cunoașterii noastre. El nu retrage nimic din ceea ce reprezintă aceste fructe pentru noi personal, însă Christos a murit pentru toate sufletele, iar dacă noi ne ridicăm până la acea cunoaștere care trebuie să fie cunoașterea adevăratului om pământesc: „Nu eu, ci Christos în mine“, dacă

Îl simțim pe Christos oarecum prezent în tot ceea ce noi înșine știm, dacă recunoaștem că forțele de care ne slujim provin de la El, atunci învățătura pe care o asimilăm acționează nu numai pentru noi, ci pentru întreaga omenire. Ea aduce roade pentru toți oamenii. Oriunde ar fi oamenii pe Pământ, Christos a murit pentru ei toți, și ceea ce asimilați în numele Lui va sluji desigur propriei dumneavoastră perfecționări, dar vor deveni și bunuri practice prețioase pentru întreaga omenire.

Să revenim acum la ceea ce v-am spus la început.

S-a spus că atunci când, după moarte, ne contemplăm tabloul vieții trecute ni se pare că idealurile noastre capătă în ansamblu un aspect străin. Avem sentimentul că aceste idealuri de fapt nu ne poartă către viața generală omenească, că ele nu poartă nici o garanție a realului în viața general umană, că ne îndepărtează de viața general umană. Lucifer exercită o mare putere asupra idealurilor noastre tocmai pentru că ele izvorăsc atât de frumos din sufletul uman, dar numai din sufletul uman, și nu prind rădăcină în realitatea exterioară. De aceea are Lucifer o astfel de putere, iar ceea ce percepem noi în idealurile noastre după moarte este de fapt atracția magnetică a lui Lucifer. Lucifer se apropie de noi și, tocmai când avem idealuri, acestea îi devin deosebit de prețioase; el ne poate atrage la el pe calea ocolită a acestor idealuri. Dar când ceea ce pătrundem spiritual pătrundem cu Christos, dacă îl simțim pe Christos în noi și știm că ceea ce asimilăm ia cu sine Christos în noi – „Nu eu, ci Christos în mine” –, atunci, când trecem prin poarta morții și privim în urmă la idealurile noastre, ele nu ne mai apar ca și cum ar vrea să ne îndepărteze de lume, ci acum noi le-am încredințat într-un fel lui Christos; atunci recunoaștem că Christos este cel care face din idealurile noastre problema Lui. El preia asupra Lui idealurile noastre și individul își poate spune: Eu nu pot să mă încarc cu idealurile mele încât ele să devină pentru omenirea pământească gemeni siguri, așa cum pot deveni semințele acestui an pentru plantele din anul viitor, dar Christos în mine o poate face. Christos în mine străbate idealurile mele cu realitatea substanței. Iar idealurile pe care le cultivăm spunând: Da, ca oameni pe acest Pământ ne plăsmuim idealuri, dar în noi trăiește Christos și El preia idealurile noastre, aceste idealuri sunt gemeni reali pentru realitatea viitoare. Idealismul christificat este străbătut

cu germenele realității. Și cel care îl înțelege într-adevăr pe Christos își privește acum aceste idealuri încât poate spune: Idealurile nu au nimic în ele care să le asigure realitatea, caracterul de realitate care să-mi garanteze împlinirea lor viitoare (așa cum germenele unei plante îmi garantează împlinirea pentru anul viitor), dar dacă concepem idealurile noastre astfel încât le încredințăm lui Christos, ele devin în noi germeni reali. Cel care are o conștiință reală despre Christos, care, din aceste cuvinte ale lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine este purtătorul idealurilor mele“ face substanța de viață a ființei sale, ajunge să-și spună: Aici văd semănăturile cu germenii lor, văd fluviile și oceanul, văd munții și văile. Dar în afară de acestea există lumea idealismului și această lume a idealismului este preluată de Christos și este, ca și în lumea actuală, germenele unei lumi viitoare, căci Christos duce idealurile noastre în lumea viitoare, așa cum Dumnezeu naturii duce către anul următor semințele vegetale ale acestui an. Iată ce dă idealismului realitate, ce eliberează sufletul de tristețile îndoieli care îl pot asalta atunci când se strecoară în el sentimentul idealurilor care sunt legate puțin cu realitatea exterioară, care sunt legate cu ce trebuie să consider a fi de preț. Cel care primește în inima sa impulsul christic resimte acest ideal, această comoară de înțelepciune care se adună în sufletul uman, o resimte ca străbătută, ca saturată de realitate. Și dacă v-am dat două exemple luate din faptele oculte este pentru a vă arăta cum acțiunea unei învățături christificate este diferită de cea a unei înțelepciuni primite în suflet nechristificată. Într-adevăr, cu totul altfel pătrunde în jos, spre noi, ceea ce sufletul și-a christificat în această viață pământească decât ceea ce nu și-a christificat. Când conștiința clarvăzătoare își poartă privirile în sus, în lumea spirituală, și vede luptând pentru idealurile lor sufletele în care nu s-a trezit pe deplin conștiința lui Christos în cursul ultimei lor încarnări, este profund cutremurată. El le vede luptând pentru ceea ce le este cel mai scump, pentru că Lucifer a dobândit o putere asupra idealurilor lor, așa încât el le poate priva de roadele reale de care lumea întreagă ar fi trebuit să profite. Cu totul altul este spectacolul pe care îl oferă sufletele care au christificat comoara lor sufletească, care, provocând

parcă un reflex slab, acționează în noi înviorător sufletește încă în această viață în trup.

Ceea ce poate fi perceput ca o căldură intimă a sufletului, ca o învigorare în situațiile cele mai crude de viață, ca un sprijin în cele mai mari cumpene este tocmai această impregnare cu impulsul chistic. De ce? Pentru că cel ce este cu adevărat animat de acest impuls simte cum în biruințele sufletului său - oricât de imperfecte pot fi ele în viața pământească - acest impuls al lui Christos este în ele garanția, cheazășia *împlinirii* lor. Tocmai de aceea este Christos o întărire atât de deplină în ceasurile de îndoială ale vieții, un astfel de sprijin pentru suflet. Câte lucruri nu rămân neîmplinite în această viață, câte lucruri nu îi par omului prețioase fără să le poată vedea duse până la capăt! Ceea ce resimțim atât de sincer în sufletele noastre, ceea ce unim cu sufletul nostru ca o comoară prețioasă o putem încredința lui Christos; și oricare ar fi în aparentă șansele de realizare, dacă încredințăm această comoară lui Christos, El o va duce pe aripile sale spre realizare. Nu este nevoie să o știi întotdeauna, însă sufletul care resimte în el prezența lui Christos așa cum corpul resimte în el prezenta sângelui ca un element însuflețitor, acela percepe forțele de încălzire și împlinire ale acestui impuls chistic pentru tot ce sufletul nu poate realiza în lumea exterioară, însă ar dori să o facă, ar dori să realizeze în mod legitim.

Faptul că conștiința clarvăzătoare percepe aceste lucruri atunci când privește sufletele aflate după moarte este dovada că sufletul omenesc este pe deplin justificat atunci când, în orice face, în orice gândește, Îl simte prezent pe Christos, Îl simte pe Christos drept mângâierea și sprijinul său, Îl primește în sine drept Cel despre care își spune în această viață pământească: „Nu eu, ci Christos în mine”. Aceste cuvinte trebuie rostite încă din viața pe Pământ.

Aduceți-vă aminte de pasajul de la începutul cărții mele [**Teosofia**](#), care vrea să indice unul din acele puncte în care, pe o anumită treaptă a vieții spirituale, se realizează ceea ce străbate sufletul în această lume pământească. În acest pasaj eu atrag atenția asupra faptului că formula *Tat Twam Asi* - Acesta ești tu -, pe care o meditează înțelepții Orientului, apare ca o realitate tocmai în momentul în care treci din lumea așa-numită a sufletelor în cea a spiritului. Recitiți acest pasaj.

Dar și altceva poate deveni realitate, poate deveni realitate într-un mod de o importanță covârșitoare din punct de vedere omenesc, ceva în legătură cu care acest suflet omenesc, care se simte străbătut de Christos, își poate spune în această viață cuvintele lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine“. Dacă înveți să le gândești în așa fel încât ele să devină un adevăr interior, atunci acest cuvânt se împlinește după moarte puternic și cu o mare forță. Căci ceea ce primim în lume din acest punct de vedere, din punctul de vedere al lui „Nu eu, ci Christos în mine“, devine în așa fel bunul nostru, devine în așa fel natura noastră interioară între moarte și o nouă naștere încât, prin ceea ce a devenit astfel natura noastră interioară, trebuie să îl împărțim cu întreaga omenire. Ceea ce dobândim astfel, ceea ce dobândim din punctul de vedere „Nu eu, ci Christos în mine“, acest lucru este făcut de către Christos un bun comun al întregii omeniri. Ceea ce primesc din punctul de vedere „Nu eu, ci Christos în mine“, despre aceasta am voie după moarte să spun și să simt: Nu doar pentru mine, ci pentru toți frații mei! Și abia atunci vom putea afirma: Da, L-am iubit pe Christos mai mult ca orice, mai mult decât pe mine însumi, am ascultat deci de porunca: „Să-l iubești pe Dumnezeu tău mai presus de orice“. „Nu eu, ci Christos în mine.“

Și atunci am împlinit și a doua poruncă: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși“, căci ceea ce am dobândit pentru mine însumi devine bunul comun al omenirii întregi prin faptul că Christos l-a transpus în realitate.

Aceste lucruri trebuie lăsate să acționeze asupra sufletului; vei descoperi atunci ce înseamnă prezenta lui Christos în sufletul omenesc, căruia îi poate fi sprijin, ajutor și luminător. Înveți astfel să înțelegi treptat ceea ce s-ar putea numi raportul lui Christos cu sufletul uman.

CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN

CONFERINȚA a III-a

Norrköping, 12 iulie 1914

Noțiunile de care ne lovim inevitabil când este vorba de raporturile lui Christos cu sufletul uman sunt noțiunile de greșală și păcat. Știm ce importanță au noțiunile de greșală și păcat în creștinismul lui Pavel, de pildă. Trebuie să spunem că epoca noastră este prea puțin în stare să înțeleagă într-un mod cu adevărat profund raporturile pe care le găsim la Pavel

între noțiunile de păcat și de greșeală pe de o parte, moarte și nemurire pe de altă parte. Avem aici una din consecințele materialismului timpului nostru. Să ne aducem aminte ce spuneam în prima conferință: nemurirea sufletului omenesc fără continuarea conștiinței după moarte nu poate fi o adevărată nemurire. Disparația conștiinței o dată cu moartea n-ar putea să însemne decât un lucru: că omul, de fapt, nu este nemuritor. O dăinuire inconștientă a ființei umane după moarte ar însemna că tocmai caracterul esențial al ființei omenești, ceea ce face ca omul să fie om, nu se mai păstrează. Un suflet omenesc care ar supraviețui inconștient morții n-ar reprezenta mai mult decât suma de atomi pe care și materialismul o admite și care ar trebui să se mențină și când corpul omenesc este distrus.

Pavel era ferm convins că nu se poate vorbi de nemurire decât dacă există conștiința individuală. Și cum conștiința individuală trebuia legată de greșeală și păcat, el putea să spună: Dacă conștiința omului este întunecată după moarte prin păcat și greșeală, sau prin consecințele lor, dacă conștiința, după moarte, este distrusă prin păcat și greșeală, înseamnă că păcatul și greșeala sunt în stare să omoare omul ca suflet și ca spirit. Mentalitatea materialistă a epocii noastre, chiar cea a multor filosofi și gânditori moderni care se mulțumesc să vorbească despre supraviețuirea sufletului, este, în mod firesc, foarte îndepărtată de această concepție; nemurirea omenească trebuie să fie identică cu supraviețuirea *conștientă* a sufletului după moarte.

Aici apare o anumită dificultate, mai ales pentru concepția antroposofică despre lume. Ca să-ți dai seama de ea, e destul să analizezi raporturile pe care le au noțiunile de „vină”, „păcat” cu cea de „karmă”. Unii antroposofi rezolvă problema spunând simplu: Noi credem în karmă, adică o greșeală comisă într-o anumită încarnare o duci cu tine prin karma ta și o plătești mai târziu. În felul acesta se stabilește, în cursul încarnărilor succesive, o compensare. Tocmai aici apare dificultatea. Antroposofii se întreabă cum se împacă asta, de pildă, cu noțiunea de iertare a păcatelor prin Christos. Și totuși ideea iertării păcatelor este strâns legată cu adevăratul creștinism. Să ne gândim de pildă la Christos aflat pe cruce între cei doi tâlhari. Cel din stânga își bate joc de Christos: Dacă vrei să fii

Dumnezeu, mântuiește-Te pe Tine și mântuiește-ne și pe noi! Cel din dreapta îi replică: N-ar trebui să vorbești așa, căci amândoi ne merităm pedeapsa morții pe cruce, după faptele noastre, dar Acesta este nevinovat și îndură aceeași soartă cu noi. Apoi cel din dreapta, adresându-se lui Christos, adaugă: Adu-ți aminte de mine când vei fi în împărăția Ta! La care Christos răspunde: „Adevăr îți spun ție, chiar azi tu vei fi cu mine în Rai“. Nu poți pur și simplu să elimini acest cuvânt din Evanghelie sau să îl contești; este un cuvânt foarte important și plin de semnificație. Întrebarea pentru antroposofi este următoarea: Tâlhărul din dreapta trebuie să ispășească ceea ce a făcut; de ce Christos îi spune, ca și cum l-ar ierta, ar anula păcatul: „chiar astăzi tu vei fi cu mine în Rai?“ Antroposoful poate spune că tâlhărul din dreapta va trebui să-și ispășească greșeala prin karma sa, ca și cel din stânga.

De ce face Christos o deosebire între tâlhărul din dreapta și cel din stânga? Este cert că avem aici, pentru concepția antroposofică a karmei, o reală dificultate. Ea nu este ușor de rezolvat; se rezolvă însă dacă prin cercetare spirituală studiezi cu mai multă atenție creștinismul, dacă încerci să-l pătrunzi cât mai mult. Să încercăm să lămurim problema dintr-un alt punct de vedere, care vă este deja cunoscut și care ne va permite să vedem mai din aproape ce se petrece aici. Amintiți-vă, iubii mei prieteni, felul în care vorbim adesea despre Lucifer și Ahriman și cum sunt ei reprezentați de mine în dramele-misterii. De îndată ce începi, aș spune, să-i privești dintr-un punct de vedere pe care l-aș numi omenesc-antroposofic, și faci din Lucifer un fel de tâlhar interior iar din Ahriman un fel de tâlhar exterior, în acel moment ai mari dificultăți; nu trebuie să uiți că Lucifer, deși este cel care a introdus răul în lume, acest rău interior care se naște prin pasiuni a adus libertatea și joacă în ansamblul Cosmosului un rol important. Și tot așa trebuie să spui și despre Ahriman, și el joacă un rol important în ansamblul Universului. Am remarcat, când am început să vorbim mai des despre Lucifer și Ahriman, că antroposofii deveneau într-un fel neliniștiți. Ei păstrau din concepția tradițională despre Lucifer sentimentul că de fapt în Univers el este un înspăimântător criminal de care trebuie să te păzești în totul. Natural, un antroposof nu poate fi cu totul de această părere, fiindcă el trebuie să recunoască rolul important al lui

Lucifer în ansamblul Universului. Și totuși trebuie să și-l reprezinte pe Lucifer ca pe un adversar al zeilor progresiști, deci ca un spirit care, într-un anumit fel, zădărnicește planul creațiunii, ca un dușman al acelor zei pe care trebuie de fapt să-i venerăm. Pe scurt, când vorbim astfel despre Lucifer, îi recunoaștem unui adversar al divinității un rol important în ansamblul Universului, și tot așa trebuie să o facem și pentru Ahriman.

În anumite privințe poți înțelege că sufletul omenesc se întreabă: Care trebuie să fie atunci atitudinea mea față de Lucifer și Ahriman? Trebuie să-i iubesc sau să-i urăsc? Nu știu ce să fac cu ei! De unde vin toate astea? De altminteri, trebuie să îți dai seama că despre ei se vorbește ca despre ființe care, de fapt, prin specificul lor, nu aparțin planului fizic, că misiunea și sarcina lor în lume este oarecum în afara planului fizic, este în lumea spirituală.

În timpul conferințelor müncheneze [\[6\]](#) îndeosebi am subliniat că esența acestui fapt constă în aceea că rolul încredințat lui Lucifer și lui Ahriman de către zeii care facilitează evoluția este în lumile spirituale și că un dezacord, o dizarmonie nu se produce decât atunci când ei își transferă rolul în planul fizic, arogându-și astfel drepturi care de fapt nu le-au fost acordate. Dar există ceva, iubiții mei prieteni, ceva ce trebuie să admitem – și pe care, în general, sufletul uman nu îl acceptă bucuros când abordează aceste subiecte –, anume că judecata noastră, judecata umană, este de fapt valabilă doar pentru planul fizic și că această judecată, corectă pentru planul fizic, nu poate fi aplicată lumilor superioare. Tocmai de aceea trebuie ca încet, progresiv, să aprofundăm cunoașterea antroposofiei, pentru a ne lărgi judecata, lumea noastră de noțiuni, concepte și idei. Oamenii timpului nostru, care gândesc materialist, consideră că antroposofia este greu de înțeles, pentru că ei nu vor să-și lărgască judecata și vor să rămână la judecata valabilă doar pentru planul fizic.

Dacă spunem că o putere este ostilă altei puteri, este drept să adăugăm, rămânând în planul fizic, că ostilitatea este un lucru rău, că ea nu ar trebui să existe. Pe un plan superior, lucrurile stau altfel. Aici judecata trebuie să se lărgască. Pentru ca lumea în întregul ei să fie posibilă este necesar să existe o opoziție spirituală; așa cum în domeniul electricității este

necesară o electricitate pozitivă și una negativă, e necesară și o opoziție spirituală. Trebuie să existe spirite care se confruntă. Aici se verifică ceea ce spune Heraclit, și anume că nu numai iubirea ci și lupta construiește Universul. Numai când Lucifer acționează asupra sufletului uman și prin sufletul uman introduce lupta în lumea fizică, numai atunci această luptă este nejustă, nepotrivită. Dar nu același lucru este valabil pentru lumile superioare; aici și opoziția spiritelor este ceva ce ține de întreaga structură, de întreaga evoluție a lumii, ceea ce înseamnă că de îndată ce pătrundem în lumea spirituală trebuie să folosim cu totul alte unități de măsură, să adoptăm alte moduri de a judeca. De aceea este atât de șocant să vorbești despre Lucifer și Ahriman, pe de o parte, ca fiind adversari ai zeilor și, pe de altă parte, ca fiind necesari în întregul mers al ordinii cosmice. Așadar, trebuie să admitem înainte de toate că omul, dacă folosește pentru lumile superioare judecata valabilă planului fizic, intră în coliziune cu ordinea cosmică.

Acum însă tocmai aceasta este ideea principală ce trebuie accentuată mereu, anume că Christos, ca Christos, nu ține de ființele planului fizic, că, din clipa în care a avut loc Botezul în Iordan, o ființă care înainte nu era de pe Pământ, o ființă care nu aparținea ființelor pământești s-a încarnat în Iisus din Nazaret. Așadar, în Christos avem de-a face cu o ființă care pe bună dreptate le putea spune discipolilor Săi: Eu sunt de sus, voi sunteți de jos, adică Eu vin din Împărăția Cerurilor, voi din Împărăția Pământului. Să vedem care sunt consecințele acestui fapt. O judecată pământească, care, ca judecată pământească, este în întregime justificată, este ea în mod necesar și judecata acelei ființe cosmice Christos, încarnată în trupul lui Iisus? Ființa care în timpul Botezului în Iordan a intrat în corpul lui Iisus nu are o judecată pământească ci o judecată cerească, ea trebuie să judece altfel decât judecă oamenii.

Și acum să măsurăm întreaga greutate a cuvintelor rostite pe Golgota. Tâlharul din stânga nu-și dă seama că Christos nu este doar o entitate pământească, ci o entitate care aparține împărăției ce nu este împărăția pământească. Dimpotrivă, tâlharul din dreapta conștientizează acest lucru, înainte de a muri: Împărăția ta, o Christos, este din altă lume. Adu-ți aminte de mine când vei intra în împărăția Ta. În acest moment,

tâlharul din dreapta are un presentiment al faptului că Christos ține de o altă împărăție, în care domnește o cu totul altă forță de judecată decât pe Pământ. De aceea Christos, din conștiința că El stă în împărția Sa, poate să-i răspundă: Într-adevăr, pentru că tu presimți ceea ce este împărăția mea, vei fi chiar azi – adică o dată cu moartea – cu mine în împărăția mea. Astfel se revelează forța supra-pământească a lui Christos care trage individualitatea omenească în sus, într-o sferă spirituală.

Judecata pământească, judecata omenească trebuie, bineînțeles, să spună: Din punct de vedere karmic, tâlharul din dreapta va trebui să își achite datoria ca și cel din stânga. Dar judecata cerească este alta. Acesta este abia începutul problemei. Căci, bineînțeles, dumneavoastră puteți spune: Atunci judecata cerească și judecata pământească sunt în contradicție. Cum poate Christos să ierte în timp ce judecata pământească cere o compensare karmică?

Da, iubii mei prieteni, atingem aici una din cele mai grele probleme ale științei oculte. Și anume, trebuie să facem o distincție pe care sufletul omenesc nu o face bucuros fiindcă îi repugnă să urmărească un raționament până în ultimele sale consecințe, atunci când acest lucru implică anumite dificultăți. Va trebui poate să întoarceți pe o parte și pe alta de multe ori în sufletul dumneavoastră ceea ce o să vă spun pentru ca, în final, să înțelegeți problema.

Mai întâi să stabilim o deosebire. Să vedem în primul rând ce se împlinește în karmă printr-o justiție obiectivă. Un lucru trebuie să fie clar, că omul este supus karmei sale. El trebuie deci să compenseze karmic răul pe care l-a săvârșit. Dacă reflectăm la acest lucru vom fi de acord că nimeni nu ar vrea să fie altfel. Admiteți că cineva ar fi comis într-adevăr o faptă rea. În momentul în care a putut să o comită, el este mai puțin bun decât dacă nu ar fi comis-o, și nu poate să regăsească treapta de perfecțiune pe care o avea înainte de a face răul decât când va compensa răul făcut. Trebuie deci ca el să dorească să repare greșeala, fiindcă reparând-o, compensându-o, poate ajunge din nou la treapta de perfecțiune pe care o atinsese înainte de a fi săvârșit fapta. Așadar, pentru propria noastră perfecționare, nu putem dori decât un lucru, și anume: karma să subziste ca justiție obiectivă. Altfel spus, într-o concepție despre libertatea omenească nu poate lua naștere sub nici o

formă dorința de a-ți vedea iertate păcatele în așa fel încât, de pildă, astăzi să putem vătămă ochii cuiva fără să avem de ispășit acest păcat prin karma noastră. Un om care a sfârșit ochii altuia este mai imperfect decât cel care nu a comis acest act, iar karma sa ulterioară va trebui să îl conducă la a compensa aceasta printr-o faptă bună; numai atunci se va regăsi el așa cum era înainte de această faptă. Este deci de neconceput, dacă reflectezi cu adevărat la ceea ce este natura umană, să poți vătămă astăzi ochii cuiva, fapta să-ți fie iertată și, prin aceasta, karma să-ți fie compensată. În ceea ce privește karma, este absolut just ca nici o datorie să nu ne fie iertată, ci să avem de plătit până la ultimul bănuț.

Dar în ce privește greșeala mai este încă ceva de spus. Greșeala cu care ne încercăm, păcatul cu care ne încercăm, nu este numai problema noastră personală, ci – trebuie să facem precizarea – este un fapt cosmic obiectiv, el privește și lumea. Greșeala pe care am comis-o o vom compensa prin karma noastră; dar faptul că am zdrobit ochii cuiva s-a întâmplat, a avut loc în mod real. Iar dacă noi, să spunem, în încarnarea actuală zdrobim ochii cuiva și apoi, într-o încarnare ulterioară, facem ceva ce compensează această faptă comisă înainte cu multe sute de ani, totuși ceva rămâne în mersul obiectiv al lumilor. Ceea ce am făcut rămâne o faptă obiectivă în ansamblul cosmic. În ce ne privește, noi o compensăm mai târziu. Vina pe care ne-am adăugat-o, o ștergem prin karmă, dar faptul cosmic obiectiv rămâne, nu îl putem șterge prin aceea că am înlăturat din noi imperfecțiunea.

Trebuie deci să deosebim urmările unui păcat pentru noi înșine și urmările unui păcat pentru evoluția obiectivă a lumii. Această distincție este extrem de importantă. Și acum îmi veți permite poate să introduc aici o observație ocultă, care ar putea să lămurească oarecum problema.

Când abordezi evoluția omenirii pornind de la Misteriul de pe Golgota și Cronica Akasha fără să fii străbătut de entitatea lui Christos este foarte ușor să te înșeli, fiindcă Cronica Akasha nu concordă întotdeauna cu ceea ce se poate citi în evoluția karmică a fiecărui individ. Să luăm un exemplu: să presupunem că în anul 733 ar fi trăit un om care a comis o greșeală gravă. Dacă cercetezi Cronica Akasha, ai putea să nu găsești nici o urmă a acestei greșeli. Dar dacă studiezi apoi karma acelui om

vei afla că mai este ceva ce are de ispășit; această faptă ar trebui să fie înscrisă într-un anumit moment în Cronica Akasha, totuși ea nu se află acolo. Când studiezi karma observi că acel om trebuie să plătească pentru această faptă; ar trebui să găsești în Cronica Akasha, în acea încarnare, păcatul, vina lui; ea însă nu este acolo. Ce contradicție! Și totuși avem aici un fapt obiectiv, care poate fi observat în multe cazuri. Se poate întâmpla să întâlnești astăzi pe cineva; dacă ți este dat harul de a-i cunoaște puțin karma, aș putea să descopăr că o anumită nenorocire, o lovitură a sorții care l-a lovit face parte din karma sa, este compensarea unei greșeli anterioare. Totuși, dacă străbat cursul încarnărilor sale precedente, ca să văd ce a făcut atunci, nu voi găsi nici o mențiune a acestei fapte în Cronica Aksaha. De unde vine asta?

Provine din faptul că Christos a luat asupra sa greșeala obiectivă. Din momentul în care eu îl primesc pe Christos în mine, când cercetez Cronica Akasha împreună cu Christos regăsesc această faptă! Christos a luat-o în împărăția sa și o poartă în continuare ca ființialitate, în așa fel încât, dacă nu țin seama de Christos, nu o pot găsi în Cronica Akasha. Remarcați bine diferența: dreptatea karmică rămâne, dar pentru ceea ce reprezintă în lumea spirituală consecințele unei greșeli, pentru acestea intervine Christos care duce această greșeală în împărăția Sa, o ia asupra Sa.

Pentru că ține de o altă împărăție, Christos poate să ne șteargă datoriile și păcatele noastre săvârșite în lumea aceasta, să le ia asupra lui.

În definitiv, ce spune Christos, fiind pe cruce, tâlharului din sânge? Dacă nu în cuvinte, cel puțin ca sens, îi spune: Ceea ce ai făcut va avea consecințe nu numai în lumea fizică ci și în lumea spirituală. Iar răufăcătorului care este la dreapta sa îi spune: Chiar astăzi tu vei fi cu mine în Rai. Ceea ce înseamnă: Eu iau asupra mea fapta ta. Sigur, tu va trebui mai târziu, prin karma ta, să ispășești în ce *te* privește această faptă, însă ceea ce înseamnă pentru *lume* această faptă, asta mă privește pe mine, spune Christos, exprimat simplist. Facem aici o precizare foarte importantă și care este valabilă nu numai pentru epoca ce urmează Misteriului de pe Golgota, ci și pentru epoca precedentă.

Am avut deja prilejul să observăm în conferințele anterioare că coborârea lui Christos printre cei morți nu este o legendă. Prin aceasta Chrisos a împlinit ceva pentru sufletele care, în epoci anterioare, se încărcaseră cu greșeli și păcate. N-ar trebui să studiezi Cronică Akasha a epocilor anterioare Misteriului de pe Golgota fără să fii tu însuși pătruns de entitatea lui Christos. Fiindcă ai comite erori peste erori. Și atunci nu este de mirare că Leadbeater, de pildă, care în realitate nu știe nimic despre Christos, a ajuns să facă în cartea sa *Omul, de unde vine, unde merge* afirmațiile cele mai stranie asupra evoluției pământești. Doar dacă este pătruns de impulsul lui Christos sufletul este în stare să vadă lucrurile așa cum s-au petrecut cu adevărat în cursul evoluției pământești chiar înaintea Misteriului de pe Golgota, în vederea Misteriului de pe Golgota.

Karma este o problemă a întregului șir de încarnări ale omului și justiția karmică trebuie să fie apreciată în lumina unei judecăți care este judecata noastră pământească. Dar ceea ce Christos face pentru omenire trebuie măsurat cu o judecată care ține de alte lumi decât cea pământească. Să ne gândim o clipă la sfârșitul evoluției pământești, la epoca în care oamenii vor fi sfârșit a se încarna aici, jos. Sigur, trebuie ca totul să fie plătit până la ultimul bănuț. Sufletele omenesci își vor fi împlinit atunci într-un fel karma lor. Dar imaginați-vă că toate greșelile rămân unite cu Pământul, că ele continuă să-și exercite acțiunea în Pământ. Oamenii și-ar fi achitat karma, dar Pământul nu ar fi pregătit să intre în era jupiteriană și întreaga omenire pământească s-ar afla în situația de a nu avea un locaș, n-ar mai avea cum să se dezvolte dincolo, pe Jupiter. Dacă Pământul întreg evoluează odată cu omul, asta este o urmare a faptei lui Christos. Fără această faptă, tot ceea ce s-ar acumula pe Pământ ca greșală ar arunca Pământul în întunecimi și n-ar mai exista planetă pentru continuarea evoluției. Împlinindu-ne karma, noi facem ceea ce este necesar pentru noi însine, dar nu pentru întreaga omenire și nici pentru ceea ce, în evoluția Pământului, este legat de întreaga evoluție umană.

Să ne fie deci clar, nu suntem absolviți de karmă, dar cu siguranță consecințele greșelilor și păcatelor noastre pentru evoluția Pământului sunt șterse prin ceea ce a intervenit prin Misteriul de pe Golgota. Trebuie, de asemenea, să ne fie clar că toate acestea nu se pot produce fără colaborarea, fără

participarea omului. Este ceea ce se poate înțelege și din cuvintele spuse de Christos tâlharului de pe cruce. Tâlharul din dreapta a avut presentimentul unei împărății suprapământesti în care totul se petrece altfel decât în lumea pământescă.

Omul trebuie să-și impregneze sufletul cu substanța ființei lui Christos; trebuie într-un fel să fi luat în sufletul său puțin din Christos pentru ca Christos să poată acționa în el și să-l ducă într-o lume unde, ce-i drept, omul nu are puterea să-și anuleze karma, dar unde consecințele greșelii și ale păcatului nostru pentru lumea exterioară sunt șterse prin Christos.

Arta picturii ne oferă o minunată imagine a acestui adevăr. Cum să nu îți faci o puternică impresie Christos ca judecător când contempli, de pildă, fresca lui Michelangelo din Capela Sixtină, *Judecata de Apoi*? Care este de fapt subiectul acesteia? Să lăsăm de o parte sensul profund esoteric și să ne ocupăm numai de imaginea care apare în sufletul nostru. Vedem acolo pe cei drepti și pe cei păcătoși. Or, acest tablou s-ar putea picta într-un mod diferit de cel în care a făcut-o acest creștin care este Michelangelo; s-ar putea reprezenta oameni la sfârșitul Pământului sau după sfârșitul Pământului, contemplându-și karma lor și spunându-și: E adevărat, noi ne-am împlinit karma, totuși greșelile noastre sunt înscrise pe table de aramă în lumea spirituală și ele reprezintă o povară pentru Pământ, povară care ar putea să distrugă Pământul. În ce ne privește pe noi, le-am achitat, dar ele sunt prezente peste tot. De fapt, acest lucru nu este un adevăr, ar putea fi așa, dar nu constituie un adevăr. Prin faptul că Christos a murit pe Golgota, omul nu va vedea tabla unde sunt înscrise greșelile sale, el Îl va vedea pe Cel care le-a luat asupra sa; va vedea reunit în ființa lui Christos tot ceea ce altfel ar fi răspândit în Cronica Akasha. În locul acestei cronici, în fața lui stă Christos, El a luat asupra Sa toate acestea.

Profunde taine ale naturii omenesti ne sunt relevate aici. Dar ce trebuie pentru ca, în acest domeniu, să-ți dai seama de adevărata stare de fapt? Trebuie ca oamenii să poată – puțin contează că ei sunt păcătoși sau drepti – să-și ridice ochii către Christos, să nu vadă un gol acolo unde ar trebui să fie Christos. Trebuie să ai o legătură cu Christos. Tâlharul din dreapta crucii demonstrează prin propriile sale cuvinte legătura sa cu Christos. Când Christos a dat celor care lucrează în spiritul Său

misiunea de a ierta păcatele, este cert că niciodată și nicăieri nu s-a pus problema să fie știrbită cu ceva karma, ci prin aceasta voia să se arate că, pentru cel care este în legătură cu Christos, împărăția pământească este salvată de urmările și consecințele spirituale ale vinei și ale păcatului care sunt fapte obiective, chiar când ele au fost ispășite.

Ce înseamnă pentru sufletul uman cuvintele rostite în numele lui Christos de cel care are acest drept: „Iertate îți sunt păcatele“. Asta înseamnă că tu trebuie, evident, să te aștepti la o compensare karmică, dar că, de fapt, vina și păcatul tău au fost transformate de Christos pentru ca să nu ai mai târziu cumplita suferință pe care ai viețui-o văzând, privind în urmă la greșeala ta, cum prin această greșeală ai distrus o parte a existenței pământești. Christos șterge această greșeală. Dar pentru asta este nevoie de o anumită treaptă de conștiință pe care cel care iartă datoria, care iartă păcatele are dreptul să o ceară: păcătosul să aibă conștiința greșelii sale și conștiința faptului că Christos o poate lua asupra lui. Atunci cuvintele „Iertate îți sunt păcatele“ corespund unui fapt *cosmic* și *nu unui fapt karmic*.

Există în Evanghелиi un pasaj în care Christos ne arată atât de frumos atitudinea Sa asupra acestui aspect încât atinge puternic inima. Celor care Îi aduc, condamnând-o, o femeie prinsă în adulter – reprezentați-vă clar această scenă – Christos le dă un dublu răspuns: pe de o parte, El înscrie ceva în Pământ; pe de altă parte, nu judecă, nu condamnă, El iartă. De ce scrie El în pământ? Pentru că în joc este karma, pentru că ea, karma, este dreptatea obiectivă. Fapta femeii adultere nu poate fi ștearsă pentru ea. Christos o înscrie deci în pământ. Dar cu totul altfel stau lucrurile cu consecințele spirituale – și nu pământești – ale acestei fapte; pe acestea Christos le ia asupra Sa. „El iartă“, însă asta nu înseamnă că El șterge greșeala în sensul absolut al termenului, ci că ia asupra Sa urmările obiective ale faptei comise.

Să ne gândim acum ce înseamnă să-ți poți spune: Am făcut în lumea asta cutare sau cutare lucru. Asta însă nu dăunează progresului meu pe mai departe fiindcă nu voi rămâne tot atât de imperfect ca atunci când am comis această faptă. În viitor voi putea ajunge iar la nivelul la care eram, prin faptul că voi ispăși această greșeală prin karma mea. Dar nu pot face ca și

când această greșeală a mea n-ar exista pentru evoluția Pământului. Am avea de suportat suferințe de nedescris dacă n-ar fi venit să se unească cu evoluția Pământului o ființă care, prin puterea Sa, face ca acțiunea noastră, fapta noastră, din care nu putem schimba nimic, să fie pentru Pământ ca și cum n-ar fi fost niciodată comisă. Această ființă este Christos. El nu ne descarcă de karma noastră personală ci de consecințele spirituale și obiective ale faptelor noastre, ale greșelilor noastre. Și tocmai acest lucru trebuie să îl urmărim în continuare în sufletul nostru. Numai atunci înțelegem că Christos este o entitate unită cu întreaga omenire, cu omenirea de pe întreg Pământul, fiindcă Pământul există pentru om. Christos este unit deci și cu întreg Pământul. Marea slăbiciune a omului, urmare a ispitei luciferice, este faptul că omul este în stare să se izbăvească pe sine prin karma sa proprie, dar este incapabil să izbăvească în același timp și Pământul. Acest lucru îl împlinește ființa cosmică, Christos.

Și acum vedem de ce unii antroposofi nu ajung să înțeleagă faptul că creștinismul este perfect conciliabil cu ideea de karmă. Sunt acei antroposofi care introduc în antroposofie egoismul deplin, un egoism mare; deși nu o spun niciodată în mod deschis, totuși ei simt și gândesc: Din moment ce prin karma mea mă izbăvesc pe mine, ce mă interesează restul lumii; facă ce o vrea! Și acestor antroposofi le este suficient să vorbească doar de compensarea karmică. Dar nu, asta nu este destul. Omul ar fi o ființă pur luciferică dacă nu s-ar gândi decât la el însuși. În fapt, el este un membru al întregii lumi și trebuie să se gândească la întreaga lume cu dăruire. El trebuie să gândească la faptul că, deși se poate izbăvi în mod egoist pe sine prin karma sa, el nu poate însă izbăvi întreaga existență a Pământului. Și tocmai aici intervine Christos. Iar atunci când ne hotărâm să nu ne gândim numai la eul nostru, trebuie să ne gândim și la altceva ca la eul nostru. La ce să ne gândim? La acest „Christos în mine” de care vorbește apostolul Pavel. Atunci, cu El, suntem uniți cu întreaga existență a Pământului. Nu ne mai gândim doar la salvarea noastră, ci ne spunem: Nu eu și propria mea salvare, ci Christos în mine și salvarea Pământului!

Iubiții mei prieteni! Trebuie într-adevăr să ai un spirit prea puțin creștin ca să interpretezi creștinismul așa cum o fac

atâția oameni care se consideră autentici creștini și care acuză, de pildă, pe creștinii antroposofi de erezie. Trebuie să ai prea puțin simț creștin. Ne putem pune chiar întrebarea: Este într-adevăr creștinește să gândesc că am voie să fac orice, că de fapt Christos a venit în lume pentru a mă descărca de toate acestea, pentru a-mi ierta păcatele, așa încât să nu mai am nimic de-a face cu karma mea, cu păcatele mele? Cred că acestei atitudini i s-ar putea aplica mai curând un alt cuvânt decât cel de „creștinească”; cel de „comodă”. În adevăr, ar fi foarte comod dacă nu ar trebui decât să te căiești pentru ca tot ce ai comis în lume să fie șters din karma viitoare. Nu, nu este șters din karmă, dar poate fi șters de acolo unde noi, ca urmare a slăbiciunii noastre omenști, datorită ispitirii luciferice, nu putem răzbate: din evoluția Pământului. Acest lucru îl face Christos. Iertarea păcatelor noastre ne cruță de suferința de a fi introdus pe vecie o greșală obiectivă în evoluția Pământului. De acest lucru trebuie, bineînțeles, să fim serios interesați. Dar dacă vedem lucrurile în acest fel, atunci și în multe alte privințe va apărea o seriozitate profundă, legată de o gândire corectă despre Christos. Ei i se va adăuga o adâncă gravitate și multe din concepția noastră despre Christos – care celui ce primește în sufletul său cu toată seriozitatea concepția despre Christos i se par ca un fel de frivolitate și cinism – vor dispărea. Căci tot, tot ce am spus astăzi și care se bazează punct cu punct pe cele mai importante pasaje din Noul Testament, ne confirmă faptul că tot ce este Christos pentru noi este pentru că El nu este o ființă ca ceilalți oameni, ci o ființă care a coborât de sus, din înălțimile Cosmosului, la Botezul în Iordan, în evoluția pământească a omului. Totul mărturisește natura cosmică a lui Christos. Și cel care cugetă profund la raporturile lui Christos cu greșala și păcatul ajunge să conchidă că, deoarece omul este incapabil să șteargă în cursul existenței pământești vina sa pentru întregul Pământ, a trebuit ca o ființă cosmică să coboare, pentru ca datoria față de Pământ să fie anulată. Adevăratul creștinism nu îl poate considera pe Christos altfel decât ca pe o ființă cosmică. Dar din acel moment putem fi atinși până în profunzimile sufletului nostru de ceea ce înseamnă cuvintele: „Nu eu, ci Christos în mine”. Atunci, din această cunoaștere va iradia în noi ceva ce nu pot să exprim decât prin aceste cuvinte: Din moment ce îmi permit să spun

„Nu eu, ci Christos în mine“, prin însuși acest fapt eu recunosc că nu mai aparțin exclusiv sferei pământești, că în mine trăiește ceva ce are importanță pentru Cosmos, că în calitatea mea de ființă omenească am fost găsit demn să fiu în sufletul meu purtătorul unui principiu extrapământesc, așa cum în predispozițiile mele care vin de pe Saturn, Soare, Lună port în mine o ființă extrapământească. Și în conștiința omului se va revela imensa importanță a faptului de a fi christificat. Și el va lega de cuvântul lui Pavel „Nu eu, ci Christos în mine“ și sentimentul că, în ce privește responsabilitatea sa interioară față de Christos, trebuie să dezvolte acum seriozitatea cea mai profundă. Tocmai acest lucru îl aduce conștiinței creștine antroposofia, un sentiment de responsabilitate, încât nu mai poți să spui în orice situație: Credeam asta sau asta și, pentru că așa credeam, puteam să și spun așa. Epoca noastră materialistă merge tot mai mult în sensul acestui „Credeam că era adevărat, deci aveam dreptul să o spun“. Dar nu aducem o blasfemie lui Christos, nu-L răstignim din nou atunci când suntem destul de superficiali încât să răspândim prin cuvânt sau prin carte orice, oriunde, numai pentru că am crezut ceva într-un anumit moment, fără să fi examinat?

Dacă omenirea va lua în serios tot ce are legătură cu Christos, în ea va lua naștere sentimentul că omul trebuie să se dovedească demn de Cel care trăiește în noi prin aceea că primim tot mai real în noi acest principiu cosmic.

Da, poți ușor să crezi că cei care nu vor să-L considere pe Christos un principiu cosmic, care se căiesc cu orice prilej de greșelile lor, mai întâi spun o minciună despre semeni și apoi vor să o retracteze. Cel care vrea să se arate demn de Christos care trăiește în sufletul său va examina mai întâi dacă are dreptul să spună fără să fi controlat un lucru de care poate este convins pe moment.

Mari schimbări vor avea loc atunci când o adevărată concepție despre Christos va apărea în lume. Toți cei – și sunt nenumărați – care scriu astăzi – sau, mai curând, care mâzgălesc hârtia – scriind grăbit lucruri pe care nu le cunosc bine vor înțelege că îl pângăresc astfel pe Christos în sufletul uman. Și nu se va mai auzi scuza curentă: Credeam că așa este, eram de bună-credință. Christos nu cere numai „bună-credință“. El vrea să și conducă pe oameni la adevăr. A spus el însuși: Adevărul vă va

face liberi! Unde a spus vreodată Christos că dacă gândești în *sensul* său poți să răspândești în lume lucruri despre care nu știi nimic?

Multe se vor schimba! Desigur, o mare parte din producția literară a timpului nostru va dispărea când se va pleca de la ideea că trebuie să te arăți demn de cuvintele: „Nu eu, ci Christos în mine“. Dar cancerul civilizației noastre decadente va fi nimicit dacă vor fi aduse la tăcere vocile care vorbesc despre toate cu ușurătate, fără a fi convinse cu adevărat, care maculează albul hârtiei cu negreală de tipar, care scriu fără să fie convinse că ce scriu corespunde adevărului.

Chiar în acest domeniu a trebuit să trăim multe astfel de lucruri, atât în mișcarea teosofică cât și legate de ea. Și ce ușor îți vine la îndemână scuza: Da, cutare sau cutare erau în momentul acela chiar convinși de asta!

Ce se dovedește de fapt a fi o astfel de „convingere“, iubiții mei prieteni? Cea mai mare nechibzuință, cea mai pură frivolitate!

Nu dintr-un motiv personal, credeți-mă, ci din gravitatea situației ar trebui poate să atragem atenția că nu există nici o scuză dacă în acest loc important, în fața Societății teosofice, este prezentat frivolul neadevăr despre minciuna iezuită, de către președinta acestei societăți. Sigur, e un fapt de mult tranșat, însă, pentru a preciza cele spuse, ne putem referi încă o dată la el. Ulterior, oamenii au spus: Președinta a retractat după puține săptămâni cele afirmate! Cu atât mai rău dacă dintr-un loc plin de atâta responsabilitate trâmbițezi ceva ce trebuie să retractezi după puține săptămâni, deoarece atunci începe critica generală, nu a persoanei.

Și să mai adăugăm ceva la deosebirea pe care trebuie să o facem între karma subiectivă, care se desfășoară în eul omului, și cea pe care o putem desemna ca ceva obiectiv. Aici nu trebuie pierdut nici un cuvânt, fiecare om trebuie să compenseze dauna pe care a provocat-o. Nu vom intra în amănunte, luăm faptul așa cum l-a luat Christos în legătură cu femeia adulteră. El a scris păcatul în Pământ. Trebuie însă să atragem atenția că egoismul trebuie biruit în cadrul mișcării spiritual-științifice. Trebuie să ne fie clar că nu este necesar doar o judecată subiectivă, ci o apreciere obiectivă asupra lumii.

Ceea ce se poate numi conștiință christică se va răspândi într-un anumit sens în lume când Christos va pătrunde tot mai mult în suflete; se va răspândi când sufletele vor căpăta conștiința prezenței lui Christos, când cuvântul lui Pavel „Nu eu, ci Christos în mine” se va adevăra. În suflete va fi tot mai clară conștiința că nu trebuie să spui doar ceea ce crezi, ci să verifici, confruntând cu faptele ceea ce spui. Christos va fi pentru suflet un Învățător al adevărului, un Învățător al unei înalte responsabilități. El va pătrunde astfel sufletele care vor fi în stare să presimtă întreaga gravitate a cuvintelor „Nu eu, ci Christos în mine”.

CHRISTOS ȘI SUFLETUL UMAN

CONFERINȚA a IV-a

Norrköping, 12 iulie 1914

Omenirea are în mod constant nevoie de adevăruri, care nu pot fi înțelese în întregime în toate epocile. A lua în tine un adevăr nu înseamnă numai a-ți lărgi câmpul cunoașterii; adevărul include în el forțe de viață. Și când ne pătrundem cu adevărul, sufletul se pătrunde de un element al Cosmosului, așa cum corpul nostru fizic, pentru a continua să trăiască, trebuie să se penetreze cu aerul exterior. Iată de ce în documentele religioase sunt conținute adevăruri profunde, dar sub o astfel de formă încât oamenii nu înțeleg adesea adevăratul lor sens decât la mult timp după ce ele au fost dezvăluite.

De pildă, Noul Testament este un document aflat la dispoziția omenirii. Va fi nevoie însă de întreaga evoluție viitoare a Pământului pentru ca acest document să fie înțeles în întregime. Viitorul ne va învăța multe lucruri despre lumea exterioară, ca și despre lumea spirituală, și toate acestea ne vor ajuta, dacă le privim în adevărata lor lumină, să ajungem la înțelegerea Noului Testament. Înțelegerea va veni puțin câte puțin, dar Noul Testament este scris într-o formă simplă, așa încât îl poți asimila și, mai târziu, va putea fi înțeles. Este important să ne pătrundem de adevărul pe care îl conține, chiar dacă nu îi înțelegem încă sensul profund. Mai târziu adevărul se va transforma în cunoaștere, dar încă de acum, asimilându-l, el este o forță de viață, putem spune, chiar dacă e dat sub o formă elementară. În ce privește problemele pe care am început să le studiem ieri, ele cer, tocmai pentru a fi înțelese așa cum ni le-a transmis Noul Testament, o cunoaștere tot mai

profundă, posibilitatea de a arunca o privire în lumea spirituală și în tainele ei.

Dacă vrem să continuăm considerațiile începute în ultima conferință, va trebui ca astăzi să pătrundem până la anumite adevăruri oculte, fiindcă ele ne pot sluji drept călăuză mai ales pentru a înțelege în continuare enigma păcatului și a vinei, pentru a proiecta puțină lumină tocmai asupra raporturilor lui Christos cu sufletul uman.

Ni s-a întâmplat adesea în cursul muncii noastre spiritual-științifice să ne aflăm în fața unui punct de vedere pe care îl putem contura ca o întrebare – întrebare pe care de altminteri ne-am pus-o deseori noi înșine: De ce Christos a murit într-un corp uman? Această întrebare exprimă, în fond, problema Misteriului de pe Golgota: De ce a murit Christos, de ce Dumnezeu a murit într-un corp uman?

Dumnezeu a murit pentru că necesitățile evoluției cosmice au impus ca El să poată pătrunde în oamenii de pe Pământ, au impus ca un Dumnezeu al lumilor superioare să devină conducătorul evoluției Pământului. Pentru asta, Christos trebuia să se unească cu moartea. Spun bine, să se unească cu moartea, iubii mei prieteni! Aș vrea ca acest adevăr să fie primit de către sufletele omenști în sensul său cel mai adânc. În general, omul nu se află față în față cu moartea decât când vede murind un alt om sau când asistă la anumite fenomene care se aseamănă morții sau, iarăși, când ai certitudinea de a trebui să treci tu însuși prin poarta morții când încarnarea prezentă ajunge la finalul ei. Dar acesta este în fond doar aspectul exterior al morții. Moartea se manifestă și altfel în lumea în care trăim, și asupra acestor lucruri aș vrea să vă atrag atenția. Să plecăm de la un fenomen de zi cu zi, cu totul obișnuit. Noi inspirăm aerul și apoi îl expirăm; dar aerul suferă în noi o transformare. Când este expirat, el este aer mort; aerul expirat de plămân nu mai poate fi respirat, el produce moarte. Vă indic lucrul acesta în trecere pentru ca să înțelegeți și maxima ocultă: „Intrând în om, aerul moare“. Într-adevăr, ceea ce este viu în aer moare atunci când intră în corpul uman. Cu fiecare respirație, moartea pune stăpânire pe aer. Acesta este însă doar un fenomen. Raza de lumină care pătrunde în ochi trebuie și ea să moară și n-am primi nimic de la razele de lumină dacă ochiul nostru nu s-ar situa față de raza de lumină

așa cum se situează plămânii față de aer. Orice lumină care pătrunde în ochiul nostru moare acolo, și tocmai această moarte a luminii ne permite să vedem. Principiul viu al luminii moare atunci când pătrunde în ochi. În ochi, raza de lumină moare. O ucidem ca să putem avea percepția vizuală. Astfel, suntem umpluți cu ceea ce trebuie să moară în noi pentru ca să avem conștiința pământească: Corpul nostru omoară aerul, omoară și raza de lumină care pătrunde în noi, deci noi omorâm în multe feluri.

Atunci când chemăm în ajutor știința spiritului, noi deosebim materia pământ, materia apă, materia aer, materia căldură. După aceea pătrundem în lumea eterului luminii, vorbim despre eterul căldurii, despre eterul luminii. Până la eterul luminii, omorâm tot ceea ce pătrunde în noi, omorâm continuu, pentru ca să avem conștiința noastră pământească. Dar există ceva ce nu putem omorî prin existența noastră pământească. Știm că dincolo de eterul luminii se află așa-numitul eter chimic și apoi eterul vieții. Aceste două eteruri nu le putem omorî. Din acest motiv însă aceste două eteruri nici nu au o participare deosebită în noi. Dacă am omorî și eterul chimic, am distruge în corpul nostru fizic undele armoniei sferelor și am ucide continuu aceste unde ale armoniei sferelor cu viața noastră fizică. Și dacă am putea să omorâm și eterul vieții, am distruge continuu în noi viața cosmică ce se revarsă pe Pământ. În sunetul pământesc ne este dat un surogat, însă el nu se poate compara cu ceea ce am auzi dacă, ca om fizic, am putea auzi eterul chimic. Căci sunetul fizic este un produs al aerului, nu este sunetul spiritual, nu este decât un surogat al lui. Când a survenit ispita luciferică, zeii progresiști s-au văzut obligați să-l mute pe om într-o sferă în care în corpul său fizic domnește moartea pentru tot ce se află sub nivelul eterului luminii. Și acești zei au spus atunci – acest cuvânt ne-a fost transmis prin Biblie: Omul a învățat să deosebească între Bine și Rău, dar el nu trebuie să aibă Viața. El nu trebuie să mănânce din Pomul vieții. Se poate, în sensul ocultismului, să adaugi aici un alt cuvânt; urmarea cuvintelor „Omul nu trebuie să mănânce din Pomul vieții” ar fi: Și el nu trebuie să audă din spiritul materiei! Acestea sunt regiunile care i-au fost închise omului. Sunetele muzicii sferelor și viața cosmică ce pulsează prin lume erau deschise inițiaților în Misterii numai printr-o

anumită procedură, când, anticipat, ei fiind în afara trupului, Îl puteau vedea pe Christos. Iată de ce filosofi Antichității vorbeau de muzica sferelor.

Atrăgându-vă atenția asupra acestui aspect, vă indic în același timp din ce sfere a venit Christos la Botezul înfăptuit de Ioan Botezătorul în Iordan. Deci de unde venea El? Din acele regiuni care i s-au închis omului prin ispita luciferică, din regiunea muzicii sferelor, din regiunea vieții cosmice. De la începutul evoluției pământești, ca urmare a ispitirii luciferice, oamenii au fost condamnați să uite aceste sfere. Dar când, la Botezul în Iordan, Christos s-a încarnat într-un corp omenesc, atunci principiul spiritual al muzicii sferelor, principiul spiritual al vieții cosmice au impregnat acest corp omenesc; sunt elementele ce aparțineau încă sufletului omenesc în timpul primei sale perioade pământești, dar din care el a trebuit să fie surghiunit prin ispitirea luciferică. Astfel, omul este și în acest sens înrudit cu spiritul. Cu sufletul său, el aparține în realitate regiunii muzicii sferelor și regiunii Cuvântului, eterului cosmic al vieții. Dar el a fost alungat de aici. Și trebuia ca acest lucru să-i fie redat pentru ca puțin câte puțin el să se poată pătrunde din nou de principiul care îi fusese retras. Tocmai din acest motiv suntem atât de impresionați, din punctul de vedere al științei spiritului, de cuvintele Evangheliei lui Ioan: La început, înainte ca omul să fi căzut în ispită, era Logosul. Omul aparținea Logosului. Logosul era la Dumnezeu și Omul era cu Logosul la Dumnezeu. Și, prin Botezul în apele Iordanului, de către Ioan, Logosul a intrat în evoluția umană, s-a făcut om. Avem aici înlănțuirea, importanta înlănțuire a faptelor. Dar să lăsăm deoparte acest adevăr și să încercăm să abordăm problema și dintr-o altă latură.

Viața în ansamblul ei nu ni se arată decât din latura ei exterioară, iubii mei prieteni. Dacă n-ar fi așa, omul ar ști permanent modul în care, atunci când vede, absoarbe cadavrul luminii din ochiul său.

Ce a trebuit să-și asume Christos pentru ca să se poată realiza cuvântul lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine”? Trebuia ca Christos să poată impregna natura umană; dar această natură este umplută cu tot ce este omorât în existența pământească prin natura omenească, începând de la eterul luminii în jos. Natura umană este umplută cu moarte, numai cele două eteruri

superioare i-au fost sustrate pentru a nu se pătrunde și cu moartea lor. Dar pentru ca Christos să poată trăi în noi, El trebuia să se unească cu moartea, să se unească cu tot ceea ce există în lume, începând de la lumină până în profunzimile materiei. Trebuia ca Christos să poată intra în ceea ce purtăm în noi drept cadavrul luminii, al căldurii, al aerului ș.a.m.d.

Numai pentru că s-a unit cu moartea, El s-a putut uni cu omul. Și noi trebuie să simțim în sufletul nostru că Dumnezeu a trebuit să moară ca să ne impregneze pe noi, cei supuși morții prin ispita luciferică, și să putem spune: „Christos în noi”.

Multe lucruri ni se ascund în spatele realității senzoriale. Omul își întoarce privirile spre lumea plantelor; el vede că lumina le face să apară ca prin vrajă din adâncurile Pământului. Știința ne învață că lumina este necesară creșterii plantelor. Dar asta nu-i decât o jumătate de adevăr, iubii mei prieteni.

Clarvăzătorul care privește o plantă vede ieșind din ea elemente spirituale vii. Într-adevăr, lumina coboară în plante și urcă în ele sub forma unui element spiritual viu. Ea intră în plante pentru ca să se transforme și să renască în ele ca element spiritual viu. În animal coboară eterul chimic, pe care omul nu-l poate percepe; dacă l-ar putea percepe, el ar suna spiritual. Iar plantele transformă lumina în spirite ale aerului; animalele transformă spiritul care acționează în eterul chimic în spirite ale apei. Omul însă transformă ce există în eterul cosmic, ce există în eterul vieții, acel lucru care face ca el să poată trăi și pe care este împiedicat să-l omoare în sine, îl transformă în spirite ale Pământului, da, îl transformă în spirite ale Pământului.

Într-un ciclu de conferințe ținut la Carlsruhe [\[7\]](#) am vorbit despre fantoma umană. Nu este momentul să stabilim un raport între ceea ce v-am spus aici și ceea ce v-am spus atunci cu privire la acest subiect. Dar acest raport există. Îl veți găsi poate dumneavoastră înșivă comparând ceea ce am spus astăzi cu ceea ce am spus atunci. Pentru moment vreau să vă expun un alt aspect al problemei.

Ceva spiritual se elaborează fără încetare în ființa umană. Ceea ce este viață în om iese și se răspândește continuu în lume.

Omul răspândește în jurul său o aură radiantă prin care îmbogățește întotdeauna elementul pământesc-spiritual al Pământului. În acest element pământesc-spiritual sunt

conținute toate calitățile umane de natură morală și de alt fel pe care le dobândim în timpul vieții. Acest lucru este adevărat, riguros adevărat: privirii clarvăzătoare i se revelă faptul că omul face neîncetat să radieze în lume aura sa morală, intelectuală și estetică și că această aură continuă să trăiască în spiritualitatea Pământului ca spirit al Pământului. Prin întreaga noastră viață târâm după noi, așa cum cometa își târăște coada prin Univers, ceea ce exală din noi ca o aură spirituală, care se unește cu noi fantomatic în timpul vieții, dar care face și să radieze în lume comoara morală și intelectuală a sufletului nostru.

Viața este complicată, și acesta este un aspect al vieții. Dacă în cursul cercetării oculte urcăm *dincolo* de Misteriul de pe Golgota, remarcăm că oamenii din acea epocă îndepărtată proiectau pur și simplu această ființă fantomatică, purtătoarea calităților lor morale, în lumea exterioară, în aura spirituală exterioară a Pământului. Dar omenirea a evoluat în cursul existenței pământești și, la un anumit stadiu al evoluției ființei fantomatice pe care o radiază omul, s-a ajuns la vremea în care a avut loc Misteriul de pe Golgota. S-ar putea spune că, înainte, această ființă fantomatică pe care o radia omul avea ceva mult mai fugitiv. Ea s-a condensat, s-a conturat mai mult în epoca în care s-a împlinit pe Pământ Misteriul de pe Golgota. Și omul a amestecat cu aceste ființe fantomatice, ca un caracter fundamental, tot ce ia în el ca moarte atunci când omoară raza de lumină care pătrunde în ochiul său, și așa mai departe, cum am explicat. Într-un anumit sens, aceste ființe pământesc-spirituale pe care omul le emană din el sunt un fel de copil născut mort, fiindcă omul le transferă astfel moartea lui. Reprezentați-vă acum că Christos n-ar fi coborât pe Pământ; atunci, atât timp cât sufletele omenesti ar fi sălășluit în corpul lor pământesc, ele ar fi proiectat neîncetat în afară aceste ființe ce poartă pecetea morții. Cu această moarte ar fi fost unite calitățile morale ale oamenilor, calități despre care am vorbit în ultima conferință: vina obiectivă, păcatul obiectiv, ele s-ar fi aflat în ea. Să presupunem că Christos n-ar fi venit. Ce s-ar fi întâmplat cu evoluția Pământului? Pornind din epoca în care, în fapt, a avut loc Misteriul de pe Golgota, oamenii ar fi creat, pe plan spiritual, forme compacte cărora le-ar fi conferit un principiu de moarte. Și aceste forme compacte ar fi trebuit să

însoțească Pământul în evoluția jupiteriană. Un Pământ mort ar fi născut un Jupiter mort!

Asta ar fi trebuit să se întâmple dacă Misteriul de pe Golgota n-ar fi intervenit, întrucât omului i-ar fi lipsit posibilitatea de a impregna ceea ce radiază din el cu muzica sferelor și cu viața cosmică. Aceste principii n-ar fi existat, ele nu ar fi impregnat ceea ce emana din ființa umană. Și dacă, prin faptul că l-am primit pe Christos în noi, se împlinește cuvântul „Nu eu, ci Christos în mine“, dacă dezvoltăm în noi o relație cu Christos, atunci prinde viață ceea ce radiază din noi și care, altfel, ar rămâne mort. Pentru că purtăm moartea în noi, trebuie ca Christos viu să ne impregneze, pentru ca El să învie ceea ce noi, ca ființă spirituală pe Pământ, lăsăm în urmă. În ceea ce se desprinde de noi ca păcat obiectiv, ca vină obiectivă, pe care le ducem mai departe în karmă, pătrunde Logosul viu – Christos, El vivifică toate acestea și, ca urmare, un Pământ viu se va putea transforma într-un Jupiter viu. Aceasta este consecința Misteriului de pe Golgota.

Reflectând la aceste lucruri, sufletul nostru îl poate primi pe Christos în felul următor. El își poate spune: A fost un timp în care omul era în sânul Logosului divin. Dar el a trebuit să cadă pradă ispitei luciferice. El a primit în sine moartea. Datorită acestui fapt a primit în el germenul care ar fi făcut ca un Pământ mort să dea naștere unui Jupiter mort. Ceea ce sufletul omenesc ar fi trebuit să primească înainte de ispitire pentru existența pământească a rămas în urmă. Cu Christos este însă introdus din nou în existența pământească a omului.

Când omul îl ia acum în sine pe Christos, încât se impregnează de El, își poate spune: Ceea ce zeii mi-au dat înainte de ispita luciferică, dar care, datorită acestei ispite, a trebuit să rămână în marele Cosmos, se întoarce în sufletul meu cu Christos.

Sufletul meu nu-și dobândește cu adevărat plenitudinea decât primindu-l pe Christos. Numai acum sunt în întregime suflet, de acum sunt ceea ce hotărârea divină voia să fiu de la obârșia evoluției Pământului. Fără de Christos aș fi eu cu adevărat un suflet? Simți că numai prin Christos devii sufletul care ar fi trebuit să fii conform hotărârii zeilor conducători. Acesta este sentimentul patriei pe care sufletele îl pot avea împreună cu Christos. Căci din patria cosmică în care sufletul își are obârșia, de acolo a coborât Christos pentru a reda acestui suflet ceea

ce, pe Pământ, ispita luciferică l-a făcut să piardă. Christos readuce sufletul la patria sa originară, care îi fusese încredințată de către zei.

Acest sentiment de bucurie, de fericire, rezultă dintr-un contact autentic dintre Christos și sufletul uman. Asta este ceea ce, de pildă, îi umplea de o bucurie profundă pe anumiți mistici creștini din Evul Mediu. Se poate întâmpla ca ei să fi scris și multe lucruri care, în sine, prin modul lor de reprezentare, să fi fost prea legate de senzorial, dar toate acestea aveau totuși un fundament spiritual. Astfel de mistici creștini, care s-au unit, de pildă, cu Bernard de Clairvaux și alții, concepeau sufletul uman ca pe o mireasă care și-a pierdut mirele la începutul Pământului; și când Christos a intrat în sufletele lor vivifiându-le, însuflețindu-le, spiritualizându-le, ei l-au simțit pe Christos ca pe mirele care s-a unit cu sufletul, mirele pe care îl pierduseră demult, în patria străbună a sufletului, pe care au părăsit-o pentru a lua, prin intermediul lui Lucifer, drumul libertății, drumul cunoașterii Binelui și Răului.

Când sufletul se adâncește cu adevărat în Christos, când îl concepe ca pe ființa care a izvorât din moartea pe Golgota pentru a trece în atmosfera spirituală a Pământului și care poate pătrunde și în suflet, atunci el se simte cu adevărat vivifiat lăuntric prin acest Christos. El are sentimentul de a trece din moarte la viață!

Nouă, care până la consumarea vieții de pe Pământ trebuie să trăim viața pământească în trupuri omenești, nouă ne este imposibil să percepem direct muzica sferelor, să viețuim în noi înșine nemijlocit viața cosmică, dar putem viețui ceea ce emană din Christos și ne aduce în schimb ceea ce ar fi trebuit să primim din muzica sferelor și din viața cosmică.

Pitagora a vorbit odinioară despre muzica sferelor. Știți de ce, iubii mei prieteni? Pentru că Pitagora era un inițiat al Misteriilor Antichității. El se supusese acelui proces prin care sufletul părăsea corpul. Când sufletul era afară din trup, el putea fi răpit în lumile spirituale; acolo îl vedea pe Christos, care nu trebuia să vină pe Pământ decât mai târziu. De la Misteriul de pe Golgota, omul nu mai poate vorbi de muzica sferelor așa cum a vorbit Pitagora; dar chiar dacă nu poate să trăiască cu sufletul său afară din corp, el poate vorbi de această armonie în alt mod. Un inițiat ar putea încă astăzi să vorbească

precum Pitagora; dar omul obișnuit, legat de corpul său fizic, nu poate vorbi despre muzica sferelor și despre viața cosmică decât dacă a trăit în sufletul său acest „Nu eu, ci Christos în mine”. Căci asta trăia în muzica sferelor, în viața cosmică. Însă noi trebuie să împlinim într-adevăr în noi și acest proces, trebuie să-L primim cu adevărat pe Christos în sufletul nostru. Să presupunem că omul se împotrivește să-L primească pe Christos în sufletul său, nu vrea să-L primească. Atunci, la sfârșitul Pământului, el va regăsi în ceea ce s-a format din spiritele pământești născute în cursul evoluției omenеști, în acea formațiune de ceață spirituală ce se va fi format din Pământ, va regăsi toate acele ființe fantomatice ieșite din el în încarnările precedente. Toate aceste ființe vor fi acolo. Ce ar exista atunci acolo ar fi un Pământ mort și, așa mort, ar intra în faza Jupiter. Un om ar fi putut să-și împlinească pe deplin karma, să o fi șters; adică, în ce-l privește, la sfârșitul Pământului și-ar fi compensat toate imperfecțiunile pe care le-au avut; ar fi atins perfecțiunea în sufletul său, în egoul său. Dar, obiectiv, vina și păcatul ar exista mereu în ceea ce ar rămâne. Avem aici un adevăr absolut, căci noi nu trăim pentru ca prin compensarea karmei să devenim în mod egoist mai perfecți, noi trăim pentru lume și, la sfârșitul timpurilor, ceea ce va rămâne din încarnările noastre pământești se va prezenta ca un tablou copleșitor dacă nu l-am primit pe Christos cel viu în noi. Căci dacă legăm cele pe care le-am spus ieri [\[8\]](#) cu ceea ce s-a spus astăzi – în fond, sunt două lucruri identice, văzute din două laturi diferite – ne vom da seama cum preia Christos asupra Sa greșelile și păcatele omenirii pământești, greșelile și păcatele obiective. Dacă am realizat cu adevărat semnificația cuvintelor „Nu eu, ci Christos în mine”, atunci Christos preia ceea ce s-a desprins din noi, iar resturile noastre stau acolo, vivificate, iluminate de El. Da, încarnările noastre rămân, adică resturile menționate ale acestor încarnări. Și ce dau toate acestea la un loc?

Prin faptul că Christos, care aparține întregii omeniri prezente și viitoare, le unește pe toate, toate aceste resturi ale fiecărei încarnări se amalgamează. Fiecare suflet trăiește în încarnări succesive. Să luăm o încarnare: acolo rămân anumite resturi, așa cum am descris. Să luăm următoarea încarnare: și acolo rămân anumite resturi; alte încarnări: rămân alte resturi, și așa

mai departe până la sfârșitul epocilor pământești. Încarnările individuale lasă în urma lor resturile lor, până la sfârșitul epocilor pământești. Dacă aceste resturi sunt christificate, ele se aglomerează și se amalgamează. Deoarece ceea ce este diluat se comprimă, se densifică – și spiritualul se densifică – și ansamblul încarnărilor noastre pământești formează atunci împreună un corp spiritual; acest corp spiritual ne va aparține, vom avea nevoie de el când ne vom continua evoluția pe Jupiter. Căci el este punctul de plecare al încarnărilor noastre pe Jupiter. La sfârșitul Pământului vom fi acolo cu sufletele noastre – oricare ar fi starea karmei lor – în fața resturilor noastre din existențele pământești adunate de Christos și ne vom uni cu ele pentru ca împreună să intrăm în evoluția jupiteriană.

Vom învia în trup, în trupul pământesc condensat din toate încarnările noastre. Cu o profundă emoție vă declar: Vom învia în trup! Tinerii de astăzi, de la vârsta de șaisprezece ani sau mai devreme, încep să-și găsească o profesiune de credință personală și se declară „fericiți că s-au debarasat de prostii precum învierea trupului”. Dar cei care se străduie să scruteze din punct de vedere ocult tainele Universului se ridică treptat la înțelegerea a ceea ce le-a fost spus oamenilor, fiindcă – așa cum v-am spus la începutul conferinței – mai întâi a trebuit să fie spus oamenilor, pentru ca ei să-l poată lua ca adevăr de viață, și apoi să fie înțeles. Învierea trupurilor este o realitate, însă sufletul nostru trebuie să presimtă faptul că el vrea să învie față de resturile de pe Pământ adunate de Christos, față de trupul-spirit care este christificat. Iată ce trebuie să învețe să înțeleagă sufletul nostru. Să presupunem că deoarece nu L-am primit pe Christos cel viu în noi nu ne-am putea apropia de acest trup pământesc plin cu vinile și păcatele sale și să ne unim cu el. Dacă îl respingem pe Christos, resturile fiecărei încarnări ar rămâne risipite la sfârșitul evoluției Pământului; ele ar rămâne părăsite, n-ar fi adunate de Christos care impregnează întreaga omenire cu spiritul Său. Atunci, la sfârșitul erei pământești, sufletul nostru nu s-ar mai putea desprinde de Pământ, am fi legați de Pământ, de tot ce rămâne mort din resturile noastre. Sufletul nostru ar fi de fapt eliberat în spirit, dar egoist, pentru sine, și nu ne-am putea apropia de resturile noastre trupesti.

Astfel de suflete, iubii mei prieteni, sunt prada lui Lucifer, al cărui întreg efort tinde să împiedice adevăratul țel al Pământului, să împiedice sufletele să atingă țelul existenței lor pământești, să le rețină în lumea spiritului. Și, în era jupiteriană, Lucifer îi va arunca lui Jupiter resturile risipite ale existențelor pământești, ca pe o incluziune moartă care apoi va subzista pe Jupiter, va rămâne inclusă în el și va respinge mereu aceste resturi ale existențelor de pe Pământ. Iar acolo, sus, pe Jupiter, aceste resturi de pe Pământ vor trebui să fie vivificate de suflete de sus ca suflete-grup.

Aduceți-vă aminte ce v-am spus acum mulți ani: pe Jupiter, speța umană se va împărți. Vor exista, pe de o parte, suflete care și-au atins țelul lor pământesc, care își vor atinge țelul lor jupiterian și, pe de altă parte, suflete care vor forma un regn intermediar între regnul omenesc de pe Jupiter și regnul animal de pe Jupiter. Acestea vor fi suflete luciferice, adică pur spirituale; vor avea trupul jos, acest trup va fi o expresie clară a întregului lor interior sufletesc, însă îl vor putea dirija doar din afară. Pe Jupiter se vor distinge deci două categorii, cei buni și cei răi. Am spus asta cu mulți ani în urmă; astăzi vom privi aceste lucruri mai în profunzime.

Existenței jupiteriene îi va urma cea a lui Venus și va trebui să aibă loc o nouă acțiune răscumpărătoare cu ajutorul evoluției ulterioare a lui Christos. Tocmai pe Jupiter omul trebuie să observe ce înseamnă să te desăvârșești doar în egoul tău și să nu faci din tot Pământul propria ta problemă! Este experiența pe care va trebui să o facă în timpul întregului ciclu jupiterian, prin faptul că în fața ochiului său spiritual poate să îi apară tot ceea ce el nu a christificat în timpul fazei pământești.

Să rezumăm acum, iubii mei prieteni, tot ce am spus și, sub acest aspect, să ne gândim la cuvintele rostite de Christos atunci când și-a trimis discipolii în lume pentru a vesti acolo numele Lui și, în numele Lui, să ierte păcatele. De ce să ierte păcatele în numele Lui? Pentru că această iertare a păcatelor este legată de numele Său; pentru că păcatele pot fi șterse și transformate în viață activă numai când Christos se poate uni cu resturile existențelor noastre din viețile pământești, când mai întâi, în timpul existenței noastre pământești, L-am purtat în noi, în sensul cuvântului lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine“.

Și când o confesiune religioasă, oricare ar fi ea, citează aceste cuvinte ale lui Christos către discipolii săi pentru a le reaminti mereu și mereu sufletelor ce înseamnă Christos, trebuie să vedem aici și acest sens mai adânc. Când în sânul unei confesiuni religioase, oricare ar fi ea, unul din slujitori vorbește în numele lui Christos de iertarea păcatelor, asta nu înseamnă altceva decât că cel care prin cuvintele sale de iertare a păcatelor se referă la iertarea păcatelor cu ajutorul lui Christos acela și indică sufletului care vrea să fie consolată: Da, am văzut, tu ai dezvoltat un raport viu cu Christos; cu ceea ce este păcat și vină obiectivă, care urmează să intre ca păcat și vină obiectivă în resturile existențelor tale de pe Pământ, tu unești ceea ce este Christos pentru tine. Pentru că mi-am dat seama că tu te-ai impregnat cu Christos, pot să îți spun „iertate îți sunt păcatele”.

Atunci când într-o confesiune religioasă cineva vorbește despre iertarea păcatelor, prin aceasta se înțelege totdeauna tacit faptul că păcătosul este de partea lui Christos, că vrea să îl poarte în inima și în sufletul său. De aceea îl poate bucura, atunci când acesta vine către el conștient de vina sa: Christos te va ierta, și îmi este îngăduit să îți spun că păcatele îți sunt iertate în numele Său.

O legătură frumoasă ia astfel naștere cu cel care poate ierta păcatele – pentru că este singurul în stare să le poarte, pentru că este singurul care poate să redea viață resturilor din existentele pământești umane – atunci când cei ce vor să îi slujească lui Christos pot consola acele suflete despre care se conving că înlăuntrul lor se simt unite cu Christos, le pot consola prin cuvintele: Păcatele tale îți sunt iertate! Căci este o nouă întărire a raportului sufletului cu Christos atunci când acest suflet poate afirma: Vinile, păcatele mele le-am înțeles în așa fel încât mi se poate spune că Christos le-ar lua asupra Sa, le-ar întrețese cu ființa Sa. Pentru ca acest cuvânt de iertare a păcatelor să fie adevărat, trebuie să fie subînțeles că și dacă păcătosul, vinovatul, nu reînnoiește unirea lui cu Christos, cel puțin i se amintește legătura sa. Căci legătura țesută între suflet și Christos trebuie să fie atât de puternică încât sufletul nu poate înnoi destul de des conștiința acestei legături. Și prin faptul că Christos este legat cu vina obiectivă, cu păcatul obiectiv al sufletului omenesc în modul în care am arătat, acest

suflet poate deveni cel mai bine conștient de raportul său cu Christos în viața de zi cu zi prin aceea că și în momentul iertării păcatelor își evocă iar și iar existența Christosului cosmic în viața pământească.

Cei care își însușesc cu adevărat știința spiritului christificată – nu într-un sens exterior, ci în spiritul adevărat – pot, evident, să devină și proprii lor confesori. Datorită științei spiritului, ei vor dobândi o cunoaștere atât de profundă a lui Christos, se vor simți atât de intim legați de El, încât vor avea imediat percepția prezenței sale spirituale. Și când vor reînnoi față de El, considerat principiul însuși al Cosmosului, făgăduința lor de fidelitate, ei i se vor confesa în spirit și vor putea să obțină de la El, în cursul meditației lor tăcute, iertarea păcatelor. Dar atât timp cât oamenii nu sunt impregnați până la acest nivel cu știința spiritului, trebuie să le indici cu înțelegere ceea ce domnește oarecum într-un semn exterior în diversele religii ale lumii drept iertarea păcatelor. Oamenii vor deveni tot mai liberi în spirit și, în măsura în care vor fi astfel, raportul lor cu Christos va fi tot mai personal și mai direct.

Și, mai ales, să exersăm toleranța!

Cel care crede că are despre Misteriul de pe Golgota, despre Christos, o experiență atât de intimă și atât de profundă încât poate, să spunem așa, să vorbească cu Christos, trebuie să aibă înțelegere față de cei care au nevoie de fiecare dată ca un slujitor al lui Christos să le dea consolările necesare, rostind cuvintele: „Păcatele îți sunt iertate”; și, la rândul lor, aceștia ar trebui să se arate toleranți față de sufletele care își pot fi suficiente lor însele. Poate că toate acestea sunt un ideal pentru existența pământească, dar un ideal către care orice antroposof trebuie cel puțin să-și ațintească privirea.

Iubiții mei, v-am vorbit despre taine spirituale care i se dezvăluie omului și care îi permit, chiar când cunoaște deja multe din antroposofie, să privească mai adânc în întreaga ființă a existenței noastre. V-am vorbit despre victoria asupra egoismului uman, despre anumite lucruri pe care nu le poți înțelege decât cunoscând legile karmei. V-am spus că omul nu este numai un individ, ci că el face parte din întreaga existență pământească și că este chemat să lucreze la promovarea planului divin pe Pământ. Christos n-a venit aici, jos, n-a trecut prin Misteriul de pe Golgota numai ca să fie pentru fiecare din

noi ceva care să ne întărească în egoismul nostru. Ar fi înspăimântător să gândești că trebuie să concepi misiunea lui Christos în așa fel încât cuvintele lui Pavel „Nu eu, ci Christos în mine” să nu facă altceva decât să pretindă un egoism și mai mare. Christos este Spiritul central al Pământului, care trebuie să salveze pentru Pământ tot spiritualul pământesc ce se înalță de la oameni.

În zilele noastre se pot vedea opere ale unor teologi – și cei care au citit aceste opere vor putea confirma ce afirm eu acum – care spun cam așa: Da, anumiți teologi din secolele XIX și XX au stârpit în sfârșit credința populară din Evul Mediu conform căreia Christos ar fi venit aici, jos, pentru a-i smulge diavolului Pământul, pentru a-i smulge Pământul lui Lucifer. – Asta pentru că azi domnește la unii teologi un materialism „luminat”, care se vrea a fi deosebit de luminat. Da, așa spun ei, în întunecatul Ev Mediu, oamenii vorbeau de faptul că Christos a apărut în lume ca să îi smulgă diavolului Pământul. – Adevărata iluminare ne conduce înapoi la acea credință populară simplă și modestă. Căci lui Lucifer îi aparține tot ceea ce pe Pământ nu este liberat prin Christos. Iar tot omenescul din noi, închis în eul nostru, este înnobilit, devine fecund pentru întreaga omenire când este christificat. Și, ajungând la capătul acestor considerații, iubirii mei prieteni, n-aș vrea să omit a spune sufletelor celor care au fost reuniți aici în timpul acestor câteva zile și următoarele cuvinte:

Speranța, încrederea în viitorul cauzei noastre ne pot umple inimile, fiindcă ne-am străduit, încă de la începutul muncii noastre, să impregnăm cu voința lui Christos ceea ce am avut de spus. Și speranță și încredere ne dă faptul că putem spune: De fapt, învățătura noastră este chiar ceea ce a vrut să spună Christos împlinindu-și Cuvântul: „Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul lumii”. N-am avut decât un singur gând: să ascultăm ceea ce El avea să ne spună. Și ceea ce, după promisiunea Sa, El ne-a inspirat vom primi în sufletul nostru sub forma științei noastre a spiritului. Considerăm această știință a spiritului ca fiind creștină nu pentru că se bazează pe nu știu ce creștinism dogmatic, ci pentru că, christificată în noi, o privim ca pe o revelație a lui Christos în noi înșine. De aceea și sunt convins că ceea ce germinează ca veritabilă, adevărata știință a spiritului în sufletele celor care, împreună cu noi, vor

să primească această știință a spiritului christificată, devine fecund pentru întreaga omenire și îndeosebi: pentru cei care sunt gata să primească aceste roade.

Foarte multe lucruri bune, bune spiritual, în mișcarea noastră spiritual-științifică se prezintă -- dacă privim clarvăzător - ca provenind de la cei care au primit odată cu noi știința spiritului christificată și care, după ce au trecut prin poarta morții, au trimis apoi spre noi roade ale acestei științe. În noi trăiesc deja cele trimise jos din lumile spirituale de cei ce au primit știința spiritului christificată. Căci ei nu le păstrează pentru propria lor desăvârșire, în propriul lor curent karmic, ci le pot revărsa în sufletele celor ce vor să le primească. Consolare și speranță ia naștere pentru știința noastră a spiritului din faptul că știm că și așa-zișii noștri morți lucrează împreună cu noi.

Alaltăieri s-a mai vorbit aici într-un anumit context despre aceste lucruri. Astăzi însă, fiindcă mă aflu la sfârșitul acestor considerații, aș dori să spun personal, iubiții mei prieteni, încă un cuvânt:

Când vorbeam în această ramură a Societății noastre din Nörrköping, nu puteam să nu simt mereu spiritul bun al celei ce a fost atât de strâns unită cu ceea ce noi numim aici ramura noastră din Nörrköping. Spiritul doamnei Danielson privește ca un înger bun spre tot ce vrea să întreprindă această ramură. Și el era tot un spirit creștin, în sensul pe care l-am descris.

Sufletele care îl cunosc nu se vor simți niciodată despărțite de el. Fie ca el să domnească mai departe asupra acestei ramuri ca spirit ocrotitor. O va face cu bucurie, o va face sigur cu plăcere dacă sufletele ce lucrează aici îl primesc.

Cu aceste cuvinte spuse din inimă închei aceste conferințe, iubiții mei prieteni, și sper că vom lucra în continuare împreună pe calea pe care am pornit.

DESPRE SENSUL VIEȚII CONFERINȚA I

Copenhaga, 23 mai 1912

În aceste două conferințe de seară aș vrea să vă vorbesc, din punctul de vedere al cercetării oculte, despre o problemă pusă adesea și în mod insistent de către oameni privitor la sensul vieții. Dacă vrem să ne apropiem de cele ce pot fi spuse în aceste două seri în conferințele noastre referitor la sensul vieții, va trebui mai întâi să punem o bază pe care să înălțăm apoi un edificiu din cunoștințe care, chiar prezentate sumar, ne pot da un răspuns la întrebarea pusă.

Dacă omul lasă să treacă pe lângă el, mai întâi pentru cunoașterea sa senzorială și pentru viața sa obișnuită, ceea ce îl înconjoară, ceea ce poate observa, și dacă apoi aruncă o privire asupra propriei sale vieți, el nu reușește decât, cel mult, să-și pună o întrebare, să formuleze o enigmă grea, nelinștitoare. Omul vede apoi născându-se și pierind ființe din natura exterioară. În fiecare an vede cum, primăvara, pământul, fecundat de forțele Soarelui și Cosmosului, face să apară lumea vegetală, care înverzește și înmugurește și care, în timpul verii, își poartă fructele. Când vine toamna, omul vede apoi cum aceste ființialități pier din nou. Unele supraviețuiesc de-a lungul anilor, uneori chiar mulți, mulți ani, ca de pildă arborii noștri cu viață lungă. Dar și despre ei omul știe că uneori ne supraviețuiesc, apoi pier și ei, dispar, se cufundă în ceea ce constituie, în natura vastă, domeniul neînsuflețit. El știe mai ales că nașterea și moartea domnesc până în cele mai mari fenomene ale creației naturii; chiar și continentele care formează astăzi uscatul pe care se dezvoltă culturile agricole nu au fost aici, știm asta, într-un anumit moment. Ele s-au ridicat abia în decursul timpului și știm precis că se vor prăbuși din nou.

Vedem astfel în jurul nostru nașterea și moartea. Puteți urmări această naștere și această moarte atât pentru regnul vegetal și mineral cât și pentru cel animal. Care este sensul întregului? Întotdeauna ceva se naște, întotdeauna ceva piere în jurul nostru. Care este sensul acestei nașteri și al acestei pieiri? Dacă ne aplecăm asupra propriei noastre vieți și vedem cum am trăit ani și decenii, vedem și aici nașterea și moartea. Ne gândim la tinerețea noastră; a dispărut, în noi a rămas doar

amintirea ei. Ceea ce a rămas este, în fond, doar un imbold spre o întrebare tulburătoare de viață. Ne întrebăm, privitor la un lucru sau altul pe care l-am făcut, ce a devenit el, ce a luat naștere prin faptul că am realizat un lucru sau altul. Cel mai important aici este că noi înșine am avansat un pic, că am devenit mai deștepți. În general, abia după ce lucrurile au fost săvârșite știm cum ar fi trebuit să fie făcute. Când nu mai suntem în acea situație știm că am fi putut acționa mult mai bine, astfel încât inserăm în viața noastră toate greșelile pe care le facem. Prin greșelile noastre, prin erorile noastre adunăm însă chiar experiențele noastre cele mai vaste.

Se ridică o întrebare și se pare că tot ce putem cuprinde cu simțurile și înțelege cu rațiunea nu ne poate da un răspuns. În momentul de față ceea ce există în jurul nostru ridică în noi întrebarea chinuitoare, întrebarea vitală: Care este sensul întregii existențe? Adică: De ce am fost noi, oamenii, situați astfel în această existență? Deci pentru noi se ridică în primul rând această întrebare.

Există o legendă extraordinar de interesantă din Antichitatea ebraică, care ne spune că în acele vremuri îndepărtate exista o conștiință a faptului că această întrebare chinuitoare privitoare la sensul vieții și, mai precis, la sensul omului, această întrebare nu se pune de fapt doar pentru om ci și pentru alte ființe. Această legendă este foarte instructivă și se tâlmăcește astfel: Când Elohimii s-au pus pe treabă ca să îl creeze pe om după chipul și asemănarea lor, așa-numiții Îngeri slujitori ai Elohimilor, adică anumite spirite dintr-un ordin inferior Elohimilor, au pus lui Iahve sau Iehova întrebarea: De ce este nevoie ca omul să fie creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu? Atunci, așa cum ne spune legenda, Iehova a adunat atât animalele cât și plantele răsărite înainte ca omul să fi apărut sub forma sa pământească, i-a adunat și pe îngeri, așa-numiții îngeri-slujitori, adică pe cei ce Îl slujeau în mod direct. Le-a arătat acestora animalele și plantele și i-a întrebat ce nume au aceste plante și animale. Dar îngerii nu cunoșteau numele lor. Atunci a fost creat omul, așa cum era el înainte de căderea în păcat. Și din nou i-a adunat Iehova pe îngeri, animalele și plantele și, în prezența îngerilor, l-a întrebat pe om cum se numeau animalele care treceau prin fața lui; și iată, omul a putut spune numele fiecăruia: acest animal are acest

nume, celălalt acest nume, această plantă are acest nume, cealaltă acest nume. În cele din urmă; Iehova l-a întrebat pe om: Care este numele tău? Omul a răspuns: Pe mine trebuie să mă cheme de fapt Adam. – Cuvântul Adam se trage din „Adama” și înseamnă: din tină pământescă, ființă pământescă; așa se traduce Adam. – Și cum trebuie să mă numesc eu însumi? a întrebat Iehova pe om? Tu trebuie să te numești Adonai, deoarece tu ești stăpânul tuturor ființelor create pe Pământ, a răspuns omul; și atunci îngerii au presimțit ce sens se leagă de existența omului pe Pământ.

Adesea, tradițiile religioase și expresiile religioase prezintă enigmele cele mai importante ale vieții în forme foarte simple, însă problema rămâne dificilă fiindcă trebuie să ajungem în adâncul acestor simplități, să pătrundem în sensul ascuns al acestora. Dacă ne reușește acest lucru, ni se dezvăluie mari înțelepciuni, o știință profundă. Așa stau lucrurile și cu o legendă pe care mai întâi o vom prezenta pe scurt, căci cele două conferințe vor răspunde la problemele pe care ea le ridică.

Știți că există un anumit curent religios într-o formă cu totul grandioasă care a pus problema valorii și a sensului existenței, a pus-o într-o formă covârșitor de impresionantă în gura întemeietorului acestei religii. Cunoașteți cu toții întreaga istorie a lui Buddha, care spune că atunci când el a ieșit din palatul în care s-a născut și i s-au arătat realitățile vieții, despre care nu știa nimic cât a stat în palat în încarnarea despre care vorbim, a fost profund tulburat și a spus: „Viața este suferință” – rostire care, după cum știm, îmbracă patru aspecte: Nașterea este suferință; boala este suferință; bătrânețea este suferință; moartea este suferință, la care se mai adaugă: a fi împreună cu cei pe care nu-i iubești este suferință, să fii despărțit de cei pe care îi iubești este suferință, să nu poți atinge ce dorești este suferință.

Știm atunci că sensul vieții în cadrul acestei comunități religioase rezultă din faptul că spune: Viața, suferința capătă un sens doar când te învingi pe tine, când te ridici deasupra ta. În general, toate confesiunile religioase, chiar și toate filosofile și concepțiile despre lume reprezintă o încercare de a răspunde la întrebarea privind sensul vieții. Nu vom aborda acum această întrebare într-un sens filosofic-abstract; deocamdată, sub o

formă ocultă, avem în vedere manifestările vieții, realitățile vieții. Vom încerca să pătrundem mai adânc în aceste realități pentru a vedea dacă o analiză ocultă mai profundă a vieții nu ne poate furniza ceva în legătură cu această întrebare despre sensul vieții.

Vom aborda iar problema din acea direcție la care ne-am mai referit, și anume ne vom raporta la nașterea și moartea din sânul naturii în cursul unui an, la nașterea și moartea în sânul regnului vegetal. Primăvara omul vede plantele încolțind din pământ. Ceea ce răsare și încolțește trezește în noi bucurie și plăcere. Omul își dă seama că întreaga sa existență este legată de regnul vegetal, căci fără el n-ar putea fi aici. El simte astfel cum tot ce s-a dezvoltat din pământ în timpul verii este legat de propria sa viață. Și apoi simte cum ceea ce într-un anume fel îi aparține lui pierе din nou toamna.

Este clar că omul compară cu propria sa viață ceea ce se naște și pierе. Pentru o observație exterioară, pur senzorială și intelectuală, este la fel de normal să compari ieșirea din pământ a plantelor primăvara cu trezirea noastră de dimineață, iar ofilirea de toamnă cu momentul adormirii, seara. Dar o asemenea comparație ar fi pur exterioară. Ea n-ar ține seama de evenimentele propriu-zise în care putem pătrunde chiar cu ajutorul unor adevăruri elementare ale ocultismului. Ce se întâmplă când adormim seara? Știm că atunci ne lăsăm în pat corpul fizic și corpul eteric. În acest timp noi, cu corpul astral și eul, ne aflăm, tot timpul nopții, de la adormire până la trezire, într-o lume spirituală. Din această lume spirituală ne luăm forțele de care avem nevoie. Dar nu numai corpul astral și eul nostru cunosc un fel de regenerare în timpul somnului de noapte, ci și corpul nostru fizic și cel eteric, care, în mod obișnuit, separate de corpul astral și de eu, sunt întinse în pat. Dacă privim clarvăzător dinspre eu și corpul astral asupra corpului eteric și a celui fizic, observăm ce s-a degradat prin viața noastră diurnă, vedem cum ceea ce aici se exprimă prin oboseală este de fapt o deteriorare, iar în timpul nopții are loc o regenerare. În realitate întreaga viață conștientă din timpul zilei, dacă o privim în legătură cu conștiența omenească și în legătură cu corpul fizic și cu cel eteric, este pentru corpul fizic și cel eteric un fel de proces distructiv. Prin aceasta noi

distrugem totdeauna ceva, fapt ce se exprimă în oboseală. Ceea ce a fost distrus este apoi, în timpul nopții, regenerat. Dacă observăm ce se întâmplă atunci când ieșim cu corpul astral și cu eul din corpul eteric și cel fizic, vedem că este ca și cum am fi părăsit un câmp pustiit. În clipa în care am ieșit din corpul fizic și eteric începe refacerea. Este ca și cum forțele corpului fizic și ale corpului eteric ar fi început să încolțească și să înflorească, ca și cum o întreagă vegetație s-ar fi ridicat pe solul distrugerii. Cu cât intrăm mai mult în noapte, cu cât somnul durează mai mult, cu atât fenomenul răsăririi și încolțirii din corpul eteric este mai puternic. Cu cât ne apropiem de dimineață, cu cât pătrundem mai mult, din nou, cu corpul nostru astral în corpul fizic și eteric, cu atât mai repede începe o nouă ofilire, uscare, a corpului fizic și eteric. Pe scurt, când eul și corpul astral, seara, la adormirea omului, privesc din lumea spirituală în jos, la corpul fizic și eteric, ele percep același fenomen pe care îl observăm afară în lume când încolțesc și răsar plantele primăvara. De aceea, momentul adormirii în timpul nopții trebuie să îl comparăm de fapt, lăuntric, cu ce se întâmplă primăvara în natură, iar momentul trezirii, al reintegrării eului și corpului astral alături de corpul fizic și eteric îl comparăm cu ce se întâmplă toamna în natură. Este corect dacă facem o astfel de comparație. N-ar fi corect dacă am compara sub aspect exterior. În noi, primăvara corespunde momentului adormirii iar toamna momentului trezirii.

Cum apare problema dacă observatorul ocult, cel care poate într-adevăr să vadă în lumea spirituală, își îndreaptă privirea spre natura exterioară, spre modul cum se schimbă ea în timpul anului? Rezultatele unei astfel de observări oculte ne arată că nu trebuie să comparăm sub aspectul exterior, ci interior. Ceea ce ne arată privirea ocultă este faptul că așa cum corpul astral și eul sunt legate de corpul fizic și de cel eteric al omului, tot așa ceea ce numim spiritualul Pământului este unit cu Pământul. Pământul este și el un corp, un trup foarte extins. Dacă îl privim sub raport fizic, este ca și când am percepe omul doar sub aspectul său fizic. Percepem Pământul în mod integral dacă îl privim drept trupul unor entități spirituale, așa cum în cazul omului am vedea spiritul ca apăsându-și trupului său. Există totuși o diferență. Omul are o ființă unitară, care

stăpânește trupurile sale fizic și eteric. Trupurilor fizic și eteric omenеști le corespunde un sufletesc-spiritual unitar. Trupului Pământului însă îi corespund la început multe spirite. Ceea ce în cazul omului reprezintă o unitate sub raport spiritual-sufletesc, în cazul Pământului este o multitudine. Asta este o altă deosebire.

Dacă facem abstracție de această deosebire, restul este, sub un anumit raport, asemănător. Privirea ocultă observă primăvara că în aceeași măsură în care plantele răsar din pământ, în care verdele iese la lumină, acele spirite pe care le desemnăm drept spirite ale Pământului părăsesc Pământul. Dar trebuie spus că nu îl părăsesc complet, ca în cazul omului, ci își schimbă într-un fel locul; ele trec pe cealaltă parte a Pământului. Când într-o emisferă a Pământului este vară pe cealaltă este iarnă. În cazul Pământului, spiritual-sufletescul lui se deplasează din emisfera nordică în cea sudică atunci când în emisfera nordică vine vara. Asta nu schimbă cu nimic faptul că ocultistul care viețuiește primăvara într-o parte a Pământului vede că spiritele Pământului pleacă. El le observă cum se ridică și ies în spațiul cosmic. Așa cum vede plecând eul și corpul astral când omul adoarme, tot așa clarvăzătorul vede spiritele Pământului părăsind ceea ce fusese unit cu ele până atunci. În timpul iernii, când Pământul este acoperit cu gheață și zăpadă, forțele erau unite cu el. Toamna se întâmplă invers. Ocultistul vede apropiindu-se spiritele Pământului, vede cum ele se unesc din nou cu Pământul. Pentru Pământ intervine atunci ceva asemănător cu ce se întâmplă în corpul omului: un fel de conștiință de sine. În timpul verii, partea spirituală a Pământului nu știe nimic din ce se petrece în jurul ei în Cosmos. Însă iarna spiritul Pământului știe ce se petrece în Cosmos, așa cum omul care s-a trezit știe și vede ce se întâmplă în jurul lui. Astfel analogia este perfectă, numai că realizată invers față de cum este făcută această analogie de către conștiința exterioară.

Dacă vrem să privim problema în întregul ei nu trebuie să spunem doar: Primăvara, când plantele răsar și încolțesc din pământ, spiritele Pământului pleacă, fiindcă de fapt o dată cu plantele care încolțesc și răsar ies parcă din străfundurile Pământului, din adâncimile lui, din interiorul lui alte spirite puternice. De aceea mitologiile vechi aveau dreptate când

distingeau între zeii de sus și zeii de jos. Omul vorbea de acei zei care pleacă primăvara și revin toamna. Existau zei mai puternici, zei mai bătrâni. Pe aceștia grecii îi considerau zei chthonici. Ei se ridică primăvara, când totul răsare și încolțește, și coboară iar iarna, când spiritele propriu-zise ale Pământului se unesc cu trupul Pământului.

Acestea sunt faptele. Aș vrea să remarc aici un gând de o importantă enormă pentru viața omenească, un gând care este luat din cercetarea ocultă și din cea a naturii. Această cercetare ne arată că, de fapt, când privim omul individual, avem în fața noastră ceva ca o imagine a marii ființe a Pământului însuși. Dar ce vedem când ne îndreptăm atenția asupra plantelor care încep să răsară, să încolțească? Vedem exact același lucru pe care îl face omul când este în somn. Am arătat cum acest lucru corespunde unui proces exact opus. Felul cum se situează diferitele plante față de trupul omenesc, ce înseamnă ele pentru viața omenească poate fi recunoscut doar dacă înțelegem o astfel de legătură. Căci dacă privim cu atenție vedem în adevăr cum, la adormire, în trupul fizic și eteric al omului totul răsare și încolțește, cum începe să crească o întreagă vegetație, cum omul este, de fapt, un copac sau o grădină în care cresc plante.

Cine urmărește acest lucru cu privirea ocultă vede înlăuntrul omului cum încolțirea și răsărirea corespund proceselor asemănătoare care au loc în natură. Vă puteți face astfel o idee despre ce se poate petrece atunci când odată, în viitor, știința spiritului – care astăzi este privită în mare parte ca o sminteală – va fi aplicată în viață, când va deveni rodnică, fecundă. Avem, de pildă, un om căruia, în faptele sale exterioare, îi lipsește cutare sau cutare lucru. Observăm apoi, când el adoarme, ce specii de plante îi lipsesc atunci când corpul său fizic și eteric încep să dezvolte vegetația lor. Vedem că într-un anumit loc de pe Pământ nu răsar specii întregi de plante. Știm atunci că acolo ceva nu se potrivește deloc cu ființa Pământului. Tot așa se întâmplă și cu lipsa anumitor plante în trupul fizic și eteric al omului. Pentru a repara această lipsă în cazul omului nu trebuie decât să căutăm pe Pământ acele plante care lipsesc în corpul omului respectiv și să folosim sucurile lor în mod corespunzător, fie sub formă dietetică, fie ca medicament. Atunci, în forțele lor interioare vom găsi relația dintre doctorie

și boală. Putem vedea astfel cum poate interveni știința spiritului în viața nemijlocită. Suntem însă abia la început. Prin această comparație v-am prezentat un fel de gând vizând natura, privind legătura omului și relația întregii sale ființe cu mediul înconjurător în care este implantat cu întreaga sa ființă. Să analizăm acum un domeniu spiritual al problemei. Aș vrea mai întâi să vă atrag atenția asupra unui lucru foarte important, și anume că, atunci când parcurgem cu privirea evoluția omenirii din punct de vedere ocult, pentru a descifra sensul existenței, concepția noastră spiritual-științifică despre lume nu dă prioritate exterioară unei anumite confesiuni sau concepții despre lume față. Am accentuat de multe ori în cadrul curentului nostru ocult că putem indica ce a dezvoltat și a trăit omenirea imediat după ce a avut loc pe Pământ marea catastrofă atlanteană. Am parcurs străvechea sacră cultură indiană ca prima mare cultură postatlanteană. Și am spus că ea era o cultură atât de înaltă încât ceea ce ne-a parvenit prin Vede sau prin tradițiile scrise este doar un slab ecou al ei. Străvechea învățătură care a răsărit din acea epocă poate fi întâlnită doar în Cronica Akasha. Acolo contemplăm o cultură înaltă, care nu a mai fost atinsă de atunci. Epocile care au urmat au avut o cu totul altă misiune. Știm că de atunci a avut loc un declin, știm însă și că va urma un urcuș și că, așa cum am observat deja, știința spiritului este aici pentru a pregăti acest urcuș. Știm că în a șaptea epocă de cultură postatlanteană va avea loc un fel de reînnoire a străvechii sacre culturi hinduse. Așa se face, deci, că noi nu putem da prioritate unei anumite concepții religioase sau unei anumite confesiuni. Ele sunt măsurate, sunt caracterizate peste tot cu aceeași măsură, în toate este căutat sâmburele adevărului.

Dar important este să avem în vedere esențialul. Nu trebuie să ne lăsăm influențați în examinarea esenței fiecărei confesiuni religioase. Dacă ne apropiem astfel de concepțiile despre lume, vom vedea că între ele există o deosebire fundamentală. Găsim concepții despre lume de tip mai mult oriental și altele care au pătruns mai mult cultura occidentală. Dacă lămurim foarte bine acest lucru, avem ceva ce ne dă explicații importante privitor la sensul existenței. Aflăm că cei vechi aveau deja ceva ce noi acum putem redobândi doar cu mare greutate, și anume

învățătura despre revenirea vieții. Direcțiile orientalizante dețineau acest lucru ca ceva ce se ridică din temeliiile cele mai adânci ale vieții. Vă dați seama cum își plăsmuiesc aceste direcții orientalizante întreaga lor viață din acest punct de vedere, dacă observați raportul unui oriental față de un Bodhisattva și de un Buddha. Dacă vă gândiți că pentru oriental conta mai puțin să considere o individualitate cu numele acesta sau celălalt drept forță diriguitoare a evoluției omenirii, înțelegeți cu atât mai mult importanța pe care o acorda el urmării individualității prin diferite vieți pământești. Orientaliștii spun că există mulți Bodhisattva, înalte individualități care au pornit de la om, dar care au ajuns treptat până la acea înălțime pe care o desemnăm spunând: O ființă a trecut prin multe încarnări și a advenit un Bodhisattva, precum Gautama, fiul regelui Sudhodana. El a fost un Bodhisattva și a devenit Buddha. Numele Buddha este însă dat multora, deoarece aceștia au trecut prin multe întrupări, au devenit Bodhisattva și s-au ridicat apoi la demnitatea superioară, la demnitatea de Buddha. Numele Buddha este un nume general, el indică un rang uman și nu este de conceput fără să privești la spiritual-sufletescul care trece prin multe încarnări. Sub acest aspect, prin faptul că își îndreaptă privirea în principal spre individualul care trece prin diferite personalități și mai puțin asupra personalităților individuale, brahmanismul și budismul coincid, deoarece atunci când budismul spune: Un Bodhisattva este menit să ajungă la demnitatea omenească cea mai înaltă, și pentru aceasta el trebuie să treacă prin multe încarnări, cea mai înaltă dintre ele însă eu o văd în Buddha, sau când adeptul brahmanismului spune: Bodhisattvii sunt în realitate ființe evolute, care apoi se ridică la rangul de Buddha, însă ei au pornit de la individualități spirituale mai înalte, înseamnă același lucru. Vedeți că acestor două concepții orientale le este comună urmărirea spiritualului care trece prin multe încarnări.

Să privim acum Occidentul și să vedem ce a fost acolo măreț și puternic. Pentru aceasta trebuie să ne oprim la vechea concepție ebraică despre lume, trebuie să ne îndreptăm privirea asupra elementului personal. Când vorbim de Platon, Socrate, Michelangelo, Carol cel Mare sau de oricine altcineva vorbim întotdeauna de ceva personal, așezăm în fața oamenilor

viața acestor personalități și ce au devenit ele pentru omenire. În cultura occidentală nu ne îndreptăm privirea spre viața care a trecut de la o persoană la altă persoană; căci sarcina culturii occidentale a fost tocmai să îndrepte pentru un anumit timp atenția asupra fiecărei vieți în parte. Când în Orient se vorbește de Buddha, se știe că numele de Buddha este un rang ce a fost atribuit multor personalități. Când însă rostim numele Platon, se știe că el a fost doar o unică personalitate. Aceasta a fost educația Occidentului. Mai întâi a trebuit să fie avut în vedere și prețuit principiul personal, persoana.

Să ne referim acum la epoca noastră. Cum trebuie să o situăm față de acest întreg șir de fapte? Omenirea a fost educată un timp, prin cultura Occidentului, să privească personalul, personalitatea. Acum, la acest personal trebuie adăugat individualul, individualitatea. Așadar ne aflăm acum în punctul în care trebuie să recucerim individualul, însă întărit, fortificat prin luarea în considerare a persoanei.

Să luăm un caz anume. În acest sens, să ne îndreptăm privirea asupra vechii concepții ebraice despre lume, care a precedat-o pe cea occidentală. Să ne îndreptăm privirea asupra unei personalități de talia profetului *Ilie*. Să-l caracterizăm mai întâi ca personalitate. În Occident nimeni nu s-a gândit să-l considere altfel. Dacă facem abstracție de toate detaliile și ne interesăm numai în mare de personalitatea lui, observăm că *Ilie* a jucat un rol important în mersul evoluției lumii. El a acționat ca un fel de precursor al impulsului creștin.

Dacă privim în urmă în timpurile lui Moise, vedem vestindu-se ceva poporului, vedem anunțându-i-se Dumnezeu în om: Eu, Dumnezeu, care a fost, este și va fi. El trebuie înțeles în eu, însă vechiul ebraism îl înțelegea ca pe sufletul poporului. *Ilie* merge și mai departe. El încă nu spune deslușit că eul trăiește în fiecare individualitate omenească aparte ca divinul suprem; însă poporului din epoca sa el nu i-a putut vorbi mai clar decât era acesta în stare să primească. Ca urmare, vedem cum în evoluție apare un salt. În timp ce cultura mozaică a vechilor evrei se exprima clar: În eu se află lucrul cel mai sublim – iar acest eu, în epoca lui Moise, se exprima în sufletul poporului –, la *Ilie* se pune accentul pe fiecare suflet în parte. Era nevoie însă și aici de un impuls și atunci a apărut un alt precursor pe care îl cunoaștem drept personalitatea lui *Ioan Botezătorul*. Și

În acest caz avem un cuvânt important în care se exprimă misiunea de precursor a lui Ioan Botezătorul. Ce ne spune acest cuvânt? O realitate ocultă profundă. El se referă la faptul că odinioară oamenii preistorici erau dotați cu clarvederea lumii spirituale, a acțiunii planului divin. Ei însă s-au apropiat tot mai mult de lumea materială. Privirea pentru lumea spirituală s-a închis. Spre acest lucru îndeamnă Ioan Botezătorul când spune: Schimbați-vă concepția sufletească! Nu vă mai îndreptați spre ce puteți cuceri în lumea fizică, ci fiți atenți, acum vine un nou impuls! – el se referă la impulsul christic –, de aceea vă spun, voi trebuie să căutați lumea spirituală chiar printre voi. Odată cu impulsul lui Christos, în omenire intră spiritualul. Prin aceasta Ioan Botezătorul a devenit înaintemergătorul impulsului-Christos.

Acum putem examina o altă personalitate, remarcabila personalitate a pictorului *Rafael*. Această personalitate deosebită pare stranie celui care o examinează. Să-l comparăm înainte de toate pe Rafael, ca pictor al gintei latine, cu pictorii care i-au urmat, să zicem cu Tizian. Cine are un ochi pentru astfel de lucruri și privește chiar numai reproducerile tablourilor lor va găsi deosebirea. Aruncați o privire asupra tablourilor lui Rafael și asupra celor ale lui Tizian. Rafael a pictat transpunând în picturile sale idei creștine. El a pictat pentru europeni, pentru creștinii Occidentului. Tablourile lui pot fi înțelese de toți creștinii Occidentului și vor fi tot mai bine înțelese. Pictorii de mai târziu au pictat aproape exclusiv pentru rasa latină, astfel încât în tablourile lor ies la iveală chiar și disensiunile bisericești.

Care sunt cele mai bune tablouri ale lui Rafael? Acelea prin care el poate vesti impulsurile care sunt conținute în creștinism! Cel mai bine îi reușește acest lucru când înfățișează pe copilul Iisus împreună cu Madona, când poate prezenta legătura lui Christos cu Madona ca pe un impuls afectiv. În general, cel mai bine a pictat aceste lucruri. De pildă, de la el nu avem o Răstignire; în schimb avem o Schimbare la Față. El pictează cu bucurie și pictează cele mai mari și mai bune tablouri ale sale atunci când poate reda germinarea și creșterea.

În general, tot așa se întâmplă și cu acțiunea tablourilor sale. Dacă aveți prilejul să ajungeți în Germania, la Dresda, și să

priviți Madona Sixtină, veți vedea că această operă de artă – se poate spune că nemții pot fi fericiți să o aibă, o pot considera drept floarea artei picturale – dezvăluie un secret al existenței. Când Goethe, la vremea sa, a mers de la Leipzig la Dresda, el auzea altceva despre acest tablou. Funcționarii Galeriei de artă din Dresda spuneau cam așa: Avem aici un tablou de Rafael. Nu este însă ceva deosebit. Este prost pictat. Privirea copilului, copilul ca atare, tot ce e redat aici la copil este ceva comun; Madona la fel. Deci nu poți să crezi decât că a fost pictat de un începător. Chiar și chipurile de jos – nu știi dacă sunt capete de copii sau îngeri. – O astfel de judecată prostească auzea Goethe. De aceea la început nici n-a apreciat just tabloul. Tot ce auzim astăzi în legătură cu acest tablou s-a născut abia mai târziu, iar faptul că tablourile lui Rafael au avut un marș triumfal în lume prin reproduceri este urmarea acestei bune aprecieri. Să amintim numai ce a făcut Anglia pentru reproducerea și răspândirea tablourilor lui Rafael. Rezultatul a ceea ce s-a făcut în Anglia pentru reproducerea și răspândirea tablourilor lui Rafael va putea fi recunoscut doar dacă vom învăța să privim problema din punct de vedere spiritual-științific.

Așadar Rafael ne apare prin tablourile sale ca un prevestitor al creștinismului ce va deveni internațional. Protestantismul speculativ a considerat mult timp Madona ca fiind catolică. Astăzi Madona a pătruns și în țările evanghelice și ne îndreaptă mai mult spre o concepție ocultă, spre un creștinism superior, interconfesional. Și lucrul acesta va continua.

Dacă putem spera să avem aceste efecte, în sensul unui creștinism interconfesional, atunci ceea ce a făcut Rafael ne va ajuta și în știința spiritului.

Este curios – ne întâmpină trei personalități, toate trei fiind precursori ai creștinismului. Să ne îndreptăm privirea ocultă asupra acestor trei personalități. Ce ne arată ea? Privirea ocultă ne arată că în Ilie, în Ioan Botezătorul și în Rafael a trăit aceeași individualitate. Oricât ar părea de neverosimil, sufletul care a trăit în Ilie, în Ioan Botezătorul și în Rafael este totuși același. Acum însă, când privirea ocultă care cercetează – cercetează, nu doar compară în mod exterior-intelectualist – ne spune că același suflet a fost în Ilie, în Ioan Botezătorul și în Rafael, ne întrebăm: Cum se face că Rafael, pictorul, devine

purtătorul individualității care a trăit în Ioan Botezătorul? Ne putem închipui că acest suflet deosebit al lui Ioan Botezătorul a trăit în forțele ce existau în Rafael? Aici intervine iar cercetarea ocultă, dar nu emițând teorii, ci spunând cum stau lucrurile, cum sunt ele sădite cu adevărat în viață! Cum se scriu încă și azi biografiile lui Rafael? Puteți vedea peste tot că până și cele mai bune indică faptul că Rafael s-a născut în Vinerea Mare a anului 1483. Nu este lipsit de importanță că s-a născut într-o Vinere Mare! Prin aceasta se prevestește deja locul său special în creștinism, se arată că el are de-a face cu tainele creștine în modul cel mai profund și mai semnificativ. Așadar Rafael s-a născut într-o Vinere Mare. Tatăl său se numea Giovanni Santi. Giovanni Santi a murit când Rafael avea 11 ani. Când Rafael a împlinit 8 ani, el l-a dat la învățătură la un pictor, dar nu dintre cei renumiți. Dacă însă ne oprim la ce era în Giovanni Santi, tatăl lui Rafael, căpătăm o impresie ciudată, care se accentuează când privim în Cronica Akasha. Acolo se vede că ceea ce trăia în sufletul lui Giovanni Santi era mult mai mult decât ceea ce ieșea la iveală din el, și trebuie să îi dăm dreptate ducesei care, la moartea lui, a spus: A murit un om plin de lumină și dreptate și de cea mai bună-credință! Ca ocultist, ai putea spune că în el a trăit un pictor mult mai mare decât s-a afirmat în exterior, însă calitățile exterioare care depind de organele fizice și eterice nu erau dezvoltate la Giovanni Santi. Acesta este motivul pentru care calitățile sufletului său n-au putut răzbate. Dar în acest suflet trăia într-adevăr un mare pictor.

El a murit când Rafael avea 11 ani. Dacă urmărim cum stau lucrurile, se dovedește că omul în clipa morții își pierde trupul, însă năzuințele cele mai arzătoare, aspirațiile sale, impulsurile sufletului său continuă de fapt să trăiască și să acționeze în ființa de care este cel mai legat.

Vor veni timpuri în care știința spiritului va fi fecundă pentru viață, cum deja o pot face cei care o stăpânesc în mod viu, nu doar teoretic. Trebuie să mai adaug ceva, înainte să continui a vorbi despre Rafael. Exemplele pe care le dau nu sunt speculații, ci sunt luate din viață. Să presupunem că ne ocupăm de educația copiilor. Cine observă aptitudinile acestora remarcă în fiecare copil individualul. Astfel de experiențe poți face doar dacă educi copiii. Când însă unui copil îi moare de

timpuriu mama sau tatăl, deci doar unul dintre părinți mai trăiește, poți observa cele ce urmează. În copil se vădesc anumite înclinații care nu erau înainte și care deci nu pot fi explicate. Ca educator trebuie însă să te preocupi de ele. Educatorul ar face bine dacă și-ar spune: Oamenii privesc drept o nebunie ceea ce este scris în cărțile de știință a spiritului. Eu însă mă voi feri să consider o nebunie. Vreau să verific justetea celor scrise. În curând el va putea spune: Găsesc la copil niște forțe ce existau și înainte, dar și altele, ce acționează în cele ce existau deja înainte. Să presupunem că tatăl copilului a trecut prin poarta morții iar în copil ies la iveală cu o anumită intensitate aptitudini care au trăit în tatăl său. Când facem această presupunere și privim problema în acest mod aplicăm în mod judicios la viață cunoștințele parvenite prin știința spiritului. Atunci vom obține – cum vom descoperi curând – ceea ce n-am reușit înainte. Cel care a trecut prin poarta morții rămâne deci unit prin forțele sale cu cel cu care era legat în viață.

Oamenii nu observă însă destul de atent, altfel ar vedea cum adesea copiii, până la moartea părinților lor, sunt cu totul altfel decât după aceea. Nu ne aplecăm destul de atent privirea asupra acestor aspecte. Va veni însă o vreme când se va face și acest lucru.

Dacă ne întoarcem la Rafael vom observa că Giovanni Santi tatăl a murit când Rafael avea 11 ani, că el nu a putut atinge un grad deosebit de măiestrie ca pictor, însă fantezia sa puternică s-a păstrat și ea s-a dezvoltat înlăuntrul sufletului lui Rafael. Nu spunem nimic defăimător, nimic minimalizator în legătură cu Rafael când ne îndreptăm privirea asupra sufletului său și spunem: Giovanni Santi a trăit rmai departe în Rafael și de aceea el ne apare ca o personalitate deplin încheată, armonioasă, ne apare ca și când n-ar mai avea de urcat în evoluție, fiindcă un mort dă viață lucrărilor sale.

Acum înțelegem, dat fiind că în omul Rafael, în propriul său suflet au renăscut forțele energice ale lui Ioan Botezătorul și, în plus, în el mai trăiau și forțele lui Giovanni Santi, înțelegem că acestea, împreună, au dus la rezultatul care ne stă în față drept Rafael.

Desigur, azi încă nu se poate vorbi public despre lucruri atât de extraordinare. În cincizeci de ani poate că va fi posibil, fiindcă

evoluția înaintează repede, concepția actuală mergând cu pași repezi spre decăderea ei.

Cel care pătrunde mai adânc în astfel de lucruri observă că noi, în știința spiritului, avem sarcina să vedem viața dintr-o nouă perspectivă. Modalitățile în care se vor vindeca în viitor bolile, așa cum am arătat, vor fi privite ca adevărate minuni ale vieții, prin aceea că se vor lua drept ajutor fapte ce vin din lumea spiritelor, de la oameni ce au trecut prin poarta morții.

Două lucruri aș mai vrea să așez în fața sufletelor dumneavoastră în legătură cu enigmele vieții. E vorba despre ceva în care se poate arăta foarte evident sensul vieții. Este, dacă ne referim la Rafael, destinul hărăzit operelor lui Rafael. Cine se uită astăzi la reproducerile tablourilor lui Rafael, la Dresda sau la Roma, nu vede ce a pictat Rafael, fiindcă aceste tablouri sunt atât de degradate încât nu mai poți spune că privești tablourile lui Rafael. Ne putem ușor închipui cum vor ajunge ele dacă ne gândim la soarta tabloului *Cina cea de taină* a lui Leonardo da Vinci, care merge tot mai repede spre ruină. Cine analizează mai bine aceste lucruri știe că, în timp, aceste tablouri se degradează. Va ajunge la trista convingere că tot ce au creat odinioară marii oameni va dispărea. Și întrucât toate acestea vor dispărea, am putea să ne întrebăm: Ce sens este cuprins în nașterea și pieirea lor? Vom vedea că de fapt nu rămâne nimic din cele create de marile personalități.

Aș mai vrea să aduc în fața sufletelor dumneavoastră încă un fapt. Dacă am vrea și am reuși să înțelegem astăzi creștinismul cu ajutorul științei spiritului – am arătat mai devreme că înțelegem creștinismul ca pe un impuls ce acționează pentru viitor – avem nevoie de unele noțiuni fundamentale, cu ajutorul cărora să știm cum va acționa impulsul lui Christos în continuare. Avem nevoie de acest lucru. Este curios că ne aflăm în situația de a trebui să indicăm o devenire a creștinismului; însă pentru asta avem nevoie de știința spiritului. Mai există încă o personalitate la care găsim într-o formă aparte adevărurile științei spiritului, și anume redat în fraze concise. Această personalitate este poetul german *Novalis*. Dacă analizăm scrierile sale găsim că el a zugrăvit viitorul creștinismului pornind din adevărurile oculte ale acestuia. Știința spiritului ne învață că aici avem de-a face cu aceeași

individualitate care a trăit în Rafael, cu aceeași individualitate din Ioan Botezătorul și Ilie.

Avem aici din nou previziunea evoluției viitoare a creștinismului. E vorba de o realitate de tip ocult, căci nimeni nu ajunge la acest rezultat prin raționamente.

Să reunim încă o dată aspectele menționate. Avem aspectul tragic al degradării ce cuprinde creațiile și operele diverselor personalități. Apare Rafael și face să pătrundă în sufletele oamenilor creștinismul său interconfesional. În noi se naște însă un presentiment că operele sale vor dispărea, creațiile sale vor fi curând pulbere. Dar acum re apare Novalis pentru a aborda din nou rezolvarea problemei, pentru a continua ceea ce el a început și a creat.

Acum gândul nu ne mai apare atât de tragic, acum vedem că personalitatea dispare în învelișurile sale, chiar și operele dispar, dar sâmburele ființial continuă să trăiască și el duce mai departe ceea ce a început. Așadar ni se atrage iar atenția asupra individualității. Dar importanța individualității ne este atât de clară fiindcă mai întâi am avut în vedere concepția occidentală despre lume și, prin aceasta, personalitatea. Vedem astfel ce important este că Orientul și-a concentrat atenția asupra Bodhisattvilor care au parcurs multe încarnări, și ce important este că Occidentul și-a fixat mai întâi atenția pe fiecare personalitate în parte, pentru ca abia apoi să conceapă ce este individualitatea.

Cred că sunt mulți teosofi care vor spune: Nu putem decât să credem când ni se spun aceste lucruri despre Ilie, Ioan Botezătorul, Rafael și Novalis. Pentru mulți, în mare, este ceva asemănător cu situația în care se află mulți oameni care cred când știința afirmă că apare un spectru sau altul, un metal sau altul, sau când, de pildă, nebuloasa Orion este cercetată prin analiza spectrală. Desigur, mulți au cercetat, dar majoritatea, cei mai mulți, cred. În fond nu asta este important. Important este că știința spiritului este la începutul evoluției sale și va obliga tot mai mult sufletele să înțeleagă singure lucruri ca cele ce au fost spuse azi. Sub acest raport, știința spiritului va împinge foarte repede înainte evoluția omenirii.

Am prezentat câteva aspecte ce se conturează ca puncte de vedere oculte asupra vieții. Pornind de la cele trei puncte de vedere înfățișate, veți vedea că, dacă privim raportul vieții cu

spiritul Pământului, arta vindecării poate căpăta o nouă direcție, ea poate primi impulsuri noi; de asemenea trebuie să vedem că în personalitatea lui Rafael pătrundeau și forțe care proveneau de la tatăl său; doar în acest fel putem înțelege deplin personalitatea sa. Al treilea lucru pe care trebuie să-l avem în vedere este că vom putea educa copii doar atunci când vom ști cum stau lucrurile cu forțele ce acționează în ei. Exterior, oamenii sunt întru totul de acord că sunt înconjurați de o mulțime de forțe ce acționează asupra lor, că omul suportă continuu influența aerului, a temperaturii, a mediului înconjurător și a altor raporturi climatice în care trăiește. Orice om știe că libertatea sa nu este prejudiciată prin aceste lucruri. Sunt factori de care azi ținem seama. Dar faptul că omul este înconjurat permanent de forțe spirituale și că aceste forțe spirituale trebuie cercetate, aceste lucruri omenirea le va învăța abia prin știința spiritului. Ea îi va învăța să țină seama de aceste lucruri și le va lua în calcul în cazuri importante care țin de sănătate și boală, de educație și viață. Ea va trebui să-și aducă aminte de astfel de influențe din lumea supersensibilă ca de cele din mediul înconjurător, când, de pildă, cuiva i-a murit un prieten și el poartă apoi în sine simpatiile și ideile proprii celui care a murit. Ce am spus aici nu se referă numai la copii, ci la toate vârstele. Oamenii nu au absolut deloc nevoie să știe cu conștiința lor superioară cum acționează forțele lumii suprasensibile. Dar întreaga lor configurație sufletească, chiar stările lor de sănătate sau boală ne-o pot arăta. Lucrurile care demonstrează legătura omului, privitor la viața pe plan fizic, cu faptele lumii suprasensibile merg și mai departe. Aș vrea să menționez un caz simplu care vă va arăta cum se realizează această legătură; cazul nu este inventat ci poate fi observat adesea. Un om observă că la un moment dat are unele sentimente pe care înainte nu le avea, că în el apar simpatii și antipatii pe care până atunci nu le-a cunoscut, că acum realizează lucruri care înainte îi reușeau doar cu greu. El nu-și poate explica aceste lucruri. Mediul înconjurător nu-i poate da nici o explicație. Nici faptele vieții nu-i pot da vreo explicație. În cazul celui la care am observat așa ceva vom putea afla, dacă procedăm cu atenție – trebuie desigur să avem și ochi pentru astfel de lucruri –, că el știe și poate face lucruri pe care înainte nu le-a știut, pe care nu le-a cunoscut. Dacă

urmărești problema mai departe, dacă ai cunoscut învățăturile ocultismului și ale științei spiritului, poți auzi de la acest om următoarea observație: Mi se pare cu totul curios. Visez acum ceva despre o personalitate pe care nu am văzut-o niciodată în viață. Ea intervine în visele mele, cu toate că niciodată nu m-a preocupat. – Urmărind problema mai departe, vom vedea că acest om n-a avut până acum prilejul să aibă de-a face cu acea personalitate. Însă când acea personalitate moare, când a ajuns în lumea spirituală, ea se apropie de el. Când a ajuns îndeajuns de aproape de el i-a apărut și în vis, ca o făptură care era mai mult decât un vis. De la acea persoană pe care n-a cunoscut-o în viață, dar care după ce a murit a exercitat o influență asupra vieții sale, de la ea veneau impulsurile pe care mai înainte nu le avusese.

Nu este important să spui: Ce avem aici este un simplu vis. Mult mai important este ce conține el. Poate fi ceva ce apare sub forma visului, dar de fapt este mult mai aproape de realitate decât conștiința exterioară. Este oare important dacă Edison a făcut o descoperire în vis sau într-o conștiință clară de zi? Important este că descoperirea este utilă. Nu este important nici dacă o viețuire a avut loc în conștiința de vis sau în conștiința fizică exterioară, ci dacă viețuirea este sau nu adevărată.

Dacă rezumăm cele ce ni s-au lămurit până aici, putem spune: Este clar că dacă ne bazăm pe cunoștințe oculte viața ni se înfățișează într-o cu totul altă corelație decât dacă nu am avea cunoștințe oculte. În acest sens, oamenii crescuți în modul de gândire materialist sunt niște copii de-a dreptul curioși. Ne putem convinge de asta în fiecare ceas. Când veneam astăzi cu trenul spre dumneavoastră mi-a picat în mână o broșură scrisă de un fiziolog neamț, broșură care a apărut acum în a doua ediție; el spune că nu putem vorbi de o atenție activă în suflet, de o orientare a sufletului spre ceva, că totul ar depinde de funcțiile diversilor ganglioni cerebrali și, întrucât aici legăturile trebuie făcute de către gânduri, totul ar depinde de felul cum funcționează celulele cerebrale individuale. Aici n-ar putea interveni nici o intensitate a sufletului; pur și simplu totul ar depinde de faptul dacă în creierul nostru s-au tras sau nu acele fire de legătură. Acești savanți materialişti sunt într-adevăr niște copii. Când îți cade în mână o asemenea broșură, trebuie

să te gândești în felul următor: Acești domni sunt naivi; fiindcă în aceeași broșură se găsește și fraza care spune că recent s-ar fi sărbătorit 100 de ani de la nașterea lui Darwin și că, cu acest prilej, ar fi vorbit atât oameni de specialitate cât și oameni care nu sunt de specialitate. Firește, autorul broșurii se consideră un profesionist cu totul deosebit. Și apoi urmează întreaga teorie despre celulele cerebrale și folosirea ei. Dar ce ne arată logica? Când te-ai obișnuit să privești lucrurile în realitate și apoi cercetezi ce le oferă oamenilor acești copii mari despre sensul vieții, îți vine în gând că este de fapt același lucru ca atunci când cineva ar spune că este absurd ca vreodată o voință omenească să poată interveni în felul în care este dispusă calea ferată pe suprafața Europei, căci este același lucru dacă într-un anumit moment am cuprinde cu privirea toate locomotivele în părțile lor componente și în funcționarea lor și am spune: Locomotivele sunt concepute așa și așa și merg în atâtea direcții, însă diferitele direcții se întâlnesc în anumite noduri, deci toate locomotivele se pot abate în toate direcțiile. Dacă lucrurile s-ar petrece așa s-ar produce o încălceală a locomotivelor și a trenurilor pe căile ferate europene. Tot atât de puțin putem explica însă că ceea ce se desfășoară în celulele creierului ca viață de gândire omenească depinde pur și simplu de constituția celulelor. Când astfel de savanți ajung apoi, nepregătiți, să asculte o conferință despre ocultism sau despre știința spiritului, ei consideră cele spuse aici drept o absurditate nemaiauzită. Ei sunt ferm convinși că nimeni nu poate interveni în felul în care merg locomotivele europene și că acest lucru depinde de felul în care ele sunt alimentate cu combustibil și cum sunt alcătuite.

Vedem deci cum stăm în prezent în ceea ce privește sensul vieții. Pe de o parte problema ne este foarte neclară, pe de altă parte simțim nevoia unor explicații oculte. Dacă rezumăm cele comunicate astăzi, pe această bază ne putem pune în fața sufletului întrebarea, așa cum se poate pune ea în ocultism, și anume: Care este sensul vieții și existenței, în special al vieții omenești și al existenței omenești?

DESPRE SENSUL VIEȚII

CONFERINȚA a II-a

Copenhaga, 24 mai 1912

Dacă am crede că problema sensului vieții și al existenței ar putea fi formulată în acești termeni simpli – sub forma întrebării: Care este sensul vieții și al existenței? – și că s-ar putea da un răspuns simplu în câteva cuvinte, eventual spunând: Asta sau ăsta este sensul vieții și al existenței, am comite o mare eroare. În felul acesta n-am putea avea niciodată un sentiment real, n-am putea ajunge la o reprezentare despre măreția, grandoarea și puterea ce se ascund în spatele acestei întrebări despre sensul vieții.

Desigur, s-ar putea da și un răspuns abstract, iar prin ceea ce vă voi spune vă veți da seama ce puțin satisfăcător ar fi un astfel de răspuns. Am putea spune: Sensul vieții constă în faptul că acele entități spirituale pe care le privim ca entități divine îl aduc treptat pe om în stare să conlucreze la evoluția existenței, el fiind la început imperfect, incapabil să conlucreze la întreaga construcție a Universului, dar în cursul evoluției va ajunge treptat să participe la ea.

Iată un răspuns abstract care ne spune foarte puțin. Pentru a ajunge măcar să presimțim răspunsul la o întrebare atât de importantă trebuie mai degrabă să ne adâncim în anumite taine ale vieții și ale existenței. De aceea, vom porni de la datele care au rezultat pe baza celor abordate ieri. Azi nu vom face decât să ne adâncim ceva mai mult în aceste taine ale existenței. Nu ne putem declara mulțumiți analizând lumea din jurul nostru, observând nașterea și pieirea. Am atras deja ieri atenția cât de enigmatice îi apar sufletului nostru nașterea și pieirea atunci când ne întrebăm asupra sensului ascuns în acestea. Există însă ceva ce ne pune în față o întrebare și mai grea.

Dacă observăm mai atent nașterea și pieirea, problema devine și mai misterioasă. Vedem atunci ceva foarte curios, ceva extrem de ciudat, ce ne-ar putea întrista, ne-ar putea aduce într-o dispoziție tragică dacă examinăm nașterea în mod superficial. Când, cu ajutorul cunoștințelor pe care le avem din lumea fizică, aruncăm o privire în întinderile oceanului cosmic sau în întinderile oricărei alte forme de existență știm că mereu se naște o infinitate de gemeni de viață și că puțini din ei ajung ființe la deplina maturitate. Gândiți-vă numai câți

germeni de pești sunt depuși anual în mare care nu își ating țelul, acela de a deveni ființe mature, ci, dimpotrivă, dispar și numai o mică parte din ei devin ființe mature!

Ieri ne-am îndreptat privirea spre faptul că tot ce se naște piere, să zicem așa. Acum însă apare celălalt aspect, și anume că dintr-o sferă infinită de posibilități numai puține ajung la realizare, că deci în naștere există ceva enigmatic, de vreme ce nu toate ființele care luptă pentru existență ajung să se nască deplin.

Să luăm un caz concret. Dacă însămânțăm un câmp cu secară sau cu grâu vedem încolțind un număr mare de spice. Știm foarte bine că din fiecare bob de grâu sau de secară al acelor spice se pot naște spice noi de secară sau grâu. Și acum ne întrebăm: Câte boabe din spicele de grâu pe care le vedem pe acest câmp ating acest țel? Să cuprindem cu gândul mulțimea infinită de boabe de grâu care iau cu totul alt drum decât țelul inerent lor, adică acela de a deveni iar spic; avem aici concret ceva ce vedem în toți germenii de viață. Trebuie deci să spunem: Viul care ne înconjoară se naște ca atare doar prin aceea că pentru a se realiza pare să arunce ca într-un abis al lipsei de țel nenumărați germenii de viață.

Să reținem acest fapt, și anume că în jurul nostru tot ce există se ridică pe terenul celor mai variate și infinite posibilități care niciodată nu se vor realiza în sensul obișnuit al cuvântului. Să reținem că pe un astfel de teren al posibilităților se ridică realitățile și să luăm aceasta drept unul din aspectele pline de mister ale vieții care se oferă ochiului nostru.

Să privim acum și cealaltă latură, care există și ea, care însă, ce-i drept, ne poate deveni conștientă doar prin adâncirea în adevărurile oculte. Este cea care îi apare omului atunci când merge pe calea cunoașterii oculte. Această cale spre cunoașterea ocultă este zugrăvită uneori, după cum știți, ca ceva periculos. De ce? Pur și simplu pentru motivul că dacă vrem să mergem pe calea cunoașterii oculte pășim într-un domeniu ce nu poate fi luat, sub nici o formă, așa cum apare. Să presupunem că un om se angajează pe calea ocultă cu mijloacele ce vă sunt cunoscute, și pe care le găsiți în cartea mea ***Cum se dobândesc cunoștințele despre lumile superioare***, și să presupunem că el ar fi ajuns atât de departe încât din profunzimile sufletului său se ridică ceea ce noi

numim imaginațiuni. Știm ce fel de plăsmuiri sunt acestea. Sunt imagini vizionare care, celui ce a pornit pe drumul ocult, îi apar ca o lume cu totul nouă. Când un om merge în adevăr cu toată seriozitatea pe această cale ocultă, el ajunge în situația în care întreaga lume fizică din jurul lui se întunecă. În locul acestei lumi fizice apare o lume de imagini și impresii tălăzuitoare, de natură sonoră, olfactivă, gustativă și luminoasă. Acestea pătrund și se rotesc în câmpul nostru vizual ocult și trăim experiențe pe care le putem numi viziuni imaginative, care ne înconjură din toate părțile, devin lumea noastră, în care trăim și țesem cu sufletul nostru.

Să presupunem că un om s-ar dăruia acestei experiențe, că ar avea în fața sa, în această lume de viziuni în care a intrat în acest fel, o deplină realitate. El s-ar afla într-o gravă eroare. Și aici ne aflăm în punctul în care începe primejdia. Imperiul vieții de viziuni este fără fund, dacă nu reușim să ne ridicăm de la imaginațiune, care ne captivează prin lumea de viziuni, la inspirație. Abia aceasta ne spune: Tu trebuie să te îndrepti spre această singură imagine, într-acolo trebuie să-ți îndrepti privirea ta ocultă pentru a trăi un adevăr, iar toate celelalte nenumărate imagini aflate în jurul acesteia trebuie să dispară într-un neant. Doar atunci această unică imagine va ieși la suprafață din nenumărat de multe imagini și ți se va revela ca o expresie a adevărului.

Așadar când ne aflăm pe calea ocultă intrăm într-un domeniu de infinite posibilități vizionare și trebuie să ajungem să ne dezvoltăm într-atât, încât să putem selecta, extrage, să zicem așa, din acest noian de posibilități infinite vizionare pe cele care exprimă într-adevăr o realitate spirituală. Nu te poți asigura în alt fel decât am arătat mai sus, căci dacă cineva ar veni și ar întreba: Intri deci într-un câmp de viziuni infinit de bogat; care sunt adevărate și care sunt false? Poți să-mi dai o regulă prin care să le pot deosebi pe cele adevărate de cele false? la astfel de întrebări nici un ocultist nu poate oferi o regulă generală. Orice ocultist ar trebui să răspundă: Dacă vrei să le deosebești trebuie să te perfecționezi în continuare. Abia atunci îți va apărea și posibilitatea să-ți îndrepti privirea spre acea viziune care rezistă privirii tale, căci acelea care rezistă sunt cele care sunt pentru orientarea ta; celelalte însă, care sunt stinse de tine, sunt simple imagini secundare.

Primejdia constă doar în aceea că mulți oameni se simt bine în sfera viziunilor, iar dacă au în fața lor o lume de viziuni nu se mai perfecționează, nu se mai străduie să evolueze, întrucât lor le place extraordinar de mult această lume de viziuni. Nu poți evolua spre adevăr în lumea spirituală dacă te dăruie simplist acestor beatitudini, acestei voluptăți, să zicem așa, de viziuni. Nu te poți ridica la realitate, la adevăr. Dimpotrivă, trebuie să te folosești de toate mijloacele disponibile pentru a evolua. Atunci, din sânul nenumăratelor posibilități de viziune se separă real-spiritualul adevărat.

Comparați acum cele două lucruri pe care vi le-am spus: pe de o parte, afară, lumea; din ea izvorăsc infinitele posibilități ale germenilor de viață și doar puțini din ei ajung la țel, iar pe de altă parte lumea interioară spre care ne conduce calea cunoașterii: o lume infinită de viziuni; comparați-o cu lumea posibilităților germenilor de viață. Numărul acestor viziuni la care ajungem în final este mic, ca și numărul germenilor de viață care ajung să se împlinească cu adevărat. Aceste două lucruri sunt în deplină concordanță, sunt legate foarte strâns unul de altul.

Să ne continuăm ideea și să ne întrebăm: Are rost să ne întristăm și să ne descurajăm în privința vieții și a existenței fiindcă ele fac ca acolo, afară, nenumărați germeni să se nască doar pe jumătate, să zicem așa, și doar puțini din ei să își atingă țelul? Putem deplânge faptul, putem spune: Afară este o luptă acerbă pentru existență, căreia doar puțini le scapă, întâmplător. Să revenim la exemplul concret, al lanului de grâu sau de secară. Să presupunem că toate semințele de secară care încolțesc ajung într-adevăr la țel și devin spice. Ce s-ar întâmpla atunci? Lumea n-ar mai fi posibilă, căci ființele care trebuie să se hrănească cu grâu sau cu secară n-ar mai avea hrană! Pentru ca ființele pe care le cunoaștem bine să poată ajunge la treapta actuală de dezvoltare a trebuit ca alte ființe, pe care tocmai le-am menționat, să se scufunde în abis în ce privește țelul lor, a trebuit ca acestea să rămână în urma țelului lor. Cu toate acestea nu avem nici un motiv de întristare, dacă nu vrem să spunem că pentru noi importantă este doar lumea asta; căci dacă ne interesează ceva în lume, dacă ne interesează că ea există – și lumea constă doar din ființe – este nevoie ca aceste ființe să se poată hrăni. Dacă ele trebuie să se

hrănească, atunci alte ființe trebuie să se jertfească. De aceea doar puțini germenii de viață își pot atinge țelul. Ceilalți urmează alte căi. Ei trebuie să urmeze alte căi pentru ca lumea să subziste, pentru că, în adevăr, lumea nu poate fi orânduită înțelept decât în felul acesta. De aceea suntem înconjurați de o lume ca cea din jurul nostru, pentru că anumite ființe se jertfesc înainte de a ajunge la atingerea țelului lor. Dacă urmărim drumul ființelor ce s-au jertfit, le vom găsi în celelalte ființe de deasupra lor, în ființele ce au nevoie de această jertfă ca să poată exista. Ridicăm aici, am spune, un colț al vălului care ascunde sensul, în aparență atât de enigmatic, al existenței, al existenței care se poate naște și care poate și să se cufunde în neant. Cu toate acestea am descoperit că înțelepciunea, deci și sensul existenței, se dezvăluie tocmai în acest fapt și că doar gândirea noastră este prea superficială atunci când ne lamentăm că atât de multe trebuie să se scufunde în abis, aparent fără nici un țel.

Să revenim acum la celălalt aspect, la latura spirituală. Să luăm ceea ce am numit lumea infinită a viziunilor. Va trebui desigur să lămurim ce înseamnă de fapt această lume a viziunilor.

Această lume infinită de viziuni nu este falsă în sensul că imaginile care dispar sunt false iar cele care rezistă sunt juste. Nu în acest sens este falsă această lume. Această judecată este mioapă, ca atunci când ai crede că germenii care nu rămân în viață nu ar fi germenii de viață și că imaginațiunile care dispar în nemărginit nu ar fi imaginațiuni adevărate. Așa cum în viața exterioară reală se întâmplă ca doar puține ființe să-și atingă țelul, tot așa din viața spirituală infinită doar foarte puțin ajunge în orizontul nostru. De ce?

Această întrebare este foarte instructivă pentru noi. Să presupunem că ne-am dăruit multitudinii infinite a imaginilor care ne inundă. Celui căruia i s-a deschis o dată lumea viziunilor, în acela se revarsă mereu viziuni, vin și pleacă una după alta, se înalță precum valurile și se întrepătrund. Nu te poți feri de imaginile și impulsurile care pulsează în jurul nostru în lumea spirituală, tâlăzuind în sus și în jos. Dacă însă privim atent ce se întâmplă cu o astfel de persoană care se dăruie simplu lumii de viziuni, aflăm ceva foarte curios. Când observăm o astfel de ființă care nu vrea să evolueze și se oprește la aceste viziuni, găsim mai întâi că ea a aflat una sau

alta, a avut o viețuire sau alta. Bine, spunem noi, ai avut viziuni spirituale, ai viețuit asta, pentru tine ele sunt realități. Frumos, este o comunicare din lumea spirituală. Vom observa însă foarte curând că dacă vine o altă persoană, care nu este mult mai avansată decât prima, și ne comunică viziunea sa despre acest subiect, aceasta are o cu totul altă formă, astfel încât pot exista două opinii diferite în privința aceluiași lucru. Dar putem avea experiențe și mai rele. Vom găsi că astfel de oameni care vor să se oprească doar la o lume de viziuni au ei înșiși opinii diferite în momente diferite despre una și aceeași problemă. O dată spun ceva, altă dată altceva. Faptul că vizionarii au de obicei o memorie proastă și uită ce au spus prima dată este un lucru rău. Ei nu sunt conștienți ce au spus atunci.

Pe scurt, avem de-a face cu o multitudine infinită de fenomene. Dacă noi, ca oameni, cu eul nostru actual pământesc, am vrea să judecăm corect tot ce ni se înfățișează în lumea de viziuni, ar trebui să facem comparații fără sfârșit. Din toate acestea n-ar ieși nimic. Principiul de bază care trebuie să domnească aici este că această lume de viziuni este desigur o revelație a spiritului, dar ea nu are inițial nici o valoare. Oricât de multe ar fi viziunile noastre, ele sunt comunicări ale lumii spirituale, însă nu sunt adevăruri. Dacă vor să fie adevăruri, ar trebui mai întâi să comparăm între ele diferitele viziuni ale diferiților oameni, oricât de mulți ar fi ei. Însă acest lucru nu e posibil. În loc de aceasta ne putem continua munca de dezvoltare spre treapta inspirației. Atunci însă se întâmplă următoarele: aflăm că din momentul în care oamenii se ridică la treapta inspirației afirmațiile lor sunt identice. Nu mai există deosebiri sau ceva ce să se prezinte altfel decât la ceilalți. Pentru cei care au atins aceeași treaptă de evoluție experiențele sunt cu totul identice. Trecem acum la cealaltă problemă, oarecum asemănătoare, și anume cea din lumea exterioară. Aici, puținii gemeni de viață care ajung la țel sunt comparați cu gemenii, mulți, care s-au scufundat deja în abis. Știm că pentru ca lumea exterioară să poată exista este nevoie de piele. Cum stau lucrurile însă cu lumea spirituală, cu aceste viziuni și inspirații? Aici, înainte de toate, trebuie să ne fie clar că ceea ce avem în față când am selectat viziunile sunt într-adevăr realități spirituale, că nu avem simple imagini care ne transmit cunoștințe în sensul obișnuit. Nu e vorba de așa ceva. Iar faptul acesta vreau să vi-l

explic printr-un exemplu foarte semnificativ. Vreau să vă explic raportul viziunilor selectate față de lumea de viziuni așa cum v-am explicat prima dată raportul germenilor de viață selectați, ajunși la țel, cu ceilalți germeni. Aceștia din urmă slujesc ca hrană celor dintâi. Ce se întâmplă însă cu viziunile selectate, cu ceea ce într-adevăr trăiește în om ca viziune reală?

Trebuie să vă fac atenți asupra unui lucru. Nu este permis să credeți că atunci când cineva a ajuns clarvăzător în el trăiește lumea spiritului iar în celălalt nu. Nu trebuie să vă reprezentați clarvederea spunându-vă: Acolo este un clarvăzător iar aici un alt om; în sufletul clarvăzătorului trăiește expresia realității spirituale, iar în celălalt suflet nu. N-ar fi just. Dacă vreți să vă exprimați corect, ar trebui mai degrabă să spuneți: Aici sunt doi oameni. Unul este clarvăzător, celălalt nu. Ceea ce vede un clarvăzător trăiește în amândoi. Aceleasi impulsuri spirituale trăiesc atât în clarvăzător cât și în neclarvăzător. Clarvăzătorul se deosebește de neclarvăzător doar prin faptul că el le vede, pe când celălalt nu le vede. Unul le poartă în sine și le vede, celălalt le poartă și el în sine dar nu le vede. Cine crede că, de pildă, clarvăzătorul are în sine ceva ce celălalt nu are este prada unei mari erori. Așa după cum, de exemplu, existența unui trandafir nu este condiționată de faptul că omul îl vede sau nu, tot astfel stau lucrurile și cu clarvederea. Realitatea trăiește atât în sufletul clarvăzătorului cât și în sufletul neclarvăzătorului, cu toate că cel din urmă nu o vede. Deosebirea constă doar în aceea că unul o vede, celălalt nu. Se poate deci afirma că ceea ce percepe clarvăzătorul există în sufletele tuturor oamenilor de pe Pământ. Să ne pătrundem bine de acest adevăr.

Să trecem acum la un domeniu foarte depărtat de acesta, dar care ne va uni din nou cu cele spuse de noi mai înainte. Să ne îndreptăm privrea spre lumea animală. Regnul animal se află în jurul nostru sub formele cele mai diverse – lei, urși, lupi, oi, rechini, balene etc. Omul deosebește aceste forme animale, formându-și despre ele noțiuni exterioare, noțiunea de leu, oaie etc. Nu trebuie să confundăm ceea ce își construiește omul ca noțiune cu ceea ce sunt leul și lupul în realitate.

Dumneavoastră știți, nu trebuie decât să vă amintesc, în știința spiritului vorbim de așa-numitele suflete-grup. Toți leii au un suflet-grup leu comun, toți lupii au un suflet-grup lup comun.

Anumiți filosofi abstracti spun că de fapt elementul comun al animalelor ar exista numai în noțiune, că afară, în lume, n-ar exista specificul de lup (lupușenia = *die Wolfheit*). Acest lucru însă nu este adevărat. Cine crede că lupușenia, specificul de lup, ca atare, deci ceea ce există obiectiv în lumea spirituală ca suflet-grup nu există în afara noțiunii noastre, acela trebuie să își imagineze următoarele: afară, în lume, în afara noastră există ființe pe care le numim lup. Să presupunem că sufletescul caracteristic lupului ar fi o consecință a proprietăților materiei din care este alcătuit. Știm că materia corpului unei ființe animale se schimbă continuu. Animalul asimilează continuu materie nouă și o elimină pe cea veche. Prin aceasta starea materiei se schimbă continuu. Dar ceea ce este important este că în lup există ceva care transformă materia asimilată în materie de lup. Să presupunem că prin toate finețurile științei naturale am putea descoperi de cât timp are nevoie lupul pentru a-și înlocui întreaga sa materie. Să presupunem apoi că un lup este închis pe întreaga durată a acestei perioade și este hrănit numai cu carne de miel, încât el primește această hrană toată perioada de timp necesară organismului său pentru a se reînnoi. Dacă lupul n-ar fi decât această materialitate fizică din care este alcătuit corpul său, ar trebui ca la sfârșitul acestei perioade să devină miel. Nici dumneavoastră nu credeți că dacă lupul a mâncat atât timp mieii el trebuie să și devină miel. Vedeți dumneavoastră, noțiunilor pe care ni le formăm despre diverse specii de animale le corespund niște realități care sunt ceva suprasensibil în raport cu ceea ce avem pe plan fizic. Această constatare se aplică tuturor animalelor. Sufletul-grup care stă la baza întregii specii animale este cel care face ca un animal să fie lup, altul miel, unul leu, celălalt tigru. Or, omul concepe sufletul-grup în noțiunile sale. Noțiunile pe care și le formează acum omul în mod obișnuit despre lumea animală sunt de fapt cu totul imperfecte. Asta provine din faptul că în stadiul actual de dezvoltare el pătrunde foarte puțin în profunzimea lucrurilor, rămânând la suprafața ființialului. Dacă omul ar ști să pătrundă mai mult, ideea de lup n-ar rămâne pentru el un simplu concept abstract, ci el ar avea starea sufletească ce corespunde acestei noțiuni. O dată cu această noțiune ar apărea o stare sufletească, iar omul, formându-și

ideea de lup, ar trăi ceea ce este natura de lup, natura lupului. El ar simți pofta de sânge a lupului și răbdarea mielului. Dacă astăzi nu se întâmplă așa ceva, asta se datorează faptului – nu mă pot exprima decât simbolic, dumneavoastră cunoașteți foarte bine realitatea respectivă – se datorează faptului că, după ce au avut loc influențele luciferice, omul a fost ținut la distanță de zei, i s-a interzis ca pe lângă cunoaștere să aibă și viața. El nu a trebuit să mănânce din pomul vieții. De aceea nu are decât cunoaștere și nu poate vieții realitatea vieții. El poate face acest lucru dacă este ocultist, dacă pătrunde în mod ocult în acest domeniu. Atunci nu va avea numai conceptul abstract, ci va trăi ceea ce desemnăm prin expresiile „pofta de sânge a lupului“, „răbdarea mielului“.

Întelegeți acum ce diferență mare este între aceste două lucruri. Ele se luptă în noi, întrucât noțiunile sunt străbătute de ființa cea mai interioară a substanței sufletești. Însă aceste notiuni ocultistul și clarvăzătorul trebuie să și le construiască, trebuie ca ei să urce la aceste noțiuni. Când clarvăzătorul a ajuns la aceste lucruri, atunci putem spune: Acum în el trăiește ceva din toate acestea. Și realmente în el trăiește o imagine vie a întregii lumi animale de afară. S-ar putea spune aici: Ce bine este de celălalt om, care n-a devenit clarvăzător! Însă eu v-am atras atenția mai înainte că clarvăzătorul nu se deosebește, sub acest aspect, de alți oameni. Ceea ce există într-unul există și în celălalt. Deosebirea constă doar în faptul că unul vede aceasta, pe când celălalt nu. Întreaga lume de care am vorbit este în realitate în sufletul oricărui om, numai că omul obișnuit nu o vede. Ea este cea care iese din adâncurile ascunse ale sufletului, îl face pe om neliniștit, îl aruncă în îndoială, îl atrage într-o direcție sau alta, constituie jocul instictelor și poftelor sale. Ceea ce nu trece peste un anumit prag, ceea ce se exprimă și se consumă doar prin slăbiciuni există totuși. Cine are o atare înclinație sufletească are o astfel de legătură cu lumea încât aceste sentimente îl cuprind, îl prind în luptă și în viață și îl aduc în raporturi de o excepțională gravitate față de ființe și oameni. Aceasta pe de o parte. De ce?

Dacă n-ar fi așa, atunci evoluția Pământului nostru și a regnului animal ar ajunge sub un anumit raport la sfârșit. Atunci regnul animal, așa cum este, ar fi un fel de capăt de drum, n-ar putea merge mai departe. Toate sufletele-grup ale animalelor care

trăiesc în jurul nostru n-ar putea să-și continue evoluția în încorporarea următoare a Pământului. Ar fi un lucru straniu. Aceste suflete-grup animale – iertați-mi comparația, însă ea vă va face să-mi înțelegeți ideea – ar fi în situația unui stat al amazoanelor în care intrarea bărbaților ar fi total interzisă. În mod normal, fără prezența părții bărbătești acesta ar trebui să se stingă. Spiritual, de fapt, nu s-ar stinge, căci sufletele ar trece în alte sfere, însă ca stat al amazoanelor ar fi supus acestui destin. Tot așa ar trebui să piară statul sufletelor-grup animale dacă n-ar exista nimic în afara lui. Ceea ce trăiește în mod real în sufletele-grup animale trebuie să fie fecundat pentru a putea trece peste pragul evoluției terestre în următoarea încarnare a Pământului, cea a viitorului Jupiter. Astfel, formele animalelor terestre dispar, se sting, sufletele-grup însă sunt fecundate și apar în Jupiter sub o formă adaptată unei existențe superioare, ajungând deci la stadiul următor al evoluției lor.

Ce se întâmplă deci, prin om, aici jos, atunci când el reflectă formele vii ale sufletelor-grup? El creează prin aceasta germenii fecundanți pentru sufletele-grup, care altfel n-ar putea să-și continue evoluția. Dacă ținem seama de acest lucru putem spune următoarele: Vedem deja, când ne referim la regnul animal, că omul dezvoltă în sine, la stimuli exteriori, când privește regnul animal, anumite impulsuri interioare care sunt germeni fecundanți pentru sufletele-grup animal. Aceste impulsuri care iau naștere aici în viață ca germeni fecundanți pentru sufletele-grup animal se nasc la stimularea exterioară. Viziunile clarvăzătorului nu se nasc la stimulare exterioară, nici chiar cea selectată ca viziune reală. Ea există doar acolo, în lumea spirituală, și trăiește în sufletele oamenilor.

Să nu vă închipuiți însă că dacă dintr-un anumit număr de boabe de grâu sunt consumate atâtea și atâtea, și doar puține pot deveni din nou spic, în lumea spirituală nu se întâmplă nimic! În timp ce boabele de grâu sunt consumate, spiritualul legat de boabele grânelor trece în om. Clarvăzătorul observă cel mai bine acest lucru dacă privește apa mării în care se află nenumăraii germeni de pești și observă cât de puțini ajung să evolueze până la deplina lor dezvoltare. Cei care ajung până la deplina maturitate și devin pești emit din interior mici flăcărui; ceilalți însă, care nu se dezvoltă fizic, care, fizic, pier în abis,

dezvoltă lumini-flăcări puternice. Partea lor spirituală este cu atât mai importantă. Tot așa se întâmplă și cu boabele de grâu și secară care sunt consumate. Materialul din ele este mâncat; când sunt mestecate, din acele boabe de grâu neajunse la țelul lor se degajă o forță spirituală care umple atmosfera din jur. Pentru clarvăzător lucrurile stau la fel atunci când privește un om care mănâncă orez sau alte cereale. În timp ce omul asimilează, el unește cu sine partea materială a boabelor; forțele spirituale care erau unite cu aceste boabe țâșnesc în toate direcțiile. Acest lucru nu este atât de simplu pentru privirea ocultă, mai ales dacă hrana nu este de natură vegetală. Dar asupra acestui lucru nu vreau să insist azi, întrucât știința spiritului nu vrea să agite spiritele într-o anumită direcție partinică nici în ce privește vegetarianismul.

Așadar ființele spirituale se unesc. Toate cele care aparent pier cedează mediului spiritualul. Acest spiritual care este cedat mediului înconjurător se unește realmente cu ceea ce trăiește înlăuntrul omului în lumea sa de viziuni când el devine clarvăzător, sau și altfel. Iar viziunile selectate conform inspirației sunt principiul fecundant al spiritualului eliberat din germenii de viață care nu și-au atins țelul, permițându-le astfel să-și continue evoluția.

Astfel interiorul nostru, prin activitatea pe care o desfășoară aici, este într-un permanent raport cu lumea exterioară, conlucrează cu ea. Această lume ar fi lăsată distrugerii, n-ar putea să se dezvolte în continuare dacă nu i-am aduce germenii fecundanți. Și afară, în lume, trăiește o spiritualitate, însă, oarecum, o semispiritualitate. Pentru ca această spiritualitate exterioară să se poată perpetua, trebuie să i se alăture o altă spiritualitate, din însuși lăuntrul nostru. Ce trăiește în noi nu este câtuși de puțin doar o imagine cognitivă a exteriorului, ci ceva ce aparține acestuia. El se unește cu ce există în exteriorul nostru și evoluează în continuare. Așa cum Polul Nord și Polul Sud, ca magnetism sau electricitate, trebuie să se unească pentru ca să se întâmple ceva, tot astfel cele ce se dezvoltă în interiorul nostru în lumea de viziuni trebuie să se unească cu cele ce sunt împrăștiate în afară de către entitățile ce în aparență pier. Enigme uimitoare dar care se limpezesc treptat și care ne arată în ce fel interiorul este în legătură cu exteriorul.

Să aruncăm acum o privire afară, la ceea ce ne înconjură și, interior, să ne oprim asupra viziunilor selectate, asupra acelor viziuni care s-au detașat din infinitele posibilități de viziuni. Ceea ce ridicăm astfel la rangul de viziune valabilă pentru noi slujește evoluției noastre interioare. Dimpotrivă, ceea ce se cufundă sub câmpul infinit al vieții vizionare nu cade în neant ci pătrunde în lumea exterioară și o fecundează. Viziunile selectate de noi servesc evoluției noastre viitoare. Celelalte ne părăsesc și se unesc cu cele din jurul nostru, cu viața care nu și-a atins țelul.

Așa cum ființa vie trebuie să se hrănească cu ceea ce nu apucă să trăiască, tot astfel noi trebuie să ne hrănim cu ceea ce nu cedăm lumii exterioare pentru fecundarea ei. Acest lucru își are deci rațiunea sa. Tot ce se naște spiritual în lume ar trebui să piară continuu, dacă nu am renunța la majoritatea viziunilor noastre și nu am selecta doar pe cele pe care le desemnează inspirația noastră.

Ajungem acum la al doilea pericol al vieții de viziuni. Ce face omul care acceptă ca adevărate nenumăratele și variatele viziuni, omul care refuză să aleagă doar viziunile juste pentru el și care nu respinge marea lor majoritate? Ce face el? Spiritual – veți vedea imediat ce face dacă traduceți aceasta în fizic, – el face același lucru pe care l-ar face omul care se află în fața unui lan de grâne și nu ar folosi marea parte a lor pentru hrană, ci ar semăna din nou toate boabele. Nu ar dura mult și pământul n-ar mai ajunge să cuprindă toate semințele. Asta n-ar duce prea departe, căci toate celelalte ar muri, n-ar mai avea hrană. Tot astfel se întâmplă și cu omul care consideră adevărate toate viziunile, care nu șterge nici o viziune și le păstrează pe toate în el. El procedează în sine ca atunci când ar aduna semințele de grâu și le-ar semăna din nou pe toate. Așa cum lumea ar fi rapid invadată numai cu lanuri și boabe de grâu, tot astfel omul ar fi invadat de viziuni, dacă nu le-ar selecta.

V-am descris ambianța, atât fizică cât și spirituală, animalele, precum și noțiunile pe care și le formează omul pentru acestea. Am arătat, de asemenea, cum omul trebuie să confere un țel viziunilor sale și cum această lume de viziuni trebuie să se unească cu lumea din afară pentru ca evoluția să poată continua. Ce se întâmplă însă în cazul omului? El se află în fața unui animal, contemplă sufletul-grup al acestuia, spune „lup”,

adică și-a format noțiunea de lup; când spune „lup”, în el este stârnită imaginea cu privire la care neclarvăzătorul desigur nu are decât noțiunea abstractă, nu substanța sufletească. Când omul rostește numele „lup”, ceea ce trăiește în substanța sufletească se unește cu sufletul-grup și îl fecundează. Dacă omul nu ar rosti numele, regnul animal ca atare s-ar stinge. Același lucru este valabil și pentru regnul vegetal.

Ceea ce am precizat acum este valabil doar pentru om, nu și pentru animale, și nici pentru îngeri și așa mai departe. Aceștia au cu totul alte îndatoriri. Numai omul are misiunea de a-și opune ființa sa lumii exterioare, pentru ca astfel să se nască germenii fecundanți care se exprimă în nume. Astfel, în interiorul omului a fost pusă posibilitatea evoluției în continuare a regnurilor animal și vegetal.

Și acum să ne întoarcem la punctul de plecare pe care l-am ales ieri. Iahve sau Iehova a fost întrebat de îngerii slujitori de ce vrea neapărat să-l creeze pe om. Îngerii nu puteau să înțeleagă. Atunci Iehova a adunat animalele și plantele și i-a întrebat pe îngeri care sunt numele acestor ființe. Ei nu au știut. Ei aveau alte sarcini decât fecundarea sufletelor-grup. Omul însă le-a putut rosti numele. Prin aceasta, Iahve arată că are nevoie de om, căci altfel creațiunea ar trebui să piară. În om se dezvoltă ceea ce în creațiune a ajuns până la capăt și are nevoie de un nou impuls pentru a-și putea continua evoluția. De aceea creațiunii a trebuit să i se alăture omul, pentru ca să poată lua naștere germenii fecundanți care se exprimă în „nume”.

Vedem astfel că nu am fost așezați fără rost cu viața noastră în creațiune. Dacă ne-am imagina că omul n-ar avea loc în această creațiune, atunci regnurile intermediare nu s-ar putea dezvolta mai departe. Destinul lor ar fi acela al unei lumi vegetale care nu ar fi fecundată. Puntea dintre lumea de dinainte și cea de mai târziu este creată numai prin introducerea omului în existența pământească, iar omul însuși ia pentru sine, pentru evoluția sa, ceea ce trăiește ca nume în suma enormă de ființe și, prin aceasta, el urcă cu întreaga evoluție.

Am răspuns aici, nu în mod simplu, abstract, la întrebarea: Care este sensul vieții?, cu toate că, în fond, ea este abstractă. Omul a devenit un colaborator care ajută ființele spirituale. El a devenit astfel prin întreaga sa ființă. Ceea ce există în el a devenit germenii fecundatori pentru întreaga creațiune. El

trebuie să fie aici, iar fără el creațiunea n-ar putea exista. Astfel omul, când se știe înlăuntrul creațiunii, se simte un participant la creația divin-spirituală. Acum el știe de ce are o astfel de viață interioară, de ce în afară există lumea stelelor, a norilor, a regnurilor naturii, cu tot ce aparține spiritual acestora și cu tot ce constituie în el o lume a vieții sufletești. Căci acum vede că aceste două lumi se completează și evoluția poate înainta doar prin acțiunea lor reciprocă. Afară, în spațiu, se întinde lumea infinită. Aici, înlăuntru, în noi, este lumea noastră sufletească. Noi nu observăm că ceea ce trăiește în noi țâșnește în afară și se unește cu ceea ce trăiește acolo. Nu observăm că suntem locul de desfășurare al acestei legături. Ca să spunem așa, ceea ce se află în noi este unul din poli, iar ceea ce se află afară, în lume, este celălalt pol, iar cei doi poli trebuie să se unească, pentru a contribui la evoluția lumilor. Iar sensul omului provine din aceea că îi este permis să participe la ea.

Cunoașterea obișnuită proprie conștiinței normale nu știe multe despre aceste lucruri. Dar pe măsură ce cunoașterea noastră se lărgeste devenim tot mai conștienți că în noi este locul în care Polul Nord și Polul Sud al lumii – dacă pot folosi această comparație – își schimbă reciproc forțele, se unesc unul cu altul pentru a avea loc mai departe evoluția. Prin știința ocultă învățăm că în noi se află scena pentru echilibrul forțelor lumii. Simțim cum în noi lumea divin-spirituală trăiește ca într-un centru, cum ea se unește cu lumea exterioară și cum cele două se fecundează reciproc.

Dacă ne simțim și ne știm a fi o astfel de scenă, dacă suntem participanți, atunci ne situăm just în viață, înțelegem întreg sensul vieții și recunoaștem că ceea ce inițial este inconștient ne va deveni din ce în ce mai conștient pe măsură ce pătrundem în știința spiritului. Pe aceasta se bazează întreaga evoluție a forțelor spirituale superioare. În timp ce conștiinței obișnuite normale îi este refuzat să știe că în om se unește ceva cu ceea ce există afară, conștiinței superioare îi este permis să contemple acest lucru. Acest lucru dezvoltă într-adevăr ceea ce ține de lumea exterioară. De aceea este necesar să intervină un anumit grad de maturitate, pentru a nu se amesteca în mod dezordonat cele din interior cu cele din exterior, căci imediat ce ne-am ridicat la o conștiință superioară aceasta este și

realitate care trăiește în noi. Este aparență câtă vreme rămânem la conștiința normală obișnuită.

Vom participa la divin-spiritual. De ce însă vom participa în felul acesta? Au oare toate acestea vreun sens, dacă noi suntem, să zicem așa, doar un fel de aparat echilibrant pentru forțe opuse? Aceste forțe nu s-ar putea compensa și fără noi? Un raționament foarte simplu ne arată cum stau lucrurile. Presupunem că aveți o masă de forțe, o parte trăiește în interior, cealaltă în exterior. Faptul că aceste părți stau față în față este un lucru la care n-am contribuit. Le ținem inițial separate. Ca ele să se unească, asta depinde de noi. Noi le unim în noi. Acest gând, dacă îl înțelegem corect, trezește în noi tainele cele mai profunde. Divinitățile ne prezintă lumea sub aspectul unei dualități: afară realitatea obiectivă, în noi viața sufletească. Noi suntem prezenți aici și suntem cei care închid, am spune, circuitul și aducem astfel împreună cei doi poli. Asta se întâmplă în noi, se întâmplă pe scena conștiinței noastre.

Acum intervine ceea ce este pentru noi libertatea. Prin ea devenim ființe independente. În întreaga construcție cosmică nu trebuie să vedem o simplă scenă, ci un câmp al conlucrării. Prin aceasta sugerăm desigur un gând pe care lumea nu îl înțelege atât de ușor, cel puțin când i se prezintă într-un mod filosofic. Am spus acest lucru cu ani în urmă în cartea mea **Adevăr și știință**, unde am prezentat faptul că avem mai întâi activitatea senzorială și apoi lumea interioară, că este nevoie de o coexistență, de o colaborare. Aceasta este ideea prezentată sub formă filosofică. Pe atunci însă nu am încercat să arăt tainele oculte aflate în spatele ei, însă lumea nu a înțeles-o nici chiar sub forma ei filosofică.

Acum vedem cum trebuie să gândim sensul vieții noastre. Suntem făcuți să devenim actori în procesul lumii – acesta este sensul. Ceea ce există în lume este împărțit în două tabere opuse, iar noi suntem plasați între ele pentru a le unifica. Asta nu înseamnă cătuși de puțin că ne putem reprezenta această lucrare ca fiind una strict delimitată. Cunosceam un domn glumeț care scrie mult pentru ziare germane. Mai nou, a scris într-un ziar că pentru evoluția lumii ar fi necesar ca omul să rămână mereu la unul și același stadiu, acela de a nu putea rezolva enigmele cosmice obișnuite, și că nu ar fi corect ca omul să

ajungă să le pătrundă cu gândirea, rațional, să le soluționeze. Căci, dacă le-ar rezolva, ele n-ar mai exista și el nu ar mai avea nimic de făcut. Trebuie deci ca asupra enigmelor rațiunii să se mențină mereu îndoiala și trebuie să apară mereu imperfecțiuni! Acest bărbat nici nu bănuia de fapt că dacă conștiința normală și-ar atinge limitele sale ar progresa ea însăși și că atunci ar apărea o nouă polaritate, care ar pune o nouă problemă și ar cere o nouă unificare. Cât timp ar trebui să continue asta? Până în momentul în care omul ar ajunge realmente ca în conștiința lui să se repete conștiința divină. Acum, după ce bănuim măreția cu totul nelimitată a enigmei, ne putem ridica la răspunsul abstract, știind că în noi iau naștere germenii fecundatori ai unei lumi spirituale ce nu ar putea progresa fără noi. Vrem să vedem cum stăm cu sensul vieții, având acum o bază largă de înțelegere. Ar trebui să ne spunem: Odiioară, în evoluție domnea conștiința divină. Ea exista în incomensurabilitatea ei. Cu aceasta ne aflăm la începutul existenței. Această conștiință divină creează la început imagini. Prin ce se deosebesc aceste imagini de conștiința divină? Prin aceea că ele erau multe, în timp ce conștiința divină era una singură. Mai mult, prin faptul că ele erau goale, în timp ce conștiința divină era conținut plin, în sensul că imaginile la început erau o multitudine, dar goale, cum gol era și eul nostru în comparație cu Eul divin umplut cu o lume întreagă. Acest eu gol devine însă scena pe care se unesc fără încetare conținuturile divine despărțite în două tabere opuse. Și în vreme ce conștiința goală creează permanent echilibrări, ea se umple mereu cu ceea ce era inițial în conștiința divină. Evoluția progresează astfel, în sensul că conștiința individuală se umple cu ceea ce era la început conținutul conștiinței divine. Aceasta se întâmplă prin echilibrarea continuă înlăuntrul individualităților.

Are oare nevoie conștiința divină de acest lucru pentru evoluția sa? Cei care nu pot înțelege pe deplin sensul vieții își vor pune multe astfel de întrebări. Nu, conștiința divină nu are nevoie de asta. Ea are totul în sine, însă nu este egoistă. Ea îngăduie unui număr nelimitat de ființe să aibă același conținut pe care îl are ea. Pentru aceasta însă trebuie ca aceste ființe să cucerească mai întâi întregul, pentru a avea în sine conștiința divină, iar prin aceasta conștiința divină să se multiplice.

Ulterior apare într-un număr mai mare ceea ce odinioară, la începutul evoluției lumilor, era în Unul, care însă după aceea o ia din nou pe drumul îndumnezeirii conștienței unice.

În general, această evoluție a fost întotdeauna așa cum am descris-o aici. A fost așa în timpul evoluției Saturn, la fel a fost în timpul evoluției Soare și Lună. Azi v-am arătat cum are ea loc pe Pământ. În epoca saturniană, prima schiță a corpului fizic cunoaște această evoluție și, pe de altă parte, fecundează spre exterior schița corpului eteric din epoca solară ș.a.m.d. Procesul este același, numai că devine din ce în ce mai spiritual. În cele din urmă, în afară rămân din ce în ce mai puține de fecundat. Pe măsură ce oamenii evoluează, în ei vor fi tot mai multe de fecundat, iar în afară tot mai puține. Și omul, la sfârșit, va avea în el din ce în ce mai mult ceea ce este în afară. Lumea exterioară devine interiorul său. Interiorizarea, iată cealaltă latură a evoluției.

Unificarea interiorului cu exteriorul, interiorizarea exteriorului sunt cele două puncte spre care evoluează oamenii. Ei vor deveni din ce în ce mai asemănători divinității și în cele din urmă din ce în ce mai interiorizați. În faza de evoluție Vulcan totul va fi fecundat. Tot ce este exterior va deveni interior. Divinizare înseamnă interiorizare. Interiorizare înseamnă divinizare. Acesta este țelul și sensul vieții.

Intrăm însă în partea ascunsă a problemei numai când nu ne-o reprezentăm așa încât să îngrămădim în noi doar noțiuni abstracte, ci pătrundem într-adevăr la detaliu. Omul trebuie să se adâncească în problemă și să ajungă la detaliu în așa fel încât, atunci când rostește numele animalelor și plantelor, în interiorul său să se nască ceva care unește ce este în cuvânt cu ceea ce stă la baza germenului animal sau vegetal și apoi continuă să trăiască în lumea spirituală. Concepția noastră despre lume are nevoie deja de o îmbunătățire, căci ce a făcut darwinismul în această privință? El vorbește de lupta pentru existență dar nu ține seama că și ceea ce este supus înfrângerii și nimicirii are o evoluție. Darwinismul vede numai ființe care își ating țelul și ființe care nu își ating țelul. Cele care pier degajă însă spiritualul, așa încât evoluează nu numai învingătorul în lupta fizică. Ceea ce aparent pierde parcurge evoluția în spiritual. Acest lucru este important.

Pătrundem astfel în sensul vieții. Nimic nu piere, nu este anihilat, ci totul este fecundat spiritual, renaște în spirit. Cât de multe lucruri au dispărut în întreaga evoluție a Pământului și a omenirii fără ca omul să poată interveni direct. Să luăm întreaga evoluție dinainte de Christos. Am văzut în ce a constatat ea. La început omul a pornit din lumea spirituală. Treptat, el a coborât în lumea fizic-senzorială. Ceea ce avea el, trăia în el, a dispărut, așa cum au dispărut germenii de viață ce nu și-au atins țelul. Din trunchiul evoluției omenești vedem desprinzându-se nenumărate ramuri și căzând în abis. În timp ce nenumărate ramuri s-au scufundat în abis în cadrul evoluției exterioare a culturii omenești, a vieții omenești, sus se dezvoltă impulsul lui Christos. Așa cum în om se dezvoltă gemenele fecundant pentru mediul său înconjurător, tot așa se dezvoltă impulsul lui Christos pentru ceea ce în om, aparent, piere. Are loc apoi Misteriul de pe Golgota. Acesta reprezintă fecundarea, de sus în jos, a ceea ce a pierit. Odată cu ceea ce aparent s-a abătut de la divin și s-a scufundat în abis s-a petrecut realmente o transformare. A intervenit impulsul lui Christos și fecundează. Iar începând cu Misteriul de pe Golgota asistăm în continuarea evoluției pământești la o reînflorire și o reluare a mersului înainte, prin fecundarea primită odată cu impulsul lui Christos.

Vedem astfel și în cazul acestui eveniment major al evoluției pământești adevărându-se cele cunoscute de noi despre polaritate. În epoca noastră înfloresc germenii de cultură care au pierit în cursul culturii antice egiptene. Căci ei sunt conținuți în evoluția pământească. A venit acum impulsul lui Christos și i-a fecundat și, fecundându-i, în epoca noastră a avut loc repetarea culturii egipto-caldeene. În cultura care va urma culturii noastre va învia străvechea cultură persană, fecundată de gemenele Christos. În decursul celei de a șaptea epoci va apărea într-o formă nouă cultura hindusă străveche, înalta artă spirituală care a venit de la sfinții Rishi, fecundată de gemenele Christos.

Astfel vedem cum și în cursul acestei evoluții continue se pot distinge cele două principii opuse pe care le-am cunoscut la om: interior și exterior, sufletesc și fizic, ce se fecundează reciproc. Sus există impulsul lui Christos, iar jos fecundarea cu gemenele Christos. Jos avem cultura pământească în evoluție

progresivă, iar pe de altă parte impulsul lui Christos coborât de sus prin Misteriul de pe Golgota.

Înțelegem acum și sensul viețuirii lui Christos. Pământul trebuie să viețuiască împreună cu tainele cosmice, așa cum individul trebuie să împreunăviețuiască cu tainele divine. Prin aceasta, polaritatea a fost sădită atât în om cât și în Pământ. Pământul și ceea ce este sus, ceea ce s-a unit mai întâi cu Pământul prin Misteriul de pe Golgota, s-au dezvoltat ca doi poli opuși. Christos și Pământul aparțin unul altuia. Pentru ca să se poată uni, a trebuit ca ei să se dezvolte întâi separat unul de altul, ca polarități. Vedem că pentru ca lucrurile să se împlinească în realitate este necesar ca ele să se diferențieze în polarități iar polaritățile să se reunească iar pentru progresul vieții. Acesta este sensul vieții.

Dar tot atât de adevărat este și că dacă privim problema în felul acesta ne simțim stând în lume și simțim că fără de noi lumea ar fi nimic. Un mistic profund, Angelus Silesius, a făcut o curioasă remarcă ce la început poate părea deconcertantă: Știu că fără mine nu poate trăi nici un Dumnezeu; dacă eu aș fi nimicit, El ar trebui să dispară. Confesiunile creștine pot tuna și fulgera împotriva unei asemenea spuse. Ele ignoră cu totul faptul istoric, și anume că Angelus Silesius, înainte de a fi devenit catolic, pentru a sta, după părerea sa, complet pe tărâmul creștinismului, era deja un om cu adevărat foarte pios, și cu toate acestea a rostit cele spuse mai sus. Cine îl cunoaște pe Angelus Silesius nu va accepta că aceste vorbe au fost spuse din lipsă de pietate. Tot ce există în lume se află într-o opoziție, precum polaritățile care nu s-ar putea uni dacă omul n-ar fi aici. Omul este în centrul tuturor acestora și face parte din ele. Când omul gândește, în el gândește lumea. El este scena, el doar aduce împreună gândurile. Același lucru se petrece când omul simte sau vrea.

Acum, când ne îndreptăm privirea în depărtările spațiului, putem cântări ce înseamnă când spunem: Divinul este cel care îl umple și divinul este cel care trebuie să se unească cu germenul Pământului. Omul poate spune: În mine este sensul vieții. Zeii și-au fixat țeluri. Ei însă și-au ales și scena unde pot fi atinse aceste țeluri. Sufletul omenesc este scena. De aceea sufletul omenesc, numai să poată coborî îndeajuns de adânc în el însuși, nu doar să vrea să dezlege enigmele din spațiu, va

găsi înlăuntrul său locul în care zeii își împlinesc faptele lor; iar omul este părtaș la aceasta. În drama-misteriu [Încercarea sufletului](#) am vrut să exprim acest lucru arătând cum zeii acționează în interiorul omului și cum sensul lumii se împlinește în sufletul lui, cum sensul lumii va trăi în sufletul omenesc. Care este sensul vieții? Este faptul că acest sens va trăi în omul însuși. Aceasta am încercat să exprim în cuvintele pe care sufletul le poate spune în el însuși:

„În gândirea ta trăiesc gânduri cosmice,
În simțirea ta Țes forțe cosmice,
În voința ta lucrează ființe cosmice.
Te pierde-n gândurile cosmice,
Te viețuiește prin forțele cosmice,
Te plăsmuiește din ființele voinței.

Să nu sfârșești în depărtările cosmice
Prin jocul visător al gândurilor...;
Începe-n depărtările cosmice
Și-oprește-te-n adâncurile sufletului tău:
Cunoscându-te în tine,
Tu Țelurile zeilor le afli.“*

* R. Steiner, [Încercarea sufletului](#) (GA 14), Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, vers 111-122 (*n.tr.*).

Când vrei să exprimi ceva adevărat, nu doar o simplă părere care îți vine în minte, întotdeauna trebuie apelat la tainele oculte. Acest lucru este extrem de important. De aceea termenii folosiți în lucrările oculte, fie că sunt în proză, fie că sunt în versuri, nu trebuie gândiți în stilul în care au apărut alte opere poetice exterioare. Astfel de opere, inspirate realmente de adevăr, al lumii și al tainelor sale, s-au născut lăsând ca în suflet să vorbească cu adevărat gândurile cosmice, lăsând ca el să se înflăcăreze de sentimentele cosmice, nu de sentimentele personale, și lăsându-se creat într-adevăr din ființele de voință. A învăța să distingem între ceea ce izvorăște din tainele cosmice și ceva inventat de fantezia arbitrară a omului este misiunea mișcării noastre antropofice. Încetul cu încetul evoluția culturii va ajunge la un astfel de nivel încât în locul născocirilor arbitrare va apărea ceea ce în sufletul omenesc trăiește ca celălalt pol al spiritualului corespunzător. Astfel de lucruri, create în acest fel, vor fi la rândul lor gemeni

fecundatori ce se unesc cu spiritualul. Ele au un rost anume în procesul cosmic. Este acela de a ne da un cu totul alt sentiment de responsabilitate față de lucrurile pe care le realizăm noi înșine când știm că ceea ce facem sunt germenii fecundatori și nu germenii sterili, care se irosc pur și simplu. Iată de ce și noi trebuie să lăsăm să se nască acești germenii din adâncurile sufletului lumilor.

Acum, dumneavoastră puteți întreba: Da, dar cum ajungem acolo? Prin răbdare. Nimicind tot mai mult orice fel de orgoliu personal. Orgoliul personal ne ispitește mereu, mereu, să creăm doar lucrări personale, în loc să lăsăm să vorbească ceea ce este expresia divinului în noi. Prin ce putem ști că divinul vorbește în noi? Trebuie să nimicim tot ce vine doar din noi înșine și în primul rând să nimicim orice tendință de orgoliu. Atunci în noi va lua naștere polaritatea justă, care creează germenii fecundatori reali în suflet. Nerăbdarea este cel mai rău sfătuitor pentru viață. Ea este cea care corupe lumea. Când veți reuși ceea ce am spus mai sus, veți vedea că sensul vieții este realizat prin fecundarea exteriorului cu interiorul. Tot atunci vom recunoaște și că dacă interiorul nostru nu este cel just vom semăna în lume germenii fecundatori incorecți. Care este urmarea? Urmarea este că în lume se nasc atunci creații avortate. Cultura noastră actuală este bogată în astfel de avortoni. În toate țările importante am putea spune că la ora actuală se scrie poezie – literatură –, de pildă, cu „forța aburului”; în curând se va putea face asta cu ajutorul baloanelor cu aer. Un faimos scriitor din secolul XVIII a scris: O singură țară produce în zilele noastre de cinci ori mai multe cărți decât ar avea trebuință întreg Pământul pentru binele lui! Astăzi este și mai rău. Această producție înconjură cultura noastră actuală cu entități spirituale care nu sunt viabile, care nu ar fi trebuit și nu ar trebui să se nască dacă oamenii ar fi avut și ar avea răbdarea necesară. Răbdarea se va naște ca un fel de alt pol în sufletul omenesc; ea îl va împiedica pe om să dea frâu liber producțiilor care sunt doar emanații ale orgoliului și egoismului.

Nu luați drept o predică morală ceea ce vă spun, ci ca expresie a unui fapt. Căci este un fapt că prin producții ambițioase în sufletul nostru iau naștere germenii fecundatori din care provin avortoni în lumea spirituală. A-i respinge, a-i transforma treptat

este o sarcină pentru viitorul îndepărtat. A rezolva această sarcină este misiunea științei spiritului, iar sensul vieții este ca concepția spiritual-științifică despre lume să se ralieze întregului sens al vieții, pentru ca pretutindeni să ne întâmpine un sens, pentru ca totul în viață să fie plin de sens. Asta este ceea ce vrea ocultismul să îl învețe pe om, faptul că noi ne aflăm în mijlocul acestui sens și că într-adevăr putem spune:

„În gândirea ta trăiesc gânduri cosmice,
În simțirea ta ții forțe cosmice,
În voința ta lucrează ființe cosmice.
Te pierde-n gândurile cosmice,
Te viețuiește prin forțele cosmice,
Te plăsmuiește din ființele voinței.

Să nu sfârșești în depărtările cosmice
Prin jocul visător al gândurilor...;
Începe-n depărtările spiritului
Și-oprește-te-n adâncurile sufletului tău:
Cunoscându-te în tine,
Tu țelurile zeilor le afli.“

Acesta este, iubii mei prieteni, sensul vieții, așa cum are trebuință omul să-l înțeleagă în primă instanță.

Acestea sunt cele ce am vrut să vă spun. Dacă ni le lămurim în întregime, atunci sufletele care s-au unit cu divinul le vor lăsa să acționeze înlăuntrul lor.

Lucrurile mai greu de înțeles din cadrul acestor expuneri trebuie să le atribuim faptului că o problemă atât de importantă, cum este cea a sensului vieții, karma a vrut să o epuizăm în două conferințe scurte, dar și faptului că multe aspecte care se pot desfășura abia în sufletul propriu nu au putut fi decât sugerate. Priviți ca pe o polaritate și faptul că întâi trebuie dată o sugestie, care apoi trebuie prelucrată meditativ și că prin aceasta trebuie să capete sens și conținut întreaga noastră conlucrare, să devină judicioasă, așa încât sufletele noastre să interacționeze. Aceasta este esența iubirii adevărate. Ea este și un echilibru de polarități. Acolo unde gândurile antroposofice trebuie să răzbată până la sufletele oamenilor, ele trebuie să trezească celălalt pol, trebuie să se echilibreze prin celălalt pol. Aceasta poate acționa precum o muzică a sferelor antroposofică. Dacă vom acționa în felul

acesta, dacă ne vom afla într-adevăr în viața antroposofică, vom fi și uniți în viața antroposofică.

Așa mi-ar plăcea să considerăm prilejul de a fi azi împreună. Aceste probleme au fost o expresie a spiritului iubirii și sunt dedicate spiritului iubirii între noi, antroposofii. Astfel, această iubire, prin scânteia din noi, va face să schimbăm între noi conținuturile spirituale, va fi din ce în ce mai mult un stimulent prin care nu numai să primim, ci să fim îndemnați tot mai mult să acționăm antroposofic. Știința spiritului va fi atunci un promotor al acestei iubiri, care impresionează latura cea mai lăuntrică a sufletului omenesc. Atunci această iubire va continua să trăiască mai departe. Atunci și noi, ca oameni care trebuie să trăim spațial despărțiți unii de alții în cadrul Societății antroposofice, vom face ca această iubire să dăinuie și după ce karma, cu prilejul acestei manifestări, ne-a ținut un timp laolaltă. Rămânem astfel împreună și vom considera un adevărat prilej de a putea să rămânem împreună cu ceea ce avem mai bun în sufletele noastre, de a ne putea ridica cu cele mai bune însușiri spirituale ale noastre la înălțimi spiritual-divine. Și tot așa, iubii mei prieteni, să rămânem împreună și în continuare.

MORALA ANTROPOSOFICĂ

CONFERINȚA I

Nörrköping, 28 mai 1912

Iubii mei prieteni!

În aceste zile, ca urmare a unui impuls pe care l-am simțit și despre care probabil vom mai vorbi în cele ce urmează, vom analiza unul din domeniile cele mai importante ale concepției noastre antroposofice. Nu rareori ni se reproșează că noi ne cufundăm mai degrabă în studiul unor evoluții cosmice îndepărtate, al legăturii acestora cu omul, că ne adâncim cu mare bucurie în domeniile lumii spirituale, că de fiecare dată analizăm doar evenimente de mult apuse sau perspective ale unui viitor îndepărtat și neglijăm un domeniu ce ar trebui să stea cel mai aproape de inima omului, și anume morala și etica omenească.

În reproșul care ni se face deseori, că am atins mai puțin acest domeniu important al vieții sufletești și sociale a omului, comparativ cu celălalt domeniu, mai îndepărtat, oricum un lucru este adevărat, faptul că domeniul moralei omenești

trebuie să fie cel mai important pentru noi. Dar celor care ne critică în acest fel le răspundem că, atunci când te simți pătruns de întreaga importanță și amploare a vieții și concepției antroposofice, nu te poți apropia de acest domeniu decât cu o sfântă sfială, pentru că suntem conștienți că, dacă este ca acest domeniu să fie tratat în sensul just, acesta îl impresionează mai mult decât orice pe om și cere pregătirea cea mai serioasă și mai profundă.

Reproșul care ni se face dinspre acea direcție în modul pe care tocmai l-am caracterizat ar putea fi formulat probabil în următoarele cuvinte: La ce bun toate lungile voastre considerații asupra Cosmosului? La ce bun toate istorisirile voastre despre numeroasele reîncarnări ale diferitelor ființe, despre raporturile complicate ale karmei, când lucrul cel mai important în viață este cel repetat mereu și mereu de un înțelept, ajuns pe culmea acestei vieți, discipolilor săi, când după o viață plină de înțelepciune, deja bolnav și neputincios, era nevoit să se lase purtat de ceilalți: „Copilași, iubiți-vă unii pe alții”. Așa vorbea, după cum bine se știe, apostolul, evanghelistul Ioan ajuns la adânci bătrâneți. Și se accentuează mereu că prin aceste câteva cuvinte, „Copilași, iubiți-vă unii pe alții”, este dată chintesența celei mai profunde înțelepciuni morale. Și, în continuare, se spune: De ce mai este nevoie de toate celelalte lucruri, când binele, idealurile morale cele mai mărețe se pot împlini într-un mod atât de simplu, în sensul cuvintelor rostite de evanghelistul Ioan?

Dar, iubiții mei prieteni, când din faptele pomenite mai sus, perfect juste, conchideam că pentru om ar fi suficient ca el să știe că trebuie să-l iubească pe aproapele său se uită un amănunt, și anume că cel care este citat drept autor al acestor cuvinte le-a rostit la sfârșitul unei vieți bogate în înțelepciune, la sfârșitul unei vieți ce concentra în sine scrierea celei mai profunde, celei mai importante Evanghelii, că cel care a rostit aceste cuvinte și-a luat acest drept când deja avea în urma sa o viață bogată de înțelepciune, ce a avut consecințe atât de mari și de puternice. Da, iubiții mei prieteni, cine are în spate o viață precum cea a apostolului, acela are voie să rezume în cuvintele amintite mai sus, ca esență ultimă a înțelepciunii sale, cele ce pot fi simțite de sufletele omenеști la citirea adevărilor profunde scrise în Evanghelia lui Ioan, care din adâncuri

sufletești insondabile se revarsă și în adâncurile altor inimi și ale altor suflete. Cine însă nu se află într-o astfel de postură își poate lua acest drept, de a rosti adevărurile morale supreme într-un mod atât de simplu, abia atunci când a reușit să se adâncească în tainele aflate la temelia lumii. Oricât ar fi de banalizată fraza îndelung repetată: „Când doi oameni rostesc aceleași cuvinte, ele nu semnifică același lucru“, ea este cât se poate de potrivită pentru situația ce tocmai a fost enunțată. Când cineva, care refuză să știe și să priceapă ceva despre misterele lumii, spune: „Dar este atât de simplu să caracterizezi viața morală cea mai înaltă“ și folosește cuvintele „Copilași, iubiți-vă unii pe alții“, aceasta înseamnă cu totul altceva decât dacă cuvintele respective sunt rostite de evanghelistul Ioan, care pe deasupra le spune la sfârșitul unei vieți consacrate în întregime înțelepciunii. Iată de ce, când înțelegi cuvintele evanghelistului Ioan, nu tragi imediat concluzia la care se ajunge de obicei. Concluzia pe care ar trebui să o tragi este în primul rând că, referitor la niște cuvinte cu o atât de profundă semnificație, trebuie să taci și că îți este permis să le rostești abia după ce ai dobândit pregătirea și maturitatea necesare.

După ce am făcut această remarcă, ce cu siguranță nu va fi pe placul multora, în sufletul nostru va rezulta ceva de o covârșitoare importanță. Fără îndoială – ne vom spune – principiile morale nu pot fi înțelese în sensul lor cel mai profund decât după ce ai dobândit înțelepciunea, cu toate acestea omul face mereu uz de ele. Cum s-ar putea impune în lume o comunitate morală, o operă socială, dacă pentru cunoașterea celor mai înalte principii morale ar trebui să așteptăm până ce dobândești înțelepciunea? Lucrul cel mai necesar pentru conviețuirea omenească este morala și acum aici cineva susține că principiile morale se obțin abia după ce ai reușit să dobândești înțelepciunea: Desigur, dacă așa stau lucrurile, dacă acest lucru, cel mai necesar, nu-l poți atinge decât la capătul strădaniei omenești, mulți vor spune că ar trebui să-ți pierzi speranța în ocârmuirea înțeleaptă a lumii. Răspunsul la cele pe care le-am caracterizat aici ni-l dau faptele vieții. Să comparăm doar două cazuri, care sub o formă sau alta vă sunt bine cunoscute, și veți recunoaște imediat următoarele: la principiile morale cele mai înalte și la

înțelegerea lor ajungem abia după ce am încheiat un drum de strădanii întru ale înțelepciunii. Și, de asemenea, așa cum am amintit mai sus, comunitățile și operele morale și sociale nu pot dăinui fără morală. Dacă vă aduceți în fața sufletului două aspecte, bine cunoscute desigur tuturor într-o formă sau alta, veți înțelege aceasta imediat. Cine n-a observat cum un om aflat pe o treaptă înaltă de dezvoltare intelectuală, poate unul dintre aceia care nu și-a însușit doar o educație științifică exterioară printr-o înțelegere intelectuală ascuțită, ci care atât teoretic cât și practic a înțeles multe din adevărurile oculte și spirituale, nu este un om de o moralitate deosebită. Cine n-a observat cum oameni inteligenți, aflați pe o treaptă înaltă de dezvoltare spirituală, au deviat de la calea cea dreaptă? Și cine nu s-a întâlnit cu o altă situație, plină de învățăminte, în care, de exemplu, o îngrijitoare de copii, cu un orizont foarte limitat, cu un intelect redus și cunoștințe puține, a educat unul după altul, de la primele săptămâni ale existenței lor fizice, nu doar pe proprii ei copii, ci și copiii altor oameni la care s-a aflat în slujbă, a contribuit la educarea lor și, probabil până la sfârșitul vieții ei, a jertfit tot ceea ce avea pentru acești copii într-un mod plin de iubire, într-o dăruire dezinteresată absolută. Și dacă cineva ar fi venit la această femeie să-i vorbească despre principii morale dobândite pe baza comorilor de înțelepciune cele mai înalte, probabil aceasta nu s-ar fi sinchisit prea mult de ele. Probabil le-ar fi găsit extrem de neinteligibile și inutile. Acțiunea sa morală însă ne obligă nu numai să-i recunoaștem meritele, ci adesea chiar să ne înclinăm cu venerație în fața a ceea ce se revarsă din inimă în viață și produce infinit de mult bine.

Fapte de genul acestora ne lămuresc adesea mult mai bine enigmele vieții decât orice teorie, căci ele ne arată că, pentru a conferi oamenilor acțiunea morală a Universului, evoluția înțeleaptă a umanității, creațiunea înțeleaptă a lumii nu a așteptat ca oamenii să descopere mai întâi principiile morale. De aceea trebuie să ne spunem: În sufletul omului, dacă facem abstracție de acțiunile imorale, al căror temei îl vom afla chiar în cursul acestor conferințe, există sădită de la bun început o moralitate originară, ca un fel de moștenire divină, ce ar putea fi numită „moralitate instinctivă“, și aceasta face posibil ca

omenirea să aștepte până ce reușește să pătrundă principiile morale.

Dar poate nici nu este necesar să-ți faci prea multe griji în legătură cu aprofundarea acestor principii. Nu s-ar putea spune, să zicem, că cel mai bun lucru ar fi ca oamenii să se lase în voia instinctelor lor morale primare și să nu se mai încurce cu tot felul de considerații teoretice despre morală? Iubiții mei prieteni, în aceste conferințe urmează să arătăm tocmai că nu așa trebuie să se procedeze; urmează să arătăm că, cel puțin pentru acest stadiu în care se află omenirea, morala antroposofică trebuie să fie o sarcină rezultată din întreaga noastră strădanie și știință antroposofică.

Un filosof mai recent, care cu siguranță n-a rămas necunoscut nici în nord, Schopenhauer, a enunțat o frază foarte corectă, pe lângă o mulțime de erori pe care le conține filosofia sa, legată chiar de principiile moralei, și anume: „A predica morala este ușor, a o fundamenta este greu“. Este cât se poate de adevărat, căci de fapt nimic nu este mai ușor decât să te adresezi principiilor cele mai apropiate ale simțirii și sensibilității omenesti, să spui ce trebuie să faci pentru a fi un om bun. Unii se simt jigniți atunci când noi afirmăm că aceasta ar fi un lucru ușor. Totuși chiar așa este, iar cine cunoaște viața, cine cunoaște lumea nu se va îndoi nici de faptul că despre nimic nu s-a vorbit mai mult decât despre principiile juste ale acțiunii morale. Și tot atât de adevărat este și că, în fond, cea mai mare adeviziune la cei din preajma ta o afli atunci când vorbești despre aceste principii generale ale acțiunii morale. Este atât de reconfortant, putem spune, pentru sufletele celor care ascultă și simțim intens că aici putem întotdeauna să fim de acord cu cele rostite de vorbitor, atunci când acesta prezintă principiile cele mai generale ale comportamentului moral al omului. Cu lecții morale, cu predici morale nu fundamentezi însă morala. Dacă s-ar fi putut întemeia morala doar prin lecții și predici morale, astăzi cu siguranță n-ar mai exista nici o acțiune imorală; întreaga omenire ar deborda – am putea spune – de moralitate, căci fiecare a avut desigur ocazia să asculte de nenumărate ori principiile morale cele mai frumoase, subiect atât de drag predicatorilor. Dar a ști ce trebuie să faci, a ști ce este just din punct de vedere moral este cel mai puțin important pe tărâm moral. Lucrul cel mai important pe acest

tărâm este ca în noi să poată trăi impulsuri care, prin intensitatea, prin puterea lor intrinsecă să se preschimbe în acțiuni morale, să se manifeste, așadar, în afară moral. În mod cert, predicile morale sau rezultatele predicilor morale nu fac așa ceva. A fundamenta morala înseamnă să-l îndrum pe om la izvoarele din care el își poate lua impulsurile, din care îi sunt date forțele care conduc la acțiunea morală.

Cât de greu este să găsești aceste forțe se poate vedea din simplul fapt că într-adevăr s-a încercat de nenumărate ori, de pildă, dinspre latura filosofică, să se întemeieze o etică, o morală. Cunoaștem câte răspunsuri diferite s-au dat în toată lumea la întrebarea: Ce este binele? sau Ce este virtutea? Încercați să strângeți laolaltă toate concepțiile prezentate în scrierile lor de întreaga pleiadă de filosofi, începând de la Platon și Aristotel, trecând prin epicurieni, stoici, neoplatonicieni și terminând cu filosofii moderni; adunați tot ceea ce s-a spus doar în acest domeniu, de la Platon la Herbert Spencer, despre natură și despre esența binelui și a virtuții și veți vedea cât de multe și variate încercări s-au făcut pentru a răzbate la izvoarele vieții morale, la izvoarele impulsurilor morale.

Conferințele pe care le voi ține aici vă vor arăta faptul că în realitate doar aprofundarea ocultă a vieții, pătrunderea în tainele oculte ale vieții îți dă posibilitatea să ajungi nu numai la cunoașterea învățăturilor morale, ci și la impulsurile morale, la izvoarele morale ale vieții. Desigur, la o primă analiză observăm că acest element moral nu se arată chiar atât de simplu în lume pe cât s-ar crede. Să lăsăm puțin deoparte ceea ce înțelegem astăzi prin morală și să privim niște regiuni în care își desfășoară viața unii oameni, lucru care probabil ne va ajuta mult să ne formăm o idee despre concepția morală despre viață.

Printre multele cunoștințe pe care ocultismul ni le-a facilitat nu este de neglijat un aspect, și anume că la diverse popoare, în diferite regiuni ale Pământului, s-au manifestat concepțiile cele mai variate, impulsurile cele mai variate. Să comparăm mai întâi două regiuni foarte îndepărtate una de alta. Să ne referim la sublima viață pe care o duceau cu mult timp în urmă vechii locuitori ai Indiei și să vedem cum a evoluat ea treptat până în timpurile cele mai vechi; căci, după cum cunoașteți, nicăieri pe

acest Pământ nu întâlnim o altă regiune în care elementul caracteristic străvechi al vieții propriu-zise să se fi conservat într-o măsură mai mare ca în India. Pentru nimic nu este mai adevărat acest lucru decât pentru ceea ce se referă la viața în cadrul culturii indiene sau al altor câteva culturi asiatice: sentimentele, simțămintele, gândurile, concepțiile de viață pe care le găsim încă în epoci străvechi în aceste regiuni populate s-au păstrat până în timpurile noastre. Cel mai impresionant este faptul că în aceste culturi s-a păstrat un reflex al timpurilor de demult, că dacă privim ceea ce s-a menținut până în ziua de azi privim, să zicem așa, și în epocile străvechi. Nu ne vom descurca însă dacă continuăm să aplicăm anumitor regiuni sau populații concrete doar etalonul nostru moral. De aceea astăzi vom lăsa la o parte ceea ce s-ar putea spune despre lucrurile morale ale acelor timpuri și ne vom pune întâi întrebarea: Ce a rezultat din aceste însușiri caracteristice ale străvechii și venerabilei culturi indiene? În primul rând găsim aici, venerată în cel mai înalt grad, ceea ce s-ar putea numi evlavie, devoțiunea pentru spiritual. Și această devoțiune pentru spiritual era cu atât mai venerată și mai respectată, cu cât omul reușea să persevereze mai mult în introspecție, să trăiască liniștit în sine și să canalizeze tot ceea ce era mai bun în el spre cauzele primordiale ale lumilor spirituale, făcând abstracție de tot ceea ce poate fi omul pe plan fizic. Această îndreptare a sufletului spre cauzele primordiale ale existenței o vedem ca pe o datorie supremă la aceia care aparțineau sau aparțin castei celei mai înalte a vieții indiene, la brahmani. Tot ceea ce fac, toate impulsurile lor sunt dirijate corespunzător acestei evlavii; nimic nu impresionează mai profund sensibilitatea și simțirea morală a acestor oameni decât îndreptarea spre spiritual-divin, într-o cucernicie ce te face să uiți complet de cele fizice, într-o autoobservare și lepădare de sine deosebit de profunde. Felul în care viața morală a acestor oameni se pătrundea de cele de mai sus îl puteți vedea și dintr-un alt aspect, valabil mai cu seamă în epocile mai vechi, și anume în aceea că celor care aparțineau altor caste li se părea de la sine înțeles să considere casta evlaviei, casta vieții religioase și rituale ceva demn de venerat și ieșit din comun. Astfel, întreaga viață era străbătută de aceste impulsuri spre spiritual-divin, caracterizate mai sus. Întreaga viață stătea în

slujba acestei orientări spre spiritual-divin, lucru care nu poate fi înțeles cu principiile morale pe care se bazează toate filosofile. Nu poți înțelege despre ce este vorba aici, deoarece, în epocile în care în India s-au dezvoltat aceste lucruri, la alte popoare ele erau, în primă instanță, imposibil de imaginat. Pentru a se putea ridica la o astfel de intensitate, aceste impulsuri aveau nevoie chiar de temperamentul, de caracterul fundamental al acestui popor. De aici ele s-au răspândit apoi, prin curentul cultural exterior, pe întreg Pământul. Dacă vrem să înțelegem ce se avea în vedere prin spiritual-divin, trebuie să mergem la izvoarele primordiale ale acestuia.

Și acum să lăsăm acest popor și să ne îndreptăm privirea spre ținuturile Europei. Să ne îndreptăm privirea spre populațiile europene ce trăiau pe vremea când creștinismul nu pătrunsese încă în cultura europeană, pe vremea când acesta era abia la început. După cum știți cu toții, populația europeană a întâmpinat creștinismul, care pătrundea în Europa dinspre est și sud, cu impulsuri foarte bine conturate, cu valori și forțe interioare bine precizate. Iar cine studiază istoria începuturilor creștinismului în Europa, în Europa Centrală și chiar și aici în Europa de Nord, mai precis cine studiază cu mijloace oculte această istorie, acela știe cât de greu a fost într-un ținut sau altul ca impulsurile creștine să găsească un echivalent pentru ceea ce venea în întâmpinarea creștinismului dinspre Europa de Nord și Europa Centrală.

Și întrebarea noastră este, la fel ca în cazul populațiilor hinduse: Care erau impulsurile morale cele mai pregnante, binele și moștenirea morală cu care au întâmpinat creștinismul popoarele ai cărui urmași sunt actualmente populațiile din nordul și centrul Europei și din Anglia? Dacă pomenim una singură dintre virtuțile principale, vom ști imediat că am denumit lucrul cel mai caracteristic pentru această populație nordică și pentru populația Europei Centrale. Cuvântul despre care este vorba este „vitejie“, „curaj“, intrarea omului cu întreaga forță personală în lumea fizică, pentru a realiza ceea ce poate el voi prin impulsurile sale interioare. Am numit virtutea cea mai importantă dintre toate virtuțile cu care europenii au întâmpinat creștinismul. Celelalte virtuți sunt în esență consecințe ale acestei virtuți – găsim aceasta cu cât mergem mai mult în urmă în epocile vechi.

Dacă analizăm însușirea propriu-zisă a curajului, a vitejiei, după câteva caracteristici de bază ale acesteia, găsim că ea constă dintr-un exces de viață care cere a fi risipită. Este lucrul care ne izbește cel mai mult la popoarele europene din timpurile de demult. Un om ce aparținea acestei populații europene din timpurile vechi avea în el mai mult decât era nevoie pentru uzul lui personal. Surplusul îl cheltuia însă pentru că simțea impulsul de a-l cheltui. El urma acest impuls complet instinctiv. S-ar putea spune: Cu nimic nu era mai risipitor nordicul european decât cu surplusul său moral, cu vitejia sa, cu aptitudinea de a manifesta în planul fizic impulsurile sale vitale. În realitate, era ca și când europeanul din vremurile de demult ar fi căpătat în același timp un surplus bine determinat de forță, ce însemna mai mult decât ar fi avut nevoie pentru uzul personal, surplus din care el putea revărsa în afară, cu care se putea arăta risipitor, pe care îl putea folosi în acțiunile sale războinice, în faptele acelei virtuți străvechi pe care epoca mai recentă a așezat-o printre așa-zisele defecte ale însușirilor omenești; pe care el a întrebuintat-o, de exemplu, în direcția a ceea ce s-a desemnat prin cuvântul generozitate. A acționa din generozitate este iarăși o însușire ce caracterizează la fel de bine populațiile europene străvechi, după cum însușirea de a acționa din evlavie, din cucernicie, caracterizează populațiile hinduse străvechi. Popoarelor europene din epocile străvechi nu le slujeau la nimic principiile morale teoretice, căci ele înțelegeau prea puțin ce înseamnă acestea. A fi ținut predici morale unui european din acele timpuri ar fi fost la fel de înțelept cu a da astăzi cuiva, care nu iubește socotitul, sfatul de a-și nota cu cât mai mare precizie veniturile și cheltuielile pe care le are. Dacă nu-ți place așa ceva, singura modalitate pentru a nu fi nevoit să ții socotelile este să ai destul pentru a putea cheltui cât vrei. Dacă ai o sursă inepuizabilă de venit poți evita ținerea unei contabilități stricte. Nu este un amănunt lipsit de importanță. Teoretic el este valabil mai ales pentru ceea ce omul consideră important pentru viață, este valabil în ceea ce privește dibăcia personală, capacitatea de a interveni personal. Pentru modul cum este întocmită lumea sunt valabile chestiunile legate de sentimentele morale ale vechilor populații europene. Fiecare primea de la naștere moștenirea sa divină, să zicem așa, se

simțea plin de ea și cheltuia; cheltuia în slujba seminției, în slujba familiei, chiar și în slujba unor legături etnice mai vaste. Așa se acționa, așa se gospodărea, așa se lucra.

Am numit aici două regiuni populate de oameni foarte diferiți unii de ceilalți, căci sentimentul de cucernicie, propriu indianului, era ceva absolut inexistent la populațiile europene. Din acest motiv i-a fost atât de greu creștinismului să aducă acest sentiment de evlavie pe teritoriile locuite de populațiile europene. Acolo existau cu totul alte premise. Și după ce am adus înaintea dumneavoastră aceste lucruri – făcând abstracție de ceea ce s-ar putea obiecta din direcția unei înțelegeri morale – să ne întrebăm acum despre efectul moral. Nu este nevoie să reflectăm prea mult ca să aflăm că acest efect moral, acolo unde cele două concepții de viață, cele două direcții de gândire s-au întâlnit în forma lor cea mai pură, a fost unul imens. Lumea a avut enorm de mult de câștigat din ceea ce un popor, cum era poporul hindus, a ajuns să cucerească prin organizarea întregului său mod de a simți în sensul cucerniciei, prin înclinația lui spre cele înalte. Dar tot atât de mult a avut de câștigat lumea – putem aduce mărturii în acest sens – prin consecințele pe care le-au produs vitejia și curajul locuitorilor europeni din timpurile vechi, precreștine. Ambele lucruri au trebuit să conlucreze și acestea au produs efectul moral pe care-l vedem acționând și astăzi din cele două laturi, în folosul nu numai al unei părți a omenirii, ci al întregii omeniri; acest efect moral, efectul provenit atât din hinduism cât și din străvechiul element germanic, îl vedem trăind în ceea ce omenirea consideră bunul cel mai de preț. Putem spune acum cu certitudine că ceea ce are asupra omenirii acest efect este binele? Fără îndoială, putem spune aceasta. În ambele curente de cultură trebuie să existe binele, iar ceea ce noi putem desemna drept bine trebuie să fie un lucru anume. Când spunem însă: Ce este binele? ne aflăm și în fața unei întrebări enigmatice. Care este binele care a acționat într-un caz și în altul?

Nu doresc să vă țin predici morale, căci cred că nu aceasta este sarcina mea. Sarcina mea este mai degrabă aceea de a vă prezenta faptele ce conduc spre o morală antroposofică. De aceea v-am enunțat întâi două tipuri de acțiuni cunoscute, despre care vă rog să nu gândiți altceva decât că acțiunea

evlaviei și acțiunea curajului au efecte asupra dezvoltării culturale a omenirii.

Și acum să ne îndreptăm privirea spre alte epoci. Dacă aveți în vedere viața noastră prezentă, cu impulsurile sale morale, cu siguranță vă veți spune: Astăzi noi nu putem fi, cel puțin aici în Europa, așa cum o pretinde idealul cel mai pur al hinduismului, căci cultura europeană nu poate fi hrănită cu evlavie hindusă. Tot atât de puțin s-ar putea ajunge însă la actuala noastră formă de cultură prin virtutea atât de prețuită de populațiile vechi europene, curajul. Și tot așa observăm că în străfundurile simțirii morale a populațiilor europene se mai află ceva.

Trebuie să mai căutăm deci încă ceva, pentru a putea răspunde la întrebările: Ce este binele? Ce este virtutea?

Am arătat adesea că trebuie să facem o deosebire între acea epocă pe care noi o numim epoca greco-latină, epoca a patra de cultură postatlanteană și epoca a cincea de cultură postatlanteană, în care trăim în prezent. Ceea ce am să spun referitor la ființa morală vrea să caracterizeze de fapt nașterea celei de-a cincea perioade de cultură postatlanteană. Vom începe cu o chestiune contestabilă la prima vedere, întrucât este luată din lumea poeziei, din lumea legendelor, însă ea este semnificativă pentru modul în care au început să acționeze, să-și facă loc în oameni impulsuri morale noi, pe măsură ce evoluția epocii a cincea de cultură postatlanteană a avansat. A existat un poet ce a trăit la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea. El a murit în anul 1213 și se numea Hartmann von Aue. Acest poet a compus cea mai importantă lucrare poetică a sa, este vorba de poemul *Sărmanul Heinrich*, pornind în întregime de la modul de gândire și de la realitățile din acea vreme, și anume de la mentalitatea ce domnea atunci peste tot în popor. Acest poem exprimă în mod exemplar felul în care se gândea atunci, în anumite cercuri și în anumite regiuni locuite de europeni, cu privire la anumite impulsuri morale. În acest poem se povestește despre un om, sărmanul Heinrich, care nu era sărac, ci era un cavaler bogat, un cavaler înstărit ce a neglijat faptul că lucrurile perceptibile ale planului fizic sunt trecătoare și trăia fără să-i pese de ziua de mâine, creându-și în felul acesta foarte repede o karmă proastă. De aceea el este lovit de ceea ce se numea pe atunci molima șoarecelui, un fel de lepră.

El merge la cei mai renumiți medici din toată lumea și, întrucât nici unul nu-l poate ajuta, consideră viața lui încheiată și își vinde averile. Cu boala pe care o avea a fost nevoit să se separe de oameni și să trăiască singur la o fermă, îngrijit de un bătrân servitor devotat ce conducea treburile gospodăriei și de fiica acestuia. Într-o zi fata și întreaga familie ce trăia în acea gospodărie sunt înștiințați că un singur lucru poate să-i fie de ajutor cavalerului ce avea parte de acea soartă. Nici un doctor, nici un medicament nu-i puteau ajuta cu ceva. Însănătoșirea ar fi fost posibilă doar dacă o fecioară pură și-ar fi jertfit viața, cu iubire, pentru el. În ciuda tuturor avertismentelor și a admonestărilor părinților și ale cavalerului Heinrich însuși, fata are parte de o trăire ce o face să creadă că ea ar fi cea care ar trebui să se jertfească. Fiica pleacă la Salerno, la cea mai renumită școală de medicină a vremii. Ea nu se sperie de ceea ce-i cer doctorii să facă; este gata să-și jertfească viața. Cavalerul nu lasă lucrurile să meargă atât de departe, o împiedică și o silește să meargă cu el înapoi acasă. Poemul ne spune însă că după ce s-a întors acasă, încet, încet, cavalerul a început într-adevăr să se însănătoșească, că apoi a trăit încă multă vreme cu cea care a vrut să fie salvatoarea lui și că s-a bucurat de un sfârșit de viață fericit.

Puteți spune foarte bine: Da, dar aceasta nu este decât o poveste și noi nu trebuie să credem cuvânt cu cuvânt cele ce se relatează acolo. Lucrurile se schimbă dacă ne gândim că cele puse pe versuri de către Hartman von Aue, poetul Evului Mediu, s-au petrecut aievea, după cum bine știm, în viața unui om pe care îl cunoașteți foarte bine. Când spun aceasta mă refer la viața și faptele lui Francisc de Assisi, care s-a născut în anul 1182 și a trăit în Italia.

Pentru a caracteriza ceea ce se întâmplă sub aspect moral-individual concentrat în personalitatea celui care a fost Francisc de Assisi, să aducem în fața sufletului această chestiune așa cum se înfățișează ea ocultistului, chiar dacă ar fi să fim luați drept smintiți și superstițioși. Să luăm lucrurile în serios, căci în epoca aceea de tranziție ele chiar au acționat atât de serios.

Știm că Francisc de Assisi era fiul negustorului italian Bernardone, ce călătorea foarte mult în Franța cu afaceri, și a soției sale. Știm de asemenea că tatăl lui Francisc de Assisi era

un om care punea mare preț pe aspectul exterior. Mama era o femeie evlavioasă, pioasă, sensibilă la finețea de caracter a inimii și care trăia conform simțămintelor ei religioase. Lucrurile care circulă astăzi sub formă de legende în legătură cu nașterea lui Francisc de Assisi și viața sa corespund în întregime realităților oculte. Chiar dacă adesea faptele oculte sunt învăluite de către istorie în imagini și legende, aceste legende corespund totuși realităților oculte. Astfel, este cât se poate de adevărat că înainte de nașterea lui Francisc de Assisi mai multe persoane au avut un fel de revelație vizionară, parcă ar fi știut sau ar fi cunoscut că o personalitate importantă urma să se nască. Dintre numeroasele persoane cărora li s-a arătat în vis acest lucru, care au avut viziunea profetică că se va naște o personalitate importantă, se evidențiază sfânta Hildegard. - Accentuez încă o dată acest adevăr, confirmat și de cercetările faptelor înscrise în Cronica Akasha. Ea a visat că i-a apărut o femeie cu fața rănită, plină de sânge și că aceasta i-a spus: Păsările își au cuibul lor aici pe Pământ, vulpile își au vizuinile lor pe Pământ, eu însă nu am nimic în prezent, nici măcar un toiag de care să mă sprijin. Când Hildegard s-a trezit din somn, ea a știut că prin această persoană era vizată făptura adevărată a creștinismului. La fel au visat încă multe alte personalități. Din cele pe care le știau pe atunci aceste personalități, ele au văzut că instituția exterioară a Bisericii nu putea fi un potir, un veșmânt pentru adevăratul creștinism. Ele au înțeles acest lucru.

Odată - avem din nou de-a face cu un fapt real - a poposit la casa din Pica, pe când tatăl lui Francisc de Assisi se afla în Franța cu afaceri, un pelerin care i-a spus direct mamei lui Francisc: Copilul pe care tu îl aștepti nu trebuie să vină pe lume sub acest acoperiș, unde domnește bogăția! Tu trebuie să îl naști în staul, unde va sta pe paie, pentru că el trebuie să-și urmeze învățătorul! Această somație i-a fost făcută într-adevăr mamei lui Francisc. Nu este legendă că mama a și putut îndeplini această cerință; este purul adevăr că Francisc de Assisi s-a născut pe paie, în staul, întrucât tatăl său se afla în Franța, în călătorie de afaceri.

La fel de adevărate sunt și cele ce urmează. În localitatea, nu foarte populată, în care trăia familia, a sosit o dată, pe când copilul avea câțiva ani, un om ciudat, un bărbat ce nu mai

fusese văzut până atunci prin acele locuri și nici după aceea. El se plimba în sus și-n jos pe străzi, și spunea: În acest oraș s-a născut un om important. În timp ce se năștea Francisc de Assisi, anumiți oameni, ce mai puteau avea viziuni, au auzit clopotele sunând.

Mai poate fi menționată o serie întreagă de alte întâmplări. Ne vom mulțumi însă doar cu cele pe care le-am amintit, care ne arată cât de semnificativ s-au concentrat semnele dinspre lumea spirituală la apariția unei personalități aparte. Totul ne apare deosebit de interesant dacă mai amintim încă un lucru. Mama a ținut foarte mult să-l numească pe copil Ioan. De aceea el a primit numele de Ioan. Însă când tatăl s-a întors din Franța, acesta a dat fiului său, conform voinței proprii, numele de Francisc, deoarece în Franța făcuse afaceri bune. Inițial însă copilul s-a numit Ioan.

Aș vrea să evidențiez înainte de toate un aspect legat de tinerețea acestui om neobișnuit. Ce fel de om ne întâmpină în Francisc de Assisi ca băiat tânăr? Ne întâmpină, ca la multe alte popoare după amestecul acestora cu popoarele migratoare din nord, un om având comportamentul unui descendent al vechilor cavaleri germani. Viteaz, războinic, mânat de idealul de a-și cuceri gloria și onoarea cu ajutorul armelor, toate acestea erau la această personalitate aparte, care era Francisc de Assisi, ca un fel de moștenire a rasei. Acele însușiri, care la populațiile germanice se manifestau într-un mod mai sufletesc, mai din inimă, la el se manifestau mai mult exterior, am putea spune; căci Francisc nu era pe atunci nimic altceva decât ceea ce se cheamă un risipitor. Cu toate bogățiile adunate de acel mare comerciant care era tatăl său, el s-a comportat ca un risipitor. Oriunde mergea risipea cu larghețe bunurile și roadele muncii tatălui său. În plus, pentru toți camarazii și tovarășii săi de joacă avea toate mâinile pline. Nu este de mirare că în copilărie, în expedițiile lor războinice, el era ales întotdeauna de către camarazi comandant și că, după ce a crescut, cei din jur vedeau în el un veritabil războinic. Așa și era cunoscut în tot orașul. Între băieții localităților Assisi și Perugia existau tot felul de altercații, la care lua și el parte. O dată s-a întâmplat ca el și camarazii lui să fie capturați și ținuți ostatici. Nu numai că a îndurat cavaleriește recluziunea, dar era și cel care îi îmbărbăta pe ceilalți să suporte cavaleriește toată

perioada de un an, până ce au putui să se întoarcă din nou acasă. Și când a trebuit să se întreprindă o campanie militară împotriva Neapolelui, inspirată de spiritul cavaleresc al epocii, tânărul Francisc de Assisi a avut o viziune. I s-a arătat în vis un palat mare în care pretutindeni se aflau scuturi și arme. Vedeau ceva dintr-o clădire în care peste tot erau depozitate piese de armament. El, care în prăvăliile și în casa tatălui său nu cunoscuse decât postavuri și lucruri de genul acesta, a avut acest vis. De aceea și-a spus: Asta este o chemare de a deveni oștean..., ceea ce l-a determinat să se alăture campaniei împotriva Neapolelului. Încă pe drumul într-acolo, și după ce s-a înrolat în acea campanie cu entuziasm, a avut viziuni, a primit impresii spirituale. El auzea un fel de voce care-i spunea: Nu continua să mergi mai departe; visul, important pentru tine, l-ai interpretat greșit. Mergi înapoi la Assisi și acolo ai să deslușești sensul corect al acestui vis.

El a urmat acest sfat, s-a întors la Assisi și, iată, a avut un fel de dialog cu o ființă ce i s-a adresat spiritual, spunându-i: Cavalerismul tău nu trebuie să-l cauți în slujba exterioară. Tu ești destinat să metamorfozezi în forțe ale sufletescului toate forțele de care ești capabil, să le transformi în forțe pe care să le folosești sufletește. Armele ce ți s-au arătat în palat reprezintă armele sufletesc-spirituale ale milei și compasiunii. Scuturile semnifică rațiunea, pe care tu urmează să o folosești ca să rezisti în fața tuturor greutăților ce ți le va oferi o viață trăită în compasiune, milă și iubire. A urmat o boală de scurtă durată, chiar dacă nu foarte gravă, din care el și-a revenit. Apoi a avut un fel de retrospectivă a întregii sale existențe de până atunci, în care a viețuit mai multe zile. Acel cavaler din el, care în visurile sale cele mai îndrăznețe tânjea să devină un erou pe câmpul de luptă, a fost replămădit într-un bărbat care acum urmărea până în ultimele consecințe impulsurile morale ale milei, compasiunii și iubirii. Toate forțele pe care el voia să le utilizeze în slujba planului fizic au fost metamorfozate în impulsuri morale ale vieții interioare.

Vedem aici felul în care se declanșează un impuls moral într-o personalitate aparte. Nu este lipsit de importanță că am luat ca exemplu chiar un impuls moral major, căci chiar dacă individul nu se poate ridica întotdeauna pe culmile cele mai înalte ale impulsurilor morale, totuși nu putem învăța ceva din aceste

impulsuri decât acolo unde ele se exprimă în mod radical și unde noi le vedem acționând cu puterea lor maximă. Când ne îndreptăm atenția spre fenomenul radical și apoi privim faptele mărunte în lumina rezultată din aspectul radical, din exemplul arhetipal, abia atunci putem ajunge la o concepție justă asupra impulsurilor morale ale vieții.

Dar ce s-a întâmplat apoi cu Francisc de Assisi? Este inutil să mai descriem luptele pe care le-a avut cu tatăl său, când a trecut de la o metodă, de la o formă de risipă la o cu totul alta. Risipa, prin care însăși casa tatălui ajunsese să se impună, căci această casă a devenit celebră și a ajuns la un prestigiu prin risipa fiului, tatăl o mai putea înțelege; el nu putea înțelege însă de ce fiul, după transformarea petrecută, arunca hainele cele mai bune de pe el, rămânând cu strictul necesar, și le dădea cui avea nevoie de ele. El nu putea înțelege „toanele” fiului, care, atunci când îl apucau, spunea: Curios cât de puțin apreciați sunt cei cărora impulsurile creștine din Occident le datorează atât de mult. După aceea Francisc de Assisi a făcut un pelerinaj la Roma, unde a depus o sumă mare de bani la mormintele apostolilor Petru și Pavel. Aceste lucruri tatăl nu le înțelegea. Nu mai este nevoie să descriu luptele care s-au dus acolo; mă limitez să amintesc doar că pentru Francisc de Assisi în ele s-au concentrat toate impulsurile morale. Impulsurile morale astfel concentrate au metamorfozat apoi vitejia în element sufletesc; ele s-au dezvoltat, au cunoscut o intensificare puternică în meditații, astfel încât i-a apărut crucea cu Cel răstignit pe ea. În aceste stări el simțea o relație intimă, personală față de cruce și față de Christos, din care îi și veneau forțele prin care reușea să potențeze în mod nelimitat impulsurile morale care îl străbăteau.

Pentru ceea ce s-a dezvoltat în el acum, Francisc de Assisi a găsit o întrebuințare ciudată. Pe vremea aceea în multe țări din Europa au bântuit ororile epidemiei de lepră. Biserica exterioară a găsit ca remediu pentru acești leproși, care erau în număr foarte mare atunci, un procedeu foarte curios. Preotul îi chema pe acești leproși la el și le spunea: Ai fost lovit în viața aceasta de boală, dar tocmai pentru că acum ești pierdut pentru viață, ești câștigat pentru Dumnezeu, ești închinat lui Dumnezeu. Era însă trimis apoi departe de oameni, în locuri în care trebuia să-și sfârșească viața singur și părăsit.

Nu vreau să aduc nici un fel de reproș unei astfel de metode. Nu se știa o alta, una mai bună. Francisc de Assisi cunoștea însă una mai bună. O menționăm, întrucât prin aceste experiențe directe, nemijlocite, ajungem să fim conduși la izvoarele morale. În zilele care urmează veți vedea chiar de ce tratăm astfel de lucruri. Așadar, chiar acestea l-au îndemnat pe Francisc de Assisi să caute toți leproșii, să nu se teamă să aibă relații cu ei. Și într-adevăr, ceea ce nici un mijloc al acelor vremuri nu putea vindeca, ceea ce făcea necesar ca anumiți oameni să fie îndepărtați de societatea omenească, era în multe cazuri vindecat de Francisc întrucât el se apropia de acești oameni; desigur cu forțele pe care le avea prin impulsurile sale morale, care îl făceau să nu se dea înapoi de la nimic, care îi dădeau curajul nu numai să curețe cu grijă rănilor acestor oameni, ci chiar să trăiască împreună cu ei, să îi îngrijească cu devotament, chiar să îi sărute și să îi învăluie cu iubirea sa. Vindecarea sărmanului Heinrich cu ajutorul fiicei servitorului credincios nu este chiar o poveste; prin aceasta se exprima ceva ce pe vremea aceea s-a întâmplat de foarte multe ori legat de personalitatea bine cunoscută în istorie a lui Francisc de Assisi. Și încercați să înțelegeți ce se întâmpla acolo. Era vorba de faptul că într-un singur om, este vorba de Francisc de Assisi, exista un fond imens de viață psihică, ceva ce întâlneam la vechile populații europene sub formă de curaj și vitejie, care ulterior s-a metamorfozat în element spiritual-sufletească și care a acționat spiritual-sufletește. Aceeași forță care în trecut a acționat ca generozitate și vitejie și a condus la o risipă a propriei persoane, iar în Francisc de Assisi se mai putea vedea sub forma acelei patimi juvenile de risipitor, tot ea a făcut acum ca el să devină un risipitor de forțe morale. El era plin, deborda de forță morală și tot ceea ce exista în el se revărsa peste aceia cărora le adresa iubirea lui.

Simțiți cum în cele spuse se exprimă pura realitate, o realitate așa cum este aerul pe care îl respirăm și fără de care nu am putea trăi. O astfel de realitate este și cea care curgea prin toate măduarele lui Francisc de Assisi și de aici în toate inimile cărora i se dedica, căci Francisc de Assisi risipea cu generozitate o cantitate imensă de forțe ce iradiu din sine; iar aceasta a inundat, a invadat întreaga viață a Europei mature, s-

a transformat într-un element sufletesc, acționând astfel în afară, în lumea reală.

Încercați să meditați puțin asupra acestor lucruri, care poate pentru început nu par să aibă vreo legătură cu problemele morale actuale; încercați să vă imaginați ce se află în cucernicia hindusă și în curajul nordicilor, ce reprezintă acestea; încercați să reflectați asupra efectului vindecător al forțelor morale folosite de către Francisc de Assisi – iar mâine vom putea discuta despre impulsuri morale reale; vom vedea că ele nu sunt doar vorbe, ci realități ce lucrează în suflet și fundamentează morala.

CONFERINȚA a II-a

Nörrköping, 29 mai 1912

Iubiții mei prieteni!

Ieri am făcut deja remarca că cele ce urmează a fi spuse aici referitor la principiile și impulsurile morale antroposofice trebuie să se sprijine pe fapte reale, motiv pentru care am încercat să aducem câteva exemple concrete, care să prezinte cât se poate de concludent impulsurile morale.

Cel mai izbitor, cel mai convingător argument a fost desigur faptul că pentru ca o personalitate precum cea a lui Francisc de Assisi să poată înfăptui ceea ce am văzut, în el trebuie să fi acționat impulsuri morale intense, puternice. Căci ce fel de fapte sunt acestea, iubiții mei prieteni? La Francisc de Assisi este vorba de fapte ce dovedesc în sensul cel mai înalt elementul moral. Inițial Francisc de Assisi a fost înconjurat de oameni afectați de boli foarte grave, pentru care lumea din vremea aceea nu cunoștea nici un remediu. Impulsurile sale morale nu aveau ca efect doar faptul că aduceau un sprijin moral și o mare consolare în sufletele celor grav bolnavi – desigur, mulți nu plecau decât cu aceasta –, dar, pentru foarte mulți, impulsurile morale, forțele morale ce iradiau din Francisc de Assisi aveau un efect vindecător, însănătoșitor, atunci când credința, încrederea celor bolnavi era suficient de mare.

Pentru a putea da un răspuns și mai precis la întrebarea: Unde își au originea impulsurile morale? trebuie să vedem cum a fost posibil, ce s-a putut întâmpla pentru ca această personalitate excepțională care a fost Francisc de Assisi să dezvolte în el

astfel de forțe morale. Dacă vrem să înțelegem ce a acționat de fapt în sufletul acestui om extraordinar, trebuie să ne întoarcem ceva mai în urmă în timp. Amintiți-vă că epoca de cultură hindusă era legată de o anumită împărțire a oamenilor, de diviziunea în patru caste, și că cea mai înaltă castă era aceea a brahmanilor, păstrătorii înțelepciunii. Această separare în caste din vechea Indie mergea atât de departe încât Cărțile sfinte, de exemplu, aveau voie să le citească doar brahmanii, nu și membrii altor caste. Cea de a doua castă, cea a războinicilor, avea voie doar să asculte învățăturile conținute în Vede, sau în extrasele din Vede-Vedanta. Interpretarea pasajelor din Vede sau emiterea unei păreri asupra a ceea ce vor să semnifice Vedele era un lucru permis doar brahmanilor. Celorlalți le era strict interzis să aibă o opinie legată de comoara de înțelepciune conținută în Cărțile sfinte.

Cea de a doua castă era formată din cei care practicau meșteșugul armelor și aveau în grijă administrarea țării. Există apoi o a treia castă, ce se ocupa cu negoțul și meșteșugurile, și încă o a patra, casta lucrătorilor propriu-ziși; în sfârșit, mai exista o pătură a populației, paria, într-atât de disprețuită încât un brahman se simțea spurcat doar dacă a călcat umbra lăsată de un paria. Dacă se întâmpla să fi călcat pe umbra unui astfel de om spurcat, cum erau considerați paria, brahmanul trebuia să se supună unor practici de purificare. Vedem astfel cât de curioasă era această împărțire aici: patru caste recunoscute și una complet nerecunoscută. Dacă ne întrebăm: Aceste reguli stricte erau și respectate în vechea Indie? trebuie să răspundem: Ele erau respectate cu cea mai mare strictețe. Chiar pe timpul civilizației greco-latine din Europa, nici un membru din casta războinicilor n-ar fi îndrăznit în India să aibă o opinie proprie despre cele aflate în Cărțile sfinte, în Vede. Cum se explică faptul că a intervenit o asemenea împărțire a oamenilor? De ce oare a apărut în lume această împărțire a oamenilor? Ce este mai curios este că această împărțire a oamenilor o găsim chiar la cel mai evoluat dintre popoarele preistorice, la acel popor ce a emigrat din vechea Atlantidă în Asia încă de foarte timpuriu, care a păstrat cele mai mari înțelepciuni și comori de cunoaștere de pe vremea străvechii Atlantide. Pare un lucru foarte curios. Cum putem înțelege așa ceva, cum se explică așa ceva? Pare un lucru ce contrazice

aproape complet orice înțelepciune și dreptate a ordinii și ocârmuirii cosmice ca doar un grup de oameni să fie ales pentru a păstra bunul considerat cel mai de preț iar ceilalți oameni să fie destinați de la naștere unei poziții subalterne. Putem înțelege aceasta doar dacă aruncăm o privire în tainele existenței; căci existența, evoluția, este posibilă doar prin diferențiere, prin separări; dacă toți oamenii ar fi vrut să ajungă la nivelul de înțelepciune care exista în casta brahmanilor, atunci nimeni n-ar mai fi ajuns acolo. Mai precis, putem spune: este ceva ce contrazice ordinea și ocârmuirea divină ca toți oamenii să ajungă în același mod la înțelepciunea supremă; aceasta n-ar însemna altceva decât să ceri divinității atotînțelepte și atotputernice să construiască un triumghi cu patru unghiuri. Nici o divinitate n-ar putea construi altfel un triumghi decât cu trei unghiuri. Cele hotărâte și stabilite interior, în spirit, trebuie respectate și de către ordinea cosmică divină, iar faptul că evoluția trebuie să se întâmple prin diferențiere, că anumite grupuri de oameni trebuie separate dacă vrem ca o anumită însușire să poată prinde contur în evoluția umană reprezintă o lege a evoluției la fel de strictă ca și legea valabilă în domeniul spațiului, aceea că un triumghi nu poate avea decât trei unghiuri. În primul caz este necesar ca, pentru un anumit timp, ceilalți oameni să fie excluși. Aceasta nu este o lege valabilă pentru evoluția omului în special, ci este valabilă pentru evoluție în general. Luați ca exemplu făptura umană. Imediat trebuie să observați că părțile care sunt cele mai favorizate, cărora le acordăm cea mai mare prețuire în făptura omului sunt oasele capului. Dar cum au putut deveni acestea oase craniene și un înveliș al organului nobil al creierului? Conform predispozițiilor, orice os al omului poate deveni os cranian. Pentru ca niște oase să poată atinge această culme a evoluției în cadrul sistemului osos, să fie deci un înveliș pentru partea frontală sau occipitală a capului, a trebuit ca alte oase, oasele șoldului sau ale articulațiilor, să rămână pe o treaptă de evoluție inferioară, deși oricare os, al șoldului sau al articulațiilor, are în sine aceeași predispoziție de a deveni os cranian. Așa se întâmplă și pretutindeni în lume. Evoluția este posibilă doar prin aceea că ceva rămâne în urmă și ceva merge înainte sau chiar trece dincolo de un anumit punct al evoluției; astfel încât putem spune: Brahmanii au

trecut dincolo de un anumit punct al evoluției, pe când castelele cele mai de jos au rămas în urmă.

Când a avut loc catastrofa atlanteeană oamenii au emigrat treptat din Atlantida, de pe acel vechi continent unde se află, în prezent, Oceanul Atlantic, spre răsărit, populând regiunile cunoscute astăzi sub numele de Europa, Asia și Africa. Alții au luat-o spre Vest, urmașii acestora fiind aceia pe care descoperitorii Americii i-au întâlnit în America. Pe vremea când s-a întâmplat catastrofa atlanteeană nu existau doar patru caste, cele care au emigrat și s-au statornicit în India. Din vechea Atlantidă au emigrat spre est șapte caste, nu doar cele patru care s-au diferențiat treptat în India, iar aceste patru caste care s-au impus acolo erau deja cele patru caste superioare. În afară de cea de-a cincea castă, complet disprețuită și care în India forma un fel de substanță intermediară a populației, deci în afara acestor paria, mai existau și alte caste, numai că ele n-au ajuns împreună cu celelalte în India, ci au rămas în diverse regiuni din Europa, Asia de Sud-Vest și respectiv în Africa. Așadar lucrurile s-au întâmplat în așa fel încât doar castele cele mai avansate au mers până în India, în timp ce în Europa au rămas oameni cu însușiri complet diferite față de cei ajunși în India.

Înțelegem cele ce s-au întâmplat mai târziu în Europa doar dacă știm că spre Asia s-au îndreptat doar părțile cele mai avansate ale omenirii de la acea vreme, iar în Europa a rămas grosul populației, acei oameni ce au oferit posibilitatea unor încarnări cu totul deosebite. Dacă vrem să înțelegem încorporările cu totul speciale pe care le-au avut sufletele marii mase a populației europene din timpurile foarte vechi, trebuie să ne amintim o anumită particularitate a epocii atlanteene. La un anumit moment al evoluției atlanteene s-a întâmplat un fapt, și anume că mari taine, adevăruri importante ale existenței, mult mai importante decât oricare altele la care s-au putut ridica populațiile postatlanteene, nu au fost păstrate secret, în cercuri restrânse, în școli închise, așa cum ar fi fost necesar atunci, ci au fost divulgate marii mase a populației. Prin aceasta, masele mari ale populației atlanteene au ajuns să cunoască Misteriile și adevărurile oculte, pentru care ei nu erau maturizați. Sufletele lor au fost atunci puternic antrenate într-o stare de decădere morală; pe calea binelui, pe calea

moralității rămânând doar cei care mai târziu s-au îndreptat spre Asia.

Nici acest lucru nu trebuie să ni-l reprezentăm însă ca și cum întreaga populație europeană ar fi fost alcătuită doar din astfel de oameni, ale căror suflete, datorită ispitirii din vremea Atlantidei, au suferit o decădere morală; peste tot, în toate populațiile Europei erau răspândiți și alt fel de oameni, rămași pe drum în timpul mării migrații spre Asia, având însă un rol conducător. Așadar, vedem cum peste tot, din Europa până departe în Asia de Sud-Vest și Africa, existau oameni ce aparțineau acelor caste sau rase ce au permis ca în corpurile lor să trăiască suflete căzute sub influența ispitirii atlanteene, dar și alți oameni, suflete mai bine și mai înalt evolute care, deși nu au mers cu ceilalți în Asia, au putut prelua conducerea. Cele mai bune locuri pentru sufletele care au preluat conducerea au fost, pe timpurile acelea de demult, pe timpurile în care s-au dezvoltat culturile indiană și persană, regiunile din nordul Europei, regiuni în care au existat și cele mai vechi Misterii din Europa. A existat deci un fel de sistem de protecție, comparativ cu ceea ce s-a întâmplat în vechea Atlantidă mai devreme decât s-ar fi convenit. În vechea Atlantidă a intervenit o ispitire, prin care sufletelor caracterizate mai sus le-au fost divulgate înțelepciuni, taine, adevăruri oculte pentru care ele nu erau suficient de mature. Acesta este motivul pentru care în Misteriile europene comoara de înțelepciune trebuia să fie cu atât mai bine păzită și protejată. Cei care după Atlantida au fost deci conducătorii-înțelepii propriu-ziși ai Europei au ascuns, au păstrat strict secret ceea ce primiseră. Astfel încât putem spune: Și în Europa existau oameni ce se puteau compara cu brahmanii din Asia, însă acești brahmani europeni nu erau cunoscuți exterior de nimeni ca atare; ei păstrau ferecate în cel mai strict secret, în Misterii, tainele sfinte, pentru a nu se mai repeta ceea ce s-a mai întâmplat în epoca atlanteeană cu populațiile printre care acești conducători tocmai se aflau risipiți. Dacă a fost posibil ca sufletele să se poată ridica într-o anumită măsură a fost doar pentru că tezaurul de înțelepciune a fost păzit și protejat în modul cel mai serios; căci dacă se instaurează o diferențiere, aceasta nu înseamnă că o anumită parte a omenirii va fi destinată de aici înainte să primească un rang inferior altei categorii, ci că ceea

ce la un anumit moment al evoluției a involuat va trebui să se ridice din nou în alt moment.

Pentru aceasta trebuie însă să se împlinească anumite condiții. Așa s-a întâmplat că în Europa au existat suflete ispitite, care au pierdut coeziunea morală și că, în același timp, printre ele a acționat și o înțelepciune din izvoare adânc ascunse. Chiar și castelele celelalte, ce emigraseră în India, au lăsat în urma lor, în Europa, reprezentanți. Cei care ajunseseră acum la putere în Europa erau de predilecție reprezentanții castei a doua, cea a luptătorilor. În timp ce înțelepții, deci cei care în India corespund brahmanilor, s-au retras complet și dădeau sfaturi în locașuri ascunse, reprezentanții castei a doua au ieșit în lume, au acționat afară, în rândul poporului, pentru a îmbunătăți stările de lucruri conform sfaturilor acelor străvechi preoii europeni. În rândul poporului, în exterior, au acționat cei ce aveau simț războinic. Această a doua castă avea puterea cea mai mare în timpurile cele mai vechi în Europa, însă ei trăiau primind îndrumări de la acei înțelepți rămași ascunși. Așa se explică faptul că pe vremea aceea personalitățile cele mai importante, personalitățile dătătoare de ton în Europa se distingeau prin însușiri de genul celor amintite ieri, prin curaj și vitejie. Așadar, în timp ce în India înțelepciunea strălucea în mod desăvârșit, în Europa calitatea cea mai prețuită era curajul, vitejia, iar oamenii nu știau decât de unde să ia tainele divine, din care lăsau apoi să se reverse vitejia și curajul. Vedem astfel scurgându-se mii și mii de ani de cultură europeană, în care timp sufletele au fost treptat perfecționate și înălțate, dar în Europa, unde existau suflete care în marea lor majoritate proveneau din populațiile ce au cunoscut ispitirea, nu se justifica în nici un fel instituția castelor existentă în India. Sufletele s-au amestecat între ele. Aici nu a intervenit o separare, o diferențiere în caste ca în India, ci mai degrabă o divizare într-o stare a celor care aveau conducerea – pătura superioară, conducătoare, care mai târziu s-a proclamat clasă conducătoare – și într-o stare a celor conduși. Starea condusă consta în principal din suflete care trebuiau să lupte pentru a se ridica.

Dacă căutăm sufletele celor care au reușit să se ridice din această stare inferioară, care din suflete risipite s-au dezvoltat treptat și au ajuns la un nivel superior, le vom găsi mai cu

seamă în rândul acelei populații europene despre care astăzi istoria vorbește foarte puțin, despre care în cărțile de istorie nu se scriu prea multe lucruri. A fost nevoie de sute și sute de ani pentru ca această populație să evolueze până la un stadiu superior și pentru a-și reveni, să zicem așa, din lovitura pe care a suferit-o pe timpul vechii Atlantide. Dincolo, în Asia, avem de-a face cu o perpetuare a culturii; în Europa, dimpotrivă, avem de-a face mai mult cu o ameliorare, cu o transformare progresivă a decăderii morale într-o stare de moralitate. Lucrurile au rămas în felul acesta mult timp, iar însănătoșirea s-a produs doar pentru că în sufletele omenesti exista o formidabilă înclinație spre imitare și pentru că acei oameni ce acționau cu vitejie erau priviți de către popor ca idealuri și modele demne de urmat. Aceștia, numiți și seniori, pe care ceilalți se străduiau să-i urmeze, au fost aleși în frunte; moralitatea s-a ridicat deci în Europa tocmai prin acele suflete omenesti răspândite în popor ce aveau rol de conducători. A fost nevoie însă de încă ceva pentru evoluția europeană. Dacă vrem să înțelegem despre ce este vorba, trebuie să facem o deosebire clară între evoluția raselor și evoluția sufletelor. Acestea două nu trebuie confundate. Un suflet omenesc se poate dezvolta astfel încât într-o încarnare să fie nevoit să se încorporeze într-o anumită rasă. Dacă acolo și-a dobândit o anumită însușire, într-o încarnare viitoare se poate reîncorpora într-o cu totul altă rasă. Astfel putem viețui foarte bine faptul că astăzi în cadrul populațiilor europene sunt încorporate suflete care în viața lor precedentă s-au încorporat în India, Japonia sau China. În general, sufletele nu rămân atașate raselor. Evoluția sufletelor înseamnă cu totul altceva decât evoluția raselor. Rasele înaintează liniștit în evoluția lor. Ceea ce caracterizează vechea evoluție europeană este că sufletele, fiindcă nu puteau să se încorporeze în rasele asiatice, erau strămutate în cele europene; ca urmare, pe vremea aceea sufletele erau silite să se încorporeze mereu în rase europene. Sufletele au devenit cu timpul tot mai bune și aceasta a făcut ca ele să treacă treptat în rase superioare. Așadar, sufletele care înainte fuseseră încorporate în rase complet inferioare au putut evolua spre o treaptă mai înaltă, iar mai târziu s-au încorporat în descendenții trupești ai păturii conducătoare a Europei. Urmașii trupești ai populației conducătoare europene au devenit

mai numeroși decât au fost inițial, întrucât sufletele ce au urmat această direcție s-au înmulțit. Deci, după ce au devenit mai bune, ele s-au încorporat în cadrul păturii conducătoare europene, făcând ca forma trupească, forma caracteristică în special rasei în care s-a încorporat inițial populația cea mai veche europeană, să se stingă, făcând deci ca sufletele să părăsească trupurile construite într-un anume fel, care au dispărut. Acesta a fost motivul pentru care în rasele inferioare găsim tot mai puțini urmași și în rasele superioare tot mai mulți. Treptat, păturile cele mai de jos ale populației europene au dispărut cu totul.

Cele spuse reprezintă un proces bine stabilit, pe care trebuie să-l înțelegem. Sufletele se dezvoltă în continuare, în timp ce trupurile mor. De aceea trebuie să deosebim foarte exact evoluția sufletească de evoluția trupească. Sufletele revin ulterior în corpuri ce provin de la rase superioare. Un astfel de proces nu se desfășoară fără urmări. Dacă se întâmplă ca pe un teritoriu întins ceva să dispară, el nu se duce în neant, ci se dezagregă și persistă ulterior sub altă formă. Ceea ce a rămas trebuie înțeles, în mare, ca un proces petrecut în timpuri preistorice, prin care, după dispariția a ce era mai rău în rândul populației despre care am vorbit, se ajunge treptat la o supraaglomerare a întregului teritoriu cu ființe demonice, ce reprezentau produse de dezagregare, produse de descompunere a ceea ce dispăruse acolo.

Întreaga Europă și de asemenea Asia de Sud-Vest s-au umplut cu astfel de produse de descompunere spiritualizate ale exemplarelor mai rele, dispărute din rândul populației. Acești demoni de descompunere, existenți oarecum în atmosfera spirituală, aveau o durată mare de viață și au acționat asupra oamenilor, ajungând să exercite o influență asupra lor și să impregneze sentimentele și simțămintele acestora. Aceasta se vede cel mai bine în faptul că, pe vremea migrațiilor popoarelor, atunci când în Europa au năvălit popoare întregi din Asia, printre care și Attila cu hoardele lui, ce au răspândit groaza în Europa, această stare a făcut ca oamenii să fie predispuși să intre în relație cu ființele demonice, existente încă demult în atmosfera spirituală. Prin intermediul acestor ființe demonice s-a dezvoltat, ca urmare a groazei instaurate de către hoardele de năvălitori din Asia, molima Evului Mediu,

molima șoarecelui sau lepra. Această boală nu era nimic altceva decât urmarea stărilor de groază și spaimă prin care trecuseră oamenii atunci. Stările de groază și spaimă au putut avea aceste consecințe doar asupra sufletelor ce fuseseră expuse forțelor demonice de odinioară.

V-am arătat de ce a fost posibil ca oamenii să fie cuprinși de o epidemie care mai târziu a fost eradicată în Europa și de ce ea se manifesta într-o așa de mare măsură chiar în perioada descrisă de mine ieri. Vedem, de fapt, că atunci în Europa au dispărut păturile ce trebuiseră să moară pentru că nu au evoluat ascendent; acum noi suportăm consecințele acestor lucruri sub forma bolilor ce îi pot atinge pe oameni. Boala de atunci, molima șoarecelui sau lepra, ni se prezintă ca un rezultat al unor cauze spiritual-sufletești.

Toată această situație trebuia contracarată. Ea a putut cunoaște o altă evoluție abia în momentul când cele zugrăvite acum au fost complet eradicate, să zicem așa, de către evoluția europeană. Un exemplu de cum au fost acestea eradicate l-am prezentat ieri, când am arătat cum pe de o parte avem demonii aducători de boală ca urmare a faptelor imorale și pe de altă parte impulsurile morale puternice, care apar în cazul lui Francisc de Assisi. Prin faptul că în Francisc de Assisi acționau impulsuri morale puternice, el a reușit să adune în preajma sa, chiar dacă într-un număr restrâns, și pe alții, care au acționat în spiritul său. De fapt, erau chiar destul de numeroși cei care acționau atunci în spiritul său, dar aceasta nu a durat mult timp.

Cum a fost posibil ca în Francisc de Assisi să coboare o astfel de forță sufletească? Întrucât nu ne-am adunat aici pentru a face știință exterioară, ci pentru a înțelege morala omenească pornind de la substraturile oculte, trebuie să avem în vedere, trebuie să intrăm și în unele adevăruri oculte. Aici trebuie în primul rând să punem următoarea întrebare: De unde venea de fapt un astfel de suflet ca cel al lui Francisc de Assisi? Nu putem înțelege un suflet cum era cel al lui Francisc decât dacă privim puțin în interiorul acestuia, dacă ne interesăm de cele aflate în profunzimile ascunse ale sufletului său. Aici trebuie să vă amintesc că vechea împărțire în caste din India a primit de fapt prima ei mare lovitură, prima ei zguduitură prin budism, căci printre alte lucruri pe care budismul le-a introdus în viața

Asiei a fost și acela că nu a recunoscut ca îndreptățită împărțirea în caste, că a încuviințat aspirația oricărui om, atât cât era ea posibilă în Asia, de a se ridica spre adevărurile cele mai înalte pe care le poate atinge. Știm de asemenea că acest lucru a fost posibil doar prin personalitatea excepțional de mare și puternică a lui Buddha și că Buddha a devenit un Buddha după ce într-o încarnare anterioară fusese, așa cum se relatează de obicei, un Bodhisattva. Prin faptul că acel fiu al regelui Sudhodana, în al 29-lea an al vieții sale, a trăit, a simțit în sine marele adevăr despre viață și suferință, el și-a cucerit înalta poziție pentru a putea propovădui în cadrul lumii asiatice ceea ce noi cunoaștem drept budism.

Ceea ce nu trebuie să pierdem însă din vedere în legătură cu această ridicare de la treapta de Bodhisattva la cea de Buddha este că acea individualitate, care a trecut prin multe încarnări ca Bodhisattva și apoi s-a ridicat la demitatea de Buddha, acum, după ce a devenit Buddha, urma să fie pentru ultima oară într-un corp fizic pe Pământ. Așadar acela care este înălțat de la treapta de Bodhisattva la cea de Buddha intră astfel într-o încarnare care pentru el este ultima. De aici înainte o astfel de individualitate acționează doar din înălțimile spirituale, acționează doar spiritual. Este deci un fapt real că, după secolul V înainte de era noastră, individualitatea lui Buddha a acționat în plan pământesc, dar din înălțimile spirituale. Budismul a continuat să existe. El găsește într-un fel posibilitatea de a influența nu doar viața de pe continentul asiatic, ci și viața spirituală a întregii lumi cunoscute la acea vreme. Cum s-a răspândit budismul în Asia o știți. Știți ce mare este numărul adeptilor pe care el i-a găsit în Asia. Dar, într-o formă mai mult sau mai puțin ascunsă și voalată, el cunoaște o răspândire și în cadrul vieții spirituale europene; și trebuie să arătăm înainte de orice că cel mai în măsură să fie receptat de populațiile europene a fost acel fragment din marea învățătură a lui Buddha ce se referă la egalitatea oamenilor, deoarece acele populații europene nu erau structurate în caste, ci mai degrabă după un principiu de egalitate, de inexistență a deosebirilor dintre oameni. Demult, în plină epocă creștină, pe țărmurile Mării Negre a fost întemeiată un fel de școală ocultă. Această școală ocultă a fost condusă de oameni care, în principal, își fixaseră ca ideal suprem chiar segmentul de

învățătură budistă ce tocmai a fost caracterizat. Ei avuseseră însă în această școală ocultă din secolele de după Christos posibilitatea de a lumina cele date oamenilor de către Buddha cu o lumină nouă, prin faptul că asimilasera în ei și impulsul creștin. Dacă aș vrea să vă descriu felul cum vede ocultistul această școală ocultă de pe țărmul Mării Negre, și dacă mă veți înțelege foarte bine, atunci v-aș descri-o în felul următor: Acolo s-au aflat împreună oameni ce inițial avuseseră învățători pe plan exterior, în lumea fizică. Acolo li se predau învățăturile și principiile budismului, străbătute însă de impulsurile apărute în lume prin intermediul creștinismului. Dacă erau suficient de bine pregătiți, erau aduși în situația ca din ei să poată fi eliberate și scoase forțe mai profunde, forțe de înțelepciune mai profunde, prin care ajungeau la o contemplare clarvăzătoare a lumii spirituale și deveneau în stare să privească în interiorul lumilor spirituale. Primul lucru la care ajungeau discipolii acelei școli oculte, după ce învățătorii încorporați în planul fizic îi deprinseseră cu aceasta, era de pildă să cunoască și învățători ce nu mai coborau în planul fizic, cum era de exemplu Buddha. Acești discipoli oculte făceau așadar cunoștință reală, față către față, în special cu „Buddha”, dacă putem numi astfel spiritualul din el. Buddha continua să acționeze astfel spiritual în discipolii oculte și totodată, prin forța sa, acționa jos, asupra planului fizic, întrucât el însuși nu mai cobora spre încorporare fizică, pe planul fizic. Cei aflați în acea școală ocultă s-au grupat acum, conform nivelului de maturitate atins, în două secțiuni. Au fost aleși doar cei ce aveau un nivel de pregătire, de maturitate mai mare. Așa a fost posibil ca majoritatea acestor discipoli să ajungă într-adevăr la gradul de clarvedere ce le permitea să cunoască o ființă ce tindea cu toate forțele să-și trimită impulsurile până în planul fizic, fără ca ea însăși să mai coboare în lumea fizică, să-l cunoască deci pe Buddha în toate secretele și în tot ceea ce voia el. Un număr mai mare dintre acești discipoli rămâneau astfel de clarvăzători; alții însă, pe lângă însușirile cunoașterii, pe lângă însușirile clarvederii fizice și-au dezvoltat în mod deosebit elementul spiritual ce nu poate fi separat de o anumită smerenie, de o anumită evlavie dezvoltată într-un grad înalt. Aceștia ajungeau apoi să primească, într-o măsură cu totul excepțională, chiar în cadrul acelei școli oculte,

impulsul christic; ei au putut deveni de asemenea clarvăzători, de o manieră care i-a făcut să devină discipolii cei mai aleși ai lui Pavel și să primească impulsul christic nemijlocit în timpul vieții. Așadar din această școală au rezultat, să zicem așa, două grupe: o grupă ce avea impulsul de a duce peste tot în lume învățăturile lui Buddha, chiar dacă în acest demers nu pomeneau numele acestuia, și o a doua grupă care, în plus, mai primea și impulsul christic.

Deosebirea dintre aceste două grupe nu se manifesta atât de puternic în prima încarnare, ci abia în următoarea. Discipolii ce nu primiseră impulsul christic, dar care au ajuns până la impulsul lui Buddha, au devenit propovăduitori ai egalității și fraternității dintre oameni. Discipolii care primiseră însă impulsul lui Christos au păstrat acest impuls și în încarnarea fizică următoare, astfel încât ei nu numai că propovăduiau – fără să considere aceasta principala lor misiune – dar și acționau în special prin forța lor morală. Un astfel de discipol al școlii oculte de la Marea Neagră de care am pomenit s-a născut ulterior, în următoarea sa încarnare, ca Francisc de Assisi. Nu este de mirare deci că în el trăia înțelepciunea pe care o primise, înțelepciunea despre înfrățirea oamenilor, despre egalitatea dintre oameni, despre necesitatea de a iubi la fel pe toți oamenii, că această învățătură impulsiona sufletul său și că acest suflet era fortificat de impulsul lui Christos. Cum a acționat acest impuls al lui Christos în continuare, în încarnarea sa ulterioară? În următoarea sa încarnare, atunci când Francisc de Assisi a fost transplantat în mijlocul unei populații în care acționau cu deosebită intensitate vechii demoni aducători de boală, de care am vorbit mai înainte, impulsul lui Christos s-a apropiat prin intermediul lui de demonii bolii aspirând, atrăgând asupra sa substanța nocivă din demonii de boală și îndepărtând-o din calea oamenilor. Înainte să facă acest lucru, impulsul lui Christos s-a încorporat în acea substanță ce a devenit în Francisc de Assisi viziune, acea viziune în care i-a apărut palatul și acea viziune în care a fost chemat să ia asupra sa povara sărăciei. Atunci impulsul lui Christos a devenit din nou viu în el, s-a revărsat afară din el și a imobilizat demonii aducători de boală. Prin aceasta forțele sale morale s-au intensificat în așa măsură încât au putut îndepărta substanțele spirituale nocive aducătoare de boală. Doar în felul acesta a

fost posibil ca cele descrise ieri drept consecințe ale vechiului element atlanteean să fie aduse la o etapă de evoluție superioară, ca substanțele dăunătoare să fie șterse de pe suprafața Pământului, ca lumea europeană să fie curățată de aceste substanțe.

Studiați viața lui Francisc de Assisi: observați ce curs ciudat a cunoscut viața lui. El s-a născut în anul 1182. După cum știm, primii ani de viață ai unui om servesc în principal dezvoltării trupului fizic*.

Vezi dr. Rudolf Steiner, **Educația copilului din punctul de vedere al științei spirituale.*

În trupul fizic se dezvoltă cu precădere aspectele ce se transmit prin moștenire exterioară. De aceea în el apar însușiri datorate moștenirii exterioare de la populațiile europene. Însușirile care se manifestă treptat sunt rezultatul faptului că între 7 și 14 ani și-a dezvoltat, ca orice om, corpul eteric. Din acest corp eteric se evidențiază în special însușirea ce acționase direct în el în Misteriile de la Marea Neagră, ca impuls christic. După ce ulterior, începând cu vârsta de 14 ani, a început să se dezvolte și corpul astral, în el a prins viață forța christică, în special prin faptul că tot ceea ce rămăsese unit cu atmosfera Pământului de la acel eveniment al Misteriului de pe Golgota a intrat în chiar corpul astral. Căci Francisc de Assisi era, de asemenea, o personalitate ce a fost străbătută de forța christică exterioară, întrucât în încarnarea anterioară ea căutase forța christică acolo unde aceasta putea fi găsită: în acel locaș special de inițiere.

Vedem așadar cum acționează diferențierile în cadrul omenirii. Ceea ce a fost refulat însă în straturile mai profunde este scos din nou la suprafață în cursul evoluției omenirii prin evenimente cu totul deosebite. Într-un alt loc de pe Pământ s-a mai întâmplat o astfel de ieșire la suprafață, care din punct de vedere exoteric va rămâne mereu de neînțeles. Din acest motiv oamenii au și renunțat să mai caute o explicație. Din punct de vedere esoteric însă, acest fapt își poate găsi cu siguranță explicația. Acei oameni din păturile populației vestice care au reușit să urce cel mai repede pe scara evoluției, care au reușit să depășească cu bine treptele cele mai de jos, dar care nu au avansat foarte mult în evoluția intelectuală, ci au rămas relativ modești și simpli – oarecum cei mai buni dintre aceștia, care la

momentul potrivit au putut fi înălțați, însă numai printr-un impuls puternic oglindit în ei –, acei oameni sunt cei doisprezece apostoli despre care ne vorbesc Evangheliile. Aceștia au fost extractul amestecului de oameni din castele inferioare ce nu au ajuns până în India. Din ei a trebuit să fie luată substanța pentru apostolii lui Iisus Christos*.

* Prin aceasta nu se vrea a se spune ceva despre încarnările anterioare sau ulterioare ale individualităților apostolilor, ci doar despre șirul de precursori fizici ai acelor corpuri în care s-au încarnat personalitățile apostolilor. Trebuie să deosebim întotdeauna linia încarnărilor succesive de linia ereditară fizică.

Am găsit astfel originea, să zicem așa, a forței morale ce a acționat în acea personalitate aleasă, în Francisc de Assisi. Să nu spuneți, iubiții mei prieteni că, raportat la criteriile omenеști obișnuite, ar fi mult prea mult să vrei să găsești undeva idealuri asemănătoare cu cele ce au existat în Francisc de Assisi. Desigur, nu spunem aceasta pentru a recomanda cuiva să devină un Francisc de Assisi. Nicidecum! Am vrut doar să arătăm cum într-un moment cu totul excepțional în om cobora o forță morală, am vrut să arătăm de unde poate proveni această forță și că ea trebuie concepută ca un lucru cu totul special, existent de la origini în om. Dar, din spiritul a ceea ce am susținut până acum, dumneavoastră puteți extrage și o altă concluzie referitoare la alte forțe de evoluție din om, și anume că omenirea a străbătut un drum descendent și acum cunoaște din nou unul ascendent.

Dacă mergem înapoi pe firul evoluției omenirii ajungem, după ce am parcurs întreaga perioadă postatlanteană, în momentul catastrofei atlanteene, după aceea în epoca atlanteană și apoi în epoca lemuriană. Dacă continuăm ajungem în punctul de pornire al omenirii pământești, ajungem într-un moment în care oamenii nu numai că se aflau, din punct de vedere al însușirilor lor spirituale, mai aproape de Dumnezeu, într-o lume spirituală, ci și într-o lume în care stăpânea moralitatea; astfel, la începutul evoluției Pământului trebuie să consemnăm nu imoralitate ci moralitate. Moralitatea este un dar divin primit de om la origini și el se găsește de la origini în natura lui, la fel cum forța spirituală era, atunci când încă nu coborâse atât de mult în materie, în întreaga lui natură umană. Mare parte a elementului imoral a intrat în omenire în principal chiar în

modul arătat, adică prin trădarea misterelor înalte, pe vremea vechii Atlantide.

Așadar morala nu este ceva despre care putem spune că ar fi fost mai întâi construită, instaurată în omenire, ci ceva ce sta la baza sufletului omenesc, ceva ce abia prin cultura ulterioară a fost acoperit și reprimat. Dacă privim cheștiunea în lumina justă, nu vom putea spune niciodată că imoralitatea a venit în lume datorită ignoranței, ci mai degrabă prin aceea că oamenii au ajuns la misterele înțelepciunii fără a fi încă maturi, printr-o trădare. Tocmai datorită acestui fapt oamenii au fost ispitiți, au căzut și au ajuns într-o stare inferioară. Pentru a urca din nou este nevoie – lucru pe care îl puteți vedea chiar din expunerea de astăzi – să dăm la o parte tot ceea ce s-a depus peste impulsurile morale în sufletul omenesc și le-a acoperit. Vom exprima aceasta într-o formă puțin diferită.

Chiar dacă presupunem că avem în față un criminal, un om pe care îl considerăm în sensul cel mai deplin al cuvântului imoral, nici atunci nu avem voie să credem că în acest om imoral nu ar exista impulsuri morale. Ele sunt în el și le putem găsi dacă ajungem la temelia sufletului său. Nu există vreun suflet omenesc – cu excepția magicienilor negri, care nu ne interesează în cazul de față – în care să nu găsim elementele fundamentale ale binelui moral. Dacă un om este rău, el este așa pentru că rătăcirea spirituală survenită de-a lungul timpului s-a depus peste binele moral, acoperindu-l. Nu natura umană este rea; ea a fost bună la origini, și o analiză concretă a naturii umane ne arată că, în ființa ei cea mai profundă, ea este bună și doar rătăcirile spirituale au abătut-o de la linia morală. De aceea rătăcirile morale trebuie orientate din nou spre bine în cursul timpului. Trebuie transformate din nou în bine atât rătăcirile în sine, cât și efectele lor. Unde avem însă consecințe ale răului moral ce fac să existe demoni aducători de boală, acolo trebuie să acționeze și forțe supramorale, precum cele din Francisc de Assisi.

Însănătoșirea morală a unui om se bazează însă întotdeauna pe eliminarea rătăcirii sale spirituale. De ce este nevoie în acest scop? Concentrați acum tot ceea ce v-am spus într-un simțământ fundamental; lăsați să vorbească faptele, lăsați să vorbească sentimentele și simțămintele dumneavoastră și încercați să le rezumați într-un singur simțământ. Vă veți

întreba atunci: Care este atitudinea corectă a unui om față de aproapele său? Este tocmai credința în binele moral originar al oamenilor și al oricărei naturi umane! Este primul lucru pe care trebuie să-l spunem, dacă vrem să exprimăm în cuvinte ce este morala în general. Este un bine incomensurabil ce se găsește la temelia naturii umane. Asta își spunea Francisc de Assisi, iar când îi apăreau în cale oameni năpăstuiți de acea boală înspăimântătoare pe care am caracterizat-o, el, ca un bun creștin al acelor vremuri, își spunea: O astfel de boală este într-un anumit fel urmarea păcatului; dar întrucât păcatul este o rătăcire spirituală, întrucât boala este urmarea rătăcirii spirituale, ea nu poate fi suprimată și eradicată decât dacă acesteia i se opune o forță mare și puternică. De aceea Francisc de Assisi vedea în omul bolnav modul în care se exterioriza, sub un anumit raport, pedeapsa păcatului. El vedea însă și binele din natura umană, vedea forțele spiritual-divine aflate la temelia oricărei naturi umane. Credința enormă în binele existent în orice natură umană, chiar și în cea pedepsită cu boală, iată ceea ce-l distinge în mod cu totul deosebit pe Francisc de Assisi.

Prin aceasta a devenit posibil ca în sufletul său să pătrundă forța contrară, care este forța de dăruire morală, de întrajutorare morală a iubirii, chiar iubirea vindecătoare. Și orice om care a transformat într-adevăr credința în binele originar din natura umană într-un impuls puternic nu poate face altceva decât să iubească această natură umană ca atare. Cele două impulsuri fundamentale care se află la temelia unei vieți cu adevărat morale sunt: în primul rând credința în divinul aflat în străfundul oricărui suflet uman și în al doilea rând iubirea infinită față de om, iubire ce izvorăște din această credință. Căci doar această iubire infinită l-a putut face pe Francisc de Assisi să se apropie de cei aflați pe patul de suferință, de invalizi, de cei atinși de molimă. Și un al treilea impuls care s-ar mai pulea adăuga aici este convingerea că acela care are cele două fundamente, al credinței în binele de la temelia sufletului omenesc și al iubirii față de natura omenească, nu poate decât să-și spună: Ceea ce vedem apărând din conlucrarea fondului originar bun din sufletul omenesc și iubirea activă ne îndreptățește perspectiva de viitor, care se poate exprima prin faptul că orice suflet, oricât

de jos a coborât de la înălțimea vieții spirituale, nu este pierdut pentru această viață spirituală. Cel de al treilea impuls este speranța că orice suflet omenesc poate regăsi drumul spre divin-spiritual. Aceste trei impulsuri – putem spune – Francisc de Assisi le-a auzit rostite, i-au apărut în fața ochilor de nenumărate ori în timpul inițierii sale în Misteriile colchice. În timpul vieții ca Francisc de Assisi, a predicat foarte puțin despre credință și iubire. El era însă încorporarea acestei credințe și a acestei iubiri. Acestea erau încorporate oarecum în el, apar în el ca un simbol viu în fața lumii din vremea sa. În centrul tuturor sta însă capacitatea de acțiune. Nu credința, nu speranța erau cele care acționau. Pe ele trebuie să le avem, desigur, în noi, însă cea care acționa era iubirea. Ea stă în centrul celorlalte, ea este de fapt cea care a purtat evoluția morală a omenirii spre divin; îndeosebi, cea care a acționat în cazul lui Francisc de Assisi a fost iubirea.

Cum s-a manifestat, cum a evoluat în cazul lui Francisc de Assisi această iubire, despre care știm că era rodul inițierii sale în Misteriile colchice? Am văzut că în el s-au manifestat virtuțile cavaleriești ale vechiului spirit european. Inițial, el era un băiețandru cu aptitudini cavaleriești. În individualitatea sa străbătută de impulsul lui Christos, cutezanța, vitejia s-au metamorfozat în iubire aplicată, activă. Vedem cum în iubirea care se manifestă în cazul lui Francisc de Assisi reînvie oarecum vechea cutezanță, vitejia de odinioară. Iubirea este vechea vitejie, este curajul transpus în spiritual!

Ar fi interesant să vedem acum în ce măsură cele spuse aici corespund și cursului istoric al evoluției omenirii. Să mergem câteva secole mai înainte de era creștină. În cadrul principalului popor care a dat numele celei de-a patra epoci postatlanteene, deci la poporul grec, întâlnim pe filosoful Platon. Platon, printre altele, a scris și despre morală, despre virtutea omului. El a scris în așa fel despre morală, încât putem recunoaște că de fapt, în ceea ce privește lucrurile cele mai înalte, în tainele propriu-zise, a fost foarte rezervat, iar ceea ce nu a avut voie să spună a pus-o în gura lui Socrate. Platon descrie – într-o epocă în care în evoluția europeană nu acționase încă impulsul lui Christos – virtuțile cele mai înalte pe care el le recunoștea, virtuți pe care grecul considera că omul moral trebuie să le dețină înainte de orice altceva. Platon

descrie mai întâi trei virtuți principale. O a patra o vom cunoaște puțin mai târziu. Prima dintre cele trei virtuți este înțelepciunea. Platon considera înțelepciunea o virtute ca atare. Noi am argumentat în modurile cele mai diverse de ce stă ea la baza vieții morale. În India, la baza vieții oamenilor stătea înțelepciunea brahmanilor. În Europa aceasta a cedat locul altor însușiri, însă a continuat să trăiască în Misteriile nordice, unde brahmanii europeni trebuiau să repare ceea ce fusese alterat prin acea trădare din timpul vechii perioade atlanteene. Înțelepciunea stă, așa cum vom vedea mâine, în spatele oricărei moralități; și, tot în rând cu înțelepciunea, Platon menționează, corespunzător Misteriilor sale, curajul, deci o însușire ce ne întâmpină în special la populația europeană. Ca o a treia virtute el numește chibzuința sau cumpătarea, adică opusul cultivării pasionale a instinctelor omenеști inferioare. Acestea sunt cele trei virtuți principale ale lui Platon: înțelepciunea, curajul sau vitejia și cumpătarea sau chibzuința – care înseamnă stăpânirea impulsurilor senzoriale ce acționează în om. Apoi, ca o a patra virtute, Platon menționează echilibrul armonios al celor trei virtuți de mai sus, pe care el îl numește dreptate (sau simțul echității).

Iată cum descrie unul dintre cele mai remarcabile spirite ale epocii precreștine ceea ce, la acea vreme, era considerat a fi cel mai important lucru din natura umană. Pentru populațiile europene, curajul și vitejia sunt străbătute de impulsul lui Christos și de ceea ce noi numim „eul” nostru. Curajul, care la Platon apare ca virtute, aici este spiritualizat, devenind iubire. Cel mai important este să vedem cum pătrund impulsurile morale în neamul omenesc, felul cum cele descrise mai înainte devin cu totul altceva. Dacă nu vrem să aducem un afront moralei creștine, nu trebuie să enumerăm virtuțile astfel: înțelepciune, vitejie, chibzuință și dreptate, căci ni s-ar putea replica: Dacă veți avea toate aceste virtuți și iubire nu veți avea, nu veți putea ajunge niciodată în împărăția cerului. Să reținem epoca în care s-a revărsat în omenire un astfel de curent, un astfel de impuls, prin care, așa cum am văzut, înțelepciunea și curajul s-au spiritualizat și au reapărut ca iubire. Dar să încercăm să răspundem și la întrebarea: Cum s-au format înțelepciunea, cumpătarea sau chibzuința și

dreptatea? Vom înțelege atunci misiunea deosebită a mișcării antroposofice în epoca actuală.

CONFERINȚA a III-a

Nörrköping, 30 mai 1912

Iubiții mei prieteni

În cele ce-au fost spuse ieri am afirmat că impulsurile morale sunt localizate în natura umană și am încercat să întărim, să demonstrăm cele afirmate prin faptele menționate mai înainte, prin aceea că baza elementului moral, al binelui, se află în natura sufletească a omului și că de fapt omul a fost abătut de la predispozițiile sale originare, predispoziții instinctiv bune, am putea spune, doar în cursul evoluției, în mersul său din încarnare în încarnare, că doar prin aceasta a fost posibil ca răul, greșeala, comportarea imorală să pătrundă în omenire. Dacă așa stau lucrurile am putea, inițial, să fim de-a dreptul surprinși că răul este totuși posibil, că el poate lua naștere; iar întrebarea: Cum a devenit posibil răul în cursul evoluției? reclamă un răspuns.

Un răspuns judicios îl obținem, de fapt, doar dacă observăm că încă din cele mai vechi timpuri oamenilor li se predau învățături morale elementare. Elevii Misteriilor, care aveau ca ideal suprem dobândirea progresivă, deplină a adevărilor și cunoștințelor spirituale, trebuiau, acolo unde se lucra cu adevărat în sensul Misteriilor, să lucreze pe o bază morală; astfel, tocmai discipolilor Misteriilor le era arătată în mod deosebit specificitatea naturii morale a omului.

Dacă vrem să caracterizăm pe scurt cum se realiza acest lucru, putem spune: Discipolilor Misteriilor li se arăta că natura umană poate pricinui rele sau distrugeri în două direcții și că numai prin aceasta omul este în situația de a dezvolta o voință liberă; și mai departe li se spunea că viața poate evolua în mod just numai dacă învățăm să privim aceste două modalități de a cădea în rătăcire ca două talere ale unei balanțe, la care când unul când celălalt urcă sau coboară. Echilibrul există cu adevărat doar atunci când brațul balantei se află în poziție orizontală.

Astfel, discipolilor Misteriilor li se arăta faptul că o comportare corectă a omului nu poate fi caracterizată indicând simplu: asta este corect, asta este incorect. Comportarea corectă se obține

doar dacă omul, în orice clipă a vieții sale, aflându-se în situația de a fi atras atât de o parte cât și de cealaltă parte își stabilește el însuși echilibrul, calea de mijloc între acestea două.

Să ne referim la virtuțile despre care am vorbit ieri: vitejia, curajul. O direcție spre care natura umană poate balansa este aceea a temerității, a angajării nestăvilită într-o acțiune cu toate forțele care-i stau omului la dispoziție, a solicitării la maximum a acestor forțe. Este una dintre direcții, temeritatea. Cealaltă direcție, celălalt taler al balanței este lașitatea. Omul poate înclina, să zicem așa, în ambele laturi, iar discipolilor din Misterii li se spunea că omul, dacă alunecă în extrema temerității, se pierde, renunță la sinea sa și este zdrobit de viață, este sfâșiat de ea. Dacă, din contră, răătăcește în direcția lașității, el se osifică și se desprinde de ansamblul lucrurilor și ființelor. În acest caz, dacă nu poate să-și armonizeze faptele și acțiunile cu întregul, el devine o ființă închisă în sine, care se rupe de ansamblu. Lucrul acesta le era explicat discipolilor din Misterii în legătură cu toate acțiunile oamenilor. În orice acțiune a sa, nu numai dacă vorbim de vitejie, omul poate aluneca în cealaltă parte, astfel încât să fie sfâșiat, zdrobit de lumea obiectivă, fiindcă prin asta își pierde sinea, sau poate să se osifice în el însuși. Iată de ce în toate locașurile de Misterii, la începutul codului moral era scrisă maxima plină de semnificație: Caută linia de mijloc – astfel încât prin faptele tale să nu te pierzi în lume și nici lumea să nu te piardă pe tine. Acestea sunt cele două extreme în care poate aluneca omul: fie se poate dărui total pentru lume, lumea îl acaparează, îl secătuieste de forțe, ca în cazul temerității, fie lumea poate dispărea pentru el, încât se învârtosează în egoismul său, ca în cazul lașității. În Misterii, discipolilor li se spunea: Binele nu poate exista ca ceva imuabil, ceva ce poate fi obținut o dată pentru totdeauna, ci mai degrabă el ia naștere prin faptul că omul poate balansa permanent, ca un pendul, în două sensuri și, prin forța sa interioară, el găsește posibilitatea stabilirii echilibrului, a justeii măsuri.

Vedeți dumneavoastră, aici aveți toate datele care să vă facă să înțelegeți libertatea voinței și importanța rațiunii și înțelepciunii în acțiunile omenești. Dacă omului i-ar sta în putință să respecte principii morale veșnice, ar fi suficient ca el să-și însușească aceste principii pentru a putea urma în viață,

cu aproximație, un anumit traseu condiționat. Viața însă nu se desfășoară niciodată așa. Libertatea vieții îi oferă omului mai degrabă posibilitatea de a aluneca permanent în două direcții. De aceea și există posibilitatea greșelii, posibilitatea răului. Căci ce înseamnă răul? Răul este ceea ce ia naștere fie atunci când omul se pierde în lume, fie când lumea îl pierde pe om. Ceea ce noi numim binele constă în posibilitatea de a evita cele două situații. Apariția răului în cursul evoluției – de-a lungul încarnărilor succesive ale omului – a fost posibilă prin faptul că oamenii au alunecat când într-o parte, când în cealaltă și, întrucât ei nu au restabilit întotdeauna echilibrul, au fost siliți să realizeze compensarea ulterior, în alt moment.

Ceea ce v-am spus eu acum a fost o regulă de aur a vechilor Misterii. Ca de fiecare dată, găsim și aici, la filosofii Antichității, un ecou al acestui principiu fundamental al Misteriilor și vedem, de pildă la Aristotel, când el vorbește despre virtute, o expresie pe care nu o putem înțelege decât dacă știm că cele amintite mai sus au fost un principiu vechi misterial, pe care Aristotel l-a primit prin tradiție și l-a integrat filosofiei lui.

Așa se și explică definiția pe care a dat-o Aristotel virtuții, care sună în felul următor: Virtutea este o abilitate omenească condusă de judecăți raționale, prin care omul ține linia de mijloc între un prea mult și un prea puțin.

Prin această definiție a lui Aristotel avem de fapt definiția virtuții, pe care nici o filosofie n-a reușit s-o înlocuiască după aceea. Aristotel a reușit să găsească termenii cei mai potriviți, prin faptul că el a beneficiat de tradiția ce venea din Misterii. Așadar aceasta este celebra cale de mijloc ce trebuie respectată, dacă omul vrea să se comporte virtuos, dacă vrem ca în lume să pulseze forța morală.

Dar acum putem răspunde și la întrebarea: La ce slujește de fapt morala? Ce se poate întâmpla dacă aici nu există moralitate, dacă se produce răul, dacă se întâmplă să avem un prea mult sau un prea puțin, dacă omul se pierde în lume zdrobindu-se de ea, sau dacă el este pierdut pentru lume, izolându-se de ea? În fiecare din aceste situații se distruge ceva.

Orice rău, orice lucru imoral este o distrugere, un proces de dărâmare, iar în clipa în care omul își dă seama că atunci când

face răul nu face decât să distrugă ceva, să sustragă ceva lumii, în acea clipă binele are o înrâurire colosală asupra lui. Menirea concepției antroposofice despre lume, care de fapt abia acum își face intrarea în lume, este chiar aceea de a arăta oamenilor în mod clar faptul că orice rău provoacă o distrugere, sustrage întotdeauna lumii ceva pe care s-a mizat.

Dacă analizăm acum în sensul concepției noastre antroposofice despre lume acest principiu pe care tocmai l-am reliefat, atunci cele ce știm despre natura omului ne vor conduce la o extindere deosebită a problemei binelui, chiar și a răului. Noi știm că sufletul senzației s-a dezvoltat cu precădere în epoca de civilizație caldeană veche, în cea de a treia etapă de dezvoltare postatlanteană. Cei de acum au doar o vagă presimțire a celor ce s-au întâmplat atunci; istoria exterioară nu poate merge în urmă mai departe de epoca egipteană. Știm de asemenea că sufletul rațiunii sau al afectivității s-a dezvoltat în etapa a patra postatlanteană, în epoca de cultură greco-latină și că acum ne aflăm în faza dezvoltării sufletului conștiinței. Sinea spirituală va ajunge să se dezvolte abia în etapa a șasea de evoluție.

Să ne întrebăm mai întâi: Cum poate sufletul senzației să alunece într-o parte sau alta față de ce este just? Sufletul senzației este acela care-l face pe om să perceapă lumea obiectelor, să le asimileze în el, să se intereseze de ele, să nu treacă prin lume fără să cunoască ceva despre lucruri, ci să realizeze un raport cu ele. Toate acestea sunt rezultatul acțiunii sufletului senzației. O latură în care omul poate aluneca în ceea ce privește sufletul senzației o găsim atunci când ne întrebăm: Ce anume îi dă de fapt omului posibilitatea să aibă o relație cu lucrurile din jurul său? Ceea ce îi determină relația cu obiectele din jurul lui este ceea ce putem numi interesul față de obiecte. Prin acest cuvânt, „interes”, am exprimat ceva extrem de important în sens moral. Este mult mai important să observăm valoarea morală a interesului, decât să evocăm mii de principii morale frumoase și, cu toate astea, poate, doar ipocrite și meschine. Impulsurile noastre morale nu sunt de fapt mai bine călăuzite decât dacă arătăm un interes adevărat față de lucruri și ființe. Încercați să vă imaginați acest lucru. În conferința de ieri am vorbit în sensul cel mai profund despre iubire ca impuls, încât nu există pericolul să fim rău înțeleși dacă spunem următoarele: Declarația repetată care se face de

obicei, „iubire, iubire și iar iubire“, nu poate înlocui impulsul moral din ceea ce poate fi desemnat prin cuvântul „interes“. Să presupunem că avem în față un copil. Care este condiția primordială pentru a ne dedica unui copil, pentru a face ca el să progreseze? Prima condiție pentru aceasta este să dobândim interes față de ființa sa. Când omul dă înapoi în fața unui lucru de care este interesat, aceasta este deja o atitudine nesănătoasă a sufletului omenesc. Vom recunoaște din ce în ce mai mult că impulsul interesului este un impuls care are o valoare cu totul deosebită în sens moral cu cât pătrundem mai adânc în fundamentele morale autentice și nu rămânem doar la simple predici morale. Dacă reușim să ne lărgim sfera interesului față de lucruri și ființe, dacă reușim să ne transpunem plini de înțelegere în ele, aceasta chemă în interiorul nostru forțele de a ne dăruia și oamenilor. Însăși compasiunea este trezită într-un mod just, dacă suntem interesați de o anumită ființă. Și dacă noi ca antroposofi ne propunem să ne lărgim tot mai mult sfera interesului, să ne lărgim orizontul, atunci și fraternitatea generală dintre oameni crește. Nu putem progresa ținând predici despre iubire omenească în general, ci extinzându-ne din ce în ce mai mult interesul, până ajungem să ne interesăm și să manifestăm înțelegere față de suflete având cele mai diverse temperamente, cele mai diverse însușiri de caracter, particularități de rasă și de popor, cele mai diverse convingeri religioase și filosofice. Înțelegerea justă, interesul just cheamă din interiorul sufletului fapta morală justă. Și în această situație omul trebuie să încerce să se mențină pe linia de mijloc între două extreme. Una dintre acestea este mărginirea, obtuzitatea caracterului care te face să treci insensibil pe lângă toate și care aduce o imensă nefericire morală în lume, care te mulțumește să trăiești doar în tine însuți perseverând egoist în propriile tale principii și spunând de fiecare dată: Aceasta este opinia mea. Din punct de vedere moral, a avea de fiecare dată propria ta opinie este ceva rău. Esențial pentru noi este să avem întotdeauna un ochi treaz pentru tot ceea ce ne înconjură. Indiferența ne exclude din lume, în timp ce interesul ne introduce în ea. Datorită indiferenței noastre lumea ne pierde, iar noi devenim imorali.

Vedem deci că indiferența și lipsa de interes față de lume sunt în cel mai înalt grad un rău moral.

Antroposofia este însă chiar acel lucru care însuflețește și face spiritul din ce în ce mai ager, care ne ajută să gândim mai profund spiritualul, să-l primim în noi. După cum căldura ia naștere datorită focului pe care îl aprindem în sobă, tot așa, atunci când ne însușim înțelepciunea antroposofică, în noi ia naștere interesul față de tot ceea ce este omenesc și față de toate ființele. Înțelepciunea este combustibilul interesului, iar noi putem afirma, chiar dacă lucrul acesta nu este vizibil imediat, că antroposofia, prin faptul că studiază acele lucruri mai îndepărtate, cum ar fi cunoștințele despre Saturn, Soare și Lună, despre karmă, și așa mai departe, reînvie în noi acest interes. Este cât se poate de adevărat că ceea ce ia naștere în noi prin metamorfozarea cunoștințelor antroposofice este interesul, în timp ce din cunoștințele materialiste vedem înflorind, din păcate, ceea ce ne înconjură astăzi, care poate fi desemnat, vorbind în mod radical, drept obtuzitate și care, dacă ar fi să stăpânească ea singură în lume, ar cauza un enorm dezastru.

Uitați-vă cum trec mulți oameni prin lume. Ei întâlnesc un om sau altul, dar în fond aceștia nu se cunosc cu adevărat, căci sunt cu totul închisi în ei înșiși. De câte ori nu auzim că doi oameni care au legat de mai mult timp o prietenie au ajuns deodată la o ruptură. Acest lucru provine din faptul că impulsurile de prietenie erau materialiste, iar după un timp a ieșit la iveală că cei în cauză nu observaseră până atunci însușirile de caracter antipatice ale celuilalt. Sunt foarte puțini astăzi cei care au un ochi deschis pentru o comunicare de la om la om. Antroposofia tocmai asta vrea, să lărgască simțul nostru, înțelegerea noastră pentru ca să avem un ochi deschis și un suflet deschis pentru tot ceea ce este omenesc în jurul nostru, pentru ca să nu trecem indiferenți prin lume, ci animați de interese juste.

Făcând deosebirea între interesul real, just și cel fals menținem echilibrul între extreme, evităm extremele. A te arunca imediat în brațele oricărei ființe care se arată, înseamnă a te pierde pe tine în mod pasional. Acesta nu este un interes adevărat. Dacă facem acest lucru ne pierdem pe noi în lume.

Prin indiferență, lumea ne pierde pe noi, prin pasionalitatea absurdă care ne înceteșează în acțiunea noastră de dăruire ne pierdem noi în lume. Prin interesul sănătos noi ne fixăm, din punct de vedere moral, pe linia de mijloc, cea a echilibrului. Vedeți dumneavoastră, în cea de a treia perioadă de cultură postatlanteană, deci în epoca egipto-caldeeană, majoritatea oamenilor de pe Pământ poseda o anumită forță, ce se poate numi impulsul de a păstra echilibrul între indiferență și dăruirea care ne rătăcește pasional în lume; este ceea ce în vechile timpuri, dar chiar și la Platon și Aristotel, era numit înțelepciune. Oamenii vedeau însă aceasta ca pe un dar al ființelor supraumane, căci vechile impulsuri ale înțelepciunii au continuat să fie active până în vremurile acelea. Din acest punct de vedere, al impulsurilor morale, cea de a treia epocă de cultură postatlanteană o putem numi epoca în care înțelepciunea acționează instinctiv. De aceea, dacă ne întoarcem în acea epocă, mai spunem următoarele: Simt că cele prezentate dintr-o cu totul altă intenție în anii precedenți în conferințele din Copenhaga, al căror conținut se află în broșura ***Conducerea spirituală a omului și a umanității***, sunt corecte – este adevărat ceea ce exprimam acolo, că atunci oamenii erau mai aproape de puterile spiritual-divine. Elementul prin care oamenii mai stăteau încă aproape de puterile spiritual-divine era, pentru epoca a treia postatlanteană, înțelepciunea instinctivă.

Așadar, pe vremea aceea era un dar zeiesc să găsești echilibrul just – just pentru acea epocă – între indiferență și dăruirea absurd-pasională. Acea compensare, acel echilibru mai era păstrat încă prin organisme, prin pârgھیile exterioare din acea vreme. Încă nu se produsese acea întrepătrundere, acel amestec dintre oameni, ce a intervenit în epoca a patra de evoluție postatlanteană prin procesul migrației popoarelor. Oamenii mai erau încă separați pe etnii și triburi. Interesele erau reglementate atunci, în mod înțelept, de către natură și erau destul de puternice încă, pentru a putea să coboare în ei impulsurile morale juste; pe de altă parte, prin frăția de sânge existentă în cadrul triburilor era tras un zăvor pentru pasiunile iraționale. Dacă examinați viața, chiar în epoca noastră, veți admite că cel mai ușor putem găsi un interes acolo unde există o frăție sau o descendență de sânge. Însă nici aici nu există

ceva din ceea ce se cheamă pasiune irațională. Întrucât oamenii în perioada egipto-caldeeană trăiau uniți pe un teritoriu redus, linia înțeleaptă de mijloc era întotdeauna prezentă. Sensul evoluției omenirii este însă chiar acela că ceva instinctiv, divin-spiritual, aflat la origini dispare treptat și că oamenii devin independenți față de puterile divin-spirituale. Vedem de ce încă în perioada a patra de cultură postatlanteană, în epoca greco-latină, filosofii Platon și Aristotel, dar și opinia publică din Grecia, considerau înțelepciunea drept un lucru ce trebuie dobândit, ceva ce nu mai este un dar divin, ci trebuie dorit a fi atins. Prima virtute pentru Platon era înțelepciunea; pentru el, cineva care nu năzuia spre înțelepciune era un om imoral.

Ne aflăm acum în cea de a cincea epocă de cultură postatlanteană. Suntem încă departe de punctul în care omenirea va deveni din nou conștientă de înțelepciunea sădită instinctiv în ea, ca impuls divin. De aceea probabilitatea ca oamenii să răătăcească în cele două direcții amintite este deosebit de mare în ziua de azi. Pentru a contracara marile pericole existente în acest moment este necesară o concepție spirituală despre lume, cum este concepția antroposofică, care să ne ajute ca înțelepciunea de odinioară, existentă instinctiv în omenire, să poată deveni o înțelepciune conștientă. Esența mișcării antroposofice constă în a lupta ca elementul instinctiv, existent odinioară în oameni, înțelepciunea, să fie dobândită acum ca un bun conștient. Cu alte cuvinte, odinioară zeii au dăruit înțelepciunea sufletului inconștient al oamenilor, în vreme ce astăzi noi trebuie să ne însușim înțelepciunile referitoare la Cosmos și la evoluția omenirii. Vechile datini erau și ele croite după gândirea zeilor. Antroposofia o privim în mod just, dacă o luăm ca pe o cercetare a gândurilor zeilor.

Odinioară ele au fost insuflate instinctiv în oameni; astăzi noi trebuie să le cercetăm, să le ridicăm la nivelul cunoașterii. În acest sens, antroposofia trebuie să fie pentru noi ceva divin. Trebuie să putem privi cu dispoziție plină de venerație faptul că gândurile ce ne sunt mijlocite de antroposofie sunt realmente ceva divin, ceva ce nouă oamenilor ni s-a permis să gândim, să medităm, după ce mai înainte ele au fost gândurile zeilor, conform cărora a fost întocmită lumea. Dacă antroposofia este pentru noi așa ceva, atunci când ne aflăm în fața acestor lucruri

vom înțelege că ele ne-au fost date pentru ca să ne împlinim misiunea. Dacă studiem cele ce ne sunt comunicate în legătură cu evoluțiile Saturn, Soare, Lună, în legătură cu reîncarnarea, cu evoluția diverselor rase și așa mai departe, primim lămuriri importante. Dar față de ele ne situăm în mod just doar dacă ne spunem: Gândurile pe care le căutăm sunt gândurile după care zeii au condus evoluția. Noi gândim evoluția zeilor. Dacă am înțeles corect acest lucru, asupra noastră coboară în același timp ceva profund moral. Așa ceva nu trebuie să lipsească. Ne vom spune atunci: Odinioară oamenii aveau o înțelepciune instinctivă de la zei. Zeii le-au încredințat înțelepciunea după care ei întocmiseră lumea. Acțiunea morală a fost posibilă prin acest fapt. Acum noi ne luăm înțelepciunea în mod conștient din antroposofie. Putem deci să ne așteptăm ca această înțelepciune să se preschimbe în noi în impulsuri morale, ca prin antroposofie să primim nu doar înțelepciune antroposofică ci și impulsuri morale.

În ce fel de impulsuri morale se va preschimba strădania noastră antroposofică chiar pe tărâmul înțelepciunii? Aici atingem un punct al evoluției pe care antroposoful îl poate desigur prevedea, a cărui profundă însemnătate, a cărui greutate morală antroposoful chiar trebuie s-o prevadă – un punct al evoluției foarte îndepărtat de ceea ce întâlnim astăzi în mod obișnuit, și anume ceea ce Platon numea idealul înțelepciunii. Întrucât el o numea prin cuvinte folosite într-o lume în care înțelepciunea mai trăia încă instinctiv în oameni, am face bine să înlocuim această expresie printr-un alt cuvânt. Am face bine, deoarece am devenit mai individuali, fiindcă ne-am îndepărtat de divin și ca urmare trebuie să tindem din nou spre el, să o înlocuim cu cuvântul „veracitate”. Trebuie să învățăm să resimțim întreaga gravitate a cuvântului „veracitate” și, sub aspect moral, acest lucru va deveni un rezultat al concepției și gândirii antroposofice. Oamenii vor învăța să presimtă veracitatea prin intermediul antroposofiei. Antroposofii de astăzi vor înțelege însă cât este de necesar să simtă deplin această componentă de moralitate a verității într-o vreme în care materialismul a ajuns atât de departe încât, chiar dacă se mai vorbește de veracitate, viața culturală în general este departe de a resimți, de a bănuși ce înseamnă aceasta. Astăzi nici nu poate fi altfel. Adevărul este ceva ce

trebuie să lipsească în mare măsură actualei culturi, din cauza unei anumite caracteristici pe care ea a căpătat-o. Vă întreb: Ce mai simte un om astăzi când găsește într-un ziar sau într-o publicație anumite comunicări și mai târziu se dovedește că cele scrise acolo pur și simplu nu sunt adevărate? Vă rog mult să reflectați la acest lucru. Putem spune nu că asta se întâmplă la fiecare pas, ci chiar la fiecare sferă sau zecime de pas. Pretutindeni unde există viață modernă, neadevărul a devenit o caracteristică a epocii noastre de cultură și va fi imposibil să puteți numi veracitatea o caracteristică a epocii noastre. Luați un om despre care știți că a scris sau a spus ceva fals și spuneți-i acest lucru în față. De cele mai multe ori vi se va întâmpla să vedeti că el nu are nici cel mai mic sentiment că cele afirmate ar fi ceva injust. Va găsi imediat scuza: Da, dar am spus-o cu bună-credință. Antroposofii nu trebuie să considere un fapt moral când cineva spune un lucru incorect fiind de bună-credință. Oamenii vor trebui să înțeleagă din ce în ce mai mult că e nevoie să ajungă să știe că cele pe care le-au afirmat s-au și întâmplat în realitate. Așadar nu ai voie să spui sau să comunici ceva dacă în prealabil nu ai simțit sau nu ți-ai făcut datoria de a verifica dacă așa și este; trebuie să compari cu ajutorul mijloacelor pe care le ai la dispoziție. Abia atunci când observi împlinită această îndatorire poți să consideri veracitatea un impuls moral. Atunci nimeni nu va mai spune, după ce a introdus ceva incorect în lume: Așa am crezut eu, am spus-o cu bună-credință. Căci va învăța că nu este de ajuns să spui ceva ce crezi că este adevărat, ci că ești obligat să spui întotdeauna doar ceea ce este adevărat, ceea ce este corect. Acest lucru nu va fi posibil altfel decât dacă, într-un anumit sens, în viața noastră culturală va interveni cu timpul o schimbare radicală. Rapiditatea comunicațiilor, setea de senzational a oamenilor, în general tot ceea ce aduce cu sine o epocă materialistă, sunt adversari ai veracității. Pe plan moral, antroposofia va fi o educatoare a omenirii în slujba veracității. Nu mi-am propus să dezvolt astăzi în ce măsură veracitatea s-a instaurat deja în societatea antroposofică; trebuie spus însă că cele afirmate aici trebuie să fie în principiu un ideal antroposofic înalt. Evoluția morală în cadrul mișcării antroposofice va avea destule de făcut, dacă se pătrunde

profund în toate direcțiile cu gândirea și simțirea idealul moral al veracității.

Acest ideal moral al veracității va fi cel care va instaura într-un mod just virtutea în sufletul senzației.

Al doilea mădular sufletesc pe care trebuie să-l luăm în discuție în antroposofie este cel pe care îl numim de obicei sufletul înțelegerii sau al afectivității. Știți că el s-a impus îndeosebi în epoca a patra postatlanteană de cultură, în epoca greco-latină. Virtutea cea mai definitorie pentru acest mădular sufletesc, am spus-o deja de mai multe ori, este curajul, vitejia, îndrăzneala. La extreme, ele devin temeritate și lașitate. Îndrăzneala, curajul, vitejia se plasează la mijloc între temeritate și lașitate. Cuvântul german *Gemüt* exprimă deja în sonoritatea lui legătura cu virtutea curajului*. Prin cuvântul *Gemüt* (suflet, inimă, sentiment) se are în vedere chiar partea mediană a sufletului omenesc, ceea ce este curaj, tărie, forță în el. La Platon și Aristotel acestea erau virtutea de mijloc. Era acea virtute care mai putea fi întâlnită încă la oameni în epoca a patra de cultură postatlanteană ca un dar zeiesc, după cum în epoca a treia postatlanteană înțelepciunea mai subzista doar în mod instinctiv. La reprezentanții celei de-a patra perioade de cultură postatlanteană, care au venit în întâmpinarea creștinismului pe când acesta se răspândea spre nord, vitejia și curajul instinctiv existau – o puteți vedea din primele conferințe – ca un fel de dar zeiesc. Ei arătau că vitejia mai era încă pentru ei un dar zeiesc. După cum la caldeeni înțelepciunea, pătrunderea plină de înțelepciune în tainele lumii stelare, era ca un fel de dar zeiesc, ceva inspirat, la fel vitejia și curajul pentru oamenii celei de-a patra perioade de cultură postatlanteană, adică pentru greci și romani, dar și pentru popoarele peste care s-a răspândit creștinismul erau un dar zeiesc. Această vitejie s-a pierdut cu timpul, ca și înțelepciunea.

*Mut = curaj (n. tr.).

Dacă ne referim acum la cea de a cincea epocă de cultură postatlanteană trebuie să ne spunem următoarele: Noi ne aflăm astăzi, față de această vitejie și acest curaj, în același raport în care se aflau grecii față de înțelepciunea caldeenilor și egiptenilor. În epoca imediat anterioară vedem ceva ce exista ca un dar divin, spre care, într-un anume fel, putem să aspirăm din nou. Dar, așa cum au arătat în cele două conferințe

anterioare, odată cu această aspirație trebuie să se producă și o metamorfozare, sub un anumit raport. Am văzut această metamorfozare la Francisc de Assisi, la care curajul și vitejia, existente în el ca un dar divin, aveau un caracter exterior. Am văzut că această metamorfozare s-a produs ca urmare a unei forțe morale interioare, pe care ieri am recunoscut-o a fi forța impulsului christic. Metamorfoza curajului și vitejiei dă naștere în acest caz la ceea ce poate fi numit iubire pură. Această iubire pură trebuie însă să se lase purtată de o altă virtute, de participarea, de interesul pentru ființa asupra căreia noi ne îndreptăm iubirea. În *Timon din Atena* Shakespeare arăta că dacă iubirea sau bunătatea inimii se manifestă pasional, doar ca urmare a naturii omenești, fără să fie călăuzită de înțelepciune și veracitate, produce numai nenorociri. Vedem acolo un personaj că-și risipește în toate direcțiile bunurile sale. Dărnicia este o calitate, însă Shakespeare ne arată, de asemenea, că această risipă a dat naștere doar la paraziți. Așadar, trebuie să ne spunem: După cum vitejia și curajul de odinioară au fost călăuzite din Misterii de către brahmanii europeni, de acei înțelepți care trăiau retrași, tot așa și în natura omenească trebuie să existe o călăuză care să realizeze armonizarea virtuții cu interesul. Interesul, care ne apropie într-un mod just de lumea exterioară, trebuie să ne conducă și să ne călăuzească atunci când ne îndreptăm cu iubirea noastră spre lumea exterioară. În fond și acest fapt reiese din exemplul reprezentativ, chiar dacă puțin cam radical, al lui Francisc de Assisi. La Francisc de Assisi mila pentru semen nu avea ceva supărător, jignitor, cum se întâmplă adesea la anumiți oameni; nu întotdeauna cei care îi copleșesc pe ceilalți cu mila lor sunt animați de impulsuri morale juste. Câți nu sunt cei care resping orice vine din milă. Apropierea plină de înțelegere este însă ceva care nu are nimic jignitor. A fi compătimit este eventual ceva ce omul trebuie să respingă. A afla înțelegere pentru ființa ta este un lucru pe care nici un om sănătos nu-l poate respinge. De aceea nici nu putem reproșa ceva cuiva care acționează corespunzător acestei înțelegeri. Această comprehensiune este cea care ne poate călăuzi în raport cu cea de-a doua virtute: iubirea. Ea este cea care a devenit, în special prin impulsul lui Christos, virtutea sufletului înțelegerii sau afectivității; ea este

acea virtute pe care o putem numi iubire omenească, iubire călăuzită de înțelegere omenească.

Compasiunea, a te bucura de bucuria celui alt, să zicem așa, sunt acele virtuți ce în viitor vor da florile cele mai frumoase și mai minunate în conviețuirea dintre oameni și, într-un fel, această empatie și iubire, această compasiune și împreună-bucurie vor lua naștere, într-un mod corespunzător, în acela care a înțeles într-un mod just impulsul lui Christos, căci impulsul lui Christos se va transforma într-un sentiment. Acest lucru se va întâmpla chiar prin înțelegerea antroposofică a impulsului lui Christos.

Christos a coborât în evoluția pământească prin Misteriul de pe Golgota. Impulsurile, acțiunile Sale sunt aici. Le găsim pretutindeni. De ce a coborât Christos pe acest Pământ? A coborât pentru ca, prin ceea ce El are de dat lumii, evoluția să poată avansa în sensul corect, pentru ca prin asimilarea impulsului lui Christos evoluția Pământului să se desfășoare în sensul just. Dacă noi, după ce impulsul lui Christos există în lume, distrugem ceva prin imoralitate, prin trecerea lipsită de interes pe lângă semenii noștri, răpim lumii, în care s-a revărsat impulsul lui Christos, o parte din ea. Distrugem direct chiar acest impuls, căci impulsul lui Christos este aici, face deja parte din lume. Dacă însă îi dăm lumii ceea ce i se poate da prin virtute, care este creatoare, noi construim. Construim prin însuși faptul că dăruim, că jertfim. Nu degeaba s-a spus de atâtea ori că Christos a fost răstignit pentru prima dată pe Golgota, dar continuă să fie răstignit mereu și mereu prin faptele oamenilor. Întrucât impulsul lui Christos s-a revărsat în evoluția pământească prin fapta de pe Golgota, noi, când prin lipsa noastră de iubire și de interes săvârșim imoralități, contribuim la suferințele și durerile lui Christos. De aceea s-a tot spus: Atâta timp cât imoralitatea, lipsa de iubire și de interes vor dăinui, Christos va fi mereu răstignit; întrucât impulsul lui Christos a impregnat lumea, suferința Lui va spori cu fiecare faptă imorală a noastră.

Pe cât este de adevărat că prin răul distructiv răpim ceva impulsului lui Christos și continuăm astfel să-l crucificăm, pe atât de adevărat este și că de câte ori acționăm în spiritul iubirii, oriunde folosim această iubire facem să se întărească impulsul lui Christos, ajutăm ca el să trăiască. „Adevărat zic

vouă, ori de câte ori ați făcut aceste lucruri unuia dintre acești foarte neînsemnați frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut” (Matei 25, 40) – acesta este cuvântul cel mai important care rezumă iubirea, iar acest cuvânt trebuie să devină impulsul moral cel mai profund, dacă el va fi cândva înțeles în mod antroposofic. Acționăm în acest spirit atunci când suntem plini de înțelegere față de semenii noștri și lăsăm să lucreze doar fapte și virtuți ce izvorăsc din înțelegerea ființei lor. Când facem ceva unui semen de-al nostru, acționăm asupra impulsului lui Christos însuși.

Când simțim că Misteriul de pe Golgota s-a împlinit pentru toți oamenii și că de la el a pornit un impuls ce s-a răspândit în toată lumea, acesta este un impuls moral, un impuls puternic ce fundamentează cu adevărat morala. Când te afli în fața semenilor tăi, încearcă să-i înțelegi, indiferent de rasa, culoarea, naționalitatea, indiferent de confesiunea religioasă, concepția despre lume ș.a.m.d. pe care o au. Când stai în fața oamenilor și le faci lor asta sau asta, le faci lui Christos. În actuala etapă de dezvoltare a Pământului, orice faci unui semen de-al tău îi faci lui Christos. Aceste cuvinte: „Ceea ce ați făcut unuia dintre frații Mei, Mie Mi-ați făcut” devin totodată, pentru cel ce înțelege importanța fundamentală a Misteriului de pe Golgota, un impuls moral puternic. Astfel că putem spune: În timp ce zeii perioadei precreștine au dăruit oamenilor înțelepciune instinctivă, curaj și vitejie instinctive, din simbolul crucii se revarsă iubirea, acea iubire clădită pe interesul reciproc al omului față de om.

În felul acesta impulsul lui Christos va acționa puternic în lume. Când înțelegerea și iubirea vor fi îndreptate nu numai de la brahman la brahman, de la paria la paria, de la evreu la evreu, de la creștin la creștin, ci când evreul va înțelege pe creștin, paria pe brahman, americanul pe asiatic ca om, și va reuși să se transpună în el, vom ști și cât de profund simțim creștinește atunci când spunem: Între oameni trebuie să existe fraternitate, indiferent de confesiunea exterioară. Ceea ce ne leagă în rest, tată, mamă, frate, soră, însăși propria noastră viață, sunt mai puțin importante decât ceea ce vorbește de la un suflet omenesc la alt suflet omenesc. În acest sens, cine nu respinge tot ceea ce poate afecta apartenența noastră la impulsul lui Christos, impuls care șterge deosebiriile dintre

oameni, acela căruia nu îi repugnă diferențierile, acela nu poate fi ucenicul Lui. Acesta este impulsul iubirii ce se revarsă începând de la Misteriul de pe Golgota, pe care sub acest raport noi îl resimțim ca o înnoire a ceea ce i-a fost dăruit omului ca virtute originară.

Ne-a mai rămas să examinăm acea virtute pe care o putem considera virtutea sufletului conștiinței: cumpătarea, chibzuința. Cât timp ne aflăm în epoca a patra de cultură postatlanteană, aceste virtuți continuau să existe în mod instinctiv. Platon și Aristotel le considerau virtuțile cele mai importante ale sufletului conștiinței, văzând în același timp în ele stările de echilibru, linia de mijloc a ceea ce acționează în sufletul conștiinței. Sufletul conștiinței face ca omul să devină, prin intermediul corporalității sale, conștient de lumea exterioară. În prima instanță, trupul fizic este unealta sufletului conștiinței eului. De aceea trupul fizic trebuie conservat. Dacă el n-ar fi menținut (așa cum este) pentru misiunea pământească, aceasta nu s-ar putea împlini.

Dar și aici există o limită. Dacă omul și-ar folosi toate forțele de care dispune pentru a-și satisface plăcerile, el s-ar închide în el, și lumea l-ar pierde. Omul care trăiește doar pentru desfătări, care își întrebuințează toată forța pe care o are doar pentru a-și procura plăceri se izolează de lume – sunt de părere Platon și Aristotel; lumea îl pierde. Omul care renunță la orice, care își refuză orice, devine din ce în ce mai slab, pentru ca în cele din urmă să fie copleșit de procesul exterior al lumii, să fie secătuit de cursul evenimentelor. Cel care își depășește forțele care îi sunt proprii lui ca om este cuprins de procesul lumilor și se pierde în lume. Așadar, ceea ce a dezvoltat omul pentru formarea sufletului conștiinței poate să fie sleit, distrus, astfel încât să ajungă în situația de a pierde lumea. Virtutea care evită aceste două extreme este cumpătarea. Cumpătarea nu este așadar nici asceză nici desfătarea simțurilor, ci linia de mijloc între acestea. Această virtute este virtutea sufletului conștiinței.

În ce privește această virtute, nici noi n-am depășit încă stadiul instinctiv. Puțină introspecție vă poate demonstra faptul că oamenii sunt în fond foarte legați de experimentarea celor două extreme, de pendularea înapoi și încolo între acestea. Dacă faceți abstracție de puținii oameni care se străduie astăzi să

ajungă deja la conștientă în acest domeniu, veți descoperi că marea majoritate a acestora trăiește conform unui anumit model, model care în Europa Centrală se poate caracteriza spunând: Există la Berlin anumiți oameni care toată iarna se îmbuibă, se ghidează și se îndoaie până la refuz cu tot felul de delicatase și dulciuri, după care vara merg la Karlsbad pentru a înlătura tot răul provocat astfel, aplicând cealaltă metodă, extrema cealaltă. Aveți aici înclinarea talerului balanței când de o parte când de cealaltă. Este doar unul dintre cazurile radicale. Chiar dacă cele descrise nu se întâmplă peste tot în aceeași măsură, această pendulare între desfătare și privațiune există peste tot; acest lucru este suficient de clar. Ca excesul să apară în una dintre laturi, de acest lucru se îngrijesc oamenii înșiși și, pentru ca greșeala să fie completă, ei se duc apoi la medic și cer să li se prescrie așa-numite cure de dezintoxicare, ceea ce înseamnă extrema cealaltă.

De aici puteți observa că pe acest tărâm oamenii se află încă la un nivel pur instinctual și că trebuie să spunem: Oamenii care au un simț instinctiv de a nu înclina prea mult balanța de o parte sau alta beneficiază de un dar zeiesc. Dar așa cum celelalte însușiri instinctive ale omului s-au pierdut treptat, la fel se va întâmpla și cu aceasta la trecerea de la epoca a cincea la epoca a șasea de cultură postatlanteană. Ea va dispărea ca predispoziție naturală; și acum dumneavoastră puteți judeca cât de mult va trebui să contribuie concepția și gândirea antroposofică despre lume pentru a dezvolta treptat o conștientă în acest domeniu.

Astăzi sunt încă puțini antroposofi, chiar dintre cei mai avansați, cărora să li se pară evident faptul că singura soluție de a dobândi conștientă justă și pe acest plan este antroposofia. Dacă antroposofia se va impune mai mult în acest domeniu, se va instaura ceea ce s-ar putea descrie în felul următor: Oamenii vor tânji din ce în ce mai mult după marile adevăruri spirituale. Chiar dacă astăzi antroposofia mai este luată în râs, nu așa va fi întotdeauna. Ea se va răspândi, va învinge toată adversitatea exterioară și tot ceea ce astăzi îi stă încă împotrivă; iar antroposofii nu se vor mulțumi doar să predice în general iubirea de oameni. Oamenii vor înțelege că antroposofia se poate asimila la fel de puțin într-o singură zi pe cât de puțin ar fi posibil ca cineva să se poată hrăni într-o singură zi cât pentru

întreaga sa viață, că antroposofia trebuie însușită continuu și aprofundată din ce în ce mai mult. Se va întâmpla din ce în ce mai rar ca în cadrul mișcării antroposofice cineva să-și spună: Acestea sunt principiile noastre și pentru că avem aceste principii noi suntem antroposofi. Aflarea permanentă în mijlocul comunității, simțirea și trăirea elementului viu al antroposofiei, conviețuirea se vor extinde din ce în ce mai mult. Dar ce se va întâmpla atunci când oamenii vor prelucra în ei gândurile, simțămintele și impulsurile specifice ce vin dinspre înțelepciunea antroposofică? Știm cu toții, nu-i așa, că antroposofii nu pot avea niciodată o concepție materialistă. Ei au chiar o concepție contrară celei materialiste. Cel care spune: Când cineva are gândul ăsta sau ăsta, în moleculele sau atomii creierului său se petrece o mișcare, iar omul are acest gând pentru că s-a produs această mișcare; cu alte cuvinte, gândul iese din creier precum un fum fin așa cum iese flacăra din lumânare, atunci acel om gândește materialist. Aceasta este o concepție materialistă. Concepția opusă este cea antroposofică. Cele care pun în mișcare creierul, sistemul nervos, sunt gândurile, viețuirile sufletești. Modul particular în care se mișcă creierul nostru depinde de gândurile pe care le avem. Este exact opusul a ceea ce presupune materialismul. Vrei să știi cum este alcătuit creierul unui om, cercetează ce fel de gânduri a avut; căci așa cum cele așternute pe hârtie nu sunt decât o urmare a celor gândite, la fel și mișcărilor creierului nu sunt altceva decât o urmare a gândurilor. Și nu ajungeți atunci să vă spuneți că în momentul în care viețuiți gânduri antroposofice creierele sunt altfel puse în mișcare decât într-o societate în care se joacă cărți? În sufletele dumneavoastră se derulează alte procese atunci când urmați gânduri antroposofice decât atunci când vă aflați într-o societate care joacă cărți sau urmărește o reprezentare într-un cinematograf. În organismul omenesc nu există însă nimic care să trăiască izolat, singur, acolo. Toate sunt în legătură unele cu celelalte; unele acționează asupra celorlalte. Gândurile acționează asupra creierului și asupra sistemului nervos; acesta din urmă este în legătură cu întregul nostru organism. Pentru mulți oameni acest lucru rămâne chiar și acum ascuns, dar când în viitor însușirile moștenite, înrădăcinate astăzi încă în trupurile noastre vor fi biruite, gândurile se vor comunica

pornind din creier, vor trece asupra stomacului, urmarea acestui fapt fiind aceea că lucrurile care le mai plac încă oamenilor astăzi nu vor mai plăcea oamenilor care au asimilat gânduri antroposofice. De aceea gândurile pe care le-au asimilat antroposofii sunt gânduri divine. Acestea pregătesc întregul organism de așa manieră încât să îi placă doar ceea ce este just. Ceea ce nu este potrivit pentru el, omului îi miroase neplăcut sau resimte ca ceva nesimpatic. Este o perspectivă curioasă – o perspectivă ce ar putea fi numită probabil materialistă. Ea este însă exact contrarul acesteia. Felul acesta de apetit, prin care dumnevoastră vă place o mâncare și o preferați la masă, pe când alta nu vă place și nu veți vrea să o mâncați, va fi o consecință a activității antroposofice. Puteți proba acest lucru pe dumneavoastră înșivă, observând cum astăzi aveți repulsie față de anumite lucruri, repulsie pe care nu o aveți înaintea perioadei antroposofice.

Acest lucru se va răspândi din ce în ce mai mult dacă omul va lucra într-un mod dezinteresat, lipsit de egoism, la evoluția sa superioară, astfel încât lumea să poată avea de la el ceea ce este just. Nu ne putem juca cu cuvintele „dezinteres” și „egoism”. Putem foarte ușor folosi în mod impropriu aceste cuvinte. Nu înseamnă cătuși de puțin că ești lipsit de egoism atunci când spui: Vreau să fiu exclusiv în slujba lumii și pentru lume; ce importanță are propria mea evoluție spirituală? Eu vreau doar să muncesc, nu să aspir egoist la cutare sau cutare lucru... Nu este un lucru egoist ca omul să se dezvolte superior, deoarece prin aceasta el devine mai apt de a participa activ la propășirea lumii. Dacă neglijăm propria noastră dezvoltare superioară ne facem inapți pentru lume, îi răpim lumii forța ei. Trebuie făcut așadar ceva și pentru ca ceea ce divinitatea a intenționat cu noi să ajungă să se dezvolte în noi înșine.

Astfel, prin antroposofie se va dezvolta o specie de oameni sau mai bine zis un nucleu al omenirii care va resimți nu numai instinctiv cumpătarea drept ideal călăuzitor, ci va avea chiar o simpatie conștientă pentru ceea ce face din om, în mod demn, o piatră de construcție a ordinii cosmice divine și va avea o înclinație conștientă împotriva a ceea ce distruge omul ca piatră de construcție a ordinii cosmice.

Vedem astfel cum impulsurile morale există și în cele ce lucrează la edificarea lăuntrică a omului, și găsim că ceea ce

noi numim înțelepciune de viață este o metamorfoză a cumpătării. Idealul de „înțelepciune de viață” din epoca următoare de cultură, din epoca a șasea postatlanteană, va fi acea virtute ideală pe care Platon o numește „dreptate”. Aceasta este îmbinarea armonioasă a acestor virtuți. O dată cu deplasarea interesului pentru o anumită virtute, în epoca precreștină în omenire s-a produs și o modificare față de felul în care era privită dreptatea. Pe vremea aceea nu exista o virtute aparte care să realizeze o consonanță a tuturor celorlalte virtuți. Consonanța stă în fața noastră ca idealul viitorului cel mai îndepărtat al omenirii. După cum am văzut, curajul s-a metamorfozat, ca impuls moral, în iubire. Am văzut de asemenea că înțelepciunea a devenit veracitate. Veracitatea ca virtute se manifestă la început ca acea însușire ce-l poate situa pe om într-un mod demn și într-un raport just în viața exterioară. Când însă vrem să ajungem la veracitate în raport cu lucrurile spirituale, cum trebuie să procedăm? Ajungem la veracitate, la ceea ce poate înflăcăra sufletul senzației ca virtute, printr-o înțelegere justă, un interes just, o participare justă. Dar ce înseamnă această participare justă în ceea ce privește lumea spirituală? Când vrem să ne confruntăm cu lumea fizică, și anume cu omul în primul rând, trebuie să ne deschidem față de el, trebuie să avem un ochi deschis față de ființa sa. Cum ajungem însă să avem un ochi deschis față de lumea spirituală? Acest lucru îl reușim dacă dezvoltăm un mod anume de a vedea și simți lucrurile, bine definit, care și el a apărut atunci când vechea înțelepciune, înțelepciunea instinctivă s-a cufundat în adâncimile vieții sufletești. Este acel mod de a simți pe care îl aflăm la greci: Orice gândire filosofică începe cu „mirarea”, cu „minunarea”. Prin mirare și minunare, ca punct de pornire în relația noastră cu lumea suprasensibilă, s-a spus de fapt ceva extrem de important din punct de vedere moral. Sălbatecul, omul necultivat, este greu la început să se minuneze în fața fenomenelor ce se petrec în lume. Omul ajunge să descopere enigmele dinlăuntrul faptelor cotidiene și să bănuiască spiritualul din spatele lor tocmai printr-o spiritualizare progresivă. Minunarea este cea care ne înalță sufletul spre lumea spirituală, pentru a pătrunde în tainele cunoștințelor acestei lumi. Putem pătrunde în acestea doar dacă sufletul ne este atras de obiectele ce urmează a fi

cunoscute. Această atracție este cea care declanșează minunarea, mirarea, credința. De fapt, această minunare, această mirare este cea care ne îndreaptă spre suprasensibil, dar totodată ea este și ceea ce noi numim de obicei „credință”. Credință, minunare, mirare sunt cele trei forțe sufletești ce ne înalță deasupra lumii obișnuite.

Căutăm să-l înțelegem pe un om când stăm înaintea lui animați de mirare; prin înțelegerea ființei sale ajungem la virtutea fraternității, pe care o concretizăm cel mai bine atunci când manifestăm față de el un profund respect sau venerație. Vom vedea atunci că venerația devine ceva ce trebuie acordat fiecărui om. Dacă vom face acest lucru vom ajunge să devenim din ce în ce mai mult oameni de bună-credință, oameni care iubesc adevărul. Adevărul va deveni pentru noi ceva față de care ne simțim obligați. Lumea suprasensibilă, când ajungem s-o presimțim, va deveni pentru noi ceva spre care vom avea înclinație, iar prin cunoaștere vom dobândi ceea ce a coborât deja ca înțelepciune suprasensibilă în domeniile subconștiente ale sufletului. Vorba care spune că filosofia începe cu mirarea și minunarea a apărut abia când înțelepciunea suprasensibilă a coborât în adâncuri. Această afirmație vă poate confirma faptul că mirarea și minunarea și-au făcut apariția în cadrul evoluției noastre abia în perioada în care în lume a coborât impulsul christic.

Și pentru că am menționat deja cea de a doua virtute ca iubire, să privim acum ceea ce am prezentat ca înțelepciune de viață pentru vremurile care vor veni și drept cumpănare instinctivă, atât cât este ea pentru vremurile actuale. Prin aceste virtuți omul stă față în față cu el însuși. Aici el acționează în așa fel încât prin acțiunile pe care le îndeplinește în lume are în vedere propriul lui interes, să zicem așa: De aceea este necesar să existe pentru el un criteriu obiectiv de valori.

Și vedem acum dezvoltându-se din ce în ce mai mult ceva, despre care am vorbit adesea și într-un alt context, ceva ce a apărut pentru prima dată în perioada a patra de cultură postatlanteană, perioada greacă. Putem chiar demonstra cum în dramaturgia greacă, de exemplu la Eschil, Eriniile și Furiile, ce mai târziu se metamorfozează la Euripide în conștiință, joacă un anumit rol. De aici putem observa că în acele timpuri de demult încă nu exista ceea ce noi numim astăzi „conștiință”.

Conștiința este în principal un fel de normativ al propriilor noastre acțiuni, acolo unde suntem mult prea preocupați de noi, unde urmărim prea mult propriul nostru avantaj.

Conștiința, care se situează între antipatiile și simpatiile noastre, acționează ca un normativ.

Prin aceasta am obținut un criteriu obiectiv, să zicem ceva ce acționează mai mult înspre exterior, comparativ cu virtutea veracității, a iubirii și a înțelepciunii vieții. Iubirea stă aici la mijloc și acționează ca un element regulator, ce trebuie să străbată întreaga viață, chiar întreaga viață socială. Același efect regulator îl are și asupra celorlalte impulsuri dezvoltate de om în interiorul lui. Ceea ce însă omul a dezvoltat ca veracitate se va arăta prin credința într-o cunoaștere suprasensibilă. Înțelepciunea de viață, acel lucru ce provine din noi înșine, trebuie s-o simțim ca pe un fel de regulator divin-spiritual, ceva ce dirijează singur, ca și conștiința, calea de mijloc justă. Desigur, dacă am avea timp, ar fi extrem de ușor să răspundem diverselor obiecții ce se fac aici. Vom insista totuși asupra uneia care s-ar putea face, și anume că conștiința și mirarea n-ar fi apărut ulterior în lume, ci sunt însușiri veșnice, existente de la bun început în natura umană. Dar ele nu sunt așa ceva. Cine afirmă acest lucru dovedeste că nu cunoaște ce se întâmplă cu adevărat. Se va dovedi tot mai mult că în vremurile de demult oamenii nu coborâseră încă atât de jos pe planul fizic, că ei mai trăiau încă foarte mult în legătură cu impulsurile divine, că omul se afla într-o stare pe care va trebui s-o cucerească din nou, în mod conștient, în viitor, atunci când va fi stăpânit tot mai mult de veracitate, iubire și arta de a trăi în plan fizic și în cunoaștere spirituală, când va fi stăpânit de credința în lumea spirituală. Nu este necesar să existe o credință care ea însăși conduce nemijlocit în lumea spirituală. Ea se va metamorfoza însă în cele din urmă într-o cunoaștere suprasensibilă.

La fel stau lucrurile și cu iubirea care acționează exterior. Conștiința este cea care intervine regularizator în sufletul conștiinței. Credință, iubire, conștiință – aceste trei forțe vor fi cele trei astre ale forțelor morale ce vor pătrunde în sufletele omenesci, în special prin intermediul concepției antroposofice despre lume. Perspectiva morală a viitorului și-o pot deschide doar aceia care își imaginează virtuțile pe care le-am amintit

mai sus amplificate din ce în ce mai mult. Concepția antroposofică despre lume va așeza viața morală în lumina acestor virtuți, și în viitor acestea vor deveni forțe constructive. Vom încheia expunerea noastră cu câteva scurte considerații care desigur ar necesita o dezvoltare mai amplă. Vedem cum prin Misteriul de pe Golgota în evoluția omenirii a pătruns impulsul christic. Știm că odată cu evenimentul Misteriului de pe Golgota un organism omenesc constând din corp fizic, corp eteric și corp astral a primit de sus, ca impuls christic, impulsul eului. Acest impuls christic este cel care a fost primit de Pământ și s-a infiltrat în viața culturală de pe Pământ. El trăiește de atunci în acesta ca Eu al lui Christos. Mai știm de asemenea că în Iisus din Nazaret rămăseseră corpul fizic, corpul eteric și corpul astral. Impulsul christic trăia în ele ca un eu. Iisus din Nazaret s-a separat de impulsul christic de pe Golgota, care după aceea s-a revărsat în evoluția pământească. Evoluția acestui impuls reprezintă însăși evoluția pământească. Luați în serios acele lucruri ce se menționează foarte des, pentru ca omul să le poată pătrunde mai ușor tâlcul. Lumea este maya sau iluzie, așa am auzit vorbindu-se deseori. Omul trebuie să ajungă însă treptat la adevăr, la realul acestei lumi exterioare. Evoluția pământească, în această a doua perioadă a evoluției sale în care ne aflăm acum, constă în principal în aceea că toate lucrurile exterioare care în prima perioadă au cunoscut un proces de creare, de formare, se dezagregă, astfel că tot ceea ce vedem fizic se desparte de evoluția omenească, așa cum corpul fizic se desparte de om.

Ne-am putea întreba: Dar ce mai rămâne atunci? Forțele ce se încorporează ca forțe reale în oameni în procesul evoluției omenirii pe Pământ! Și cel mai real impuls este cel care s-a revărsat în evoluția pământească prin Christos. Acest impuls christic însă nu găsește acum pe Pământ nimic cu care să se înveșmânteze. De aceea el trebuie să primească un veșmânt abia în cadrul evoluției următoare a Pământului; iar când Pământul va ajunge la capătul acestei evoluții, Christos, deplin dezvoltat, va fi omul sfârșitului, după cum omul începutului, în jurul căruia s-a grupat omenirea în diversitatea ei, a fost Adam. În cuvintele „Ceea ce ați făcut unuia dintre frații Mei, Mie Mi-ați făcut” se ascunde o indicație plină de însemnătate pentru noi. Ce s-a făcut în fond aici pentru Christos? Acțiunile,

întreprinse în sensul impulsului christic, sub influența conștiinței, sub influența credinței și în sensul cunoașterii, se disociază de viața pământească de până acum și, atunci când omul prin acțiunile și comportarea sa morală dă ceva fraților săi, el îi dă totodată lui Christos. Trebuie precizat, ca fir conducător, că tot ceea ce facem pe baza forțelor, a acțiunilor credinței, acțiunilor întreprinse sub impulsul minunării și mirării este, dacă îl dăruim în același timp Eului-Christos, ceva ce se adună în jurul lui Christos ca un veșmânt, ce poate fi comparat cu corpul astral al omului. Pe deasupra, noi contribuim la formarea corpului astral pentru impulsul Eului-Christos prin toate acțiunile morale de minunare, încredere, venerație, credință, pe scurt, prin tot ceea ce pregătește drumul pentru cunoașterea suprasensibilă. Prin toate aceste acțiuni noi promovăm iubirea. Acestea sunt deja în sensul expresiei amintite mai sus: „Ceea ce ați făcut unuia dintre frații Mei, Mie Mi-ați făcut.”

Prin acțiunile iubirii noi îi formăm lui Christos corpul eteric; și, prin ceea ce se exercită în lume prin impulsul conștiinței, noi formăm, pentru impulsul lui Christos, ceea ce corespunde corpului fizic al omului. Când într-un viitor îndepărtat Pământul va ajunge la capătul evoluției sale, când oamenii vor înțelege impulsurile morale juste, prin care se vor realiza numai fapte bune, atunci va fi eliberat ceea ce s-a revărsat ca impuls al lui Christos în evoluția omenirii prin Misteriul de pe Golgota ca un eu. El va fi învelit atunci de un corp astral, format prin credință, prin toate faptele de minunare și de mirare ale oamenilor; va fi învelit de ceva asemănător corpului eteric, format prin toate faptele de iubire, de ceva prezent în jurul lui precum un corp fizic, format prin fapte ale conștiinței. Evoluția omenirii se va desfășura prin conlucrarea impulsurilor morale ale oamenilor cu impulsul lui Christos. Noi vedem omenirea în perspectivă ca o structurare organică grandioasă. Când oamenii vor înțelege să-și integreze acțiunile lor acestui mare organism, să-și formeze impulsurile prin propriile lor fapte ca învelișuri în jurul acestuia, ei vor clădi în cursul evoluției pământești baza unei mari comunități care, străbătută treptat de impulsul lui Christos, poate fi christificată. Vedem, așadar, că morala nu are nevoie să fie predicată, dar poate fi fundamentată arătând ce se întâmplă în realitate, ce s-

a întâmplat în realitate și ce efect au astfel de lucruri, pe care naturile deosebit de înzestrate spiritual le simt. Nu se poate să nu fii mișcat în mod deosebit când afli că Goethe, în clipa în care și-a pierdut prietenul, pe ducele Karl August, la Weimar, a scris tot felul de lucruri într-o scrisoare mai lungă, după care, în aceeași zi – era în anul 1828, trei ani și jumătate înainte de moartea sa, așadar la sfârșitul vieții sale – a notat în jurnalul său un gând extrem de ciudat: „Întreaga lume rațională trebuie privită ca un mare și nemuritor individ, ce produce neconținut necesarul, dar chiar prin aceasta se face stăpân peste întâmplător“. Cum să capete un astfel de gând mai multă concretețe decât reprezentându-ne acest individ acționând și creând printre noi și imaginându-ne pe noi acționând și creând împreună cu acesta? Prin Misteriul de pe Golgota în evoluția Pământescă a intrat cea mai mare individualitate, iar oamenii, organizându-și premeditat viața așa cum am descris-o mai sus, se adună în jurul impulsului lui Christos, pentru a forma în jurul Lui ceva care să fie precum veșmântul în jurul ființei, precum învelișul în jurul sâmburelui.

Aș mai avea încă multe de spus legat de ceea ce se prefigurează ca virtute din punctul de vedere al antroposofiei. Legat în special de acea veracitate care ar rezulta privitor la karmă, s-ar mai putea face încă lungi și importante observații. Prin concepția antroposofică ideea karmei va trebui să pătrundă din ce în ce mai mult în evoluția omenirii. De asemenea, omul va trebui să învețe să-și privească și să-și organizeze viața în așa fel încât virtuțile sale să corespundă din ce în ce mai bine karmei. Cu ajutorul ideii de karma omul va trebui să învețe și că prin faptele care urmează să le întreprindă nu trebuie să se lepede de faptele sale precedente. Din evoluția omenirii va trebui să mai rezulte o anumită consecvență a vieții, o asumare a ceea ce am făcut. Dacă privim omul ceva mai atent, se observă cât de departe este încă el de acest deziderat. Faptul că omul se dezvoltă pe baza lucrurilor pe care le-a realizat este bine cunoscut. Dacă pare că urmarea unei fapte nu mai este aici, facem ceea ce am avea în fond dreptul doar dacă prima faptă n-ar fi fost comisă. Că omul se simte răspunzător de ceea ce a făcut și că imprimă în conștiința sa karma sunt chestiuni ce pot constitui obiectul altei cercetări.

Cu ajutorul liniilor directoare pe care le-am indicat în aceste trei conferințe dumneavoastră puteți face singuri multe alte corelații, puteți găsi, de exemplu, cât de fertile pot deveni aceste idei dacă le dezvoltați. Faptul că omul va trăi tot restul evoluției pământești în încarnări mereu noi face necesar ca tot ceea ce am greșit într-un sens sau altul relativ la virtuțile descrise să corectăm printr-o activitate liberă, printr-o muncă de plăsmuire conform propriei noastre voințe, astfel încât să se poată instaura echilibrul, starea de mijloc, și prin aceasta să poată fi atins treptat țelul caracterizat în imaginea despre formarea învelișurilor impulsului lui Christos.

Avem în față astfel nu un ideal abstract al fraternității dintre toți oamenii, care de fapt primește impulsuri puternice atunci când punem la bază concepția antroposofică despre lume, ci un lucru real, un impuls ce a intrat în evoluția pământească prin Misteriul de pe Golgota. Ne vedem atunci obligați să acționăm asupra sufletului senzației, asupra sufletului înțelegerii și a sufletului conștiinței în așa fel încât această ființă ideală să devină reală și noi să ne unim cu această ființă ca și cu un mare și nemuritor individ. Gândul că evoluția viitoare, atingerea misiunii pământești nu este posibilă decât formând un întreg cu această mare individualitate se materializează în cel de-al doilea principiu moral: Ceea ce faci ca și când ar izvorî doar din tine, te exclude, te îndepărtează de marea individualitate; prin aceasta tu distrugi ceva. Ceea ce faci însă pentru a construi în modul arătat acest mare și nemuritor individ, o faci spre propășirea, spre dăinuirea întregului organism cosmic.

Este suficient să ne punem în față aceste două gânduri, pentru a observa că ele nu doar predică morala, ci o și fundamentează. Căci gândul că prin faptele tale distrugi ceea ce ar trebui să clădești este cumplit, îngrozitor, alungând toate dorințele rele. Însă gândul că tu clădești o parte a acestei individualități nemuritoare, că te faci un mădular al acestei individualități nemuritoare este stimulator pentru fapte bune, este chiar un puternic impuls moral. Prin aceasta nu predicăm numai morala, ci indicăm gândurile ce pot fi impulsuri morale în sine; indicăm gânduri ce pot fundamenta morala.

O astfel de morală va deveni cu atât mai repede concepție antroposofică despre lume și convingere antroposofică, cu cât se cultivă mai mult veracitatea. Aceasta mi-am propus să

prezint în aceste trei conferințe. Unele aspecte n-au putut fi decât indicate, însă multe gânduri atinse în aceste trei seri vor putea fi dezvoltate de propriile dumneavoastră suflete. În felul acesta vom putea forma și cea mai armonioasă colectivitate de pe Pământ. Când ne vom întâlni pentru dezbateri comune, așa cum am făcut-o aici ca antroposofi ai Europei Centrale și ca antroposofi ai Nordului, și dacă vom lăsa să răsunе în continuare în suflete gândurile ce se ridică în noi cu ocazia unor astfel de întruniri, vom adevăra cel mai bine că antroposofia trebuie să fundamenteze, încă din prezent, o viață spirituală reală. Și dacă va trebui să ne despărțim din nou, știm totuși că suntem împreună în gândurile noastre antroposofice, iar această certitudine este în același timp și un impuls moral. A ști că ești unit prin aceleași idealuri cu oameni care de regulă sunt spațial la distanță unii față de alții, cu care câteodată te poți întâlni în anumite ocazii, este un impuls moral mai puternic decât dacă ne-am afla permanent împreună.

Faptul că gândim în felul acesta întâlnirea noastră, că privim în acest fel dezbaterile noastre îmi umple în mod deosebit și sufletul meu acum, la sfârșitul acestor conferințe, ca ceva prin care aș vrea să vă transmit salutul meu de despărțire, să zicem așa, și despre care sunt convins că, dacă este înțeles în lumina adevărată, va fundamenta și spiritual viața antroposofică care se dezvoltă astfel. Să încheiem astăzi considerațiile noastre cu acest gând, cu aceste sentimente.

ANTROPOSOFIE ȘI CREȘTINISM

Nörrköping, 13 iulie 1914

Înainte de orice, vă rog să mă iertați că în această seară nu sunt în situația să mă adresez dumneavoastră în limba țării. Prietenii, membrii societății noastre antroposofice în mijlocul cărora îmi este îngăduit zilele acestea, săptămâna aceasta să țin niște prelegeri despre știința spiritului, au fost de părere că aș putea vorbi în limba germană și oficial despre acest subiect. De asemenea, chiar tema ce urmează să facă obiectul analizei noastre din această seară a avut la origine dorința stimaților noștri membri din acest oraș. Urmează să vorbesc despre relația științei spiritului, a antroposofiei, sau oricum ar fi numită aici știința spiritului, cu creștinismul. Înainte de toate va fi desigur necesar să fac unele precizări în ce privește esența și importanța a ceea ce se înțelege aici prin știința

spiritului, privită din punctul de vedere din care urmează să se vorbească astăzi.

Știința spiritului, așa cum este ea înțeleasă aici, nu intenționează să întemeieze vreo nouă religie sau vreo nouă sectă religioasă, sau ceva de felul acesta. Știința spiritului vrea să fie sau crede a fi acel ceva ce se impune sub raport spiritual culturii noastre actuale.

Dacă în prezent, într-un domeniu, este necesar să se facă progrese în evoluția culturală a omenirii, așa cum s-au făcut cu trei, patru, cinci secole mai devreme într-un alt domeniu, când științele naturii moderne și-au făcut apariția în viața culturală omenească, atunci trebuie să spunem: Ceea ce au devenit aceste științe ale naturii pentru cunoașterea naturii exterioare, pentru viață, prin cunoașterea legilor exterioare ale naturii, asta ar dori să devină știința spirituală, prin cunoașterea legilor ce guvernează viața noastră sufletească și spiritului și prin utilizarea acestor legi ale vieții sufletești și spirituale în domeniul eticii, al vieții sociale, în domeniile cele mai variate ale vieții culturale; aceasta ar vrea ea să devină pentru prezentul nostru și pentru viitorul imediat. Și oricât de mult, în mod necesar și în mod absolut natural, această știință a spiritului trebuie să fie la rândul ei greșit înțeleasă, ea își extrage încrederea în adevărul ei, cât și încrederea în acțiunea ei benefică asupra culturii umanității, din observarea destinului științei spiritului în zorii apariției vieții spirituale moderne. Cercetătorul științelor naturii se afla, la început, în fața unor seculare, chiar milenare prejudecăți; adevărul are însă forțe care, în modul adecvat vieții omului, îi vin în ajutor împotriva tuturor forțelor potrivnice.

Și astfel, după ce s-au spus câteva cuvinte despre încrederea cercetătorului spiritului în adevărul și acțiunea benefică a muncii sale, ar fi bine să examinăm imediat esența, modul de cercetare care stă la baza științei spiritului pe care o avem în vedere aici.

Modul de reprezentare al științei spiritului se menține, într-adevăr, cu totul în spiritul modului de reprezentare al științelor naturii. Întrucât însă această știință a spiritului își întinde activitatea într-un cu totul alt domeniu decât al științelor naturii, și anume în domeniul a ceea ce nu poate fi perceput senzorial, în domeniul spiritului, trebuie să ne fie clar că un

mod de gândire naturalist-științific, care își propune să cerceteze domeniul spiritualului, trebuie să se modifice în mod radical, trebuie să devină altceva decât este el în domeniul științelor naturii. Și cu toate că metoda, metoda de cercetare a științei spiritului se menține în totalitate în spiritul științelor naturii, în așa fel încât cineva care a fost educat în sensul științelor naturii de astăzi și care privește științele naturii fără prejudecăți se poate transpune pe terenul acestei științe a spiritului, totuși trebuie desigur spus că, atâta timp cât metodele naturalist-științifice sunt luate în ce au ele mai unilateral, cum se întâmplă de multe ori astăzi, se pot naște tot felul de idei preconceptuate împotriva aplicării modului de reprezentare naturalist-științific la viața spirituală. Dacă totuși trebuie să aplicăm gândirea, logica naturalist-științifică la ceva ce este cel mai aproape de om, dar care este și cel mai greu de cercetat, atunci acest mod de gândire ar trebui aplicat la ființa omului însăși. În știința spiritului omul trebuie totuși să se cerceteze pe el însuși, și pentru aceasta el trebuie să apeleze la singurul instrument ce-i stă la dispoziție în acest scop, și anume la el însuși. Știința spiritului pornește de la premisa că omul, pentru a deveni un instrument de cercetare a lumii spirituale, trebuie să cunoască o transformare în el însuși, trebuie să întreprindă ceva cu el însuși, care să-l aducă în situația să facă investigații în lumea spirituală, lucru pe care nu-l face în viața obișnuită.

Îngăduiți-mi să pornesc de la o comparație, de la o comparație din domeniul științelor naturii, care nu vrea să demonstreze ceva anume, ci vrea doar să lămurească în ce fel modul de reprezentare spiritual-științific se află în întregime pe terenul gândirii naturalist-științifice. De exemplu, în natură ne întâlnim peste tot cu elementul apă. Dacă observăm apa, așa cum ne apare ea acolo, afară, aceasta se prezintă în primul rând prin proprietățile ei. Dar acum vine chimistul cu metodele sale și le aplică apei; el descompune apa în hidrogen și oxigen. Deci ce face cercetătorul științelor naturii din apă? După cum bine știm, apa nu arde. Chimistul extrage hidrogenul din apă, iar acesta este un gaz care arde. Nici un om care privește exterior apa nu poate vedea în interiorul acesteia hidrogen și oxigen, ce au cu totul alte însușiri decât apa.

Tot atât de puțin poate cineva să recunoască – este exact ceea ce ne arată știința spiritului –, când se află în fața unui om, ce este acest om în interiorul său. Și așa cum chimistul, cercetătorul științelor naturii, vine și ne descompune apa în hidrogen și oxigen, tot așa trebuie să vină cercetătorul de știința spiritului, desigur printr-un proces sufletesc interior care trebuie pregătit în adâncurile cele mai profunde ale sufletului, și să disece ceea ce i se oferă privirii exterioare în viață. Și, prin metodele de cercetare spirituală, cercetătorul spiritual îl poate descompune pe om într-o componentă exterior-trupească și într-una spiritual-sufletească. Din punctul de vedere al științei spiritului interesant de cercetat este în primul rând spiritual-sufletescul, separat de trupesc. Nimeni nu poate recunoaște adevărata realitate a spiritual-sufletescului din exteriorul-trupesc, după cum nici natura hidrogenului nu poate fi recunoscută dacă acesta nu este extras din apă. Se întâmplă foarte des astăzi ca, atunci când începi să vorbești în acest fel, să ți se spună: Acest lucru încalcă principiul monismului, de care trebuie să ținem seama neapărat. Acum, monismul nu trebuie să-l împiedice nici pe chimist să descompună apa într-o dualitate. Monismul nu este nicidecum contestat prin faptul că ceea ce se poate întâmpla în realitate se și întâmplă: că prin cercetare spirituală, prin metodele de cercetare spirituală, spiritual-sufletescul este separat de trupesc-corporal. Numai că aceste metode nu sunt unele care să poată fi practicate în laborator, în cabinetul de fizică sau în clinici, ci sunt procese ce trebuie să se desfășoare chiar în interiorul sufletului. Nu sunt însă procese sufletești care să reprezinte niște minuni, ci trăiri intensificate a ceea ce omul poate observa în viața obișnuită. Nu sunt însușiri fenomenale, ci însușiri pe care omul, într-o anumită măsură, le posedă în viața de zi cu zi, pe care el le poate potența fără limite doar dacă urmează să devină cercetător spiritual. Și, pentru că nu doresc să vorbesc doar la modul general, voi intra imediat în miezul subiectului.

Oricine cunoaște ceea ce, în viața sufletească a omului, numim capacitate de amintire, memorie. Oricine știe, desigur, cât de mult depinde omul, în fond, de memorie. Să ne imaginăm că într-o dimineață ne-am trezi și n-am mai avea habar de ceea ce a fost mai înainte în jurul nostru și în noi. Prin aceasta noi ne-

am pierde întreaga ființialitate omenească. Memoria noastră, care în sine începe de la un anumit moment anterior, din copilărie, este ceva ce ține în mod necesar de viața noastră omenească. Deja filosofi prezentului rămân uimiți de cele ce spun cercetările despre forța memoriei. Există deja în mijlocul lor personalități care, chiar în timp ce analizează memoria, deviază de la o concepție materialist-monistă despre lume, descoperind prin cercetare exactă că memoria nu va putea fi niciodată considerată a fi legată de trup, chiar dacă în mod exterior senzațiile – doar atât se poate spune de activitatea sufletească – sunt legate de trup. Nu fac decât să atrag atenția asupra acestui fapt. Căci un bărbat care cu adevărat nu are nici un fel în înclinație să pătrundă în știința spiritului, filosoful francez Bergson, a vorbit despre această calitate spirituală a memoriei.

Cum ne iese însă în întâmpinare în viață memoria, forța de amintire? În sufletul nostru apar în imagini evenimente întâmplătoare demult. Întâmplările s-au petrecut demult, însă sufletul are de-a face cu el însuși. Aceasta se referă la faptul că el dezvrăjește viețuirea trecută din profunzimile vieții interioare. Iar ceea ce iese la suprafață din profunzimile sufletești putem asemăna cu viețuirea originară. În comparație cu imaginile pe care ni le oferă percepția simțurilor, amintirile sunt foarte palide. Ele sunt însă în legătură cu integritatea vieții sufletești și noi nu ne-am putea orienta în lume dacă nu am avea memoria. La baza memoriei stă însă forța acesteia. Sufletul aduce la suprafață lucrurile pe care le ascunde în amintirile lui prin forța memoriei. Însă chiar aici intervine acum știința spiritului. Nu memoria ca atare – vă rog să luați aminte la ceea ce vreau să spun –, nu memoria ca atare poate fi întărită, ci forța care stă la baza ridicării la suprafață a unui conținut spiritual din adâncurile sufletului poate fi întărită, întărită fără limite, astfel încât ea să fie folosită în viața sufletului nu numai spre a scoate la suprafață viețuiri trăite cândva, ci și pentru o cu totul altă destinație. La baza metodelor de cercetare spirituală nu stau metode exterioare, ce pot fi urmărite în laborator, nu stau lucruri ce pot fi percepute prin simțurile exterioare, ci procese sufletești intense, pe care le poate trăi oricine. Ceea ce constituie lucrul cel mai de preț al acestor procese sufletești intense este creșterea nelimitată a

atenției, sau cum mai este ea numită: concentrarea vieții gândurilor. Ce este această concentrare a vieții gândurilor? Astăzi, într-o scurtă prelegere de o oră, nu pot decât să enunț principiile care stau la baza acesteia. Detalii puteți găsi în cartea mea ***Cum se dobândesc cunoștințele despre lumile superioare*** și în partea a doua a cărții mele ***Știința ocultă***; aceste cărți au fost cu siguranță traduse. De asemenea, în cartea ***Pragul lumii spirituale***. Aș vrea însă, conform principiilor, să detaliez primele exerciții ale sufletului, care reprezintă o intensificare, o potențare la modul nelimitat a unui lucru necesar în viața omului, o potențare a atenției. Atenția trebuie intensificată în mod nelimitat, pentru ca cercetarea spirituală să poată pătrunde în suflet.

De regulă, ce face omul când se află în fața lumii exterioare? Percepe obiectele; prelucrează obiectele cu rațiunea, care este legată de creier. Apoi el își face reprezentări despre cele percepute. Și de regulă este mulțumit dacă păstrează în suflet reprezentările exterioare. Acolo unde încetează viața de toate zilele încep metodele științei spiritului, începe ceea ce poate fi numit concentrarea gândirii. De obicei, cel care vrea să devină un cercetător spiritual trebuie, când se rupe de viața exterioară, să pornească pe cărările vieții sufletești.

Reprezentări pe care ni le formăm noi înșine, pe care le putem cuprinde exact cu gândirea, cel mai bine reprezentări simbolice, pentru care nu este nevoie să examinăm concordanțele lor cu lumea exterioară, le fixăm în orizontul conștiinței noastre; reprezentările, care fie provin din practica științei spiritului, fie ne sunt indicate de un cercetător spiritual, le așezăm în centrul întregii conștiințe, astfel încât pentru un timp (mai lung) ne abatem atenția de la orice se află în exterior și ne concentrăm doar asupra unei reprezentări. În timp ce de obicei nu ne oprim la o singură reprezentare, acum ne adunăm toate forțele sufletului, le concentrăm asupra unei reprezentări și rămânem, dăruiți total propriului interior, la această reprezentare. Dacă observăm omul respectiv într-un astfel de exercițiu, el face în esență ceva ce, într-o oarecare măsură, se aseamănă somnului și care totodată este și radical diferit. Căci, dacă o astfel de concentrare vrea să devină rodnică, omul respectiv trebuie să devină, în fapt, ca cineva care doarme.

Când adormim simțim mai întâi cum forțele voinței din măduarele noastre se liniștesc, cum în jurul nostru își face apariția un anumit crepuscul, cum activitatea simțurilor cunoaște un reflux. Intervine apoi starea de absență a conștiinței. În concentrare, tot ce se află în exteriorul nostru trebuie să ne devină asemănător cu ce se întâmplă în somn. Simțurile trebuie să se elibereze complet de orice impresie venită din lumea exterioară. Ochiul nu trebuie să vadă mai mult decât în somn, urechea să audă mai mult decât în somn și așa mai departe. Atunci întreaga viață sufletească a fost adunată și concentrată pe o singură reprezentare; aceasta este deosebirea radicală față de somn. Starea respectivă ar putea fi numită un somn conștient, un somn deplin conștient. În timp ce în somn în viața sufletească se așterne întunecimea stării de inconștiență, cel care vrea să devină cercetător spiritual trăiește într-o viață sufletească intensificată. El își încordează toate forțele vieții sufletești și le îndreaptă spre o reprezentare. Important nu este ca noi să analizăm această reprezentare; ea doar ne oferă un prilej să strângem laolaltă, să adunăm la un loc forțele sufletești. Comprimarea aceasta a forțelor sufletești este ceea ce contează. Căci prin aceasta ajungem treptat – aici trebuie să fac din nou trimitere la chestiuni de detaliu din cărțile mele – să putem extrage spiritual-sufletescul, existent în noi precum hidrogenul în apă, să-l putem într-adevăr extrage, să-l eliberăm din fizic-trupesc. Ceea ce am caracterizat aici nu se poate obține printr-un asalt, să zicem așa. Cei mai mulți oameni au nevoie de ani întregi de astfel de exerciții de concentrare, chiar dacă viața din timpul zilei nu este deranjată de astfel de concentrări; căci ele se pot menține doar pentru câteva minute, cel mult părți dintr-o oră, însă trebuie repetate mereu și mereu, până să poți ajunge într-adevăr să fortifici forțele, care de obicei doar dormitează în natura omenească – ele sunt prezente și în viața de toate zilele, însă dormitează –, să le fortifici de așa manieră încât ele să devină active în sufletul nostru și să extragă spiritual-sufletescul din fizic-trupesc.

Întrucât, așa cum am amintit, n-aș vrea să înșir tot felul de povești într-un mod abstract, ci doresc să vă comunic fapte, realități, atunci trebuie spus de îndată că dacă, prin energie și perseverență, prin dăruire față de exercițiile sale, cercetătorul spiritual reușește să ajungă într-adevăr la fructul strădaniilor

sale, el se va afla în fața unei viețuiri ce, pentru început, ar putea fi numită viețuirea conștiinței pur interioare. De la un anumit moment știm să dăm sens unei anumite zicale, care mai înainte nu avea nici un înțeles: Știu că mă aflu în afara trupului; sunt, atunci când îmi cuprind interiorul, când îmi viețuiesc interiorul, în afara trupului meu.

Aș vrea să vă vorbesc în mod deosebit despre această trăire. Mai întâi presimți că forța gândirii, care în mod obișnuit se mișcă doar în cadrul activităților de fiecare zi, se desprinde într-adevăr de trup. La început trăirea este confuză, nedeslușită, însă ea își face în așa fel apariția încât, dacă ai avut-o, o recunoști. În primul rând știi cum este abia după aceea, după ce te reîntorci în trup – acest lucru aș dori să-l caracterizez în primul rând –, când te afunzi în viața creierului, care oferă materia fizică, și simți cum creierul opune rezistență. Știi: cu ajutorul gândirii cotidiene gândești în așa fel încât creierul este instrumentul; acum însă ai fost afară. După aceea ajungi treptat să legi un anumit înțeles de cuvintele: Tu te viețuiești în sufletesc-spiritual. Ai trăirea ca și cum capul tău este oarecum îmbrăcat, drapat cu gândurile sale. Știi ce înseamnă să ai sufletesc-spiritualul despărțit de viața exterioară, fizic-trupească. Mai întâi iei cunoștință de rezistența pe care o opune viața trupească. După aceea faci cunoștință cu viața autonomă, în afara trupului. Este efectiv ca și cum hidrogenul ar reuși o dată să se perceapă pe sine în afara apei. La fel se întâmplă cu omul după ce a trecut prin astfel de exerciții. Și apoi, dacă se continuă cu conștiinciozitate aceste exerciții, vine clipa cea mare, clipa foarte importantă, care constituie, să spunem așa, punctul de plecare al cercetării spirituale propriu-zise. Este un moment profund cutremurător, ce intervine cât se poate de semnificativ în întreaga viață. Acest moment se poate instaura în modul cel mai divers. El poate avea mii de chipuri. Am să-l descriu însă după aspectul tipic, așa cum se va prezenta el în majoritatea cazurilor, conform caracteristicii sale.

Dacă s-a exersat astfel un anumit timp, dacă sufletul propriu a fost îngrijit oarecum în afara modului de gândire naturalist-științific, vine momentul – se poate întâmpla fie în activitatea curentă, fie chiar în timpul somnului – în care te trezești și știi că nu visezi. Trăiești o nouă realitate. Poți viețui aceasta

spunându-ți: Ce se întâmplă totuși în jurul meu? Este ca și cum m-aș afla într-o ambianță ce se desprinde de mine, ca și cum elementele ar lovi ca trăsnetul și corpul meu ar fi sfărâmat de către elemente, iar eu rămân în picioare în fața acestui trup. Faci cunoștință cu ceva pe care toți cercetătorii spirituali, în toate timpurile, l-au numit, cu o expresie plastică: a ajunge la poarta morții. Căci viețuiești faptul că acum știi prin imagine – deci nu prin realitate, aceasta o viețuiești doar la moarte –, viețuiești prin imagine că acum știi cum se prezintă omul din punct de vedere spiritual-sufletesc atunci când se percepe pe sine și lumea nu prin instrumentul trupului, ci doar dacă trăiești în spiritual-sufletesc.

Aceasta este cel mai cutremurător lucru; faptul că știi: tu, cu forța ta de gândire, te-ai desprins de trupul tău. Și tot așa pot fi desprinse de trup și alte forțe, astfel încât omul devine tot mai bogat, tot mai interiorizat în ce privește viața sa sufletească. Totuși exercițiul pe care eu l-am desemnat cu expresia „concentrare” sau „potențare nelimitată a atenției” nu este suficient. Prin acest exercițiu obținem următoarele: când ai ajuns în punctul în care sufletul se viețuiește pe sine, încep să răsară și imaginile, ce pot fi numite imaginațiuni reale. Răsar tablouri, care însă se deosebesc esențial de imaginile memoriei obișnuite. În timp ce memoria obișnuită păstrează în imagini doar ceea ce a fost viețuit exterior, acum apar din adâncurile încețoșate ale sufletului imagini ce nu au nimic în comun cu ceea ce poate fi viețuit în lumea senzorială din afară. Toate obiecțiile că te-ai putea foarte ușor înșela, că acele lucruri ce se ridică din adâncuri sufletești cenușii sunt doar niște reminiscențe ale memoriei, toate sunt șubrede. Căci cercetătorul spiritual învață efectiv să deosebească tocmai între ceea ce memoria cheamă la suprafață și ce este radical diferit de tot ceea ce poate fi înmagazinat în memorie. Desigur, când vorbim despre acest punct al intrării în lumea spirituală trebuie să ținem seama de un lucru, și anume că puține persoane dintre cele ce suferă de halucinații, viziuni sau astfel de plâsmuiri și stări sufletești maladive sunt apte pentru cercetare spirituală. Cu cât omul înclină mai puțin spre așa ceva, ce constituie de altfel o reminiscență a vieții diurne, cu atât mai sigur avansează pe cărămiză cercetării spirituale. Și o mare parte din pregătirea pentru cercetarea spirituală constă

tocmai în aceea că se învață a se deosebi atent tot ceea ce poate răbufni la suprafață din sufletul omenesc, mai mult sau mai puțin inconștient, sub o formă maladivă de felul acesta, de ceea ce poate interveni, ca un element nou, ca o realitate spirituală prin instrucția spiritual-științifică a sufletului. Aș dori chiar să prezint o deosebire radicală între aspectul vizionar, halucinatoriu și ceea ce vede cercetătorul spiritual. Cum se face că atât de mulți oameni cred a se afla deja în lumea spirituală, deși ei nu au decât halucinații și viziuni? Da, oamenilor nu le face deloc plăcere să cunoască ceva cu adevărat nou! Ei stăruie cu mare plăcere în ce-i vechi, în care deja se găsesc. În principiu, în halucinații și viziuni formațiunile sufletești maladive ne ies în întâmpinare precum realitatea exterioară senzorială. Ele sunt aici, ni se înfățișează înaintea ochilor. Într-un fel, noi nu facem nimic pentru ca ele să ne apară în față. Nu în aceeași situație este cercetătorul spiritual față de noul său element spiritual. Am vorbit de faptul că cercetătorul spiritual trebuie să concentreze, să pună în mișcare toate forțele sufletului său, care în viața obișnuită dormitează. Acest lucru cere însă ca el să folosească o energie sufletească, o tărie sufletească care nu este prezentă în viața obișnuită. Atunci când intră însă în lumea spirituală, el trebuie să continue să o mențină. În cazul halucinațiilor, al viziunilor, omul rămâne pasiv, el nu trebuie să facă nici un efort. Dacă față de lumea spirituală devenim, chiar și numai pentru o clipă, pasivi, în acel moment dispăre totul. Noi trebuie să rămânem activi neîntrerupt. De aceea nici nu ne putem înșela, căci nimic din lumea spirituală nu ne poate apărea în fața ochilor așa cum ne apare o viziune sau o halucinație. Noi trebuie să fim prezenți cu activitatea noastră la fiecare atom sau detaliu ce ne întâmpină din lumea spirituală. Trebuie să știm cum ne situăm acolo. În cercetarea spirituală adevărată, această activitate, această prezență continuă sunt necesare. După aceea însă intrăm într-o lume ce se deosebeste radical de lumea fizic-senzorială. Intrăm într-o lume unde în jurul nostru se găsesc ființe spirituale, realități spirituale.

Aici mai este necesar însă și un al doilea lucru. Desprinderea sufletului de trup este ceva ce se întâmplă în modul descris. Al doilea lucru însă poate fi clarificat tot printr-o comparație cu științele naturii. Dacă separăm hidrogenul, prima dată este de

sine stătător; el însă intră în reacție cu alte substanțe, devine cu totul altceva. Același lucru trebuie să se întâmple și cu spiritual-sufletescul nostru după separarea de trup. Acest spiritual-sufletesc trebuie să se unească cu entități ce nu aparțin lumii senzoriale. Trebuie să devină una cu ele; prin aceasta le percepe.

Prima treaptă a cercetării spirituale este separarea spiritual-sufletescului de fizic-trupesc. Cea de-a doua treaptă este intrarea în contact cu ființe aflate dincolo de lumea senzorială. Al treilea lucru este ceva de neiertat, ceva ce astăzi nu ți se iartă, sau ți se iartă mult mai puțin decât dacă ai vorbi de „spirit în general”. Există desigur mulți oameni care știu că ceva îi presează să accepte un spiritual. Ei vorbesc însă de un spirit aflat dincolo de lume și sunt în culmea fericirii dacă pot fi panteiști. Pentru cercetătorul spiritual panteismul este însă ca atunci când duci pe cineva în natură și îi spui: Privește, tot ceea ce te înconjoară aici este natură! Nu îi spui: Aceștia sunt copaci, aceștia sunt nori, acesta este un crin, acesta este un trandafir, ci: Tot ceea ce vezi este natură! Dacă, așadar, îl porți pe om de la un proces la alt proces, de la o ființă la altă ființă și îi spui: Tot ceea ce vezi este natură! – cu asta nu ai afirmat nimic. Trebuie să intri în detalii. Trebuie să te raportezi la ceva concret. Omului din ziua de azi i se iartă dacă vorbește despre un spirit aflat în toate. Cercetătorul spiritual nu se poate declara însă mulțurnit cu așa ceva. El pășește într-o lume alcătuită din entități spirituale, din fapte spirituale diferențiate, la fel de concret-diferențiate precum și lumea din afară, ce este alcătuită din nori, munți, văi, din copaci, flori și așa mai departe. Dacă spui însă că nu numai procesele din natură sunt diferențiate în regn vegetal, animal și mineral, ci că atunci când intri în lumea spirituală poți și acolo să vorbești de detalii și fapte concrete, asta nu ți se iartă. Cercetătorul spiritual nu poate să nu atenționeze însă că atunci când intră astfel în lumea spirituală el pătrunde într-o lume de entități și procese spirituale reale, concrete.

Al doilea lucru care este necesar apoi este o intensificare, o ridicare pe o treaptă superioară a spiritului de devoțiune, a acelei devoțiuni pe care omul o resimte în viața obișnuită sau, tot în viața obișnuită, dar pe un plan superior, în evlavie religioasă. Și la fel trebuie dezvoltată acea facultate de a

rămâne în curentul evenimentelor lumii într-o stare de deplină dăruire de sine precum în starea de somn. În somn omul uită orice pornire din viața sa proprie și, tot așa, în contemplație sau meditație omul trebuie să uite orice pornire ce vine din viața sa proprie. Acesta este al doilea exercițiu, care trebuie alternat cu primul exercițiu. Cel ce exersează trebuie să uite complet de propriul său trup, nu numai sub raportul gândirii, ci și astfel încât să fie în stare să despartă orice mișcare sufletească și orice impuls de voință de trupesc, așa cum în somn reușește să se desprindă de orice mobilitate a trupului. Această stare trebuie să se producă însă în mod conștient. Pe măsură ce omul adaugă la primul exercițiu această dăruire de sine, el ajunge până acolo încât, cu simțurile spirituale treze, să se instaleze în lumea spirituală, așa cum, prin simțurile exterioare, se adaptează la lumea senzorialității ce ne înconjoară. O nouă lume se deschide atunci pentru om, lumea în care omul este prezent permanent cu spiritual-sufletescul său. Pentru observația interioară – așa cum am mai spus – devine o realitate ceea ce astăzi însă este complet repudiat de prejudecățile timpului nostru, dar care este rezultatul unei cercetări științifice riguroase, la fel de riguroasă precum teoria evoluționistă din ultima vreme: omul face cunoștință cu miezul spiritual-sufletesc al ființei sale, ajunge să-l cunoască până acolo încât știe: Înainte să fi coborât, prin concepție și naștere, în această viață, care m-a îmbrăcat cu un corp, eu existam spiritual-sufletește într-o sferă spirituală. Atunci când voi păși prin poarta morții, trupul meu va cădea, însă ceea ce am cunoscut acum ca miez ființial spiritual-sufletesc, care poate trăi în afara trupului, acest lucru va trece prin poarta morții. După ce a trecut prin poarta morții el aparține unei lumi spirituale, intră într-o lume spirituală. Cu alte cuvinte, chiar în această viață, între naștere și moarte, ajungi să cunoști sufletul nemuritor. Ajungi să cunoști acel lucru despre care știi că nu depinde de trup. Ajungi să cunoști lumea în care intră sufletul omenesc după moarte. Ajungi să cunoști acest miez ființial spiritual-sufletesc al omului, însă de așa manieră încât și el poate, la rândul lui, să fie descris concret științific. Dacă privim planta, modul în care se dezvoltă germenul, cum iau naștere frunzele și florile, cum se formează fructul, din care provine din nou un germen, ne dăm seama că viața acestei

plante culminează cu acest germen. Vedem căderea florilor și a frunzelor, vedem că germenele rămâne, că el poartă în sine o plantă nouă. Devenim astfel conștienți că în această plantă, pe care o avem în față, trăiește germenul, germenul care va duce spre o nouă plantă. Privim deci viața dintre naștere și moarte, observăm că în spiritual-sufletesc se dezvoltă ceva ce trece prin poarta morții, ceva ce este însă și germenul, sâmburele unei noi vieți. Pe cât de cert se poate afirma că germenul plantei conține în sine predispoziția de a deveni o nouă plantă, în aceeași măsură se poate spune că acel ceva care, ca spiritual-sufletesc, rămâne ascuns în viața obișnuită ascunde în sine predispoziția de a deveni un nou om. Iar prin această observație se ajunge, în deplină concordanță cu modul naturalist-științific de gândire, la concepția despre viețile repetate. Știm că în ansamblu viața omenească constă din viața dintre naștere și moarte și din viața ce se desfășoară între moarte și o nouă naștere, din care omul trece apoi într-o nouă viață pământească. Singurul lucru ce se poate obiecta față de cele spuse mai sus este că și germenul plantei poate să piară, dacă nu există condițiile care să-l cheme, care să-l împingă să devină o nouă plantă. Această obiecție pentru știința spiritului dispare, prin faptul evident că germenul plantei poate să și moară, căci el depinde de lumea exterioară. În lumea spirituală însă, în care miezul ființial-sufletesc al omului se maturizează pentru o nouă viață pământească, nu există nici un obstacol pentru ca ceea ce s-a dezvoltat în viața pământească ca sâmbure al sufletului să nu revină spre o nouă manifestare în viața pământească. Pot să prezint doar în câteva cuvinte felul în care cercetătorul spiritual, rămânând la modul de cercetare al științelor naturii, ajunge la concepția vieților repetate. Știința spiritului a fost învinuită, pentru că vorbește de vieți repetate, că ar copia budismul. Ei bine, știința spiritului, cu adevărat, nu preia din budism ceea ce are de spus, ci ea stă în întregime pe solul științelor naturii moderne. Ea extinde însă aceste științe ale naturii moderne la viața spirituală. Și nu are nici o vină dacă, fără a se inspira în vreun fel din budism, ajunge la concepția despre viețile repetate. Ea nu are nici o vină că budismul, în timpuri de demult, în urma unor străvechi tradiții, vorbea de vieți pământești repetate.

În acest context aş vrea să amintesc că *Lessing* a ajuns să vorbească despre vieţi pământeşti repetate pe baza gândirii sale mature şi experimentate. *Lessing* a scris tratatul său despre educaţia neamului omenesc, în care, după o viaţă de muncă intensă, susţine această teorie despre vieţi pământeşti repetate. El spune aproximativ următoarele: Această teorie ar putea fi respinsă pentru motivul că ea a apărut în primii zori ai omenirii, atunci când prejudecăţile şcolilor nu apucaseră să o întunece. După cum *Lessing* nu s-a lăsat înşelat de faptul că această învăţătură despre vieţile pământeşti repetate a apărut în zorii civilizaţiei omenirii şi că mai târziu ea a fost dată de-o parte datorită prejudecăţilor, tot aşa ştiinţa spiritului nu are de ce să dea înapoi în faţa acestei învăţături numai pentru că ea apare şi în budism. Nu există absolut nici un motiv de a învinovăţi ştiinţa spiritului că ar copia budismul. Ştiinţa spiritului se declară de partea teoriei vieţilor pământeşti repetate pornind de la propriile sale surse şi prin această ştiinţă a spiritului omul este avizat că se află în legătură cu întreaga viaţă a omenirii care a existat pe acest Pământ. Căci aceste suflete care trăiesc în noi au mai fost deja de multe ori şi vor mai fi de multe ori aici. Ele privesc în urmă epocile străvechi de cultură, de exemplu epoca în care oamenii au putut să vadă cu proprii ochi piramidele. Ştim, sufletele noastre au trăit deja pe timpul acela şi vor apărea din nou în viitor; ele participă la toate epocile omenirii.

Astăzi este încă de înţeles ca prejudecăţile oamenilor să se îndrepte împotriva unei astfel de teorii. Există de asemenea oameni ce tălmăcesc totul cum le convine lor. Faptul că *Lessing* a fost un mare om este un lucru cunoscut. Că la apogeul vieţii sale el a devenit partizanul teoriei vieţilor pământeşti repetate este un lucru incomod pentru mulţi oameni, drept pentru care ei spun: Ei da, şi *Lessing* s-a prostit la bătrâneţe! Oamenilor le este mai comod să creadă aşa ceva decât să gândească: Omul se află în legătură cu întreaga cultură pământească.

Şi în ce sens vrea ştiinţa spiritului să aducă înaintea întregii culturi a umanităţii toate acele lucruri despre care tocmai s-a vorbit? Nu în alt sens decât au făcut-o ştiinţele naturii moderne cu cunoştinţele lor. Dar în prezent, când această ştiinţă a spiritului iese în faţa culturii omenirii în felul arătat, ea este expusă aceluiaşi prejudecăţi cărora le erau expuse acele

lucruri pe care le prezenta mai demult concepția naturalist-științifică modernă. Să ne amintim numai de Copernic, Galilei și Giordano Bruno. Cum era pe vremea când Copernic a avansat ideea că Pământul nu este fix, că el se rotește în jurul Soarelui; că în realitate, față de Pământ, Soarele este fix? Ce credeau cei de atunci? Ei credeau că prin astfel de progrese ale cunoașterii ar fi amenințată smerenia religioasă a oamenilor. Anumite culte bisericești au avut nevoie de sute de ani, până în secolul al XIX-lea, să scoată de la index teoria lui Copernic și s-o promoveze în cadrul concepției lor despre lume. Progresul spiritual s-a confruntat în toate epocile cu vechile prejudecăți. Noua știință a spiritului nu vrea să intre în cultura umanității în alt fel decât a făcut-o odinioară cunoașterea naturalist-științifică. Știința spiritului vrea să accentueze - așa cum au făcut-o odinioară Copernic, Galilei, Giordano Bruno când au arătat că o nouă cunoaștere, cea relativ la natură, devenise necesară și omenirea era matură să o primească - că se poate ști ceva despre spirit și că omenirea este matură să-și însușească această știință. Și așa cum atunci a fost acuzat chiar un om al bisericii, Nicolaus Copernic, de a nu fi creștin, la fel de ușor este acuzată acum, în anumite puncte, știința spiritului de a nu fi creștină. Când aud o astfel de acuzație nu pot să nu-mi amintesc de fiecare dată de un preot care, atunci când a preluat funcția de rector universitar, a ținut o conferință despre Galilei și a spus: Pe vremea când ei s-au opus lui Copernic, printre oameni domneau tot felul de prejudecăți religioase. Cine are cu adevărat o religiozitate în sine știe că splendoarea și lumina dumnezeirii nu este diminuată prin aceea că pătrunzi prin cunoaștere în tainele Universului; știe că imaginea despre Dumnezeu a oamenilor chiar a avut de câștigat prin faptul că omul și-a extins cunoașterea dincolo de aparența senzorială, calculând traiectoriile stelare și particularitățile astrilor. - Faptul că religia nu are decât de câștigat atunci când se adâncește în mod științific în ceva, poate fi înțeles de sufletul cu adevărat religios. Iar știința spiritului nu vrea să fie ceva ce are de-a face cu o nouă fundamentare religioasă. Ea nu vrea să întemeieze o sectă nouă. Ea nu vrea să dea la iveală profeți și fondatori religioși. Vremea întemeierii de religii, vremea profeților a trecut. Omenirea s-a maturizat, iar oamenii care vor vrea să apară în viitor în fața omenirii cu natura lor

profetică vor avea un alt destin decât al vechilor profeți. Vechii profeți, pe drept cuvânt, au fost venerați ca oameni deosebiți, conform particularităților vremii lor. Profeții prezentului, ce s-au vrut a fi în sensul celor de demult, își vor afla soarta: vor fi ridiculizați! Știința spiritului nu are nevoie de profeți, căci, prin întreaga sa natură, se bazează pe faptul că ceea ce are ea de spus aparține profunzimilor sufletului omenesc, acelor profunzimi în care sufletul omenesc nu poate face întotdeauna lumină. Iar ceea ce spune cercetătorul spiritual este ceva ce el a cercetat ca un simplu cercetător. Cercetătorul spiritual vrea să atragă atenția asupra a ceea ce este necesar. El spune: Am găsit asta; dacă și tu cauți, vei găsi singur! Ne apropiem din ce în ce mai repede de vremea în care cercetătorul spiritual va fi considerat un simplu cercetător, așa cum sunt considerați chimistul sau biologul în domeniile lor; doar că cercetătorul spiritual cercetează un domeniu ce este foarte apropiat oricărui suflet omenesc.

Astăzi am putut doar schița, desigur, ceea ce rezultă dintr-o cercetare în acest domeniu. Dacă însă veți aprofunda aceste lucruri, veți vedea că asta înseamnă cercetarea întrebărilor celor mai importante ale sufletului omenesc: întrebările despre omenire și despre destin, ambele întrebări ce-i pot emoționa profund pe oameni, în fiecare ceas și în fiecare zi; întrebări care îl întăresc pe om pentru muncă. Și pentru că obiectele cercetării spirituale au de-a face cu profunzimile sufletului omenesc, ea îi cuprinde pe oameni, se unește cu interiorul cel mai profund al omului și prin aceasta adâncește simțirea sa religioasă, îl face mai religios decât ar fi fost altfel.

Știința spiritului nu vrea să înlocuiască creștinismul, însă un instrument pentru înțelegerea creștinismului, așa ceva vrea să fie. Și tocmai prin aceasta, prin știința spiritului, ne devine clar că acea ființă pe care noi o numim Christos trebuie să fie pusă în centrul întregii existențe pământești, că ceea ce noi numim confesiunea creștină este ultima dintre religii, este religia care pentru viitorul pământului este religie veșnică. Știința spiritului ne arată chiar acest lucru, că religiile precreștine au ieșit din unilateralitatea lor și au concrescut în religia creștinismului. Știința spiritului nu vrea să pună altceva în locul creștinismului, ci vrea doar să ne ajute să putem înțelege mai profund, mai adânc creștinismul.

Putem spune că atunci când Copernic, în cămăruța lui liniștită, a elaborat un nou sistem astronomic al Cosmosului el a vrut să schimbe natura? A afirma așa ceva ar fi absurd. Natura a rămas ceea ce a fost; însă oamenii au învățat să înțeleagă cum să gândească, într-un fel adecvat noii culturi, despre natură. Mi-am permis să-mi intitulez cartea pe care am scris-o cu mulți ani în urmă despre creștinism ***Creștinismul ca fapt mistic***.

Cineva care este obișnuit să mai și reflecteze asupra lucrurilor pe care le transmite mai departe lumii nu alege un astfel de titlu fără o adâncă chibzuiniă. De ce am ales acest titlu? Ei bine, pentru a arăta că creștinismul nu este o simplă teorie, ce poate fi înțeleasă într-un fel sau altul, ci că el a venit în lume ca un fapt real, ce nu poate fi înțeles decât în mod spiritual. Pe cât este de adevărat că natura nu a devenit altceva prin Copernic, tot atât de adevărat este că realitatea creștinismului nu devine o alta dacă știința spiritului devine instrumentul pentru a înțelege într-un sens deplin această realitate a creștinismului, pentru a înțelege mai bine decât a fost posibil acest lucru în vremurile apuse.

Permiteți-mi să evidențiez doar un punct din cercetarea spiritual-științifică a creștinismului. Deja am depășit timpul ce mi-a fost rezervat, însă vă rog să-mi dați voie să mai fac referire la acest singur punct din cercetarea spirituală asupra creștinismului.

Dacă urmărim culturile precreștine cu ochiul cercetătorului spiritual, vom găsi că acestea aveau pretutindeni în sânul lor ceea ce se cheamă Misterii, locașuri despre care se poate spune că erau simultan locașuri religioase, locașuri de artă și locașuri de știință. În timp ce cultura exterioară era astfel configurată încât, în acele timpuri de demult, omul nu ajungea niciodată să pătrundă cu ajutorul metodelor spiritual-științifice în lumea spirituală, așa cum am descris, oameni individuali puteau fi primiți în Misterii. Acolo ei erau discipoli, numiți și candidați la inițiere. Ei erau învățați să realizeze ceea ce s-a descris astăzi, și anume să iasă din corpul lor fizic. Ei erau aduși, prin arta Misteriilor, să zicem așa, să dezvolte o viață sufletească liberă de trupesc. Și ce obțineau ei prin această viață sufletească liberă de trupesc? Obțineau posibilitatea de a viețui lumea spirituală și de a viețui acest punct central al istoriei pământești a omenirii, evenimentul christic. În știința

exterioară se acordă mult prea puțină importanță la ce au devenit acei discipoli ai Misteriilor, însă se pot menționa multe lucruri care să ilustreze aceasta. Aș aminti un simptom, unul singur, un cuvânt al unui Părinte al Bisericii, *sfântul Augustin*. El spunea: Creștinii nu există numai de la venirea lui Christos pe Pământ, ei au existat și înainte! Dacă spui astăzi așa ceva ești acuzat de erezie; un Părinte creștin al Bisericii și-a permis însă să spună că au existat creștini și înainte de Christos, înainte de apariția lui pe Pământ; și asta este chiar concepția lui Augustin însuși. De ce rostea acest învățător creștin astfel de cuvinte? Pentru a conștientiza într-o oarecare măsură motivul, să citim, de exemplu, ce spunea *Platon* privitor la importanța Misteriilor pentru întreaga ființă și viață a omenirii. Platon ne-a lăsat scris niște cuvinte care ni se pot părea dure: Sufletele oamenilor trăiesc ca în noroi, ca în mocirlă, atâta timp cât aceștia nu sunt inițiați în Misteriile sfinte. El spunea acest lucru deoarece era convins că sufletul omenesc, conform ființei sale, este de natură spiritual-sufletească, însă doar acela care a reușit să scoată sufletul său din trupul fizic, prin intermediul Misteriilor, vede lumea spirituală. Omul care nu a pătruns în Misterii i se pare lui Platon că este sustras adevăratei sale ființe. Iar esențial este că singura cale, în timpurile de demult, pentru a trece din fizic-senzorial în spiritual a fost calea ce trecea prin Misterii.

Astăzi însă lucrurile nu mai stau așa. Există o deosebire esențială în ce privește raportul sufletului omenesc cu lumea spirituală în comparație cu epocile precreștine. Ceea ce v-am relatat astăzi, și care poate fi realizat de orice suflet cu el însuși pentru a intra în lumea spirituală, este posibil pe Pământ abia de la întemeierea creștinismului. Abia de atunci a devenit posibil ca orice suflet care aplică cele expuse de mine astăzi și în cărțile pe care le-am pomenit, să se ridice prin autoeducație în lumea spirituală. Înainte de întemeierea creștinismului era nevoie de Misterii, era nevoie de autoritatea unui învățător care să te îndrume. În timpurile vechi nu a existat o autoinițiere. Și dacă știința spiritului este întrebată: De unde provine această răsturnare?, ea va răspunde, pe baza propriilor cercetări: Această răsturnare a devenit posibilă prin Misteriul de pe Golgota. Prin întemeierea creștinismului în omenire a intervenit un fapt care nu poate fi cercetat decât în spirit. Un

fapt, Christos însuși, care mai înainte nu putea fi găsit în spiritual decât prin intermediul Misteriilor, atunci când omul își părăsea trupul, poate, după întemeierea creștinismului, să fie găsit de orice om prin efort propriu. Elementul coborât în sufletele omenști de către Misterii se află, de la Misteriul de pe Golgota, în fiecare suflet omenesc, a devenit un bun al fiecărui om. De unde provine aceasta? Aceia despre care se știa că trecuseră prin Misterii, cum este cazul lui Heraclit și Platon, au fost numiți Părinții recunoscuți ai Bisericii „creștini“, întrucât ei au văzut lumea spirituală prin intermediul Misteriilor.

Știința spiritului ne arată că în timp ce Iisus trăia în felul pe care îl cunoașteți din Evanghelii, în viața sa a intervenit un moment - este vorba de Botezul în Iordan - în care a cunoscut o transformare, în care în El a intervenit ceva ce nu existase mai înainte, ceva ce a trăit apoi în El vreme de trei ani. Iar ceea ce a coborât atunci în El trece prin Misteriul de pe Golgota. Nu este momentul acum să vă descriu detaliile Misteriului de pe Golgota, însă știința spiritului confirmă, din punctul ei de vedere, dintr-un punct de vedere pe deplin științific, cele scrise în Evanghelii. Prin ceea ce se întâmplă pe Golgota, ceva ce înainte putea fi atins doar în înălțimile spirituale se unește cu omenirea pământească însăși și trăiește de atunci în toate sufletele omenști, întrucât pe Golgota Christos a trecut prin moarte. Este forța prin care orice suflet omenesc poate găsi calea ce duce în lumea spirituală. Prin Misteriul de pe Golgota neamul omenesc de pe Pământ a devenit altceva, raportat la sufletul său. Christos este, așa cum o spune El însuși, „de sus“, însă El a intrat în lumea pământească a oamenilor.

Științei spiritului i se reproșează că ea spune că Iisus n-ar fi fost mereu Christos, ci că viața Acestuia pe Pământ ar fi început abia în al treizecilea an al lui Iisus. Știința spiritului s-a lovit de tot felul de superficialități, provenite din prejudecata omenească; dacă se admite un fapt, imediat ți se opune o prejudecată. Și așa se întâmplă aproape cu tot ce spun adversarii legat de poziția științei spiritului față de creștinism. După ei nu trebuie să credem că omul începe să-și amintească aproximativ abia din al treilea an de viață. Spunem însă oare prin aceasta că ceea ce trăiește în om mai târziu nu era deja mai înainte în el? Dacă vorbim despre coborârea lui Christos în

Iisus, tăgăduim prin aceasta că Christos a fost unit cu Iisus chiar de la naștere? Tăgăduim acest lucru tot atât de puțin pe cât tăgăduim că sufletul se află în copil înainte ca acest suflet să învie, să zicem așa, în al treilea an de viață. Trebuie doar să înțelegi ce spune știința spiritului, și atunci nu îi vei mai fi adversar.

În continuare, științei spiritului i se reproșează că face din Christos o ființă cosmică. Ea nu face altceva decât să extindă privirea omului dincolo de chestiunile fizic-pământești, afară, în Cosmos, pentru a cuprinde Cosmosul și în mod spiritual cu cunoașterea sa, așa cum Copernic a cuprins cu cunoașterea sa lumea exterioară. Nevoia științei spiritului de a include în această cunoaștere a sa lucrul care îi este cel mai sfânt nu face decât să răspundă unui sentiment religios și totodată unui sentiment profund științific. Înainte de Copernic oamenii judecau mișcările din spațiul cosmic după ceea ce vedeau; ei au învățat acum să judece independent de lumea senzorială. Este condamnat dacă știința spiritului face același lucru în raport cu chestiunile spirituale ale omenirii? Oamenii au judecat problemele creștinismului, viața lui Christos-Iisus într-un anumit mod, așa cum puteau ei judeca până acum. Știința spiritului vrea să extindă privirea în depărtările cosmic-spirituale. Față de cele știute până acum despre Christos, ea vine să adauge ceea ce are de spus în această privință știința spiritului. Știința spiritului recunoaște în Christos o ființă care este veșnică, o ființă care a coborât doar o singură dată într-un trup omenesc, care se deosebește de ceilalți oameni prin aceea că nu parcurge vieți pământești repetate. Christos a coborât doar o dată într-un trup omenesc și de atunci este unit cu sufletul oamenilor.

Cei care combat știința spiritului din punctul de vedere al creștinismului comit o ciudată eroare. Căutați în știința spiritului dacă ea, măcar o dată, combate ceea ce găsește în cadrul creștinismului! La tot ceea ce creștinismul spune Da, ea spune Da. Mai spune însă ceva în plus. A interzice acest ceva nu înseamnă că ești consecvent în creștinismul tău, ci că persisti într-o viziune limitată asupra creștinismului; înseamnă să operezi așa cum au operat cei ce vorbeau despre Copernic, Galilei, Giordano Bruno în felul pe care l-am amintit. Eroarea de logică ce se comite aici este ușor de depistat. Cei care vin și

spun: Pentru că voi vorbiți de un Christos cosmic, un Christos care trăiește și în depărtările cosmice, sunteți gnostici, ei comit aproximativ aceeași eroare cu acela care spune: Da, omul care mi-a dat acum bani îmi era dator 30 de coroane. El mi-a dat însă 40 de coroane, fiindcă îmi împrumută pe deasupra 10 coroane. Dacă vin acum și afirm: Omul nu mi-a plătit datoria, el mi-a dat 40 de coroane, nu cele 30 de coroane, atunci nu comit o eroare nebunească?! Când oamenii vin însă și spun reprezentanților științei spiritului: Voi nu ne comunicați doar ceea ce spunem noi despre Christos, ci și altceva pe deasupra – nu remarcăm enorma greșală pe care o fac, fiindcă ei vorbesc împinși de pasiune și nu în mod cu adevărat obiectiv. Din partea mea se poate polemiza împotriva afirmației că ceea ce dă știința spiritului referitor la creștinism poate să însemne sau poate să nu însemne ceva pentru oameni. Acest lucru depinde de ceea ce au nevoie oamenii. Poți contesta desigur și pe Copernic, Galilei, Giordano Bruno. Nu ai voie însă să spui că știința spiritului ar da mai puțin în ce privește creștinismul, sau că știința spiritului s-ar ridica împotriva creștinismului. Și mai trebuie spus ceva, atunci când vorbim despre relația științei spiritului cu creștinismul: omenirea se schimbă o dată cu trecerea oamenilor de la o epocă la alta. Sufletele noastre omenești au parcurs vieți pământești în epoci în care Christos nu era încă unit cu Pământul și vor parcurge alte vieți pământești în epoci în care Christos este unit cu Pământul. Christos trăiește de acum încolo în înseși sufletele omenești. Și în afară de asta, dacă sufletul omenesc se adâncește din ce în ce mai mult, dacă trece prin tot mai multe vieți pământești repetate, el devine din ce în ce mai independent, din ce în ce mai liber interior. Așa se explică faptul că pentru a înțelege vechile adevăruri el are nevoie de instrumente mereu noi, că el trebuie să avanseze, din această libertate interioară, să meargă înainte. Astfel, trebuie spus: Creștinismul este recunoscut într-o asemenea profunzime tocmai prin știința spiritului. Adevărul și importanța sa sunt recunoscute într-o asemenea măsură încât știința spiritului poate să fie liniștită dacă propovăduiește într-o formă nouă aceste vechi adevăruri, adevărurile creștine. Cei care vor să rămână doar cu prejudecățile lor pot să creadă că știința spiritului ar face un rău creștinismului. Cine pătrunde în cultura prezentului va înțelege că tocmai acei oameni care nu

mai pot fi creștini în vechiul mod sunt pătrunși din nou de adevărul creștinismului prin știința spiritului. Căci ceea ce are de spus despre creștinism știința spiritului poate spune fiecărui suflet în parte, fiindcă fiecare suflet îl poate găsi în el însuși pe Christosul de care vorbește ea. Ea poate spune însă și că îl găsește pe Christos ca fiindă ce a coborât într-adevăr cândva în sufletele omenești, în lumea pământească, prin realitatea Misteriului de pe Golgota. Credința nu are de ce să se teamă de știință, căci obiectele științei, dacă sunt ridicate până la spirit, nu se tem de lumina științei. Și astfel știința spiritului va atrage spre creștinism acele suflete ce nu pot fi câștigate vorbindu-le precum fondatorii profetici ai religiilor, ci ca simpli oameni de știință, ce atrag atenția asupra lucrurilor ce pot fi găsite în domeniul spiritual-științific și care fac să răsunе corzile din fiecare suflet.

Cercetător spiritual poate deveni, de fapt, orice om; căile pentru a ajunge acolo le puteți afla în cărțile pe care le-am numit mai sus. Însă și cel care nu este cercetător spiritual poate să fie pătruns de adevăr, dacă lasă să acționeze în mod nepărtinitor acest adevăr asupra sa. Dacă nu face aceasta, înseamnă pur și simplu că nu se poate elibera de prejudecăți. În sufletul omului sunt sădite toate adevărurile. Probabil nu orice om are prilejul să înțeleagă ca cercetător spiritual adevărul spiritualului; însă așa cum noi, cu gândirea, ieșim deja din domeniul senzorialului, tot așa gândirea ne urmează atunci când cercetătorul spiritual vrea să atragă atenția asupra a ceea ce el cercetează pe căi spirituale. Și el nu vrea decât să atragă atenția că există adevăruri ce pot germina în fiecare suflet, deoarece ele există în fiecare suflet.

Întrucât la sfârșit aș vrea să mai atrag atenția asupra locului pe care știința spiritului îl are în viața culturală, aș mai adăuga următoarele: știința spiritului este într-adevăr de acord cu felul de reprezentare și de gândire al științelor naturii și nu vrea să se înfățișeze înaintea culturii prezentului altfel decât s-au prezentat în fața prezentului lor canonicul Copernic, Galilei, Giordano Bruno. Să ni-l reprezentăm pe Giordano Bruno. Ce a făcut el de fapt? Oamenii scrutau Universul înainte ca el să vină și să rostească adevărurile sale, atât de importante pentru dezvoltarea omenirii. Ei vorbeau de sferele astrale așa cum credeau ei că le văd. Ei vorbeau despre sfera cerească albastră

ce delimitează Universul. Copernic, Galilei, Giordano Bruno au avut curajul să străpungă aparenta senzorială și să fundamenteze un nou mod de gândire. Ce spunea în fond Giordano Bruno auditorilor săi? El spunea: Uitați-vă la sfera albastră a cerului; firmamentul, voi înșivă îl faceți prin limitarea cunoașterii voastre. Ochii voștri sunt cei care văd doar până la acea distanță și cei ce creează această limită sunt ochii voștri! Giordano Bruno a lărgit privirea oamenilor dincolo de această limită. El credea că poate indica faptul că în depărtările spațiului sunt implantate lumi stelare veșnice. Ce trebuie să facă cercetătorul spiritual? Permiteți-mi, cu toată modestia, să mă pronunț în sensul evoluției spirituale mai noi. Cercetătorul trebuie să indice firmamentul temporal, el trebuie să indice limitele nașterii și morții din viața unui om, el trebuie să spună: Privirea exterioară, prin capacitatea limitată de înțelegere și percepție omenescă, vede ca firmament temporal nașterea și moartea. Însă, la fel ca Giordano Bruno, el trebuie să arate că acest firmament temporal nu există și că motivul pentru care noi îl vedem este doar perspectiva limitată a viziunii omenesti. După cum Giordano Bruno se referă la limitarea spațiului, la faptul că în depărtările spațiului sunt implantate lumi stelare infinite, la fel cercetătorul spiritual trebuie să arate că în spatele granițelor, inexistente, ale nașterii și morții se află infinitatea temporală și că în ea este sădită infinitatea sufletului omenesc, entitatea veșnică a omului, așa cum trece ea de la o viață la altă viață. Știința spiritului stă în deplin acord cu cele întâmplate pentru științele naturii.

Și încă o dată fie-mi permis să amintesc, și în acest oraș, că știința spiritului nu vrea să fondeze vreo religie, că ea armonizează însă viața sufletească în mod mai religios, că ea conduce direct la entitatea centrului religios, la Christos. Permiteți-mi să amintesc încă o dată că știința spiritului, cu toate că nu vrea să fondeze o nouă religie, sensibilizează în mod profund religios sufletul omenesc, că ea nu face din conținutul său o nouă religie, însă provoacă o conștiință religioasă profundă. Iar acela care se teme de știința spiritului ca și când ea ar putea distruge conștiința religioasă se aseamănă cu cineva care ar fi venit la Columb, atunci când a plecat spre America - permiteți-mi să folosesc această

comparație - și i-ar fi spus: De ce să descoperi America? Aici, în bătrâna noastră Europă Soarele răsare așa frumos; putem să știm dacă și în America Soarele va răsări, dacă el îi încălzește pe oameni și luminează Pământul? Cel care a pătruns sensul existenței fizice pământești trebuie să fi știut că Soarele luminează în toate țările. Cine se teme însă aici pentru creștinismul său se aseamănă cu un om care se teme de descoperirea unei țări noi, fiindcă el crede că s-ar putea ca acolo Soarele să nu strălucească. Cine îl poartă cu adevărat în sufletul său pe Soarele-Christos știe că El va lumina în fiecare ținut. Și oricât de multe alte ținuturi ar mai fi descoperite, fie acestea în domenii ale științelor naturii sau în domenii ale spiritului, America spiritului nu va fi niciodată descoperită dacă viața cu adevărat religioasă nu va înclina spre o dependență de centrul existenței pământești, de Soarele-Christos, și dacă acest Soare-Christos nu va străluci, luminând sufletele, încălzind sufletele, înflăcărând sufletele. Numai cel cu o slabă simțire religioasă se poate teme că aceasta ar putea să se stingă sau ar putea slăbi în contact cu o nouă descoperire. Cine însă este puternic în sentimentul său veritabil pentru Christos nu va avea teamă în fața cunoașterii, nu se va teme că credința ar putea fi într-un fel periclitată prin cunoaștere. Știința spiritului trăiește în această încredere. Știința spiritului se adresează culturii prezentului cu această încredere, căci ea știe că gândirea și simțirea religioasă veritabile nu pot fi în nici un fel periclitare prin vreo cercetare anume, ci doar o religiozitate slabă are a se teme de ceva. Ea știe că ne putem încrede în simțul adevărului. Și pentru că cercetătorul spiritual, prin evenimentele cutremurătoare ale vieții sale sufletești, prin ceea ce a trăit în mod obiectiv, știe ce trăiește în profunzimile sufletului omenesc și pentru că el, prin cercetările sale, dobândește încredere în sufletul omenesc, pentru că vede că sufletul omenesc are cea mai intimă legătură de rudenie cu adevărul, crede, oricât ar putea vorbi semnele în prezent împotriva științei spiritului, crede totuși în biruința de pe urmă a științei spiritului. Și el așteaptă să se întâmple acest lucru de la viața iubitoare de adevăr cât și de la viața religioasă autentică a sufletului omenesc.